MIRCEA DUDULEANU

CUTEZĂTORII

ACVILA ȘI CAPUL DE LUP

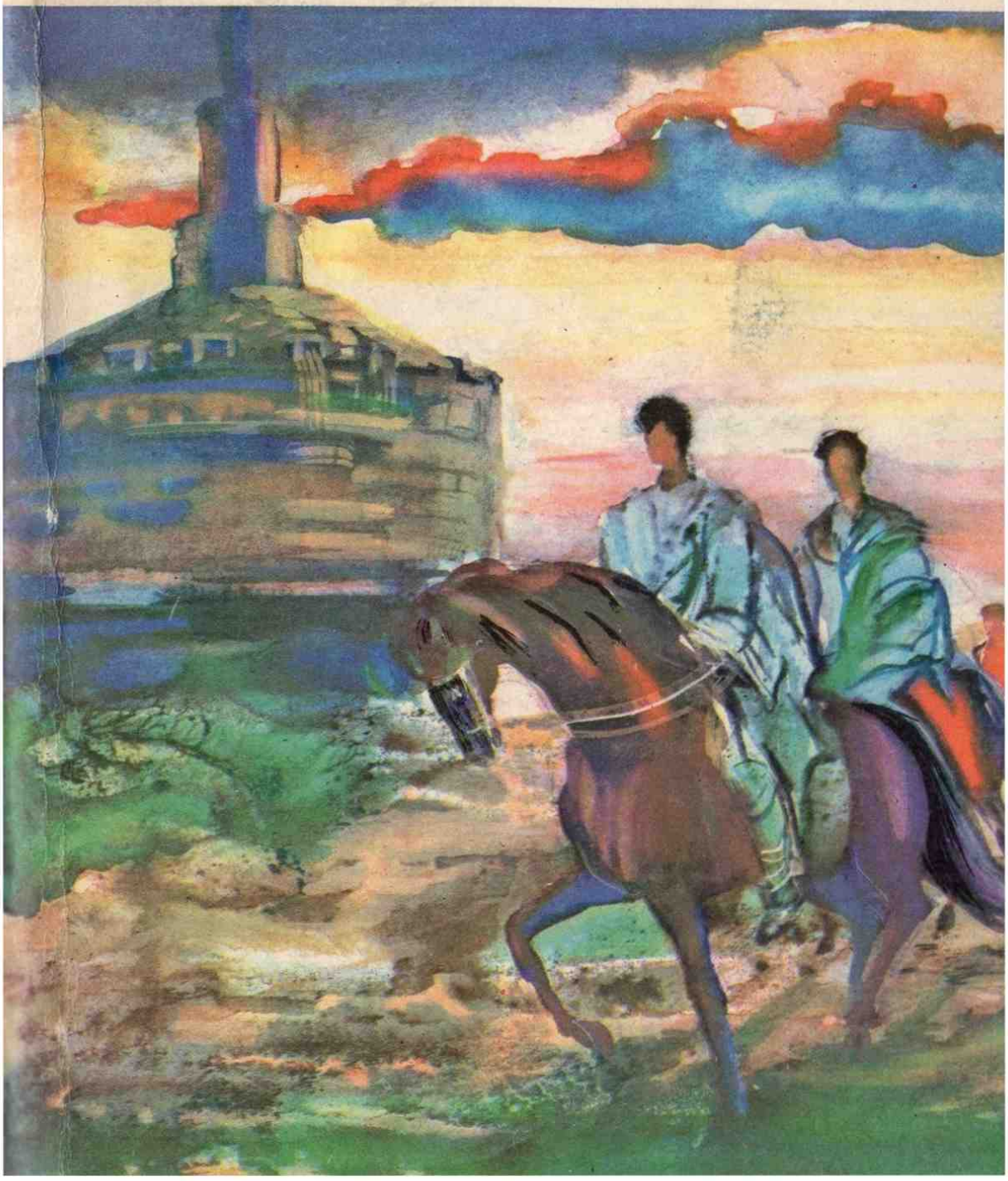

MIRCEA DUDULEANU

ACVILA ȘI CAPUL DE LUP

Ilustrația copertei : ADRIAN IONESCU

MIRCEA DUDULEANU

ACVILA ȘI CAPUL DE LUP

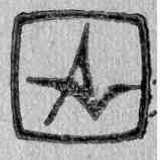

EDITURA ALBATROS

BUCUREȘTI © 1983

PARTEA ÎNTÎIA

Să se spună adevărul; să se spună ce e plăcut; să nu se spună ce e adevărat, dar neplăcut, nici ce e plăcut, dar neadevărat.

MANU [1]

1. DOUĂ EPISTOLE CU BUCLUC

Sempronius către mama sa :

Din castrul de la Lederata rog zeii protectori ca aceste rînduri să te găsească în deplină sănătate.

Profit de plecarea la Roma a unui curier ca să-ți trimit prin el unele veşti.

Ți-am mai scris despre primejdia ce ne-a pîndit mereu în iarna aceasta dinspre nordul de gheață al dacilor. Cam de prin luna ianuarie aceştia ne-au ținut într-o permanentă alarmă oblingîndu-ne să dormim de multe ori echipați, cu mîna pe spadă. Trecînd ca pe uscat peste oglinda de gheață a bătrînului *Danubius* [2] încremenit de ger, ei ne-au hărțuit mereu făcîndu-şi apariția cînd într-un loc, cînd într-altul, unde a trebuit să alergăm pentru a le stăvili iureşul sălbatic.

Acum primejdia nu mai e aşa de mare. De la înălțimea turnurilor de pază ale castrului privim sloiurile de gheață ce alunecă ciocnindu-se, ori îngrămădindu-se printre valurile care le poartă spre *Pontul Euxin* *, ca o armată ce se retrage în debandadă ; ca o armată a gerului şi spaimei, care, timp de aproape trei luni de zile, unind malurile apei, a fost aliata statornică a dacilor. Odată cu soarele ale cărui raze mijesc timid deasupra parapetelor, întreaga suflare din tabără s-a înviorat. Pedestrașii legiunii [3], lăsați liberi după luptele la care au participat, umblă de

* Marea Neagră.

colo-colo, fericiți că au scăpat și de data aceasta cu viață. Unii povestesc întîmplări din timpul încăierării cu dușmanul ; întîmplări pline de haz și deseori posibile acolo unde neprevăzutul, riscul, teama și ridicolul se împletesc în mod grotesc în fața morții. Rîsetele acestor oameni, care se grăbesc a se bucura de clipa prezentă, răzbat pe aleile dintre bărăci, pe unde comandanții trec deocamdată zîmbind îngăduitori. La veselia lor se adaugă ciripitul zglobiu al păsărelelor ce trec ca săgețile pe deasupra taberei anunțînd că primăvara se apropie. Și caii, duși la adăpat, saltă parcă mai sprinteni ; fornăitul și nechezatul lor se amestecă în forfota generală cu fluieratul călăreților și scîrțîitul roților ce scot apa.

Numai eu nu pot participa cu inima bucuroasă la această destindere atît de binemeritată, după ce am scăpat neatins în timpul ultimelor ciocniri cu dușmanul. Nu știu cine îmi spune, dar presimt că în curînd va trebui să plec din nou la luptă și de data aceasta mă tem că zeii ar putea să-și întoarcă fața de la mine, deși la înapoierea în castru le-am adus cuvenitele jertfe de mulțumire. E greu să lupt împotriva soartei. E greu să cîștig o luptă pe care „zeii" s-ar părea că au hotărît s-o pierd... Mai mult nu pot să-ți spun... Aș vrea să te fac să înțelegi că mi-e teamă nu fiindcă s-ar putea să pier, ucis de dușman, ci pentru că, odată eu învins, tu vei rămîne mai departe singură și fără nici un sprijin. Mai mult nu pot să-ți spun... Știi doar că-ți trimit aceste rînduri dintr-o tabără militară, nu din hanul „*Ad septem fratres*" * să zicem, ori de la *Clusium* ** de unde cîndva îi scriai repauzatului meu tată că „Sempronius a mai căpătat un cucui în urma unei încăierări cu Senecio și ceilalți băieți".

Curaj, mamă ! Deși semnele ce mi se arată ar putea să fie de rău augur, eu voi face totul să le conjur și să-mi conduc soldații la victorie pentru Roma, pentru tine.

Oricum, să nu-mi mai scrii pînă nu primești vești de la mine.

Zeii cei buni să te aibă în paza lor,

Sempronius

---

* La șapte frați.

** Stațiune balneară în Italia.

Autorul acestei epistole era un bărbat de statură mijlocie, foarte bine legat, cu trăsături plăcute și proporționate. Părul negru, ondulat, tăiat scurt, era lăsat să cadă pe fruntea înaltă în bucle îngrijite cu atenție. Sub sprîncenele fine și frumos arcuite, ochii mari, albaștri, trădau tristețea străbătută de un aer de bunătate și omenie. Nasul drept, gura bine conturată și bărbia proeminentă completau portretul unui om sigur de el.

Tatăl său fusese general în armata romană și se ridicase din rîndul plebeilor intrînd în ordinul cavalerilor [4] datorită unor mari acte de bravură pe cîmpul de luptă și acumulării unei însemnate averi.

Tradiția unor înălțătoare sentimente de admirație și entuziasm pentru meseria armelor, cît și dorința tatălui său de a-l vedea mare comandant de oști îl determinaseră pe Sempronius să îmbrățișeze cariera armelor, care îi asigura pe deasupra și un înalt prestigiu. De-abia împlinise optsprezece ani cînd se prezentase, împreună cu prietenul său Senecio și alți tineri, în fața generalului Suillius Clemens Quirinalis, comandantul legiunii cantonate la Lederata. Chiar de-a doua zi, îmbrăcat cu echipamentul gros, neajustat și aspru care îl zgîria, îl strîngea, îl irita ca hamul ce apasă pe rana unui animal de povară, a început calvarul instruirii ce ținea, cu mici pauze, de cînd se lumina, pînă se înnopta de-a binelea. Disciplina [5] aspră, pedepsele sălbatice, eforturile zdrobitoare, neputința de a-și da o părere sau de a se plînge de vreo nedreptate suferită, cît și mereu aceeași și aceeași *cibaria militaris* * îl făceau să regrete meseria pe care o alesese și față de care nici nu avusese vreo vocație deosebită. Partea cea mai grea de suportat, și care-l adusese la desperare, o constituia hărțuiala cu „barbarii". Zile întregi îl urmăreau privirile aspre ale celor răpuși de spada sa ; ale unor supuși flămînzi, despuiați și înarmați ca vai de ei, dar plini de curaj și hotărîți să nu renunțe așa de ușor la pămînturile lor ce deveniseră, odată cu prezența romană la sud de Dunăre, *ager publicus* **.

---

* Hrană soldățească.

** Proprietatea statului roman.

Poate că tocmai adaptarea cu greu la viața aspră și neplăcută îl făcuseră pe tînărul nostru să privească situația în care se afla cu seriozitatea unui om matur. Din dorința de a nu i se ghici chinul și nemulțumirea care-l stăpîneau, se străduia să execute cît mai conștiincios ordinele primite lăsînd impresia unui ostaș dintre cei mai disciplinați. Apoi era și ambiția sa de a-și struni voința, de a se pune la încercare. Comandanții, ce nu analizau substratul acestei discipline, erau mulțumiți, iar laudele și recompensele începură să curgă. Cu cît acestea erau mai numeroase, cu atît Sempronius se străduia să nu le dezică. La acestea se mai adăuga și simpatia pe care i-o arăta generalul care îi cunoscuse tatăl și sub ordinele căruia luptase cîndva. Băiatul dorea să-i păstreze neatinsă memoria de erou al patriei. Astfel încît, condiționarea și înlănțuirea unor cauze și efecte participau pe nesimțite la transformarea și adaptarea treptată la stilul de viață roman a tînărului recrut cuprins cîndva de deznădejde. La capătul unor ani de trudă grea, de viață austeră, dar și de succese pe cîmpul de luptă, fostul recrut ajunsese primul centurion [6] al legiunii, respectat de cei mici, dar și de cei mari și pe deasupra cu punga plină de *castrenses nummi* *. Existau deci toate motivele pentru a se socoti un om mulțumit. Și totuși, în adîncul inimii Sempronius ascundea un foc mistuitor, o dorință care cu cît devenea mai greu de realizat, cu atît îl făcea să sufere mai mult... Dar poate îl vom înțelege citind epistola pe care centurionul o trimisese unei fete, la Roma, odată cu aceea expediată mamei sale :

Sempronius către Petronia :

Nici nu știu cum să încep...
Mi-e cu neputință să-mi ordonez gîndurile...
Voi începe cu sfîrșitul anunțîndu-te prin această ultimă epistolă, la care îți cer să nu-mi mai răspunzi, că nu mai sînt animat de nici un fel de dragoste pentru tine, de nici un gînd frumos. Nu mă mai simt lîngă tine, acum cînd îți scriu aceste rînduri, ca altădată cînd epistolele noastre făceau să dispară marea distanță dintre noi.

* Bani pentru militarii din tabere ; soldă.

N-am uitat, din nefericire, plimbările pe care le făceam împreună prin grădinile lui Lucullus [7], Sallustius [8] sau Pompeius [9], cînd, îmbătat de parfumul florilor de sub platani, îți ceream să ai încredere în dragostea mea, să mă aștepți că mă voi întoarce de pe aceste meleaguri într-o zi și nimeni nu ne va mai despărți. Au trecut de atunci aproape cinci ani și ziua mult visată n-a sosit și nici nu va mai sosi... La capătul acestor ani de promisiuni, speranțe, deziluzii și regrete am înțeles că nu te-am iubit niciodată atît de mult încît să merit sacrificiul îndelungatelor și chinuitoarelor tale așteptări. A continua ca pînă acum, ar însemna o monstruozitate pe care n-o mai pot suporta. Mi-ajunge că, la douăzeci și trei de ani, îmi simt cugetul apăsat din cauza atîtor oameni pe care i-am trimis în brațele hămesitului Hades *. Aceștia erau măcar dușmanii Romei, așa cum pretind unii. Dar ca să distrug sufletul unei ființe ce-mi poartă o așa mare dragoste, e mai mult decît o crimă.

Îmi dau seama că nu-ți va fi ușor să suporți această știre. Sînt convins însă că așa va fi mult mai bine pentru tine. Va veni o zi cînd mă vei uita.

Dar de ce mi-au trebuit atîția ani pentru o astfel de mărturisire ? De ce ? Fiindcă au existat momente cînd am crezut că te iubesc. În realitate însă dragostea mea era numai o iluzie, o falsă impresie creată de unele împrejurări. Aceste împrejurări, apărînd uneori paralel, alteori succedîndu-se la intervale de timp mai mari sau mai mici, i-au trasat așa-zisei mele iubiri pentru tine un drum cu nenumărate urcușuri și coborîșuri, o cale a inconstanței și inconsistenței. Un astfel de drum nu putea fi acela al unei adevărate iubiri.

Pentru a mă înțelege mai bine voi reda cîteva momente ale oscilantelor mele sentimente.

Un prim moment a apărut chiar la început, cînd ne-am cunoscut și cînd, la vîrsta adolescenței, ne era greu să înțelegem sensul complicatului sentiment al dragostei. În împrejurarea în care tu, minunat de frumoasă și înconjurată de mulți băieți care te admirau, m-ai preferat pe mine, eu, mîndru de această alegere și orbit de un asemenea

---

* Zeul împărăției subpămîntene.

succes, am legat și încurajat o prietenie pe care la vîrsta noastră am numit-o dragoste. Mi-am dat seama însă la scurtă vreme că nu e suficient să denumești un sentiment. El trebuie trăit. El trebuie să și existe. A fost atunci prima falsă părere pe care mi-o făceam despre o iubire care de fapt nu exista.

Un alt moment a fost cel al plecării mele pentru a-mi îndeplini înalta obligație față de patrie : serviciul militar. Nici nu îmbrăcasem bine *toga virilis* [10], că m-am trezit deodată între zidurile unei tabere militare, unde mă simțeam ca în ghearele unui monstru. Peste tot numai comandanți ; pînă și soldații care erau mai vechi ca mine dădeau ordine bietului recrut. Toți îmi vorbeau încruntați și răstit. Numai stăpîni și nicăieri o mamă duioasă care să mă încurajeze cu o vorbă blîndă, nicăieri o fată gingașă care să-mi încălzească inima cu un zîmbet, nicăieri un preceptor care să-mi dea un sfat. La disciplina insuportabil de aspră din castru curînd s-au adăugat întîlnirile cu dușmanul. De-abia învățasem să țin spada în mînă, cînd m-am trezit că trebuia să ucid neapărat, dacă nu voiam să cad eu însumi ucis. În mijlocul acestui decor macabru, în care cruzimea era lege, iar moartea scop, în mijlocul acestui „deșert", răsărea deodată o floare firavă, neprihănită, sublimă : cuvîntul tău, un balsam ! Nu mai eram singur. O ființă scumpă se gîndea cu drag la mine, îmi scria despre iubirea ei fierbinte care îmi topea inima. La flacăra dragostei tale mă simțeam din nou *om*. Ar fi putut un suflet cinstit ca al tău să iubească un asasin ? Ucigașul din mine dispărea deodată, iar blîndețea, afecțiunea, fidelitatea, într-un cuvînt *omenia* îi lua locul. Fiecare cuvînt al tău era o floare, fiecare epistolă, un buchet al celor mai neprihănite și înălțătoare sentimente de dragoste. Cu mîinile tremurîndu-mi de emoție de-abia îndrăzneam să desfășor sulul papirusului de teamă de a nu-ți pierde parfumul mîinilor, al părului, al buzelor tale pe care îl adulmecam beat de fericire. Uitam atunci de tot ce era în jurul meu. Nu mai simțeam în nări mirosul gretos al sîngelui ce șiroia din trupurile nefericiților în care în ajun îmi înfipsesem spada sau pumnalul cu mîini calme și sigure. Scoțîndu-mă din coșmarul în care mă zvîrcoleam, epistolele tale pline de iubire nu puteau fi recompensate

şi preţuite decît cu o monedă asemănătoare. Dragostea, cu dragoste se plăteşte ! Mai e nevoie să-ţi spun cît de mult te iubeam în acele *împrejurări* dramatice ?

Dar, fiindcă totdeauna există şi un *dar*, Timpul, acest zeu amăgitor, acest mistificator sinistru, lucra încet şi sigur muşcînd treptat şi fără milă din tot ce înfloreşte şi înfrumuseţează viaţa. El nu ocoleşte şi nu iartă nimic şi pe nimeni. Şi nu ne-a ocolit şi nu ne-a iertat nici pe noi ; mai bine zis pe mine. Cu *timpul*, recrutul Sempronius a ajuns *Primi ordinis centurio*. Acum dădeam şi eu ordine altora. Soldaţii mă respectau, iar comandanţii, care mă iubeau pentru disciplina de care dădeam dovadă, mă chemau să iau loc la ei la masă, unde vinul din dealurile Moesiei curgea din plin. Nici mirosul sărat al sîngelui nu-mi mai persista în nări. Cum era şi normal pentru un militar de la hotarul atît de greu încercat unde mă aflam, a ucide devenise a doua natură. Chiar o fată neprihănită ca tine, care, crescută, ca şi ceilalţi membri ai *Cetăţii Eterne* * în spiritul lui *hospes, hostes* **, se bucura cu atît mai mult la auzul victoriilor noastre, cu cît numărul duşmanilor ucişi era mai mare. Numai că voi, cei de aci, nu prea ştiţi cine e adevăratul duşman : noi sau „duşmanul" ?! Dar ce importanţă are aceasta ?! Important e să curgă, stors duşmanilor la nesfîrşit, untdelemnul şi vinul prin *Porta Flaminia, Nomentana, Ostiensis****... iar pentru noi doi, importantă era schimbarea prin care treceam eu. Scrisorile tale soseau ca şi mai înainte, la fel de parfumate, la fel de drăgăstoase. Dar cînd curierul îmi prezenta „buchetul", mîinile mele nu se mai întindeau să-l cuprindă tremurînd de emoţie ca altădată. Priveam rîndurile tale ca pe un lucru obişnuit, ca pe un obiect care mi se cuvenea. Nu mai erau pentru mine, aşa cum e aerul pentru păsări şi apa pentru peşti. Nu mă mai agăţam desperat de ele pentru a putea supravieţui. Florile tale se ofileau treptat, se scuturau, iar din splendoarea buchetului de altădată nu reuşeam să mai disting decît nişte biete crenguţe despuiate. Era tot ce mai

---

* Roma.

** Străin, duşman. Orice altă seminţie străină poporului roman era socotită duşman.

*** Cîteva dintre cele patruzprezece porţi prin care se intra în Roma.

rămăsese din iubirea mea pentru tine, despre care un *timp* avusesem falsa impresie că va fi veşnică.

Un moment al nestatorniciei sentimentelor prin care am trecut, a fost legat şi de prezenţa aici în castru a prietenului meu din copilărie, Senecio, unul dintre admiratorii tăi de altădată. De multe ori mă lua în rîs zicîndu-mi ba că am căzut topit după tine mai rău ca o muiere, ba că te-am lăsat fecioară în oraşul desfrîului şi viciului, ba că cine ştie în braţele cui te afli tu, în timp ce eu strîng fierul rece al spadei sau iau în braţe gîtul calului meu roib pe cîmpul de instrucţie... Simţeam că turbez ! Ca să-i dovedesc cît de mult se înşela, îi citeam declaraţiile tale de credinţă şi iubire nestrămutată. Nu-i convenea deloc ! Îl vedeam cum clocotea roşindu-se pînă în vîrful urechilor. În felul acesta mă răzbunam pentru insinuările lui nerușinate. Mă bucuram cînd îl vedeam chinuit, iar această bucurie mi-o dădeau scrisorile tale care erau ca niște săgeţi otrăvite pe care le înfigeam în inima îngîmfatului Claudius Senecio ; erau ca niște aliate credincioase pe care le iubeam ca şi pe autoarea lor. De la o vreme însă, prietenul meu, cînd îl invitam să-i mai citesc cîte o „săgeată", îşi găsea mereu de lucru, iar cînd încercam uneori să deschid vorba despre tine, mă întrerupea căutînd alt subiect. Devenise indiferent, ori numai se prefăcea, n-aş putea spune, fiindcă era destul de abil ca să-şi ascundă adevăratele sentimente. Aliatele mele săgeţi, rămase fără ţintă, începeau nu numai să mă lase nepăsător, ci, mai mult, mă şi înfuriau, cu cît erau mai drăgăstoase şi cu cît dovedeau mai mult devotament din partea ta, fiindcă nu mai aveam cui să le citesc. Se poate numi aceasta o dragoste adevărată ? !...

În cei aproape cinci ani de cînd mă aflu aici, am reuşit să plec în concediu de trei ori. În puţinele zile care îmi mai rămîneau dintr-un astfel de *comeatus*, fiindcă mai bine de jumătate le pierdeam pe îndepărtatul drum dintre Istru * şi Tibru **, drăgăstos arătîndu-mi neţărmuita-ţi încredere în mine, încît nici Iupiter *** cel Foarte Bun şi

---

* Altă denumire a Dunării.

** Rîu pe malul căruia se afla Roma.

*** Divinitate supremă, dătătoare de viaţă şi de lumină ; identificat cu Zeus din mitologia greacă.

Foarte Mare, stăpîn peste toată suflarea de pe pămînt şi din înaltul Olimp, n-ar fi îndrăznit, în atmosfera exaltată a unei iubiri fără margini, care învăluia totul într-un vis feeric, să mărturisească lucruri neplăcute, *chiar dacă erau adevărate*...

. . . . . .

Nici n-am observat cînd s-a luminat de ziuă scriindu-ţi această întunecată epistolă. Privesc sulul de papirus al cărui capăt a ajuns pînă aproape de podea. Îl privesc cu sentimentul pe care îl are muribundul recitindu-şi testamentul. De ce ţi-am aşternut această tristă poveste de dragoste pe atîtea rînduri ? Nici în momentele de paroxism ale iubirii mele nu-ţi scriam aşa de mult ! De ce atîtea explicaţii, de ce atîtea justificări ?... Aş vrea să distrug tot ce ţi-am scris, dar simt că n-am putere s-o fac...

Ar fi trebuit doar să-ţi spun că sînt un ticălos, un om de nimic, un laş. Un trădător care nu te-a iubit niciodată cu adevărat, care nu şi-a respectat cuvîntul dat şi care nu a meritat aşadar dragostea şi buna ta credinţă.

Sau chiar mai simplu, într-o singură frază : O, sărmană *Fides Populi Romani* [11], n-a mai rămas din tine decît o legendă în care nu mai cred azi nici copiii, şi cu atît mai puţin eu ! Iar pentru ca aceasta să nu lase loc la vreun fel de interpretare, aş mai fi putut adăuga, aşa cum se exprimă plebea de rînd, fără ocolişuri, fără înfloriturî : între noi doi totul s-a sfîrşit, iar cînd vei desface să citeşti acest papirus eu te voi fi uitat de mult...

Sau şi mai simplu : *„Quantum oculis, animo tam, procul ibit amor“* *...

Cutezanţa şi nerușinarea cu care ţi-am făcut astfel de mărturisiri nu simt deloc că-mi întinează conştiinţa, acum, cînd ţi-am distrus, odată cu dragostea, şi întreaga încredere în mine.

Crescut la şcoala cruzimii de aici nici nu e de mirare...

Sempronius

---

* Cu cît se va îndepărta de ochii celui iubit, cu atît va pieri şi dragostea din inimă.

Cînd soseau aceste scrisori la Roma, era anul de grație 45 al erei noastre în care domnea împăratul Claudius. Cetatea Eternă ajunsese stăpîna unor întinse regiuni de pe cele trei continente ce-și dădeau întîlnire în bazinul Mării Mediterane. Astfel, autoritatea celui de al patrulea caesar, care cîrmuia cel mai puternic stat al lumii antice, era recunoscută de la îndepărtata Bretannie pînă la Eufrat și de la învolburata Dunăre pînă la Nilul roditor. Puterea Romei părea să nu mai întîlnească obstacole. Dar dacă mai departe de Bretannia se întindea liniștea apelor înghețate ale Atlanticului, iar mai departe de Nil, liniștea nisipurilor fierbinți ale deșertului, la Dunăre și Eufrat se auzea amenințător zăngănitul armelor unor popoare care se ridicau îndrăznețe în fața continuei expansiuni romane.

Trecuse aproape un secol de cînd dincolo de Dunăre geto-dacii se uniseră într-un stat de o impresionantă forță militară sub conducerea lui Burebista și care devenise o amenințare permanentă pentru imperiu. De aceea dictatorul Romei, Caius Iulius Caesar (100—44 î.e.n.), își concentrase numeroase forțe militare la Apollonia în vederea unei importante campanii împotriva dacilor. Dar cele douăzeci și trei de pumnale înfipte în trupul lui Caesar prăbușiseră însă, odată cu trupul dictatorului, și planurile sale. O soartă asemănătoare îl îndepărta de pe arena istoriei și pe Burebista. Așa cum Caesar fusese ucis de către aristocrația republicană, tot astfel un complot al șefilor de triburi, care nu doreau permanentizarea unei stăpîniri ce le limita puterea, curmase viața lui Burebista. Îndepărtarea sa a dus însă la destrămarea primului stat dac unitar în mai multe formațiuni politice. Dar și așa dacii se dovedeau destul de puternici și îndrăzneți pentru a face numeroase incursiuni la sud de Dunăre provocînd însemnate pierderi romanilor ce se întinseseră pînă pe linia acestui mare fluviu.

După maxima ascensiune a statului dac, atinsă în vremea lui Burebista și încheiată o dată cu violenta lui suprimare în anul 44 î.e.n., a urmat o epocă în care ideea de stat s-a perpetuat în cadrul informațiunilor politice ce s-au ridicat în hotarele marelui regat, încercările de refacere a unității culminînd cu domnia lui Decebal. Este o

însemnată epocă din istoria daco-geților care se desfășoară în timp ce la Roma se consuma stăpînirea primilor treisprezece împărați.

Anul 44 î.e.n. înseamnă dispariția de pe scena istorică a marelui om de stat Caius Iulius Caesar și transformarea treptată a statului din Republică în Imperiu de către primul împărat roman, Octavianus Augustus, în același timp cu dispariția de pe scena istorică a marelui rege Burebista și destrămarea primului stat centralizat al dacilor. Anul 106 e.n. înseamnă încetarea pentru totdeauna a existenței Daciei independente, transformarea ei în provincie romană de către Marcus Ulpius Nerva Traianus, cel de al treisprezecelea împărat al Romei, și începutul unei ere noi pentru poporul daco-geților : romanizarea. Între aceste date istorice s-a scurs un secol și jumătate în care vreme ciocnirile dintre daci și romani devin din ce în ce mai dese, cu sorți de izbîndă cînd de o parte, cînd de alta, ajungîndu-se pînă la urmă la cele mai sîngeroase războaie.

Odată cu domnia lui Octavianus Augustus, primul caesar al imperiului, formațiile statale ale dacilor se fac din ce în ce mai simțite cu ocazia întîlnirilor pașnice prilejuite de relațiile economice care se înfiripau, dar mai ales determinate de numeroasele conflicte cu forțele armate romane.

Pe timpul stăpînirii celui de al doilea caesar al Romei, Tiberius, succesorul la tron al lui Octavianus Augustus, „săgețile încîrligate și unse cu venin" ale dacilor n-au mai amenințat o bună vreme imperiul roman. Totuși, noi măsuri sînt luate în scopul întăririi apărării de pe Dunăre, cum a fost aceea a transformării comandamentului militar moesic în provincia Moesia dispunînd astfel de un număr mai mare de trupe. Cu toate aceste măsuri, către sfîrșitul domniei lui Tiberius, dacii, împreună cu sarmații, pustiesc noua provincie.

Lui Tiberius i-a urmat la tron Caligula, cel de-al treilea caesar al Romei. În timpul scurtei sale domnii la frontiera cu dacii nu sînt semnalate evenimente importante.

După Caligula, tronul este oferit lui Claudius care devine cel de al patrulea caesar al Romei în împrejurări cu totul neobișnuite pînă atunci. Din politica externă a caesarului, ce dusese la obținerea unor remarcabile

succese, aflăm și despre situația imperiului la granița cu dacii. Regatul Traciei, ce fusese multă vreme protectorat roman, se dovedise incapabil să apere Dobrogea de repetatele invazii din nordul Dunării. De aceea, el e transformat într-o nouă provincie sub numele de Tracia. Cu această ocazie teritoriul dobrogean este anexat Moesiei și astfel întreaga Peninsulă Balcanică intră sub stăpînirea romanilor. Se iau totodată noi măsuri de apărare, prin instalarea de garnizoane militare în castre permanente puternic întărite de-a lungul Dunării, legate între ele cu drumuri strategice pentru mișcarea mai lesnicioasă a trupelor. Cu toate acestea, Roma nu reușește să stăvilească incursiunile dacilor la sud de marele fluviu, incursiuni despre care se povestește în continuare, alături de alte întîmplări reale sau inspirate din realitatea unor foarte îndepărtate vremuri.

Quo flumen placidum est, forsan latet altius unda. *

CATON

2. FEREȘTE-TE DE ÎNCERCUIRE

După ultimele lupte la care participaseră soldații din castrul de la Lederata și despre care scria și Sempronius în epistola către mama lui, destinderea ce domnea acum în tabără, ca o meritată răsplată în urma victoriilor repurtate, nu însemna însă lîncezeală. Unul din principiile armatei romane era menținerea trupelor într-o permanentă activitate pentru motivul, ușor de bănuit, ca plictiseala și trîndăvia să nu slăbească disciplina de fier. Cînd nu erau la exercițiile militare pentru menținerea antrenamentului, erau la construcții de drumuri sau viaducte ; cînd nu erau la construcții, erau în luptă cu dușmanul, iar cînd se întorceau din luptă erau ocupați cu pregătirea pentru o eventuală nouă misiune.

Așa se întîmpla și acum. În primul rînd întreaga atenție era acordată steagului care participase și el la luptă în linia întîi purtat de apreciatul *primipilus* al legiunii. Chiar dacă nu avuseseră loc acțiuni de mare anvergură, *acvila* [13] romană trebuia să fie prezentă în mijlocul soldaților, deoarece impresiona puternic trupele, ea fiind înconjurată de o adevărată adorație religioasă. De aceea, acum, la înapoierea în castru, după ce i s-au adus sacrificiile obișnuite, oferindu-se totodată sacrificii și zeilor ce-i protejaseră pe cei întorși cu bine, vulturul de aur era instalat cu mare pompă la locul lui, într-un fel de capelă din interiorul cortului comandantului numită *sacellum*.

* Unde fluviul este liniștit, se ascunde la fund un val.

Pedestrașii treceau apoi să-și verifice și să-și repare echipamentul, dar mai ales armele pe care le îngrijeau cu mare atenție. Coifurile sau scuturile turtite de loviturile dușmanului erau trimise în ateliere, unde *fabrii* le reparau punîndu-le din nou în stare de întrebuințare. Spadele! Spadele mai cu seamă, cît și vîrfurile de fier ale sulițelor sau lăncilor erau date toate la ascuțit, lucrare ce se executa cu o deosebită atenție.

Dar cei mai ocupați erau călăreții care, în afara echipamentului și armamentului lor, mai aveau grijă de cai și de harnașamentul acestora. Comandanții *turmelor* * de cavalerie supravegheau îndeaproape starea cailor care îi preocupa mai mult decît starea oamenilor, deoarece primii nu puteau să se plîngă sau să reclame cînd rămîneau neadăpați sau fără rația de furaje. Ca și oamenii, unii cai purtau semnele rănilor căpătate în luptă. Alții aveau pe picioare spintecături lungi provocate de crusta zăpezilor prin care galopaseră mai toată iarna. Și unii și alții erau îngrijiți cu toată atenția.

Comandantul legiunii, generalul de rang senatorial Suillius Clemens Quirinalis, trecea zilnic să viziteze soldații răniți lăudîndu-le faptele de arme. Un zîmbet al generalului sau o vorbă încurajatoare însoțită și de pronunțarea numelui celui rănit era o cinstire care îi făcea pe cei suferinzi să suporte mai ușor chinurile.

Trecuseră mai multe zile de cînd curierul pornise călare spre Roma ducînd cu el, printre alte înscrisuri oficiale, numeroase suluri de papirus din care nu lipseau nici cele două epistole. Era însoțit de cîțiva călăreți care trebuia să-l protejeze în districtul supravegheat de legiunea cantonată în *castra stativa* ** de la Lederata. Mai departe, drumul îi era asigurat de alți ostași aparținînd posturilor fixe instalate pe drumul militar ce cobora din nord spre cetatea de pe malul Tibrului. Călătoriile prin aceste regiuni îndepărtate ale imperiului comportau mari riscuri, fiind populate de nenumărate seminții, care mai de care mai „prietene și devotate" pacificatoarei Rome.

---

* Escadron cu un efectiv de aproximativ 30 de călăreți.
** Tabără permanentă.

Trecuseră mai multe zile de cînd Sempronius, autorul celor două epistole, aştepta îngrijorat ordinul de plecare într-o misiune de luptă al cărui sfîrşit ar fi urmat să aducă schimbări importante în viaţa lui... dacă va scăpa cu viaţă, cît şi a prietenului său Senecio. Despre misiunea pe care Sempronius urmă s-o îndeplinească, el aflase cîte ceva, nu prea mult, dar destul ca să-l tulbure în aşa măsură, încît îl determinase să trimită mamei şi fetei care-l iubeau aşa de mult cele două scrisori pline de gînduri negre.

Tocmai cînd se întreba dacă nu cumva generalul renunţase la planurile lui, fu chemat la *praetorium* *.

Orice militar, soldat sau ofiţer, chemat de către comandantul castrului, care de cele mai multe ori era şi comandantul legiunii ce ocupa tabăra, trebuia să se prezinte foarte îngrijit echipat şi cu întreg armamentul pe care-l purta în luptă. Era o sărbătoare pentru cel căruia urma să i se adreseze sau să-i dea vreun ordin comandantul suprem. De aceea, ostaşul roman nu putea să se prezinte oricum.

În timp ce Sempronius îşi fixa coiful, iar un soldat îi prindea la spate platoşa strălucitoare, se gîndea în ce zi se afla. Era a treia zi înaintea idelor lui martie **, şi îşi spunea că această dată merita să fie reţinută. Nu pentru că era chemat de către comandant, cu care avusese atîtea ocazii să stea de vorbă, ci pentru că „ea ar putea să însemne o mare schimbare în viaţa mea", îşi zicea el.

Ofiţerul de serviciu la *praetorium* îl anunţă pe general că Sempronius Fuscus, comandant al primei centurii din prima cohortă a legiunii, se prezentase la ordin.

— Să intre ! — auzi de afară Sempronius vocea neobişnuit de iritată a comandantului.

În încăperea spaţioasă, dar destul de sobru şi simplu mobilată pentru o cameră de lucru a unui general care la Roma locuia una dintre cele mai elegante vile din cartierul Esquilin, se aflau în picioare, în jurul unui fel de masă cam neobişnuită, comandantul şi doi tribuni militari.

Sempronius intră, salută şi rămase neclintit lîngă uşă.

---

* Reşedinţa generalului comandant al castrului.

** 15 martie.

— Apropie-te — îi zise scurt generalul, bărbat la vreo patruzeci de ani, înalt, slab, cu părul încărunțit la tîmple, cu bărbia puțin ieșită înainte și privirea unui om în care se citea o asprime pe care vroia să și-o impună fără să reușească însă. Ochii lui mari sub sprîncenele stufoase inspirau mai mult bunăvoință și încredere decît teamă.

Sempronius se apropie în pas cadențat, așa cum cerea disciplina militară, și rămase apoi din nou nemișcat în fața mesei puțin obișnuite pe care se aflau prefigurate detaliile unui teren.

Generalul Clemens privind cu atenție deasupra mesei regiunea ce-i fusese încredințată spre pază își lovea nervos podul palmei cu o vergea artistic împletită în piele gălbuie și strînsă din loc în loc cu inele de aur. Se vedea cît de colo că era iritat, nemulțumit de ceva. Continuînd să-și agite vergeaua, de care era nedespărțit, lăsa impresia că ar fi vrut parcă să se pedepsească singur trăgîndu-și „la palmă" pentru vreo greșeală săvîrșită.

Fără altă introducere, aplecat deasupra mesei, generalul se adresă noului intrat :

— Aici se află *Pădurea Mare* [14] — și arătă cu vergeaua o pată verde cu un contur neregulat. Aici este *Valea lui Hades* — indică un șențuleț șerpuit — iar aici se află, după cum știi *Păduricea Rotundă* — spuse în continuare generalul descriiind cu vergeaua un mic cerc deasupra unei pête verzi. Din relatările iscoadelor rezultă că în *Valea lui Hades* s-ar fi strîns mai multe cete de barbari înarmați, cu intenția de a ataca și jefui împrejurimile. Ai misiunea de a cerceta și descoperi căror neamuri aparțin : sînt cete de răzvrătiți ce fac parte din triburile localnice, ori aparțin vreunui trib al dacilor de dincolo de fluviu. Vei încerca să afli cîți sînt la număr și te vei strădui să capturezi cîțiva dintre ei pe care să mi-i aduci aici. Plecarea în misiune chiar azi la căderea serii. Mîine în zori să te găsești în *Păduricea Rotundă* situată pe acest deal de la a cărei înălțime vei putea observa aproape întreaga vale ocupată de dușman și de unde vei porni la acțiune. Înapoierea în castru, peste trei zile. În cazuri neprevăzute sau extrem de grave trimiți imediat în tabără după ajutoare. Pentru îndeplinirea misiunii ai la dispoziție întreg efectivul unei centurii.

Acesta era ordinul dat de comandantul legiunii cantonată la hotarul cu geto-dacii, acei neastîmpăraţi „barbari" care albiseră înainte de vreme tîmplele generalului prin nesfîrşitele incursiuni şi atacuri săvîrşite pe teritoriul de a cărui integritate era direct răspunzător.

Pe masa lucrată cu multă migală şi talent, care semăna cu un basorelief aşezat orizontal, se vedea, spre una din marginile ei, şerpuind o linie albastră, lată cam de un deget. Era Dunărea ce ascundea dincolo de ea sursa tuturor necazurilor generalului. Privind-o îngîndurat acesta îşi plimba agitat „arătătorul" cu inele de aur deasupra apei ca şi cum ar fi avut în mînă un burete cu care voia s-o şteargă de pe faţa pămîntului. Se adresă după o pauză celor prezenţi pe ton îngrijorat :

— Parcă de la un timp ne-au părăsit şi rîurile şi fluviile, aceste vechi stavile ale imperiului roman puse în calea barbarilor. Niciodată n-am avut noi un hotar natural atît de greu de străpuns din afară şi în acelaşi timp atît de nesigur ca acest blestemat Danubius. După hărţuielile la care ne-au supus barbarii în iarna aceasta înclin să cred că invincibilitatea Romei constă mai mult în lipsa de unitate şi organizare a acestor vrăjmaşi decît în forţa legiunilor noastre de la hotare. Curajul pe care l-au dovedit triburile dacilor din nordul acestui fluviu, cu acea lipsă totală de teamă în faţa morţii, mă alarmează din ce în ce mai mult. Ei devin din ce în ce mai primejdioşi. Dacă s-ar naşte din mijlocul lor un nou Burebista, nu ştiu, pe Jupiter Tonans ! ce s-ar întîmpla cu noi !

Apoi, întorcîndu-se către Sempronius, zise :

— Iată de ce am ordonat să fii însoţit de o întreagă centurie. De fapt, ştiindu-te un comandant foarte bine instruit, mă aşteptam să-mi spui că atîţi pedestraşi sînt prea mulţi pentru o misiune de recunoaştere şi cercetare ; că e riscant, fiindcă ai putea fi uşor descoperit cu atîţia oameni după tine zornăindu-şi armele pe care le poartă cu ei. Totuşi e mai sigur aşa. În situaţia cînd eventual vei fi atacat prin surprindere, vei avea forţa necesară cu care să te poţi apăra. Nu uita că pînă la primul obiectiv, pe care-l vei atinge de-abia mîine dimineaţă, vei merge aproape toată noaptea mai mult prin pădure, şi că barbarii, obişnuiţi cu

întunericul codrilor în care trăiesc, văd noaptea ca pisicile sălbatice. Ferește-te de încercuire !

La auzul acestor ultime cuvinte de avertisment, cei doi tribuni militari [15] care asistaseră la darea ordinului se priviră foarte contrariați. Generalul, cam încurcat, se grăbi să încheie :

— Dacă totul e limpede, poți pleca.

Pentru tînărul centurion totul era foarte limpede, cu toate că, dacă ar fi observat schimbul de priviri al celor doi tribuni și graba cu care, încurcat, comandantul pusese punct întrevederii, ar fi înțeles că tot ceea ce credea el că e limpede, în curînd va deveni extrem de tulbure...

O clipă de neatenție poate schimba pentru multă vreme cursul unei vieți...

Campus habet oculos, silva aures. *

3. MORFEU ŞI PETALELE DE MAC

În timp ce soldaţii din straja a doua ** îşi luau posturile în primire călcînd cadenţat pe înaltul zid ce înconjura tabăra militară de la Lederata, centuria comandată de Sempronius ieşea prin *porta praetoria* *** pentru îndeplinirea misiunii.

Pedestraşii purtau armura completă : platoşa din zale de metal, pulpare de fier, coiful de metal deasupra căruia smocul de pene roşii dădea luptătorilor prestanţă insuflînd spaima în rîndul duşmanilor. Toţi aveau la şoldul stîng sabia lată şi ascuţită, *glaudius*, iar pe şoldul drept una mai scurtă, ca un pumnal, *pugio*. Cei o sută de oameni fiind trimişi într-o misiune specială, aveau tot felul de arme asupra lor. Unii purtau arcuri grele cu tolbe de săgeţi pe umăr, alţii suliţe sau lănci, alţii prăştii.

Tînărul comandant, după ce-şi mai trecu o dată în revistă oamenii, sări în şa pentru a-şi ocupa locul în fruntea centuriei. În urma lui, *cataracta* **** cobora scîrţîind. În căderea ei peste lespezile de piatră pe care se sprijinea produse un zgomot asemănător unei lovituri de berbec [16] dată în zidul unei cetăţi. Sempronius tresări şi instinctiv întoarse capul. În locul porţii, văzu doar o pată neagră între meterezele cenuşii.

---

* Cîmpul are ochi, pădurea urechi (Proverb).

** Prima strajă începea la ora 6 seara, a doua la 9 seara, a treia la 12 noaptea.

*** Poarta generalului, poarta bunului augur.

**** Grilă de blocat intrarea unei tabere sau cetăţi.

Pe orizontul albastru-închis se profila silueta unui străjer care, dacă ar fi putut distinge figura răvășită a centurionului, ar fi fost tentat să-l întrebe : „Ți-ai lăsat oare aici, între aceste ziduri, toate speranțele ?“ Într-adevăr Sempronius trăia pentru prima dată un sentiment de nesiguranță, de teamă inexplicabilă. Ieșise de multe ori pe această poartă cu convingerea că va avea de dus lupte sîngeroase în care viața îi era primejduită la fiecare pas. Cu toate acestea niciodată nu fusese cuprins de neliniștea care îl stăpînea acum, cînd avea de îndeplinit doar o simplă misiune de recunoaștere al cărei rezultat, pe deasupra, îl mai și bănuia. În nici un caz nu era acum vorba de o luptă pe viață și pe moarte. Atunci ? De ce îi mai persista încă în urechi zgomotul porții celei grele ca și cum l-ar fi chemat s-o mai privească pentru o ultimă dată ? Îl cuprinse o adîncă tristețe.

Deși castrul pe care îl părăsea acum îl ținuse ca într-o închisoare departe de cei dragi atîția ani și între zidurile lui îndurase nenumărate greutăți, deși dintre aceste ziduri ieșise scîrbit de atîtea ori la „vînătoarea“ unor ființe omenești care erau hăituite ca niște fiare sălbatice, castrul ținea locul, într-un fel, casei și familiei lăsate undeva departe. Era totuși un adăpost unde, după o zi de muncă sau de luptă, găsea un locșor sigur în care se ghemuia, împreună cu gîndurile lui, ca să-și odihnească sufletul și trupul obosit. Părăsind acum această „casă“ era cuprins de regretul pe care îl are cel ce trebuie să se despartă de o haină prea veche, dar de care se simte legat știind că i-a adăpostit și ferit trupul de ploaie sau de frig.

Pentru Sempronius, despărțirea de castru mai avea și o altă semnificație : se despărțea de cea mai curată și frumoasă dragoste imortalizată pe nenumărate suluri de papirus de către mîna firavă a unei neprihănite fete. Și dacă totuși cataracta se va ridica lăsîndu-l să intre cu trupul neatins în urma executării misiunii, aceeași poartă grea va rămîne închisă mai departe pentru sufletul lui în care o rană adîncă va sîngera toată viața... „Totuși nu trebuia să-i scriu nimic Petroniei — își zicea îngîndurat — Să fi lăsat ca timpul să rezolve totul. Eu rămîneam pe aceste meleaguri mai departe, pînă în ziua cînd o săgeată bine ochită mă culca la pămînt pentru totdeauna și totul se ter-

mina de la sine. Numai tîlharii ar mai putea opri scrisoarea s-ajungă la Roma, de-ar ataca în drum curierul." Tulburarea și regretul puseră stăpînire pe sufletul lui îndurerat. Inima îi zvîcnea să-i sară din piept ; urechile îi vîjîiau și înaintea lui de-abia mai zărea. Traversase absent zona defrișată [17] din jurul taberei intrînd în *Pădurea Mare*.

— Ar trebui să descaleci — auzi ca prin vis o voce — Pădurea e din ce în ce mai deasă și s-ar putea să-ți scoată crengile ochii.

Calul se oprise. Singur sau îl oprise cineva ?... Nu-și da bine seama, dar frîul nu-l mai avea în mînă.

Ascultînd de vocea subofițerului de lîngă el, sări din șa revenindu-și astfel din buimăceala ce-l cuprinsese. De-abia acum simți o ușoară usturime în locul unde îi zgîriase fața o creangă.

Marșul, care era mai mult o înaintare pe bîjbîite din cauza beznei de nepătruns, se executa cu greu, deși Sempronius și ostașii săi mai parcurseseră și în alte dăți imensa pădure.

Toate măsurile pentru a nu fi simțiți de „pisicile sălbatice" fuseseră luate prin ordinele date încă înainte de părăsirea castrului. Pedestrașii înaintau atenți ferindu-se să-și lovească săbiile sau lăncile evitînd astfel orice fel de zgomot. Nimeni n-avea voie să scoată o vorbă. Tăcerea era tulburată doar de trosnetul unei crengi uscate care ceda sub piciorul greu al vreunui soldat. „Vinovatul", simțind parcă privirile mustrătoare ale celor din jur, tresărea speriat ca și cum ar fi călcat pe un șarpe. Doar țipătul speriat al unei păsări de noapte se auzea din cînd în cînd, însoțit din depărtare de urletele lupilor ieșiți din iarnă hămesiți concertînd sinistru și completînd astfel decorul sălbatic al regiunii.

Pentru siguranța marșului, pe flancuri și în spate mergeau cam la o sută de pași distanță cîte doi cercetași, iar în fața centuriei, la aceeași distanță, Sempronius își trimise subofițerul însoțit de cîțiva oameni.

Trecuse de miezul nopții. Marșul continua întrerupt doar de scurte halte în care pedestrașii se odihneau cîteva minute răzemați de cîte un arbore sau sprijinindu-se cu atenție unul de altul, să nu-i fure somnul și să rămînă în urmă rătăciți de ceilalți.

Nici un incident. Nici un semn că dușmanul ar fi fost prin apropiere. Traversarea pădurii se desfășura în bune condiții și pe nesimțite...

Odată cu ivirea zorilor luase sfîrșit și cea mai grea etapă a marșului. Pădurea rămasă în urmă se vedea ca o imensă pată închisă ce-și ascundea în permanență neprevăzutul și temătoarele surprize. Marșul continua. Soldații urcau acum din ce în ce mai obosiți o pantă presărată pe ici pe colo cu mici și rare pîlcuri de pini. *Păduricea Rotundă*, primul obiectiv ce trebuia atins, nu mai putea fi departe, dar încă nu se zărea din cauza unei cețe dese ce învăluia totul în jur.

În sfîrșit, ajunseră în pădurice. După ce o cercetă cu atenție, Sempronius dădu dispoziții ca oamenii să servească masa și pînă la noi ordine se puteau odihni. Cît timp ceața mai persista, orice tentativă de a se continua înaintarea în scopul infiltrării pe *Valea lui Hades* putea duce la o întîlnire neașteptată cu „barbarii". Era imprudent. Așa încît tînărul centurion hotărî să aștepte ridicarea cetii pentru a se putea orienta mai ușor avînd întreaga vale sub observație. Luă măsuri pentru asigurarea pazei. Înainte de a se trînti și el lîngă soldații cărora le permise să-și scoată doar coifurile și platoșele, dădu ordin să fie trezit de străji imediat ce se risipea ceața și, bineînțeles, la orice mișcare suspectă din afara cantonamentului pe care-l ocupa.

În scurt timp somnul cuprinse pedestrașii zdrobiți de oboseala unei nopți de marș forțat ; unii renunțaseră să mai-și mănînce. Numai străjile alese de subofițer, dintre cei ce se resimțeau mai puțin în urma efortului făcut, stăteau de pază pe marginea pădurii.

Silurus, unul dintre cei mai vînjoși luptători ai centuriei numit odată cu ceilalți de strajă, stătea atent la postul său încercînd să străpungă cu vederea prin ceața ce-l înconjura. Nici o mișcare ! Își ascuți auzul. Nici un zgomot ! Pentru a se înviora puțin, își rezemă de un arbore scutul și lancea. Eliberîndu-și astfel mîinile amorțite, putea să le miște acum în stînga și-n dreapta. Încerca să-și îndepărteze astfel oboseala și somnul care simțea că încep să-l cuprindă și pe el. „Soldatul de strajă care adoarme în post este tot așa de vinovat ca și luptătorul care fuge din fața dușmanului", învățase el încă de cînd era recrut. Pe-

deapsa era capitală. Dacă ar fi fost cuprins de somn în post, însemna... somnul de veci. Înviorat pentru un moment de o asemenea neplăcută perspectivă, vru să-şi ia armele în mîini. Dar se gîndi că poate observa sectorul încredinţat tot aşa de bine şi fără ele. „Doar nu privesc la înamic prin lance şi nici nu ascult cu scutul", îşi zise în sinea lui. Deşi aburii reci ai ceţei îi răcoreau faţa, nu mai reuşea decît cu mare greutate să-şi păstreze trează atenţia. Se rezemă şi el uşor de arborele de care-şi aşezase armele. „Nu de alta, dar în felul acesta le am mai la îndemînă...", căuta el să se liniştească. În orice caz, aşa, rezemat, se simţea mai bine. Parcă nici platoşa, pe care n-o mai scosese de la plecarea din castru, nu-l mai apăsa aşa de tare. Cu mişcări lente îşi desfăcu subbărbia care-i fixa coiful. Apoi, fără să-şi dea seama cum, îl scoase lăsîndu-l să-i alunece uşor din mînă jos lîngă picioare. Pe cap rămăsese doar cu *cento** pe care Sempronius le permisese soldaţilor s-o poarte sub cască din cauza vremii încă destul de reci. Dacă şi-ar scoate şi platoşa ? Nu, asta nu ! I-ar fi fost greu s-o pună repede la nevoie. „Măcar pulparele de fier...", îşi zicea ca şi cum s-ar fi rugat de cineva să-i mai ia din greutatea care-l apăsa.

Treptat, treptat, Silurus începea să piardă noţiunea timpului, fiecare clipă părîndu-i-se o veşnicie. O moleşeală caldă îi cuprindea tot trupul. Pleoapele îi cădeau grele peste ochi. Era dulce odihna aceasta, chiar aşa, rezemat în picioare, chinuit ; şi cu atît mai dulce cu cît era ca o plăcere furată fiindu-i cu totul interzis să se sprijine de ceva în timp ce făcea de strajă. Din cînd în cînd, cîte un genunchi i se îndoia brusc cedînd oboselii sub greutatea corpului şi armurii. Atunci tresărea speriat privind în jur cu ochii împăienjeniţi de somn. Se temea mai mult de „duşmanul" din interiorul pădurii, de subofiţerul care-l numise de strajă, decît de duşmanul din afară la care nici nu visa c-ar putea s-apară pe neaşteptate. Dar cum nu visa ? !... În clipele cînd, cu ochii închişi, era că şi absent din post, visa totuşi. Visa cum Morfeu ** presăra din înăl-

* Bonetă care se purta sub coif, pentru ca acesta să nu-i bată în timpul marşurilor foarte lungi, ori pentru a-i proteja pe soldaţi contra frigului.

** Zeul somnului şi al viselor.

ţimi numeroase petale de mac care coborau încet deasupra lui acoperind totul în jur cu un covor stacojiu. Un covor pe care-l simţea că se saltă şi se lasă ca nişte valuri roşii, valuri de sînge...

Din adîncuri, din depărtări, s-auzea parcă strigînd speriată, neputincioasă, o voce care-i spunea : Silurus, Silurus, străjerule, cînd visezi, veghează !...

Litore quot conchae, tot
sunt in amore dolores. *

OVIDIU

4. EU SÎNT ÎNVINSĂ, DAR NU ŞI DRAGOSTEA MEA

Cele două epistole expediate de Sempronius soseau la Roma odată cu ştirile prin care unii dintre generalii de la Dunăre îl informau pe împăratul Claudius, comandantul suprem al armatei, despre situaţia din ultima vreme de la îndepărtatul şi nesigurul hotar cu „barbarii". Acum era linişte şi în acea parte a imperiului. Caesarul avea toate motivele să fie mulţumit că duşmanii din afară nu-i mai asaltau pentru un moment hotarele. Cît despre duşmanii din interior, Claudius, ţinînd seama de neobişnuita împrejurare în care devenise împărat şi avînd treaz în minte tristul sfîrşit al predecesorului său Caligula, luase toate măsurile pentru a nu avea aceeaşi soartă.

. . . . . .

Cel de al treilea împărat al Romei, Caligula, fusese ucis în urma unui complot. După moartea sa, conspiratorii, în frunte cu tribunul militar Cassius Chaerea, care jucase rolul principal, fiind cel ce îl lovise primul cu spada pe împărat, se gîndeau la suprimarea principatului [18] şi restaurarea republicii. Senatorii cu vederi republicane credeau şi ei că era momentul să se pună capăt tristei experienţe a guvernării monarhice, mai ales că caesarul asasinat nu se preocupase de a numi vreun succesor, încît viitorul nu era angajat. Cei care organizaseră îndepărta-

* Cîte scoici sînt în nisipul mării, tot atîtea dureri şi în dragoste.

rea lui Caligula aşteptau ca senatul şi poporul să hotărască asupra viitorului. Aceştia însă nu se gîndiseră la ce va urma. Totul fusese lăsat la voia întîmplării. Şi într-adevăr, întîmplător, un simplu soldat care rătăcea prin palat, după uciderea lui Caligula, a văzut silueta unui om ascuns după o perdea căruia nu i se zăreau decît picioarele goale. Vrînd să ştie cui aparţineau picioarele, a tras perdeaua şi, recunoscînd în cel ascuns pe unul dintre membrii familiei domnitoare, l-a salutat ca împărat, în timp ce acesta tocmai cădea înspăimîntat în genunchi cerîndu-i să-i lase viaţa. Era Claudius, unchiul lui Caligula. El a fost dus în faţa altor soldaţi care se frămîntau agitaţi fără a şti ce hotărîre să ia. Pînă la urmă ei s-au adresat celui ce-i privea cu groază : „Să fii împăratul nostru !" L-au suit apoi într-o lectică şi l-au purtat pe umeri pînă în tabăra pretorienilor. Mulţimea îl privea compătimitor, aşa cum arăta trist şi abătut ca şi cum ar fi fost dus la moarte. Claudius, care avea atunci 50 de ani, a petrecut o noapte în mijlocul soldaţilor mai mult cu gîndul că va fi ucis decît că va deveni împărat. Şi cum ar fi putut spera la tron, cel care pînă la acea vîrstă nu primise nici o funcţie de conducere în stat ? Fusese ţinut totdeauna departe de treburile publice, fiindcă de mic suferise de boli care îi slăbiseră şi trupul şi sufletul. Defectele lui fizice şi psihice erau caracteristice multora dintre membrii familiilor aristocrate. La vîrsta cînd trebuia să primească o frumoasă educaţie, fusese încredinţat unui fost inspector de herghelii de care se plîngea totdeauna că îl trata cu sălbăticie. Cronicari contemporani ne-au lăsat despre el informaţii din cele mai defavorabile. Era disprețuit şi urît chiar de cei din familia sa. Despre acest sărman copil, care nu îndrăznea să se arate nici poporului, nici soldaţilor, însăşi mama sa Antonia spunea că este o arătare de om pe care natura a început-o numai, dar fără să o şi termine, iar cînd vroia să acuze pe cineva de prostie, zicea că e mai prost chiar decît fiul ei, Claudius. Tot astfel îl umileau şi bunica sa Livia şi bunicul său Augustus. Acesta îl socotea un slăbănog la trup şi la minte care compromitea întreaga familie imperială. De aceea nu era invitat nici la spectacole în loja imperială şi nici la mesele de la palat. Augustus mai spunea despre el : „Aş vrea să-şi aleagă nenorocitul pe cineva mai cu

grijă şi mai puţin la întîmplare, pe care să-l aibă ca model în mişcări, în ţinută şi în mers. Nu reuşeşte deloc în lucruri cît de puţin serioase." Nici unchiul său, împăratul Tiberius, nu-l scutea de umilinţe vorbind despre „imbecilul Claudius" care alunecase în depravare, beţie, trîndăvie şi pasiunea jocurilor de noroc. La vîrsta de 46 de ani nu i se găsise o altă funcţie decît aceea de augur. Aşa încît, ca o ironie a soartei, el, ce nu putea să înţeleagă prea bine nici prezentul, primise dificila funcţie de a ghici viitorul în măruntaiele păsărilor şi animalelor destinate sacrificiilor...

Claudius era înalt la trup şi cu chip frumos, dar avea un rîs dizgraţios şi cînd se înfuria începea să se bîlbîie făcînd spume la gură. Capul îi tremura tot timpul, şi din cauza picioarelor nesigure se legăna în mers ca o raţă, bălăbănindu-şi braţele pe lîngă corp. Dar dacă ar fi avut numai aceste defecte fizice, încă nu ar fi fost prea grav. Mai rău era însă că avea un caracter slab, care îl făcea instabil, maniac, uituc, lipsit de voinţă şi încredere în sine. Din cauza aceasta a fost dominat tot timpul de cei din anturajul său, mai ales de femei şi liberţi. Acestea sînt opiniile transmise de cei ce nu-l cunoşteau. Dar cu toată defavorabila descriere ce ne-a rămas despre Claudius, el n-a fost totuşi un om chiar aşa de plin cu defecte. Aceasta răzbate şi dintr-o scrisoare în care Augustus, mare cunoscător de oameni, spunea soţiei sale : „L-am auzit pe nepotul tău Claudius ţinînd un discurs ; m-a cucerit, dragă Livia, şi nu înţeleg cum acelaşi om care vorbeşte aşa de fără rost în convorbirile zilnice, poate ţine totuşi un discurs aşa de frumos." În realitate, „degeneratul" era un om foarte cult şi cunoştea limbile greacă şi etruscă la perfecţie. Avîndu-l mai tîrziu ca profesor chiar pe Titus Livius, a căpătat pasiunea pentru istorie. Aceasta l-a făcut să scrie istoria Cartaginei şi a Etruriei a căror pierdere a constituit pentru posteritate o mare pagubă. Meticuloasele sale studii întreprinse în cinstea unor populaţii străine au îndepărtat din conştiinţa lui nu numai unele prejudecăţi romane, dar l-au şi luminat pentru a avea mai multă clarviziune în conducerea treburilor publice şi în relaţiile cu alte state. Cu toate acestea s-a arătat lipsit de voinţă şi incapabil să-şi strunească familia şi palatul. Fiindcă n-a avut puterea de a se redresa după multele afronturi ce le primise în viaţă,

el a rămas și pe timpul domniei ceea ce fusese în tinerețe, cînd tremura de frica Antoniei și Liviei.

În ce împrejurări ajunsese Claudius împărat ? În timp ce se afla în tabăra pretorienilor, consulii, care nu aveau decît de cîștigat dacă reușeau să redea puterea senatului, au luat o serie de măsuri, pentru a preveni alegerea unui nou tiran. Astfel, în timpul nopții ei au amplasat, în locurile de unde ar fi putut apărea vreo surpriză, cohortele urbane, ai căror soldați erau totdeauna invidioși pe cei din gărzile caesarului, fiindcă aceștia se bucurau de o soldă mai mare, cît și de alte avantaje. Urbanii se arătau astfel devotați senatului. Consulii au mai reunit în jurul Capitoliului numeroși gladiatori înarmați, soldați din marină și soldați din cohortele vigililor. Alături de ei se mai aflau și cele cîteva cohorte de pretorieni care îl susținuseră pe Chaerea în reușita conspirației, deși acum începuseră să oscileze între senat și tabăra tovarășilor unde se afla Claudius. Chaerea, simțind aceasta, încerca să-i strunească spunîndu-le : „După un nebun, vreți acum un idiot ? Dar, luați seama, eu voi merge să vă aduc capul lui." Avertismentul tribunului n-a avut însă ecou. Un soldat i-a răspuns : „De ce să luptăm contra prietenilor și frații noștri, cînd noi avem deja un împărat ?" Pînă la urmă pretorienii s-au îndreptat către tabăra lor. Mulțimea s-a grăbit să-i urmeze pentru a cerși vreun dar cu ocazia noii schimbări ce se întrevedea.

Cu toate precauțiile luate de consuli, situația devenea primejdioasă și neîncrederea pusese stăpînire pe cei fricoși. Astfel, senatul ce trebuia să se adune în zori în templul lui Marte nu întruni decît vreo sută de membri care răspunseră apelului consulilor. Aceștia, mai îndrăzneți, răspunseră, la un mesaj de pace trimis de Claudius, că nu vor mai accepta o nouă tiranie. Era ca un fel de declarație de război. Viitorul împărat i-a înștiințat că, ținînd seama de intenția lor de a lupta împotriva sa, le cere să aleagă cel puțin un loc în afara orașului, pentru ca Roma și templele zeilor să nu fie stropite cu sîngele senatorilor și al altor cetățeni. Claudius conta pe puterea gărzilor imperiale care dispuneau de o fortăreață la porțile Romei, de arme ce făceau să amuțească în fața lor togile magistraților și care aveau evident interes în a nu lăsa statul să se

întoarcă la zilele cînd totul se hotăra în curie și în *Forum* fără consultarea armatei.

În timp ce Claudius, care promisese soldaților un *donativum* de 15 000 de sesterți pentru fiecare dintre ei, era aclamat împărat, senatorii, rămași singuri, începură să-și reproșeze necugetata lor îndrăzneală. Părăsind Capitoliul și visele lor republicane, alergară înaintea celui pe care cu o clipă înainte îl dezavuaseră. Mulți au fost răniți de către soldații furioși și mulți ar fi fost chiar uciși, dacă nu intervenea la vreme Claudius. Însoțit de o puternică escortă, cel de-al patrulea caesar al imperiului s-a îndreptat spre palat ca stăpîn, pe același drum pe care numai cu puțin înainte trecuse cu groaza în suflet sub ochii compătimitori ai mulțimii ; sub ochii mulțimii ce îl ovaționa acum ca unic conducător al marelui stat roman.

Cîteva zile mai tîrziu Cassius Chaerea împreună cu alți complici ai săi au fost dați pe mîna călăului. Vrînd să fie ucis cu propria-i spadă, tribunul militar s-a adresat plin de curaj soldatului ce se pregătea să-l execute spunîndu-i: „Știi să ucizi ? Spada ta probabil nu e prea bine ascuțită ; aceea pe care eu am folosit-o împotriva lui Caligula e mai pricepută..."

Claudius a fost primul dintre împărați ce și-a cumpărat tronul de la soldați. Pe timpul domniei s-a arătat modest și rezervat refuzînd exageratele onoruri oferite de senatul ce căuta să-i intre în grații. Deși fusese mulți ani în șir obiectul batjocurii celor din familia sa, el a dovedit față de aceștia o deosebită pietate cinstindu-le memoria prin diferite onoruri divine acordate atît Liviei, despre care spusese cîndva că e „Ulise îmbrăcat în rochie", cît și lui Augustus. Consultînd, în problemele de stat importante, înaltul for legislativ, oprind toate procesele de *lex maiestatis* deschise de Caligula, acordînd dreptul de cetățenie multor peregrini din provincii, mai ales din Gallia, și creînd numeroase colonii romane, Claudius a devenit un împărat popular. El se arăta apropiat și comunicativ cu oamenii de rînd cărora le strîngea mîna la spectacole. Adesea făcea pe toți să rîdă spunînd glume tari și căutate.

Acum, cînd se apropia de șaizeci de ani, mai avea încă în suflet amintirea asasinării lui Caligula. Și erau destui cei care să-i mențină mereu trează această amintire. Un

asasin înarmat cu un pumnal pătrunsese într-o zi pînă la patul lui. Doi cavaleri încercaseră să-l ucidă, unul la ieşirea din teatru, altul în timpul unor sacrificii. Pollion încercase o revoltă, Pomponius începuse un război civil, iar Scribonianus ridicase împotriva caesarului armata din Dalmaţia promiţînd instaurarea republicii. Frica îl făcea pe Claudius să se înconjoare de gărzi nu numai în palat, dar şi în senat sau pe cînd participa la vreo petrecere. În timpul mesei era servit de soldaţi, în locul sclavilor. Nimeni nu se apropia de el, nici chiar o femeie sau un copil, decît după ce era bine scotocit să nu aibă ascunsă vreo armă. La prieteni Claudius nu intra decît după ce fiecare colţişor al încăperilor era controlat pînă sub aşternuturile patului. Dar după cum se va vedea mai tîrziu, toate aceste precauţii erau inutile. El se păzea contra spadei sau pumnalului, în timp ce soarta hotărîse de mult să moară otrăvit. Îi supraveghea şi-i bănuia pe toţi, ca pînă la urmă să-l ucidă soţia de lîngă el. Pînă atunci însă vor mai trece cîţiva ani, iar Claudius cel temător îşi verifica şi ofiţerii şi soldaţii din cohortele pretoriene care îi asigurau paza. Obsedat de ideea vreunui complot ce s-ar fi urzit, îi îndepărta sau chiar îi ucidea pe cei care i se păreau suspecţi, căutînd să-i înlocuiască prin elemente cît mai credincioase aduse din legiunile de pe îndepărtatele frontiere. Aici era adevărata şcoală a curajului şi respectului faţă de jurămîntul prestat comandantului suprem al armatei care era întruchipat în persoana împăratului. Aici se călea în luptă ostaşii romani care pe la mijlocul secolului I, cînd au loc întîmplările povestite, mai constituiau încă o armată disciplinată şi de nădejde a imperiului. Ofiţerii şi soldaţii, care mai respectau încă tradiţiile glorioase ale unor vremuri cînd urmaşii lui Romulus se ridicau la luptă doar pentru a-şi apăra mica lor cetate de pe Palatin, îşi manifestau devotamentul faţă de împăratul lor şi credinţa faţă de jurămîntul depus prin spiritul de sacrificiu dovedit în nenumăratele ciocniri cu duşmanul.

. . . . . .

Sabinia, ca orice mamă care vedea în fiul său întruchiparea tuturor virtuţilor, era convinsă că băiatul ei, tînărul centurion Sempronius, merita cu prisosinţă să fie ales pen-

tru a face parte din trupele pretoriene de elită. Soţul ei căzuse pe cîmpul de luptă pentru „apărarea" intereselor Romei. Uzînd de celebritatea acestuia, Sabinia intervenise în mai multe rînduri pentru transferarea fiului ei la Roma. N-o făcuse numai pentru a-l avea lîngă ea şi pentru a o ajuta în administrarea imensei averi moştenite. Ea dorea, ca orice mamă iubitoare ce trăia într-o permanentă teamă şi neliniște, să-l ştie cît mai departe de primejdiile de la frontieră. Iar acum, aflînd de la un veteran, care luptase cîndva cu soţul ei, despre hotărîrea împăratului, era sigură că în curînd băiatul va fi acasă. Dar tocmai cînd nădejdile îi erau mai îndreptăţite, căzuse ca un trăsnet scrisoarea de la Sempronius Fuscus.

Cu privirea în gol, cu mîinile căzute pe genunchi, ţinînd strîns papirusul ce-i anunţa veşti atît de triste, rămase încremenită, cuprinsă de spaimă. Hotărîseră oare zeii ca ea să rămînă singură purtînd tot restul vieţii greaua povară a morţii soţului, iar acum şi a fiului ?

Gîndurile negre i se învălmăşeau în cap împiedicînd-o să mai înţeleagă ceva. Cînd credea mai mult ca oricînd în venirea lui la Roma, băiatul îi scria că va pleca într-o nouă misiune de luptă. „Dar ce luptă era aceea despre care zeii s-ar părea că hotărîseră s-o piardă ? — se întreba speriată Sabinia — La ce fel de zei se referea el ? De unde ştia el de primejdia care-l ameninţa ?"

Alarmată, mama centurionului încerca zadarnic să găsească răspunsul la aceste întrebări. Îşi aminti de Petronia. Ea era fata pentru care zorile unei dimineţi ce mijeau peste zidurile de piatră ale castrului de la Lederata îl surprinseseră pe Sempronius scriindu-i o interminabilă epistolă de despărţire. De obicei băiatul le trimitea veşti la amîndouă odată folosind acelaşi curier. „Nu cumva primise şi Petronia vreo scrisoare ?" gîndi Sabinia. Cu paşi nesiguri, nefericita mamă se îndreptă spre casa fetei. „Dar dacă ea nu ştie nimic ? Ce-i voi spune ? Voi putea să-mi ascund tulburarea pentru a nu provoca vreo bănuială acestei fiinţe care îl iubeşte aşa de mult ?" se întreba ea. N-ar fi vrut s-o întristeze. Ţinea foarte mult la fată socotind-o de pe acum ca pe copilul ei.

Cînd intră în grădiniţa frumos îngrijită din faţa unei case destul de modeste, fu întîmpinată de Iunia, mama Petroniei şi de sora ei mai mică, Acutia.

— Zeii cei buni să fie cu voi — zise Sabinia pe tonul cel mai natural posibil. — Am trecut să vă văd. Ce mai e nou ?

— Ce să fie nou ?... — răspunse ocolit Iunia.

Acutia, care avea vreo cincisprezece ani, se grăbi să adauge :

— Petronia e bolnavă. De ieri plînge încontinuu strîngînd la piept o scrisoare de care nu vrea să se despartă.

Sabinia simţi cum începe să se învîrtească pămîntul cu ea. Spaima i se înteţi. Cine putea să-i scrie în afara fiului ei ? Şi numai o veste foarte rea îi putea provoca acest plîns continuu. Se stăpîni cu greu să n-o podidească şi pe ea lacrimile.

Iunia, pe a cărei figură se citea îngrijorarea, zise neliniştită :

— Nici nu vrea să spună ce s-a întîmplat. Şi nici măcar de la cine e scrisoarea — adăugă ea ca şi cum n-ar fi bănuit cine putea să-i scrie. Se dădu însă repede de gol întrebînd în continuare : Ţie ţi-a mai scris Sempronius ?

Întrebarea săgetă inima Sabiniei. Ea confirmă din cap şi, rugînd-o s-o conducă la fată, zise :

— Poate mie îmi va mărturisi cauza durerii ei, mai ales dacă această durere i-a fost provocată de fiul meu.

— Vezi, mamă, am avut dreptate cînd am spus că Petronia e bolnavă de inimă. Trebuie s-o doară foarte rău, fiindcă mereu apasă cu scrisoarea pe ea.

— Tu taci din gură, nu te amesteca. Du-te mai bine în grădiniţă şi joacă-te.

Se înserase. Camera în care intrară se afla în semiîntuneric. Întinsă pe pat, se-ntrezărea silueta zveltă a unei fete. Era Petronia. La zgomotul paşilor îşi ridică încet capul din perna acoperită de bogatul ei păr negru. Văzînd-o şi pe Sabinia, făcu un efort şi se ridică. Dîndu-şi la o parte o şuviţă de păr care-i căzuse pe faţă, merse cîţiva paşi în întîmpinarea acesteia. Era îmbrăcată cu o tunică

albă, fără mîneci, peste care avea un *peplum* * prins cu o pafta pe umărul drept.

Mama lui Sempronius, cerîndu-i din priviri Iuniei s-o lase singură cu fata, se apropie încet. Fata le privea pe cele două femei ca trezită dintr-un vis urît. Deznădejdea i se citea pe față. „Cei mai frumoși ochi din cetate", cum îi plăcea lui Sempronius să spună, ochii ei mari și negri erau împăienjeniți și roșii de plîns. Pleoapele, cu genele lungi și arcuite, îi căzură grele peste ochi. Parcă ar fi vrut să închidă cele două portițe spre a nu pătrunde nimeni în sufletul ei chinuit.

Sabinia, văzînd cît era de îndurerată, îi vorbi pe ton blînd, părintesc :

— Ai plîns mult, fata mea. Liniștește-te și spune-mi mie ce s-a întîmplat.

Petronia, înecată de lacrimi, nu putu să articuleze decît un cuvînt :

— Sempronius !...

La auzul acestui nume atît de drag, mama simți că i se oprește inima în loc. „Și eu tot mai speram... dar dacă i-a scris și iubitei lui..." își zise ea deznădăjduită.

— Ai aflat și tu ? — bîigui cu teamă fata.

Mama băiatului, crezînd că e vorba de aceeași veste, confirmă tăcută din cap.

Petronia se lăsă pradă desperării. „Și eu tot mai speram... dar dacă i-a scris și mamei lui..." își zise ea cuprinsă de o nemărginită durere. Se clătină. Sabinia, crezînd că îi înțelege chinurile, deschise larg brațele gata s-o sprijine. Petronia se aruncă în brațele ei izbucnind din nou în plîns.

Plîngeau îmbrățișate amîndouă...

Într-un tîrziu, fata se desprinse ușor de la pieptul Sabiniei și, ștergîndu-și cu dosul palmei fața înecată în lacrimi, se strădui să-și vină în fire. Mîndria ei rănită de neîndurătoarea știre o ajută să-și revină treptat. Cu inima împietrită și fața crispată de durere făcu un efort să pară liniștită. Vorbi apoi pe ton stăpînit, calm, ca o adevărată fiică de roman :

— Mulțumesc, mamă. Mulțumesc că ai venit să mă consolezi. Ce bună ești ! Pentru mine vei rămîne mai departe

---

* Mantie largă.

ca o bună și adevărată mamă, iar timpul, așa cum scrie și Sempronius în epistola sa, ne va face să uităm nenorocirea... Curaj, mamă !

— Așa e, fata mea. *Crescit in adversis virtus.* * Numai că totul are o limită.

Se așezară amîndouă pe marginea patului. Una mai îndurerată ca cealaltă.

— Cîtă vreme să mai am curaj ? Toată viața eu trebuie să fiu soția plină de curaj, mama plină de curaj care să suporte mereu una după alta toate loviturile soartei — se văicărea Sabinia ajunsă la marginea puterilor.

— Răbdare, mamă ! Într-o zi Sempronius se va întoarce.

— Așa să fie precum spui. Dar cine știe !...

— Se va întoarce și vom fi din nou fericite.

— O, de-ar veni și ziua aceea !

— Va veni. Eu voi fi fericită, fiindcă îl voi putea zări din cînd în cînd, iar tu vei fi fericită știindu-l lîngă tine.

Mama băiatului, stăpînită de durere, nu observă deosebirea dintre cele două fericiri, încît spuse :

— Speranța de a-l ști lîngă noi mi s-a spulberat cu totul. Chiar el îmi scrie că semnele ce i se fac nu sînt de bun augur.

— Cum adică ? — întrebă fata mirată.

— Nu știu nici eu. De aceea am venit crezînd că voi afla de la tine ce s-a întîmplat ; crezînd că mă vei ajuta să înțeleg despre ce e vorba.

— Cum pot eu, biata de mine, să te fac să înțelegi, cînd nici mie nu-mi vine să cred, cînd nici eu nu înțeleg ce se întîmplă cu el ?!...

— Au fost situații mai grele prin care a trecut băiatul meu și nu ne-a alarmat așa rău. Mi-e frică să nu fie prevestirea unei nenorociri.

— Vestirea, nu prevestirea.

— Ce vrei să spui ?

— Fiindcă prin vestea primită am înțeles că totul s-a sfîrșit.

— Cum poți vorbi astfel ? De unde știi că totul s-a sfîrșit ? Nici el nu spune așa ceva. Se teme doar de o nenorocire, dar nu e nimic prea clar — zise Sabinia.

---

* În primejdii crește curajul.

— Ba spune chiar foarte clar : „Între noi totul s-a sfîrșit".

— ... ?

— Ce vrei mai limpede ? ! Și ca să fie mai convingător, se străduiește să dea chiar exemple cu fapte din trecut.

— Ce fel de exemple, ce fel de fapte din trecut ? — o întrebă din nou mama băiatului din ce în ce nedumerită.

— Fapte de vitejie ! — zise fata evitînd răspunsul potrivit.

— Asta e adevărat ! Cine nu știe cît e el de curajos.

— Sînt unii oameni foarte curajoși pe cîmpul de luptă, dar foarte fricoși cînd trebuie să spună adevărul.

— Ce vrei să zici ? Nu înțeleg !

— Sempronius a avut nevoie de cinci ani pentru a căpăta curajul să-mi dezvăluie adevărul.

— Dar băiatul meu n-a ascuns niciodată adevărul — zise contrariată Sabinia.

— La fel am crezut și eu pînă la primirea acestei scrisori.

— Și acum ?

— Acum, ce pot să cred, cînd el însuși mărturisește că m-a mințit tot timpul, că e un laș și un trădător.

— Îți dai seama ce spui ? Care laș ? Ce trădător ? Mie îmi scrie că va porni din nou la luptă și că se va strădui să iasă victorios.

De data aceasta Petronia fu aceea care, în focul discuției, nu-și dădu seama despre ce luptă era vorba, încît răspunse :

— Se prea poate, fiindcă omul se află permanent în luptă : în luptă cu dușmanul, în luptă cu dragostea. Dragostea nu e ea însăși o luptă ? Nu are ea atîtea asemănări cu un adevărat război ? Nu sînt în dragoste, ca și în război, cuceritori, asediați, îndrăzneți, fricoși, prizonieri, supraviețuitori, învinși și morți ? Da, da ! Învinși și morți ! Privește-mă pe mine și vei vedea un om învins, un om mort — spuse fata simțind că se sufocă de atîta zbucium.

Sabinia asculta îngrijorată, fără să înțeleagă ceva.

— Dar eu m-am referit la lupta cu dușmanul — zise aceasta — iar tu vorbești...

— Eu vorbesc de lupta lui cu dragostea mea cea de neînvins — o întrerupse Petronia — Eu sînt învinsă, dar nu și dragostea mea care-l va urmări toată viața. Degeaba încearcă să fugă de ea. Este prizonierul dragostei mele, este încercuit pe viață. Nu mai are nici o scăpare. E prizonierul meu ! Da, e prizonier ! — încheie fata ca și cum ar fi citit într-un oracol.

— Dar ce legătură are dragostea dintre voi cu situația în care se află Sempronius ? Nu pricep nimic ! Explică-mi și mie. Aș vrea să ne înțelegem...

— Cum să ne înțelegem ? — o întrerupse din nou fata cam iritată — Nu ne putem înțelege, fiindcă tu nu trăiești durerea care mă chinuie pe mine.

— Tu crezi oare că ai putea să suferi mai mult decît mine, ca mamă, în cazul cînd i s-ar întîmpla vreo nenorocire ?

— Dar nu i se va întîmpla nici o nenorocire. Nu văd nici o nenorocire în a fi prizonierul celei mai frumoase, celei mai curate iubiri din lume.

— Poate că ne-am speriat mai rău decît trebuie. Poate că nu e totul pierdut — încercă acum Sabinia să-i dea curaj fetei.

— Dar Sempronius s-a străduit ca să înțeleg bine acest lucru. Nu mă iubește și nu m-a iubit niciodată.

— Ți-a scris el așa ceva ?

— Da. Mi-a scris și încă fără nici un regret.

— ... ?

— Nu-ți vine să crezi, te înțeleg. Așteaptă puțin.

Fata aduse scrisoarea.

— Dar ce e aceasta ?

— Cum ce e ? Epistola trimisă de el.

— Aceasta e mai mult o carte decît o epistolă.

— E totuși o epistolă.

Iată cum încheie Sempronius : „Cutezanța și nerușinarea cu care ți-am făcut astfel de mărturisiri nu simt deloc că-mi întinează. conștiința, acum cînd ți-am distrus odată cu dragostea și întreaga încredere în mine".

De-abia se mai înțeleseră ultimele cuvinte, fiindcă Petronia izbucnise din nou în plîns.

De mai multe ori, pe parcursul acestei discuții atît de confuze, Sabinia vrusese să-i ceară fetei scrisoarea s-o

citească, dar nu îndrăznise să intre în intimitatea gîndurilor celor doi îndrăgostiți. Dîndu-și seama însă că între ei se petrec lucruri cu totul neobișnuite și pentru că acum însăși fata îi citise, spuse pe ton rugător :

— Te superi dacă îți cer să văd și eu ce ți-a scris Sempronius ?

Petronia îi întinse suspinînd faimoasa epistolă de adio.

Nu mai e nevoie să fie descrisă uluirea mamei pe măsură ce afla despre „iluziile" și „impresiile" băiatului. Cînd mai dădea peste un paragraf în care Sempronius nega orice afecțiune pentru fată, Sabinia se oprea zicîndu-și : „Așa ceva nu e de crezut ! Așa ceva e cu totul imposibil ! Băiatul meu nu poate spune astfel de lucruri nici chiar dacă ar fi adevărate".

Cu cît căuta el să pară mai convingător, cu atît mama lui credea mai puțin în cele scrise. Sabinia se străduia să ghicească ce l-a determinat să se despartă de fată și mai ales de ce sub forma aceasta atît de brutală. „Nici un regret, nici o remușcare nu răzbat din rîndurile lui — își zicea ea — Să nu-și simtă cu nimic întinată conștiința, după cum pretinde, nu e cu putință. Doar dacă n-ar fi nimic adevărat din cele scrise, numai atunci n-ar avea de ce să-l chinuie conștiința. Asta este ! Totul e invenție. Dar de ce inventează ? Eu îl știu un om cinstit. Așa l-am crescut ! Doar dacă această minciună, această farsă, are un substrat cinstit. Cred că încep să pricep... Am înțeles. Acum înțeleg totul. Și poate nu mi-aș fi dat seama dacă nu-mi scria mie despre primejdia care-l pîndește și despre faptul că nu va mai putea veni la Roma. Este limpede că vrea ca Petronia să-l dea uitării. El știe că fata e prea mîndră ca să iubească pe cineva care nu-i răspunde cu aceleași sentimente. Minte pentru a o elibera de această dragoste chinuitoare. Cît timp să-l mai aștepte ? Au trecut cinci ani ! Iar dacă primejdia de care vorbește el se va dovedi a fi reală, dacă ar fi să cadă răpus în luptă, fata ar suferi mai puțin și i-ar fi mai ușor să-l uite pe cel ce o părăsise rănindu-i amorul propriu și care, pe deasupra, se arătase un laș, un trădător... Dar poți să știi dacă într-adevăr aceasta i-a fost intenția ? Poate că vrea să-i încerce sentimentele și să vadă cum i se răspunde. Tinerii îndrăgostiți sînt în stare de orice năzbîtii !... Nu, nu, asta nu e cu putință ! Unui om care e în-

tr-o mare primejdie, așa cum îmi scrie mie, nu-i mai trece prin minte să-și verifice iubita și s-o mai facă încă și printr-o nesfîrșită scrisoare ticluită cu atîta migală. S-ar mai putea prespune că..."

— Ce faci ? Nu citești mai departe ? — îi întrerupse fata gîndurile văzînd-o cu ochii ridicați de pe scrisoare privind departe, în gol.

— Ba da, ba da — răspunse tresărind Sabinia și continuă să citească. Dar gîndurile n-o slăbeau. „...Deci s-ar mai putea — își spunea ea legînd firul întrerupt — ca băiatul meu s-o iubească așa de mult, încît nu mai poate suporta el, nu ea, această stare de îndelungată despărțire de ființa dragă. Vrea s-o uite, să nu mai primească și să nu mai trimită nici o scrisoare care să-i țină mereu aprinsă flacăra dragostei. Să nu se mai gîndească nimeni la el, să nu-l mai iubească nimeni. Ce fată l-ar mai putea iubi după primirea unei astfel de scrisori ? ! Dar ce e însă mai probabil, așa cum am bănuit la început, e că băiatul dorește ca, dacă i s-ar întîmpla vreo nenorocire, ea să sufere mai puțin. Eu trebuie să-i respect această dorință."

Sabinia ajunse la sfîrșitul scrisorii. „Se înțelege că nu-l supără conștiința, fiindcă n-ar avea de ce. E suficient să citești neînfierbîntată această ultimă frază ca să-ți dai seama că totul e numai o înscenare. De-ar fi și cu scrisoarea trimisă mie tot astfel !..."

La plecare, ea o luă deoparte pe Iunia, mama fetei, dezvăluindu-i conținutul scrisorii și adevărata ei semnificație, încheind :

— Niciodată Sempronius nu a iubit-o mai mult ca acum. Nu poate fi vorba de nici o trădare. Nu-i spune însă nimic Petroniei, dar să fii mereu în preajma ei, întrucît se află într-o asemenea stare de deprimare, încît... cred că... e bine s-o supraveghezi.

Ostaș e-ndrăgostitul. Și Amor are-un lagăr.
Da, Atticus, mă crede : amantul e-un soldat !

OVIDIU

5. VIAȚĂ ASPRĂ DUCE ȘI-NDRĂGOSTITUL ȘI SOLDATUL

A doua zi, dis-de-dimineață, mama lui Sempronius se trezi cu Petronia dînd buzna peste ea.

— Am aflat totul — îi zise fata fără altă introducere grăbindu-se s-o îmbrățișeze.

Nu mai plîngea, tristețea de pe față îi dispăruse, iar îmbujorarea obrajilor se datora grabei cu care alergase, nu lacrimilor și zbuciumului de pînă acum. Ochii împăienjeniți din ajun erau din nou fermecător de luminoși. Străluceau ca și cum ar fi adunat în ei toată lumina acelei dimineți însorite. Aduceau, printre razele soarelui, o nouă rază de speranță.

— Mama mi-a spus ce anume l-a făcut pe Sempronius să-mi trimită o astfel de scrisoare — continuă fata — de aceea nu sînt supărată pe el și nici pe tine, fiindcă ai vrut să-mi ascunzi adevărul.

— Dacă mama ta a găsit cu cale să-ți spună, eu nu am nimic împotrivă, dar mi-ar părea rău ca strădania băiatului meu să fi dat greș numai pentru că eu nu am știut să tac. Ea ți-a explicat în ce primejdie se află Sempronius ?

— Cît despre primejdia de care i-ai vorbit, nu mi se face nici un semn rău. M-am rugat zeilor lari * să-mi spună în somn ce soartă îi conduce pașii iubitului meu.

— Și ce-ai aflat ? se grăbi Sabinia s-o întrebe.

— Nimic — zise fata cam stînjenită — Am avut un somn adînc. Eram istovită, așa încît nu-mi amintesc ce am

* Zeii protectori ai căminului.

visat. M-am trezit însă zîmbind ca şi cum cineva mi-ar fi spus că e în viaţă.

— Fie ca zeiţa Fortuna * să-l aibă în grija ei.

Vorbele încurajatoare ale fetei îi mai dădură Sabiniei puţină încredere, dar nu-i spulberară întreaga teamă din suflet.

— Chiar dacă băiatul meu e în viaţă, nu cred că a scăpat totuşi de pericol. Mi-o spune inima mea de mamă. Să ştii de la mine că o mamă simte primejdia care-i pîndeşte fiul oriunde s-ar afla el, chiar dacă ar fi la celălalt capăt al pămîntului.

— Ştii ce, mamă ? — zise deodată fata — Să mergem şi să ne interesăm de soarta lui Sempronius.

— Unde să mergem ?

— Nu ştiu unde, dar cred că cei care se ocupă cu treburile armatei ar fi în măsură să cunoască ce se întîmplă cu legiunea de la Lederata.

— Ar însemna să urcăm pe Palatin [19]. Tu crezi însă că acolo poate pătrunde oricine ?

— Să încercăm — răspunse încrezătoare tînăra fată.

— Eu n-am curaj. Dacă vrei, mergi singură, dar nu cred că vei reuşi. Cine o să stea de vorbă cu tine ?

— Poate se va găsi cineva.

. . . . . .

— Aş dori să întreb... să vorbesc cu cineva... cu vreun comandant de aici — bîigui Petronia în faţa soldatului din garda caesarului ce sta de strajă cu mîna pe spadă cocoţat pe treptele unei impunătoare clădiri din apropierea palatului imperial.

— Chiar cu comandantul ? — o întrebă ironic santinela.

— Chiar ! — răspunse fata timid.

Conştient de misiunea ce i se încredinţase şi bucuros că avea ocazia să şi-o dovedească, străjerul zise pe un ton aspru :

— Trei paşi înapoi !...

Fata se retrase ascultătoare.

— Nici o mişcare !... Aşa ! Acum să vedem cine eşti şi ce gînduri ai — După această punere la punct, santinela, fără a o pierde din ochi, se dădu înapoi pînă ajunse la

* Zeiţa norocului, a soartei.

un mîner ce ieşea din zidul clădirii. Trase discret de el. Uşa masivă de la intrare se deschise şi un alt „viteaz" mai mare în grad, un decurion *, îşi făcu apariţia. Santinela îi şopti ceva arătînd spre „inamicul" care sta sfios şi nemişcat.

— Ce să întrebe ? Nu ştii că noi nu răspundem la nici un fel de întrebări ? Să plece de aici ! — zise decurionul răstit şi dispăru după uşă fără a o învrednici pe biata fată nici măcar cu o privire.

— Ai auzit ? Ce mai stai ? ! Să pleci de aici !

Fata îl privea pe străjer mai mult admirativ decît cu teamă gîndindu-se că nu e de glumit cu armata romană, mîndra şi vigilenta armată din care făcea parte şi iubitul ei.

— N-ai plecat încă ? Poate vrei să te bag la închisoare — mai spuse îngîmfat pretorianul.

Dîndu-şi seama că e greu de discutat cu aceşti militari care nu cunoşteau altceva decît stricta respectare a consemnului şi auzind de închisoare, Petroniei îi trecu prin minte un gînd :

— Închide-mă ! — răspunse ea la ameninţările santinelei. Apoi se gîndi : „Numai aşa voi putea trece de aceşti soldaţi nesuferiţi şi voi reuşi să pătrund înăuntru".

Străjerul rămase uluit. Fiindcă nu avea voie să se întindă prea mult la vorbă cu civilii, trase din nou de mîner. Uşa se deschise.

— Cum, tot mai eşti aici ? — o întrebă răstit decurionul apărînd în tocul uşii.

— Nici nu am de gînd să plec. Dacă nu-ţi convine, închide-mă.

Fu rîndul acestuia să se mire de atîta cutezanţă. După o clipă de ezitare, zise :

— Pentru noi, acesta e lucrul cel mai simplu şi cel mai obişnuit. Dacă asta ţi-e dorinţa, aşteaptă numai o clipă.

Fata rămase din nou în paza străjerului care, făcîndu-se că n-o vede, trecea pe lîngă ea călcînd rar şi ţanţoş ca un curcan înfoiat. Cine mai era ca el ? „Soldatul căruia i s-a încredinţat paza unui post este în misiune de luptă", îşi amintea el de litera sacră a regulamentului. Să fi tot

---

* Comandant peste zece soldaţi.

luptat cu un asemenea încîntător „inamic" !... Din cînd în cînd soldatul, în calitate de santinelă vigilentă, ori de bărbat tînăr, îi arunca pe ascuns cîte o ocheadă.

Ușa cea mare se deschise pentru a treia oară. De data aceasta, alături de decurion își făcu apariția ofițerul de serviciu, un centurion înalt, chipeș, cu ochi căprui, frumoși și părul negru tăiat scurt pe frunte. Se numea Caius Cornelius Lucretius și nu avea mai mult de 25 de ani.

— Ce dorești ? Cu cine vrei să vorbești ? — o întrebă acesta binevoitor și, fără a-și mai lua ochii de pe chipul frumoasei fete, o invită înăuntru.

— Vreau să mă interesez de soarta unui centurion.

— Face serviciul aici, la noi ?

— Ar fi simplu dacă ar fi așa. El e undeva departe... foarte departe.

— Dar noi nu dăm informații persoanelor străine nici despre centurioni, nici despre armata noastră.

— Armata voastră e și armata mea — zise fata încurajată de felul prietenos al acestuia — Centurionul de care întreb e viitorul meu soț.

— Și ce anume vrei să știi ? — întrebă Lucretius pe un ton mai rece aflînd că fata își dăruise inima altuia.

— Vreau să știu dacă a scăpat cu viață dintr-o luptă cu dacii despre care am aflat de curînd printr-o scrisoare a lui. O luptă primejdioasă !

— Luptă primejdioasă !... Ca și cum ar fi și lupte fără primejdii — o interpelă de data aceasta răutăcios centurionul — Din ce legiune face parte și în ce tabără se află?

— La Lederata, pe malul Dunubiului, cel mai primejdios hotar.

— Asta așa e. De-acolo au tot sosit vești că dacii nu se astîmpără.

— Vezi ? A avut el dreptate cînd a scris că e în primejdie.

— Din ce legiune face parte ? — repetă centurionul.

— Asta nu știu. Comandant este generalul Clemens.

— Am auzit de el. Dar din cîte știu, odată cu venirea primăverii e liniște și-în această parte a imperiului. Cum se numește viitorul soț ? — o mai întrebă Lucretius apăsînd pe ultimele cuvinte.

— Sempronius Fuscus care a repurtat nenumărate victorii împotriva barbarilor — zise fata înălțîndu-se mîndră pe vîrful picioarelor, ca și cum ar fi avut partea ei de contribuție. De fapt participa și ea într-un fel, dacă socotim că spaima, care o ținea într-o permanentă încordare și nesiguranță cu gîndul la cel în primejdie, nu era deloc mai mică decît teama celor care participau direct la luptă.

— El însuși un viteaz — repetă centurionul — Chiar un mare viteaz, din cîte înțeleg, care ar putea s-ajungă și el un erou ca tatăl său — mai spuse răutăcios ofițerul de serviciu.

Fetei nu-i scăpă insinuarea acestuia și îi zise cu ironie în glas :

— În orice caz, mult mai viteaz decît alți militari din alte cetăți din interior care sînt numai cu numele soldați sau ofițeri și care...

— ...și care — o întrerupse zeflemitor tînărul — în loc să lupte cu mîna pe spadă, se mulțumesc să descoase cu tot felul de întrebări cel mai fermecător și nevinovat „dușman".

— Chiar așa ! — zise fata nervoasă.

— Deci ești conștientă de farmecele tale.

— Nu, nu ! — se corectă ea roșind — Dar văd că în loc să aflu ceea ce mă interesează, mi se pun tot felul de întrebări.

— Fiindcă aici noi *nu* informăm, ci *ne* informăm. Așadar, ai nimerit greșit.

— După cîte văd, nu vrei să mă ajuți — zise dezamăgită fata — Vreau să vorbesc cu cel mai mare de aici.

— Aceasta nu e cu putință. Nu e voie, trebuie să înțelegi. Ce-ar fi dacă toate femeile ar veni la „cel mai mare de aici" să-l întrebe despre soarta ostașilor care le-au lăsat acasă cu inima frîntă ? !

— Ești un om rău, deși la început am crezut altfel. Nu vrei să mă ajuți — zise Petronia, gata să izbucnească în plîns.

Și totuși, tînărul centurion căruia îi bătea mai repede inima din clipa cînd o văzuse pe această admirabilă fată ar fi dorit s-o ajute. Dar cum ? El era doar un simplu centurion din garda pretoriană, numit cu paza ; nu lucra efectiv aci. Iritat de acuzația nedreaptă ce-i adusese inter-

locutoarea, dar încurcat și de forfota de pe culoar a militarilor de toate gradele care-l împiedicau să ducă „tratative" după pofta inimii cu „inamicul", privirea îi căzu asupra decurionului care sta înfipt în spatele Petroniei, cu mîna strînsă pe spadă, gata s-o străpungă dintr-o lovitură.

— Tu ce te uiți așa fioros la ea ? — îl întrebă cam fără rost Lucretius neștiind pentru un moment ce să-i mai răspundă fetei. Simțea că orice privire urîtă îndreptată asupra ei l-ar putea înfuria.

— Sînt în așteptarea ordinelor — răspunse disciplinat decurionul.

La gîndul că acesta ascultase întreaga convorbire, ofițerul de serviciu îl repezi spunîndu-i :

— Atunci îți ordon să pleci !

După îndepărtarea decurionului, Lucretius se adresă din nou fetei :

— Trebuie să mă înțelegi că generalii la care vrei să ajungi se ocupă de probleme mult mai importante decît de soarta unui oarecare centurion din nu știu ce colț îndepărtat al imperiului. Ca să te ajut totuși, mă voi strădui să aflu ce s-a întîmplat în ultima vreme în provincia Moesia, acolo unde se află castrul de la Lederata. Dă-mi răgaz o zi sau două și cum voi afla ceva te voi anunța.

— Deci să trec din nou pe aici ?

— Nu. E mai bine să nu fii văzută prea des pe la noi. Decurionul probabil că va vorbi. Nici nu știu deocamdată cum să procedez.

— Atunci ? !...

— Ne vom întîlni undeva, să zicem într-un parc.

— Imposibil. Nu pot să mă întîlnesc în văzul lumii cu altcineva.

— Înseamnă că nu-ți voi putea aduce nici eu veștile pe care le aștepți — zise ofițerul îmbufnat.

— Mai bine vino la noi acasă. Te voi aștepta nerăbdătoare.

Petronia îi spuse în ce cartier locuiește și de cine să întrebe. Lucretius o conduse spre ieșire. Cînd deschise ușa fu orbit de lumina strălucitoare a soarelui ce se revărsa asupra somptuoasei clădiri. Protejîndu-și ochii cu o mînă,

iar cu cealaltă arătînd spre globul de foc, își luă rămas bun de la fată spunînd :

— Numai soarele te mai întrece în strălucire și farmec !...

. . . . . .

Săptămînal, una din cele nouă cohorte pretoriene [20] făcea de gardă la palat. O astfel de cohortă număra nici mai mult, nici mai puțin de o mie de soldați. O mie de străjeri vînjoși apărau în permanență viața scumpă a divinului împărat și alți opt mii erau gata să intervină la un singur semnal.

Centurionul Caius Tiberini Lucretius făcea parte din a șaptea cohortă pretoriană și în dimineața cînd avusese loc vizita Petroniei era de serviciu într-una din clădirile alăturate palatului. Deși nu lucra în această impozantă clădire, la sfîrșitul săptămînii urmînd să se înapoieze împreună cu ceilalți pedestrași în tabără, ar fi dorit totuși să o poată ajuta pe aceea al cărui minunat chip îl avea mereu în față. Era și el curios să afle ce se întîmplase cu Sempronius și, de ce să n-o spunem, poate că dorea să afle cum că fata devenise liberă... Cine știe ? Dacii ăștia sînt țintași buni...

În primul rînd însă, Lucretius avea îndatorirea să relateze cele întîmplate comandantului cohortei de gardă. Înainte de a merge la acesta se gîndi să stea de vorbă cu un alt centurion, Metellus, prieten și cam de aceeași vîrstă, care lucra în serviciul de informații. Intră deci într-o încăpere de la catul superior, unde dădu cu ochii de el.

— Aș vrea să mă ajuți într-o chestiune — îi spuse șoptit Lucretius — Vreau să mă interesez de cineva. Nu e nimic secret.

— Secret, nesecret știi că nu am voie să vorbesc nimic despre nimeni — zise Metellus plin de ifose.

— Atunci să te informez eu : la frontiera de pe Danubius, în Moesia, au loc lupte grele. Trupele noastre au fost atacate de daci și se află în mare primejdie — spuse Lucretius dînd intenționat amploare celor aflate de la Petronia.

Metellus făcu ochii mari de uimire și întrebă în șoaptă:

— De unde ai aflat ? Cine te-a trimis la mine ? Vrei să mă tragi de limbă ? Despre ce lupte e vorba ?

— Oprește-te !

— Vrei să mă provoci cumva ?

— Eu, nicidecum. Voi însă, cei de aici, îi suspectați și-i provocați pe toți. Pe sceptrul lui Jupiter ! Urîtă meserie! Cum poți spune că te provoc ? Uiți că îți sînt prieten ?

Metellus se temea de a nu fi acuzat că e în posesia unor vești așa alarmante despre care aici, în acest comandament poreclit „Știe tot, vede tot" nu se cunoștea nimic. Dacă erau niște vești false și lansate doar pentru a răspîndi neliniștea și nesiguranța ? Dar tonul calm și prietenos al lui Lucretius îl mai liniști făcîndu-l să creadă altceva.

— Să nu mai faci astfel de glume, fiindcă ar putea să te coste.

— Despre ce glume vorbești ? — întrebă mirat ofițerul de serviciu.

— Despre glumele cu dacii. Vezi că cei de pe aici sînt cam speriați de incursiunile din ce în ce mai dese ale barbarilor aceștia, încît orice aluzie la luptele cu dacii îi fac să tresară. Glumind astfel, s-ar putea ca vreunul din comandanții noștri cine știe ce să mai creadă !

— Dar nu e vorba de nici o glumă — spuse supărat Lucretius văzînd că nu e luat în serios.

— ! ? !

— Ce mă privești așa ? Am spus numai adevărul. Nu-mi arde de glumă.

Metellus se încruntă din nou, speriat :

— Cum, chiar lupte adevărate ? De unde ai aflat ?

— De la o fată.

— Nu înțeleg ! Ce legătură are fata cu dacii și cu luptele din Moesia ?

— Are o legătură foarte strînsă. Dar mare e... cum îl cheamă pe zeul războiului care îi conduce mereu pe daci în luptă contra noastră ?

— De unde vrei să știu eu ?

— A, da ! Zamoles *, sau cam așa ceva. Ziceam că mare și puternic e Zamoles sau Zamilos acesta, încît ar putea,

* Corect : Zalmoxis.

dacă ar vrea, să întrerupă această legătură printr-o săgeată cu vîrf încîrligat.

— ! ? !

— Nu-nţelegi nimic. Te cred. Ascultă-mă — şi Lucretius îi povesti cele aflate de la fată.

— Am impresia că ai exagerat — zise Metellus.

— De bună seamă, dar ceva trebuie să fie adevărat. Cum aflu eu despre soarta rivalului meu ?

— Asta e foarte greu. Chiar de-ar fi mort, n-ai cum să afli. Nouă ni se comunică numeric pierderile suferite într-o luptă, nu nominal.

— Atunci ce e de făcut ? I-am promis fetei. Şi nu mă pot duce la ea fără veşti.

— Acesta e focul tău ! Pînă una alta, trebuie să comunicăm urgent informaţia generalului.

. . . . . .

În picioare, doi bărbaţi priveau aplecaţi asupra unui papirus ca un fel de hartă. Unul din ei, generalul Galerius, la vreo cincizeci de ani, scund, îndesat, cu privirea sfredelitoare şi nasul încovăiat ca un plisc de vultur, avea misiunea de a culege şi centraliza ştirile ce soseau din toate colţurile imperiului. Pe baza lor, întocmea rapoartele prin care îl informa pe Claudius.

Celălalt bărbat, unul din înalţii slujbaşi ai cancelariei, pe nume Narcissus, era înalt, chel complet şi gras. Atît de gras, încît abia i se vedeau ochii mici şi verzui în care se citea o inteligenţă rar întîlnită. Cu această inteligenţă reuşise, la capătul celor aproape şaizeci de ani, să ocupe unul din departamentele cele mai de seamă ale cancelariei imperiale deţinînd multe din secretele statului. El făcea parte din categoria acelor sclavi eliberaţi, numiţi liberţi [21], pe care Claudius îi ridicase în înalte funcţii datorită calităţilor pe care le aveau, în primul rînd ca buni organizatori şi foarte pricepuţi administratori ai treburilor statului. În plus, ţinînd seama de condiţia lor socială modestă, adică foşti sclavi eliberaţi, aceştia nu puteau rîvni nici să ia locul împăratului, aşa cum mai încercaseră unii dintre membrii nobilimii ce priveau plini de invidie spre Palatin. În afară de iscusinţa de care dădeau dovadă, liberţii se

arătau foarte devotați, deoarece împăratul îi ridicase la ranguri dintre cele mai înalte ajutîndu-i să acumuleze astfel imense bogății. Cel mai devotat dintre ei era Narcissus, care își închinase întreaga activitate intereselor divinului caesar, veghind asupra vieții lui ca un credincios cîine de pază.

Cînd Lucretius și Metellus dădură cu ochii de Narcissus, se traseră înapoi sfioși, vrînd să părăsească marea încăpere, deși li se comunicase că pot să intre.

— Rămîneți ! — le zise autoritar Narcissus, bănuind că el era cauza stinghereli lor.

Centurionii rămaseseră neclintiți lîngă ușă.

— Apropiați-vă ! Presupun că știrile „importante" cu care v-ați grăbit să mă anunțați merită să ne întrerupem lucrul — și arătînd spre generalul de lîngă el, Narcissus adăugă, așezîndu-se comod pe scaun : Comandantul vostru vă ascultă, iar voi veți relata totul ca și cum eu nici nu aș fi aici.

Pe măsură ce Lucretius, care luase cuvîntul după scurta relatare a lui Metellus, povestea cele auzite de la Petronia, generalul Galerius devenea din ce în ce mai nervos, mutîndu-și greutatea corpului cînd pe un picior, cînd pe altul. Se vedea clar cît de încurcat era față de înaltul său oaspete pentru faptul că în cetate se vorbea despre lupte asupra cărora el nu avea nici o informație. Aștepta din clipă în clipă ca Narcissus să-l întrebe, și pe bună dreptate, cum ajunsese o fată în posesia unor astfel de vești, iar „Știe tot, vede tot" habar nu avea despre cele ce se peterceau. Dar, spre surprinderea lui, înaltul oaspete, admirîndu-și numeroasele inele de pe degete, spuse calm :

— *Hannibal ante portas !** Situația este extrem de gravă. În curînd dacii vor fi la porțile Romei. Nu văd nici o scăpare — apoi, zîmbind : Și de ce nu, dacă așa ne lasă a înțelege o fată îndrăgostită, pentru care iubitul ei înseamnă mai mult decît întreg imperiul — Se adresă tinerilor : Voi, cu „experiența" voastră, ce credeți ?

Centurionii se priviră încurcați, îndemnîndu-se din ochi unul pe celălalt să spună ceva.

---

* Hannibal în fața porților ! Expresia anunța o primejdie iminentă.

Narcissus, pe care de fapt nu-l interesa părerea celor doi și deci nu aștepta nici un răspuns, continuă :

— Sistemul de securitate al măreţului nostru imperiu e atît de bine organizat, condus şi controlat de către noi, încît n-am auzit vreodată ca o informaţie demnă de încredere să parvină mai repede pe căi lăturalnice decît prin mijloacele noastre sigure şi rapide. Uluirea generalului Galerius, care a amuţit la auzul poveştilor voastre, confirmă spusele mele.

Șeful informaţiilor, simţind cum îi vine inima la loc, zîmbi condescendent şi aprobator. Îngrijorarea trecu acum pe faţa centurionilor care se temeau de a nu li se imputa că interpretaseră cu uşurinţă vestea aflată.

— Și totuși, fata n-a minţit — zise Narcissus, ca și cum le-ar fi ghicit gîndul — iar spaima de care e cuprinsă este pe deplin justificată. Cît despre voi, nu v-aţi făcut decît datoria. Mai bine să exagerăm, decît să privim cu superficialitate lucrurile.

Era acum rîndul tinerilor să-și vină în fire tocmai la timp, pentru a putea gusta liniștiţi din peroraţia unui om de o remarcabilă inteligenţă îmbogăţită cu o vastă experienţă despre viaţă.

— Așa stînd lucrurile — continuă Narcissus — eu cred că autorul scrisorii este cel care a minţit. Și dacă nu ne-ar fi răpit un timp preţios cu poveștile sale, nu m-ar fi supărat cu nimic, fiindcă iubirea lui pentru această fată e în stare de orice. Dragostea de multe ori îi sminteşte pe cei cuprinși de focul ei. Pentru că, de fapt, ce e dragostea altceva dacă nu o febră în care se mistuie omenirea pentru a plămădi, ca o năstrușnică nevoie impusă de natură, lumea pe care o vedem. Probabil că tînărul nostru, din dorinţa de a-și impresiona iubita și de a-i ţine trează dragostea, și-a imaginat nişte lupte crîncene la care a participat. Mai ales că, din cîte am înţeles, tare se mai mîndrea fata cu actele de bravură ale tînărului. Știind-o sensibilă la astfel de fapte eroice, dealtfel ca orice fecioară crescută între zidurile războinicei și invincibilei noastre cetăţi, tînărul centurion, aflîndu-se și într-o regiune unde mai au loc uneori ciocniri cu dacii, i-a scris probabil cam așa : „Luptam unul contra zece ! Să fi văzut cum mai curgea sîngele !

Ne-am bătut ca niște lei ! Înțelegi tu bine ce spun ?.., Ca niște lei ! Au căzut răpuși mulți viteji de-ai noștri. Călcînd peste zeci de cadavre înaintam cu spada în mînă, lovind în stînga și-n dreapta. Păcat că nu ai fost pe aproape să mă vezi !..." Dar fiindcă băiatul a scăpat „ca prin minune" din lupta ce nici nu avusese de fapt loc, nu m-aș mira ca în curînd fata să primească o nouă scrisoare „scuzabilă" : „Aș fi dorit să cad și eu răpus, pentru a deveni eroul tău și al măreței Rome. Însă zeița Fortuna, aceea care are în mînă soarta oamenilor, înțelegîndu-se cu zeița Venus *, aceea care îndrumă pașii celor îndrăgostiți, au hotărît să mă păstreze în viață. Numai prin voința Olimpului ** am reușit să scap neatins. Numai marea mea dragoste pentru tine mi-a dat tăria și curajul să supraviețuiesc îngrozitorului masacru. Numai dragostea ta, iubita mea etc. etc..." Sfîrșind „redactarea" celei de-a doua scrisori, Narcissus, care se înflăcărase vorbind ca și cum el însuși ar fi fost în cauză, făcu o pauză dorind să se creadă că e preocupat de un inel pe care îl muta cînd pe un deget, cînd pe altul. În realitate se străduia să-și amintească ceva. Cei de față așteptau nemișcați. Marele libert, zîmbind satisfăcut că încă nu-l părăsise memoria, continuă : *Militat omnis amans et habet sua Castra Cupido* ***, după cum spunea Ovidiu, poetul nepieritoarei *Ars amandi* ****, despre analogia dintre ostaș și îndrăgostit. Admiratorul poetului iubirii începu să recite mai departe din aceeași elegie :

Viață aspră duce și-ndrăgostitul și soldatul,
Și ostașul și amantul la o poartă străjuiesc.
Căi lungi străbate primul ; al doilea, fără teamă,
Își va urma iubita la margini de pămînt,
Va trece munți și rîuri umflate de furtună

---

* Zeița Frumuseții și a dragostei ; identificată cu Aphrodita din mitologia greacă.

** Lanț de munți care separă Macedonia de Thessalia și care era considerat Lăcașul zeilor.

*** Orice îndrăgostit luptă, iar Cupiond își are tabăra sa. (Cupidon, zeul dragostei și fiu al zeiței Venus).

**** Arta iubirii.

Şi va-nfrunta năvalnic mormane de zăpezi.
Pe mări, nu se va teme nicicînd de vijelie,
Iar timp şi vînt prielnic el nu va aştepta.
Cine-o să-nfrunte bezna şi frigul şi ninsoarea,
De nu soldatul mîndru şi-amantul curajos ?
Unu-i trimis iscoadă în tabăra duşmană,
Al doilea stă cu ochii ţintiţi către rival..."

Aşa şi cu tînărul nostru care luptă în toate chipurile la sute şi sute de mile depărtare pentru a-şi păstra dragostea, chiar dacă trebuie să mintă. Dar aceasta este părerea mea de care nu sînteţi obligaţi a ţine seama — apoi Narcissus se adresă generalului : Obligaţi sînteţi să verificaţi. Fiindcă m-am găsit întîmplător aici şi fiindcă am aflat despre această poveste, sînt curios să aflu rezultatul investigaţiilor. Pe Castor şi Polux ! Nici nu vreau să mă gîndesc că minciuna centurionului ar putea fi o primejdioasă realitate. Lucrurile ar lua o întorsătură dintre cele mai neplăcute...

Quidquid vis esse tacitum, nulli dixeris. *

PUBLILIUS SYRUS

6. MISIUNEA SECRETĂ A UNUI CENTURION

După o noapte de coşmar Lucretius se plimba obosit şi îngîndurat de la un capăt la celălalt al coridorului, unde cu o zi înainte o cunoscuse pe Petronia, pentru care ajunsese în faţa generalului Galerius şi a lui Narcissus. Îi mai persista în minte visul care-l chinuise toată noaptea : se vedea cînd aplaudat de Narcissus la sfîrşitul recitării unor versuri ale lui Ovidiu, cînd acuzat de acesta că-l ucisese pe poetul iubirii. Dar parcă tot Narcissus îi ordonase să-l omoare, pentru că poetul îndemna tinerii la dragoste liberă, la petreceri, la o viaţă uşuratică... Se vedea înconjurat de femei multe, acoperite doar cu voaluri transparente sau încinse doar cu mici piei de animale. Cuprinse de delir, cu părul despletit cîntau, dansau... ori poate ţipau ? !... Parcă era şi frumoasa fată din ajun printre ele !...

Cu gîndul ţintuit şi tulburat de scenele bahice din vis nici nu observă cînd un necunoscut se apropie de el.

— Lucretius !

Tînărul tresări.

— Lucretius ! Vei executa întocmai cele ce-ţi spun — îi zise omul de lîngă el care, după îmbrăcăminte, părea a fi unul dintre liberţii ce lucrau în birourile palatului.

— Dar cine eşti şi cum ai pătruns aici ? — zise răstit centurionul.

— Nu pune nici o întrebare, fiindcă nu e timp de pierdut. În curînd îţi vine schimbul, iar eu trebuie să dispar

* Ceea ce vrei să fie secret, să nu spui nimănui.

înainte ca cineva să ne fi văzut împreună. Te așteaptă luminatul Narcissus. Îndată ce ești înlocuit, să te prezinți. Eu te aștept la capătul culoarului din aripa unde se află încăperile de lucru ale stăpînului meu. Te voi conduce la el. Nu scoți nici o vorbă despre ce ți-am spus.

Într-o clipă, libertul se făcu nevăzut.

. . . . . .

— Ia loc și schimbă-ți figura asta speriată, fiindcă nu te-am chemat să te întreb cum îți petreci nopțile cînd nu ești de gardă — îi zise direct Narcissus zîmbindu-i binevoitor lui Lucretius, care se așeză mirat și smerit în fața fostului sclav — Împăratul nostru — continuă Narcissus — sătul de atîtea asasinate și nelegiuiri, și-a căpătat bunul obicei de a-și verifica oamenii din anturajul său, deci și pe cei care îi asigură paza la palat. De aceea nu ar trebui să te miri că se știe fiecare pas pe care îl faci și fiecare legătură pe care o ai. Înainte de a discuta despre treburile pentru care te-am chemat, vreau să-ți atrag atenția că înalta societate pe care o frecventezi ar putea să-ți aducă necazuri. Acolo ai întîlnit, fără să-ți dai seama, multe femei și mulți bărbați primejdioși. Ei sînt niște desfrînați, lingușitori și denunțători mîrșavi în slujba unei femei anormale. Deocamdată nu avem dovezi că te-ai fi alăturat lor.

— Am fost invitat, nu puteam să refuz. Înălțimea voastră știe că...

— Știu, știu. Cine nu ascultă de dorințele împărătesei riscă să-și piardă viața. Ea te-a ochit și te-a atras, fiindcă ești tînăr, voinic și frumos. Deși e îndrăgostită nebunește de Caius Silius, nimic n-o împiedică să se oprească numai asupra lui, atîta timp cît e stăpînită de o sălbatică senzualitate care ar putea-o așeza în rîndul zeităților desfrîului și orgiei.

— Dar nu s-a întîmplat nimic între noi pînă acum — încercă să se scuze rușinat Lucretius.

— Nimic pînă acum, dar mîine ce va fi ? Mîine, cînd te va înhăța „zeița" în mrejele ei ? Eu sînt cel mai apropiat și credincios slujitor al caesarului, a cărui viață o socotesc darul de preț pe care zeii l-au făcut poporului roman și

pentru apărarea vieții lui sînt gata oricînd să mi-o sacrific pe a mea. De aceea am ținut să te previn. Un om din garda împăratului care petrece nopțile în „garda" Messalinei ar trebui îndepărtat. Îți dai seama cît de ușor mi-ar fi s-o fac. Cu un singur semn aș putea să te distrug. N-am făcut-o, deoarece știu că ești un om virtuos și că nu tu ai căutat acest anturaj. Cu atît mai mult n-o voi face acum, cînd, după întîmplarea de ieri, va trebui să lucrăm împreună.

După ce abilul libert își dădu seama că-l înspăimîntase suficient pentru a-l determina mai ușor pe Lucretius să participe la planul lui, spuse în continuare pe un ton indiferent :

— Ai avut mare noroc că ieri ai apărut înaintea mea cu povestea aceea. Voi avea nevoie de serviciile tale. Altfel, nu te-aș fi prevenit de primejdia în care te afli, după cum prea bine ți-ai dat seama că n-am făcut-o nici pînă în prezent, și te-aș fi lăsat să vizitezi în continuare vila particulară a împărătesei, pînă cînd, alunecînd încet spre prăpastie... Atunci nimeni n-ar mai fi putut să te salveze. Fii însă liniștit. Lucrînd cu mine ești în deplină siguranță.

Narcissus nu-i ceruse în nici un fel să renunțe la vizitele sale. Poate că și asta era făcută în mod intenționat. Dar centurionul temător încercă sfios să-i dea asigurări :

— Voi face tot posibilul să mă eschivez de la petrecerile acelea unde s-ar putea urzi ceva împotriva împăratului.

Deși era normal ca Narcissus să-l încurajeze în hotărîrea luată, trecu neobservată declarația pretorianului și se grăbi să schimbe vorba :

— Tot ce ți-am spus pînă acum a avut rostul să-ți arate că te cunosc destul de bine, sub toate aspectele, pentru a-mi inspira încrederea necesară acțiunilor ce le vom întreprinde. Cred că am lungit destul vorba, încît e timpul să-ți spun ce ai de făcut. Nu te întreb dacă accepți, fiindcă nu văd ce te-ar face să te împotrivești. Aș vrea să știu mai întîi ceva. Să-mi spui care e părerea ta în legătură cu vestea adusă de fata aceea.

— Cred că nu e nimic adevărat.

— Dar prietenul tău ce-a zis, după ce ați plecat de la noi ?

— Că l-am făcut de rîs față de șeful lui care va crede despre el că nu e în stare să discearnă și să aprecieze valoarea unei informații.

— Deci părerea generală e că lupta de la Lederata nu e decît o mistificare ce nu merită a ne opri asupra ei.

— Chiar așa.

— Atunci e bine, deși eu nu cred același lucru.

— Cum așa ? — îndrăzni mirat Lucretius — Doar luminăția voastră ne-a deschis ochii spre această concluzie.

— Asta ai s-o înțelegi ceva mai tîrziu. Deocamdată noi trebuie să aflăm adevărul pe cît posibil din fapte și nu să ne lăsăm influențați de niște presupuneri ca acelea strecurate ieri de mine, poate cu un anumit scop.

Despre Galerius nu pomenea nici o vorbă.

— Și în acest scop, care îmi este misiunea ? — întrebă tînărul.

— În primul rînd, și cît mai urgent, să iei legătura cu fata. Vei merge să vorbești cu ea și, din cîte am putut deduce, nu-ți displace cîtuși de puțin. Astfel de misiuni să tot primești...

Lucretius privi în jos.

— Lasă, lasă, nu e oprit să-ți placă ce e frumos... *Adspicit et felis magna corpora regum.* *

Narcissus luă de pe masă un fel de flacon mic cît un deget și i-l întinse centurionului.

— Bea conținutul acestei sticluțe. Într-un ceas fața și ochii îți vor fi galbeni ca șofranul. Te prezinți comandantului tău și-i spui că ești bolnav. Cînd te va vedea cum arăți, te va scoate imediat din gardă. Apoi îl vei ruga să te lase acasă, pentru ca medicul familiei să te îngrijească mai bine. Acasă la tine, nu în tabără. Vei fi deci liber pentru cîteva zile în care timp trebuie rezolvat totul. Mîine dimineață, cînd te vei trezi, nu vei mai avea nimic și vei putea porni la acțiune. De-abia aștepți, ia fii sincer !

— E-adevărat, în cazul cînd nu voi cădea trăsnit în fața luminăției tale după ce voi goli această sticluță — zise Lucretius zîmbind strîmb.

— Nici în glumă să nu spui asta— îi reproșă Narcissus — Bea și te vei convinge.

---

* Și pisica se uită la statura măreață a zeilor.

Tînărul se execută și nu căzu trăsnit.

— Așa ! Perfect ! Acum, după ce am început prin a „colora" acțiunea noastră în galben, tu vei continua să-i dai o nuanță mai trandafirie mergînd la fată și arătîndu-te foarte curtenitor și gata s-o ajuți. Arătos cum ești, nu-ți va fi greu s-o cucerești.

— Să mă ierte marele Narcissus, dar la așa ceva nu îndrăznesc a spera. Fata îl iubește prea mult pe celălalt.

— Lasă prostiile ! Tu ești lîngă ea, pe cînd celălalt e atît de departe. Te vei strădui cu vorbe măgulitoare să-i intri în grații.

— Pe voalul alb al Penelopei ! Voi face tot ce-mi va fi cu putință.

— Trebuie ! Trebuie să-i capeți încrederea și s-o faci să-ți citească scrisoarea. Ar fi și mai bine dacă i-ai cere-o s-o citești chiar tu. Vei memora cît mai exact conținutul. Ai grijă să citești și printre rînduri. Sînt unele lucruri care nu se pot scrie direct, mai ales cînd e vorba de cele ce se întîmplă în armată. Va trebui să deduci, să înțelegi substratul unor fraze. Dealtfel, te voi ajuta și eu. La căderea serii voi veni în ascuns la tine și vom analiza împreună conținutul. Vei face astfel ca să nu fiu văzut de nimeni din casă. Acțiunea noastră trebuie să se desfășoare în cel mai desăvîrșit secret, fiindcă pe parcursul ei este posibil să ne întîlnim cu oameni nedoriți. Nici tatăl tău nu trebuie să afle ceva, deși ți-e ca un bun prieten și deci se bucură de o frumoasă reputație. Observi că știm totul despre tine și despre cei din jurul tău. Așadar nu e nevoie să-mi spui nici măcar unde locuiești pentru a te găsi mîine seară. Sper că ai înțeles despre ce e vorba, în măsura în care e deocamdată necesar să înțelegi. Mai ai nevoie de vreo lămurire ?

— Nici o lămurire în ce privește vizita pe care o am de făcut. Aș vrea totuși să știu dacă după înghițirea licoarei care m-a „îmbolnăvit" voi avea ceva tulburări, dureri...

— Fii fără teamă, „viteazule" ! Ia privește pe cine mi-am luat asociat ! Mergi liniștit acasă, mănîncă, bea bine și culcă-te fericit că-l poți servi pe Narcissus — După

o mică pauză completă : Și pe-divinul Claudius. Dealtfel e și timpul să pleci, fiindcă începi să prinzi culoare... Pe toți zeii Romei, sper să nu fi îngălbenit din cauza emoției pe care ți-o dă gîndul revederii cu frumoasa fată...

Centurionul se îndrepta spre ușă, cînd se auzi chemat :

— Lucretius, mai stai o clipă. Era să uit un amănunt prețios : să fii atent unde așază fata scrisoarea cu pricina. Să sperăm că nu doarme cu ea ascunsă la sîn.

Romei căzută-n mocirlă şi-n somn scufundată ce leacuri pot să-i redea sănătatea, trezirea la viaţă, afară de nebunia, războiul civil şi patima-n spade ascunsă ?

PETRONIUS

7. NARCISSUS TICLUIEŞTE Ó NOUĂ VEDENIE NOCTURNĂ

Sub îmbrăcămintea lungă, dintr-o ţesătură foarte scumpă, Narcissus îşi ascunse pumnalul de care în ultima vreme era nedespărţit. În faţa vilei sale acoperită de iederă şi înconjurată de un imens parc îl aşteptau doi liberţi, oameni de încredere, împreună cu sclavii egipteni aliniaţi lîngă lectica * ce trebuia să-l ducă la Lucretius. Soarele coborîse dincolo de apele Tibrului, în timp ce astrele nopţii se pregăteau să-i ia locul deasupra Cetăţii Eterne.

Ajungînd pe străzile aglomerate în apropiere de *Forum* cei doi liberţi deschideau greu drumul lecticii cu perdeluţele trase prin mulţimea de gură-cască. Stăpînul vroia să treacă neobservat şi de aceea ei se abţineau să strige, aşa cum se obişnuia la trecerea unui personaj important : „Faceţi loc marelui Narcissus !“ Dar de ce atîta prudenţă ? Se temea marele Narcissus de cineva ? El, care poruncea în întreg imperiul, care ţinea la respect, prin abilele lui manevre diplomatice, regii şi statele sau triburile vecine şi ale cărui sfaturi erau luate în seamă chiar de divinul Claudius !... Capul mare şi chel cu figura îngrijorată se clătina în ritmul paşilor uniformi şi vioi ai sclavilor ce-l purtau atenţi pe umerii lor bătătoriţi. Se lăsă pradă gîndurilor...

„...Amestecul acesta de conspiraţii din palat, de crime monstruoase şi suplicii nu mai ia sfîrşit. Parcă întreaga

---

* Pat sau scaun portativ, acoperit, purtat de cai sau de oameni (sclavi).

viață deșănțată de la curțile regilor Asiei s-a mutat aici la Roma — își zicea abătut înaltul consilier împărătesc — Peste tot cruzime și desfrîu. Și toate acestea din cauza unei femei, a Messalinei, cea mai vicioasă și destrăbălată ființă din istoria Romei aristocrate. Iar împăratul tolerează orgiile și crimele în care se scufundă soția lui, mama celor doi copii ai lui, femeia care a împroșcat palatul cu noroiul nelegiuitelor și sceleratelor ei fapte..."

Scene de groază la care fusese și Narcissus martor îi treceau prin minte scîrbindu-l. La una din ele fusese nu numai martor, ci participase direct făcîndu-i jocul Messalinei. Îl cuprinseseră remușcările, dar și teama că, deși era cel mai devotat și apreciat om din preajma împăratului, nu putea conta pe nici un fel de sprijin din partea acestuia.

„...Mă cutremur cînd îmi amintesc cu cîtă ușurință Claudius l-a trimis la moarte, la cererea desfrînatei, pe tatăl ei vitreg, nobilul Caius Appius Silanus, deși era omul lui de încredere. Eu am susținut-o pe această cățea, pentru a-și duce planul criminal la îndeplinire, ca acum să-mi dorească și mie moartea. Cum am putut face așa ceva ? A trebuit să mă găsesc tocmai eu s-o ajut ticluind visul acela blestemat în care, chipurile, îl văzusem pe Claudius gîtuit de Silanus. După ce i-am povestit împăratului ce visasem, a fost suficient ca Messalina să repete aceeași «vedenie nocturnă», ca un om cu totul nevinovat să cadă sub securea călăului..."

Gîndindu-se că zeii cei răzbunători ar putea să-i pregătească și lui o soartă asemănătoare, fiindcă fusese părtaș la crima aceea, își cuprinse deznădăjduit capul în mîini. Dar un om care în decursul zbuciumatei sale vieți dăduse atîta dovadă de tenacitate și îndrăzneală, ridicîndu-se de la umila stare de sclav pînă la cea mai înaltă treaptă din cancelaria imperiului roman, nu putea să cadă pradă deznădejdii chiar așa ușor. Își săltă capul. Din ochii săi mici și vicleni țîșneau fulgere.

„Deocamdată mai sînt încă în viață și vom vedea cine e mai tare : o cățea, ori un tigru !... Să nu uite această mîrșavă prostituată că în cazul lui Silanus m-a avut în spatele ei pe mine, marele și influentul Narcissus, dar împotriva mea, unde va mai găsi un alt «Narcissus» ?..."

Deodată însă își aminti de o altă crimă la care îl împinsese Messalina pe neghiobul ei soț.

„...Polybus, libert ca și mine, ce ocupa și el înalte funcții, n-a fost oare tot atît de mare și influent cum sînt eu acum ? ! Și totuși a căzut victimă răzbunării nelegiuitei, deși fusese amantul ei și unul dintre cei mai devotați oameni ai acesteia. Eu nici măcar nu mă pot lăuda că am gustat din dulceața frumosului ei trup..."

Privirile îi alergau dintr-un colț într-altul al micii încăperi în care era purtat, ca și cum ar fi căutat un punct de reazem. Dar în zadar.

„...Nici n-ai pe cine să te sprijini, bătrîne ! — își zise el cuprins din nou de neliniște — Cei doi mari demnitari, Pallas și Callistus, care au în mîinile lor, împreună cu mine, frîiele statului și care ar avea deci un cuvînt greu pe lîngă Claudius ce le acordă atîta încredere, se feresc să-i spună acestuia ceva rău despre Messalina, deși știu și ei cît mă urăște criminala și că din cauza ei mă aflu acum pe marginea prăpastiei. Și cînd te gîndești că sînt și ei liberți ca și mine și că am luptat împreună pentru a ajunge în vîrful piramidei !... Mai curajos s-a arătat Justus Catonius, care, indignat de orgiile fără sfîrșit ale depravatei, a încercat să-i deschidă ochii împăratului. Dar, vai mie ! Care i-a fost răsplata ? A trebuit să-și deschidă venele. Nici cei nouă mii de soldați pretorieni, care cîndva au reușit să impună senatului ca împărat pe Claudius și care ascultau orbește de ordinele lui Catonius în calitatea lui de comandant al lor, de prefect al cohortelor pretoriene, n-au putut să stea în calea furiei sălbatice a odioasei Messalina pentru a-i salva viața !... Atenție, Narcissus ! Nu e de glumit cu această înspăimîntătoare viperă care vrea să legalizeze adulterul și să legifereze prostituția și crima. Nu cred că îi va fi prea greu să-și găsească, în băltoaca desfrîului unde se scaldă împreună cu ea atîția descreierați, vreo rămășiță smintită a nobilimii putregăite care să fie gata să lichideze un libert ca mine. Unul dintre aceștia cred că e Galerius, generalul care, în calitatea lui de șef al informațiilor, ar putea în mod oficial să demaște ticăloșiile Messalinei. Dar nu numai că n-o face, ci dimpotrivă, denaturează toate zvonurile despre nelegiuirile ei tăinuind fapte dintre cele mai monstruoase. Dacă i-aș

vorbi împăratului despre aceste mincinoase ticluiri ale lui Galerius, ar crede că vreau să mă răzbun pe Messalina despre care știe că mă urăște. El ignoră orice i-aș spune în legătură cu ea, tocmai pentru că acest Galerius îi ascunde adevărul. De aceea generalul *va trebui* să dispară. Și fiindcă nu-l pot compromite cu informațiile false pe care i le procură împăratului despre soția lui, atunci voi găsi neîntîrziat altele care vor fi, sau măcar vor părea, tot atît de false..."

. . . . . .

Lectica se opri în colțul unei străzi liniștite și întunecoase. Unul din liberți își anunță stăpînul că se aflau la locul ce fusese indicat. Narcissus se trezi din gîndurile care puseseră stăpînire pe el și se ridică greoi din pernele îmbrăcate în purpură. Merse o bucată de drum pe jos sforțîndu-se să-și îndrepte trupul înțepenit de gută după atîta ședere ghemuit în lectică. La oarecare distanță cei doi liberți îi făceau siguranța.

Lucretius îl aștepta nerăbdător în fața porții de unde îl conduse în *atrium* *. Se așezară în jurul unei *cartibulum* ** din marmură ce se afla în mijlocul încăperii.

— Sănătos, voinic ? — întrebă Narcissus pe ton malițios — Văd că nu te-a doborît „boala" !

— Sănătos — răspunse fără entuziasm Lucretius.

— De-acum înainte să ai încredere în bătrînul „vraci", care nu-ți vrea decît binele.

— Nu cred că merit bunăvoința pe care mi-o arată luminăția ta.

— Dar ce s-a întîmplat ? — spuse libertul mirat.

— N-am reușit să aflu conținutul scrisorii cu pricina.

— Cum așa ?

— Fata n-a vrut în ruptul capului nici să mi-o citească, nici măcar să mi-o arate, sub motiv că Sempronius, așa se numește centurionul din castrul de la Lederata, nu i-a scris despre nici un fel de luptă.

— Dar atunci de unde toată povestea ?...

---

* Anticameră.

** Măsuță cu un picior.

— La fel am întrebat-o și eu — îndrăzni Lucretius să-l întrerupă — De-abia după ce i-am explicat că, dacă nu am toate datele necesare asupra celor întîmplate, nu pot s-o ajut, am reușit să aflu despre existența unei alte scrisori.

— Unei alte scrisori ? — îl întrebă și mai mirat Narcissus — I-ai cerut să ți-o citească, să ți-o arăte ?

— Desigur.

— Și ?...

— Mi-a spus că n-o are ; că nu i-a fost trimisă ei.

— Dar cui ?

— Mamei lui Sempronius, văduva generalului Quintus Pompeius Fuscus.

— Chiar așa ? — se întrebă Narcissus pe un ton de respect — Băiatul e fiul eroului Fuscus ?

— Da. Lucrurile încep să se complice. Va trebui să procedăm cu prudență.

— Și în cazul acesta ce e de făcuț ? — întrebă libertul mai mult pentru el, fără să aștepte rezolvarea de la tînărul care nu se arătase prea întreprinzător pînă în prezent.

Lucretius avea totuși un plan pe care nu se grăbi să-l expună. Îl lăsă pe abilul diplomat să mai fiarbă puțin, ca mai mare să-i fie meritul, cînd va veni cu ingenioasa lui idee. Dar nu mică îi fu surpriza auzindu-l pe Narcissus spunînd :

— Trebuie să le smulgem scrisorile, mă înțelegi ? Trebuie ! Și dacă nu mă înțelegi, atunci să fiu mai clar : trebuie să le furăm. Adică să le furi — apoi adăugă apăsat : Doar nu mă voi împiedica acum de niște bucăți de papirus !

Lucretius răspunse surprins și dezarmat :

— Aceasta era și planul meu pe care tocmai vroiam să-l prezint.

Fu rîndul „ministrului“ să se mire. Credea că tînărul nostru, de o cinste ireproșabilă, va sări ca ars auzind că va trebui să fure.

— Sînt nerăbdător să-ți ascult planul, iubitul meu *latro* * — zise Narcissus, încîntat că-și găsise omul potrivit — Dar pînă atunci, să-mi răspunzi la o întrebare de cea mai mare însemnătate : înainte de a te „îmbolnăvi" te-au întrebat cumva oamenii lui Galerius despre adresa fetei ?

— Nu.

— N-ai spus-o nici prietenului tău ?

— Nu, n-am spus-o.

— Atunci e foarte bine.

— Dar...

— Dar ce ?

— Mai tot timpul cît am vorbit cu fata, se ținea scai în spatele nostru decurionul de serviciu.

— Și ?

— Și poate că acesta a auzit cînd mi-a spus ea unde locuiește, iar oamenilor lui Galerius le-ar fi putut trece prin minte să-l întrebe știind că decurionul era de serviciu în același timp cu mine.

— Pe toți zeii pămînteni și subpămînteni ! — zise furios Narcissus ridicîndu-se deodată în picioare.

— Am zis, poate. Adică nu sînt sigur. Cred mai degrabă că Petronia, așa se numește fata, mi-a dat adresa după ce l-am îndepărtat pe decurion.

— Asta cum vine ? Nu înțeleg ! Sau vrei să mă liniștești cu vreo minciună ?

— Cum aș putea îndrăzni ?

— Atunci ?

Lucretius se codi la început, apoi zise răspicat :

— Mie îmi plăcea fata și doream să-i vorbesc altfel decît ar fi făcut-o un ofițer de serviciu, iar prezența unui martor mă stingherea. I-am cerut să mă lase singur cu ea.

— Încep să înțeleg.

Lucretius continuă :

— Și de aceea spun că nu sînt sigur dacă mi-a dat adresa înainte sau după îndepărtarea decurionului. Eram așa de tulburat...

— Bine, bine ! Lasă că vedem noi ce e de făcut — zise împăciuitor Narcissus — În orice caz trebuie să ne grăbim

---

* Hoț, tîlhar.

și s-o luăm înaintea celorlalți. Pentru orice siguranță e bine să nu te arăți pe nicăieri. Să stai ascuns, iar dacă te caută vreunul din oamenii lui Galerius, să i se spună că ești plecat de acasă. Ai înțeles ?

— Am înțeles.

— Acum să aud planul.

— Petronia are o soră mai mică, Acutia. Să tot aibă vreo cincisprezece ani. Ea ne poate ajuta.

„Ce tot o amestecă pe fată în treburi așa de serioase ? În treburi unde probabil va fi nevoie să se amestece mai degrabă pumnalul !“ se gîndea neîncrezător Narcissus, dar pe măsură ce Lucretius își desfășura planul, devenea tot mai atent.

— Chiar în timpul discuției pe care am avut-o cu Petronia, Acutia, de față și ea, s-a amestecat de mai multe ori în vorbă cerîndu-i surorii ei să-mi citească scrisoarea. M-a surprins că, în loc să fie de partea Petroniei, se alia cu mine. La început nici n-am băgat-o în seamă. Uitîndu-mă mai atent am observat cum mă privea. Nu-și mai lua ochii de la mine. Pe chipul ei transfigurat se citea acel amestec de bucurie, uluire, emoție și neastîmpăr pe care le dă numai acea iubire ce apare într-o clipă aprinzînd ca un trăsnet inima unui om. Începeam să înțeleg. Cînd am plecat, mi-a zis cu voce tremurătoare doar atît : „Să mai vii !“ Eu i-am promis.

În liniștea ce se așternu în atrium se auzea de afară doar țitera unui greier care se întrerupea la răstimpuri.

— „Să mai vii !“ — repetă Narcissus, ca un refren la țiteră continuînd : De vei veni, voi face orice pentru tine.

— Exact așa ! Eram sigur că ascuțimea minții luminăției tale va ghici despre ce e vorba.

După ce căzură de acord asupra tuturor amănuntelor din planul „Lucretius“ referitor la una dintre scrisori, libertul își asumă răspunderea executării planului „Narcissus“ pentru sustragerea celei de-a doua scrisori, spunînd :

— Fiindcă tu nu vei putea da două „lovituri“ deodată și ți-ajunge o fecioară pe cap, eu mă voi ocupa de mama centurionului și, pe flacăra lui Prometeu ! de va fi nevoie, îi voi jefui întreaga vilă sau chiar i-o voi incendia pentru a intra în posesia papirusului...

8. FURTUL DIN DRAGOSTE

Romanii obișnuiau să se scoale cu noaptea-n cap. Unul din motive pare a fi fost determinat de slabele mijloace de iluminat ; toată lumea căuta să profite cît mai mult posibil de lumina zilei.

Orice activitate începea mai întîi cu vizita matinală pe care, conform tradiției, clientul o făcea patronului său. De la sclavul recent eliberat și pînă la cel mai de vază cetățean, fiecare se considera clientul unui patron. Iar fiecare patron trebuia să-și primească zilnic clienții veniți să-l salute sau să-i depună o plîngere cerîndu-i vreun ajutor sau asistență juridică. De la caz la caz ei primeau ori alimente ori o mică sumă de bani (șase sesterți). Clienții le asigurau în schimb patronilor votul lor în alegeri.

După ce îi primea pe toți, în ordinea rangului lor, patronul, la rîndul lui, se ducea de astă dată în calitate de client să-l salute și el pe patronul său...

Și fiindcă romanii porneau la treabă cu noaptea în cap, nimeni din casa Petroniei nu se miră văzîndu-l pe Lucretius intrînd dis-de-dimineață. Iunia, mama fetelor, îl întîmpină întrebîndu-se de ce oare tînărul venise din nou, așa curînd. Bănuind aceasta, centurionul spuse cam fîstîcit :

— Am venit să aduc salutul meu de dimineață.

Apăru și Acutia pe fața căreia se citea o nespusă bucurie.

---

* Corupția celui mai bun este cea mai rea (Proverb).

— Dar unde e Petronia ? — întrebă Lucretius.

— Este plecată pînă la o soră a mea care e bolnavă — răspunse Iunia — Îi duce nişte buruieni de leac pregătite de mine.

Tînărului îi păru rău că pierduse ocazia de a o revedea pe aceea care îi răscolise inima, dar, pe de altă parte, era bucuros că va putea vorbi nestingherit cu Acutia despre planul său ascuns.

Fata, de teamă ca Lucretius să nu plece, îi zise pe ton rugător :

— Nu vrei să aştepţi pînă vine şi Petronia ? Se întoarce imediat.

— Rămîi, fiindcă nu va lipsi multă vreme — adăugă şi Iunia — Pînă atunci îţi va ţine de urît Acutia.

— Rămîn cu plăcere.

— Ai ceva noutăţi despre Sempronius ? — întrebă curioasă mama fetelor.

— Încă nu — răspunse cam încurcat centurionul gîndindu-se că matinala lui vizită nu-şi prea găsea explicaţia fără vreo ştire care să intereseze gazdele.

— Lucretius a venit să ne vadă, fiindcă ne-a promis că va mai trece pe la noi — interveni Acutia, nu se ştie dacă intenţionat pentru a-l scoate pe oaspete din încurcătură, ori numai pentru a spune şi ea ceva.

Iunia plecă la treburile ei gospodăreşti.

Cei doi tineri se aflau acum singuri. Era momentul ca centurionul să profite de ocazia ivită cerîndu-i fetei să-i procure scrisoarea. Dar nu putea să intre dintr-o dată în subiect, fiindcă nu ştia cum va reacţiona. Dacă îl refuză ? De aceea, vrînd să creeze o ambianţă plăcută ce i-ar fi permis să-şi atragă mai uşor complicea, zise glumind :

— După cum spuneam la sosirea mea, nu am venit cu noutăţi care ar interesa-o pe sora ta, ci doar să aduc salutul în calitate de client, faţă de patronul meu Acutia.

— Nu vreau aşa ! Eu vreau ca tu să fii „patronul“ meu, iar eu „clientul“ tău — zise fata pe ton foarte serios. Dorinţa ei semăna cu un fel de recunoaştere a supunerii şi ascultării născute din instinctul ei de femeie ce o făcea să-i acorde bărbatului autoritatea de care se bucura în

căminul roman *pater familias* *. Să se fi gîndit ea chiar așa departe ?...

— Mă bucur din inimă, *carissima* **, că am un asemenea client fermecător — spuse încîntat Lucretius văzînd că fata se arăta așa de supusă, după care continuă : Dar unde e *sportula* ***, pentru a da poruncă să fie umplută cu fructe dintre cele mai proaspete și dulci... așa cum ești tu !

Fata se îmbujoră toată la auzul măgulitoarelor cuvinte.

— Tu nu ai, la rîndul tău, nici un client ? — o întrebă în glumă centurionul.

— Eu nu am nici unul — îi răspunse Acutia făcînd pe îmbufnata.

— Cum așa ? Nu se poate ! Eu cred că ai și tu un „client". L-am văzut eu ieri cum își tot mîngîia coada de picioarele tale.

— Adevărat ! Pisoiul este clientul meu — se-nveseli din nou Acutia.

Rîseră cu poftă amîndoi glumind pe seama patronilor și clienților, așa cum fac tinerii lipsiți de griji. Dar grijile băteau la ușă... Petronia putea s-apară din moment în moment. Era timpul ca centurionul să-și desfășoare planul. După o mică pauză, în care fata nu se mai sătura privindu-l, el îi vorbi astfel :

— Am venit la voi, așa pe neașteptate, mai mult pentru a-mi lua rămas bun decît pentru a ne revedea, fiindcă în curînd ne vom despărți și nu știu cînd voi mai avea bucuria să te văd.

— Cum adică ? — întrebă alarmată Acutia.

— Adevăratul meu patron, care m-a trimis ieri să aflu despre ce primejdie vorbește centurionul Sempronius, văzînd că nu am fost în stare să aflu nimic, a hotărît să-mi dea o altă misiune în afara Romei.

— Nu se poate ! — spuse fata întristată.

— Totul e cu putință !

— Dar dacă tu pleci, pe noi cine ne mai apără aici, la Roma ? — întrebă cu o candidă naivitate Acutia.

---

* Tatăl (capul) familiei.

** Cea mai scumpă.

*** Coș cu alimente pe care unii clienți îl primeau de la patronii lor.

— Sînt atîtea cohorte lîngă zidurile Cetăţii ! N-ai nici o teamă. Eu trebuie să iau comanda gărzilor din portul Brundisium şi cine ştie cîtă vreme voi rămîne pe-acolo.

— Vai mie, ce nenorocire !

— Nu e nici o nenorocire. Într-o bună zi mă voi întoarce.

— Şi cînd va fi acea zi ?

— Cine poate şti !

— Ce e de făcut ?

— Nu ştiu nici eu — răspunse Lucretius prefăcîndu-se furat de gînduri triste. Întrebarea fetei îl îndemna să treacă direct la subiect. Văzînd însă că Petronia întîrzia să apară, o lăsă pe nefericita fată să se mai frămînte puţin. Dealtfel nici nu-i era prea uşor pentru a-i cere Acutiei să sustragă scrisoarea, să comită un furt. Dar pe neaşteptate se trezi întrebat :

— Şi dacă, să zicem, i-ai aduce stăpînului tău epistola lui Sempronius, ar mai trebui să pleci ?

Lucretius ciuli urechile. Unde vroia să ajungă fata ? Nu cumva chiar ea va veni cu propunerea pe care el o tot ocolea ?

— De bună seamă că n-aş mai pleca. De ce să mai plec ? — se grăbi el să spună — Generalul n-ar mai avea motiv să mă îndepărteze din Roma, de lîngă familie, de lîngă prieteni, şi ar trimite pe altcineva în locul meu.

— Atunci aşteaptă să vină Petronia şi să-i ceri epistola.

Speranţa centurionului se topi deodată... Prea simplă i-ar fi fost misiunea şi prea frumos ar fi fost ca fata să se ofere a-i procura scrisoarea scutindu-l astfel de a o îndemna el la o treabă aşa de urîtă !

— Sînt sigur că Petronia nu-mi va da epistola. Doar i-am cerut-o şi ieri.

— Aşa e, ai dreptate — spuse îngîndurată Acutia. La ce se gîndea ea ? Nu cumva...

— Am o idee ! — zise deodată fata ca şi cum ar fi spus : *Evrika* * !

„În sfîrşit..." se bucură în gînd Lucretius şi o întrebă curios :

---

* Am descoperit. [22]

— Spune, ce anume idee ?

— S-o rugăm pe mama să-i ceară ea epistola și apoi să ți-o dea ție. Pe mama n-o va refuza.

„Ai și tu niște idei !...“ se gîndea tînărul din nou decepționat.

Dar ce pretenții putea avea el de la o neprihănită fată cum era Acutia ? ! Cum putea ei să-i treacă prin minte să fure ? Să scotocească și să fure din casă ! Ea, care, dacă ai fi luat-o mai repede, nici nu știa prea bine ce înseamnă a fura.

Acutia știa însă prea bine ce înseamnă a lua, adică a face un serviciu, adică a-l ajuta pe cel de care se îndrăgostise și pe care ar fi vrut să-l știe lîngă ea. În fond își făcea ei înșiși un serviciu. Așa încît, la scepticismul ce-l manifesta Lucretius în fața celor două soluții fără rezolvare, se pomeni cu fata că îi spuse răspicat :

— Voi lua eu epistola. Să vedem ce se va întîmpla. De ce să te gonească din Roma stăpînul tău pentru atîta lucru ? Se vede că e un om tare rău acest general.

— Însă pe loc s-ar îmbuna în momentul cînd m-ar vedea fluturînd epistola — zise Lucretius dîndu-i fetei de înțeles că era de acord cu această ultimă soluție. Apoi, de teamă ca ea să nu se răzgîndească în vreun fel și să vină cu o altă idee nerezolvabilă, adăugă măgulind-o : Nu ești numai cea mai frumoasă, cum credeam, dar și cea mai îndrăzneață fată pe care am cunoscut-o vreodată.

Vorbele tînărului îi merseră Acutiei drept la inimă și, pentru a-i dovedi admiratorului curajul ei, se grăbi să spună scurt :

— Am plecat să caut epistola.

— Stai puțin — o opri Lucretius — Nu e bine să te duci acum, cît mai sînt eu aici, pentru a nu stîrni vreo bănuială. O vei lua după ce plec.

— Dar cum fac să ți-o dau ?

— Spune-mi dacă obișnuiești să pleci vreodată singură de acasă.

— Da, uneori. Am în apropiere o prietenă pe care o vizitez din cînd în cînd. Are cele mai frumoase păpuși din toată Roma.

— Te aștept atunci în capătul celălalt al străzii. Sper să găsești ocazia s-o iei, fără să te zărească cineva. Vei

spune apoi că te duci pînă la prietena ta. Să nu te grăbești însă pentru a nu da greș. Dacă e nevoie, voi sta acolo așteptîndu-te toată ziua. De nu vei veni, cînd va apune soarele voi pleca... pentru totdeauna !...

— Voi veni. Oricum voi veni ! — răspunse grăbită și speriată fata la gîndul că s-ar fi putut să nu-l mai vadă niciodată pe cel care îi umpluse cu atîta dragoste inima.

. . . . . .

În seara aceleiași zile, cam la aceeași oră, în jurul aceleiași măsuțe din același atrium, aceleași personaje. Doar cel ascuns în ajun sub tocul ferestrei lipsea... cel cu țitera !

Lucretius, în picioare, îl privea satisfăcut pe Narcissus care, aplecat asupra unui lung papirus, se străduia să descifreze scrisul nervos al lui Sempronius. La vîrsta lui înaintată n-ar fi reușit să deslușească nimic dacă n-ar fi folosit un inel în care era încrustată o pietricică transparentă ce-i apropia scrisul prin șlefuirea meșteșugită a fațetelor ei. Ținea inelul cu atenție între vîrful degetelor buhăite. Degetul mic îi era întins în sus, ca un semn de mirare. Semn care-i materializa fidel simțămintele ce-l cuprindeau pe parcursul îndelungatei lecturi. Citea în gînd. Numai cînd întîlnea cuvinte care îl rețineau în mod deosebit, le repeta cu vocea joasă, mormăit, comentîndu-le uneori :

— „[...] dușmanii Romei, așa cum pretind unii", nu și el, firește ! „[...] zidurile unei tabere militare ca [...] ghearele unui monstru", încîntătoare comparație pentru invincibilele noastre fortărețe. „[...] disciplină insuportabil de aspră", „trebuia să ucid neapărat, dacă nu voiam să cad eu însumi ucis". Așa mai zic și eu devotament pentru patrie și înalt spirit de sacrificiu !... — ridicînd privirea către tînărul centurion, reflectă : Iată cum gîndiți voi, cei din tînăra generație pe care își reazemă nădejdile Roma. Așa începe descompunerea. Luptăm de frica de a nu fi uciși. Frumoase convingeri „patriotice" ! Așa apărați voi interesele poporului roman !

„Sau, cu alte cuvinte — își zise în gînd Lucretius — interesele și imensele bogății ale acestui libert care nu are nimic comun cu poporul roman."

Narcissus citea în continuare :

— „[...] decor macabru [...]". Iată și o „patriotică" definiție a cîmpului de luptă unde ostașul roman aleargă bucuros să-și dovedească cele mai înalte virtuți. „[...] cruzimea era lege", iar eu, ca un naiv ce sînt, credeam că a-ți face datoria este legea supremă. „[...] mirosul grețos al sîngelui [...]", „trupurile nefericiților [...]", „voi cei de aci nu prea știți cine e adevăratul dușman : noi sau «dușmanul» ? !" Din ce în ce mai limpede : o adevărată epistolă a revoltei...

„Ministrul" își puse inelul în deget. Își frecă ochii obosiți. Pe față i se citea surprinderea, în timp ce vorbea ca pentru el :

— O primă și importantă concluzie de reținut : corespondența imperiului să treacă din nou la cenzură, dacă nu vrem să ne trezim într-o zi la porțile Romei cu niște „sempronii" în fruntea barbarilor. A doua concluzie, centurionul e un rebel îndrăgostit. Cu cît încearcă să-și ascundă dragostea, de ce, nu-mi pot da seama, cu atît ea se arată mai înflăcărată. În sfîrșit, a treia concluzie care ne privește direct : nici vorbă despre vreo luptă ce ar fi avut loc și care i-ar fi primejduit în vreun fel viața rebelului — după o mică pauză continuă : Odată ce mi-am potolit curiozitatea citind acest pomelnic mieros și întristător, spune-mi cum ai intrat în posesia scrisorii.

— N-a fost deloc greu să conving fata. Am așteptat însă cam mult pînă s-a prezentat cu „proba" devotamentului ei. Pentru a nu fi luat la ochi de trecători, am intrat printre bălăriile de pe un loc viran unde se vedeau urmele unui incendiu care mistuise totul. Aci se aruncă acum gunoaiele și lăturile, din care cauză a trebuit să respir un aer greu și scîrbos. Dar cînd e vorba de îndeplinirea misiunii !... Soarele ajunsese la zenit și începusem să-mi pierd răbdarea. În sfîrșit, am văzut-o pe Acutia alergînd. Se opri gîfîind. Uitîndu-se cu grijă în stînga și-n dreapta, ca un om cu experiență, scoase papirusul ascuns la piept. Îmi luă mîna și o apăsă pe inimă spunîndu-mi pe ton nevinovat : „Simți cum bate de tare ? Am trecut printr-o spaimă !..." Ce s-a întîmplat ? am întrebat-o gîndindu-mă că o văzuse cineva scotocind prin casă. „Nu s-a întîmplat

nimic, dar mi-era teamă că ai plecat". Mie îmi veni inima la loc.

— Dar nu și a fetei pe care un centurion continua s-o apese ca să nu-i sară din piept — zise Narcissus zîmbind cu subînțeles.

— Într-adevăr, fata era tare tulburată. Am luat-o în brațe. Dinții îi clănțăneau în gură, în timp ce obrajii îi dogoreau mai puternic ca soarele de amiază. Simții cum i se înmoaie picioarele.

— Norocul ei — zise din nou „ministrul" — că un centurion o strîngea bine în brațe.

— Nu chiar așa... spuse Lucretius grăbindu-se a înfășura papirusul întins pe masă, ca să-și găsească de lucru.

Narcissus, deși nu se simțea obligat s-o facă, îl informă apoi despre cea de-a doua epistolă. Nu fusese nevoie nici să-i jefuiască vila Sabiniei, nici s-o incendieze. Găsise, cu ajutorul unuia dintre liberții săi, un sclav din casă care sustrăsese scrisoarea. Cît despre conținut, abilul atotștiutor declară că nu pricepuse mare lucru.

— N-am înțeles ce vrea să spună Sempronius cînd se plînge că îi va fi imposibil să cîștige o luptă despre care „zeii" au hotărît s-o piardă. La ce „zei" se referă, nu-mi dau seama. E greu de priceput, pentru că, de data aceasta fiind vorba de un secret militar, centurionul s-a dovedit prudent. Îi scrie mamei sale că mai mult nu poate spune atrăgînd atenția că trimite epistola dintr-o tabără romană, nu de la hanul aparținînd nu știu cîtor frați și nici de la Clusium, pe unde călătorise el în copilărie.

Lucretius asculta dînd din cap în semn că e atent și interesat, eventual contrariat ca și Narcissus. În realitate gîndul îi zbura cînd chinuitor, cînd plin de remușcări, într-un cartier unde un incendiu mistuise din temelii nu numai o casă, dar și două inimi : a lui și a Acutiei. Tînărul cu durerea lui, bătrînul cu a lui. Acesta din urmă continuă, preocupat de scrisoare :

— Principalul e că, de data aceasta, papirusul anunță o luptă la hotarul îndepărtat al imperiului. E curios însă că fetei nu-i pomenește nimic. Că a avut sau nu loc, nu interesează deocamdată. Galerius ar fi trebuit să-l informeze pe Claudius. Aceasta ne interesează. Dacă n-a

făcut-o, cu atît mai rău pentru el şi cu atît mai bine pentru noi.

— În legătură cu Galerius, vreau să-l anunţ pe marele Narcissus că azi am fost de două ori căutat de oamenii lui.

— Foarte bine. Mîine te vei duce să dai ochii cu el.

— Dar ziceai să nu mă arăt în nici un fel.

— Ziceam ieri, cînd nu aveam scrisorile. De data aceasta le poţi spune cine e fata şi unde locuieşte. Chiar trebuie să afle, acum, cînd nu vor mai găsi nici o scrisoare.

— Nu mai înţeleg nimic.

— Nu e aşa de greu de înţeles, dar poate nici aşa de uşor. În două-trei zile, dacă zeii nu-şi vor întoarce faţa de la noi, ca să zic şi eu ca Sempronius în scrisoarea lui, vei înţelege totul. În două-trei zile prima parte a planului nostru se va fi consumat. Pînă atunci însă, nu vei scoate o vorbă despre întîlnirile noastre şi despre cele petrecute — Narcissus încheie cu iz de şantaj : De fapt, ce ai putea spune ? Că în ultimul timp te îndeletniceşti cu furtul şi cu coruperea de minore ? !...

Celsae graviore casu decidunt turres. *

HORATIUS

9. ZEII AU SCĂRI DE SUIT... DAR ŞI DE COBORÎT

Încă din anul 43 al erei noastre împăratul Claudius, la îndemnul lui Narcissus, începuse războiul împotriva triburilor britannice. Aceste triburi adăposteau preoţii druizi refugiaţi din Gallia. De aici, ei incitau populaţia gallică împotriva stăpînirii romane. Aceasta era una din cauzele pentru care legiunile romane însoţite de numeroase trupe auxiliare trecuseră Marea Mînecii. Britannia fusese un vechi obiectiv al lui Caesar, dar curajosul Vercingetorix, prin marea răscoală în care îi antrenase pe galli, spulberase acest îndrăzneţ proiect. Claudius reuşise să transforme visul dictatorului în realitate, dar numai după îndelungaţi ani de luptă. Acum, în anul 48, pacificarea completă a noii provincii încă nu era realizată. Narcissus se afla în biroul de lucru al împăratului cu care discuta ce măsuri mai trebuiau luate în îndepărtata regiune a ceţurilor britannice. Apoi libertul mai făcu un tur prin Orient discutînd cu Claudius despre consolidarea influenţei romane în Armenia, în dauna celei exercitată pînă atunci de Partia. Se abătu şi prin nordul imperiului, în regiunea Dunării de jos, unde Dobrogea fusese anexată Moesiei, ca urmare a transformării Traciei din protectorat, în provincie romană.

„Ministrul de externe" socoti că-l plimbase destul pe stăpînul lumii dintr-un colţ în altul al imperiului. El intenţiona ca pînă la urmă să deschidă vorba despre Galerius,

* Turnurile mai înalte se prăbuşesc într-o cădere mai grea.

cel care tăinuia faptele mîrşave ale Messalinei. Din cauza acestuia nu putea s-o demaşte şi s-o facă inofensivă pe aceea care îi dorea moartea cu orice preţ. Deci tăinuitorul trebuia lichidat într-un fel. Ocolul fusese cam mare, într-adevăr, şi drumul prea lung numai pentru a ajunge, în sfîrşit, la birourile lui Galerius ce se aflau în imediata apropiere a încăperii unde împăratul şi libertul se angajaseră în discuţie. Dar călătoria merita osteneala, pentru a îndepărta orice bănuială din partea lui Claudius asupra adevăratului scop al audienţei „ministrului".

Aşadar, poposind pe malul Dunării, Narcissus spuse :

— Nu ştiu exact la hotarul de pe Danubius care mai e situaţia. Circulă unele zvonuri : dacii iar nu se astîmpără.

— Cum adică ? — întrebă Claudius — Doar se potoliseră de cînd a venit dezgheţul.

— Aşa credeam şi eu, însă mai zilele trecute m-am nimerit la Galerius... — şi „ministrul" povesti cu un aer indiferent cele auzite în biroul acestuia.

— Bine, dar trebuia totuşi verificat.

— Poate că oamenii lui Galerius vor fi întreprins ceva, dar neaflînd nimic se vor fi lăsat păgubaşi.

— Probabil, probabil — zise Claudius — Vreun simplu zvon ca atîtea care circulă prin Roma.

Narcissus mersese atît de departe cu prudenţa ce-l caracteriza arătîndu-şi lipsa de interes faţă de această poveste pe care o strecurase intenţionat ca pe un simplu fapt divers, încît caesarul, influenţabil cum era, nu-i mai dădu nici el vreo importanţă.

Abilul diplomat trebui s-o ia de la început :

— Mă gîndeam într-o zi, divine Claudius, la veştile care sosesc în Roma prin scrisorile trimise din toate colţurile imperiului. Unele din ele, ca aceea de care vorbeam mai înainte, aduc veşti poate neadevărate, dar care contribuie la menţinerea unei stări de nelinişte şi de frămîntări în mijlocul poporului. Avem noi nevoie de astfel de necazuri ?

— Şi ce crezi că ar trebui să facem ?

— Poate n-ar fi rău dacă am reintroduce controlul corespondenţei, cel puţin asupra celei care soseşte din provinciile mai îndepărtate, unde lucrurile nu merg prea bine, cum e cazul Moesiei. Circulă zvonul că acolo au loc

lupte crîncene — exageră Narcissus pentru a-i trezi interesul apaticului împărat — Un zvon răspîndit printr-o scrisoare. Poate că e adevărat, poate că nu. Ceea ce mi se pare însă foarte curios este faptul că în timp ce această ştire face ocolul Romei, noi, cei direct interesaţi şi care, primii, ar fi trebuit să fim informaţi, nu cunoaştem nimic. Ce-ar putea fi adevărat din toate acestea ?

— De ce nu te informezi ? Mă întrebi pe mine ce-ar putea fi adevărat !

— Eu, preaînţeleptul meu stăpîn, ştiu tot ce se urzeşte împotriva noastră în afara hotarelor imperiului. În interior, mă interesez, desigur, dar nu pot să cuprind totul. De aceea divinul meu împărat a numit pe alţii care se ocupă special de provincii şi de Roma.

— Galerius ! El răspunde de culegerea şi centralizarea ştirilor din interior.

— Într-adevăr, divine Claudius. Deci...

— Să se prezinte imediat Galerius, să ne spună tot ce ştie. Acum m-ai făcut şi pe mine curios.

— Dau îndată ordin să se prezinte, apoi eu plec la treburile mele. Preabunul împărat ar face bine să nu-l întrebe direct ce se mai aude cu dacii. Să-l lase să spună el ce noutăţi mai are. Astfel înţeleptul meu stăpîn îşi va da seama şi de felul cum lucrează el — apoi adăugă, tot de teama de a nu fi bănuit : De fapt, noi ştim că îşi cunoaşte bine meseria.

— Şi-o cunoaşte, e adevărat.

— Eu plec. E mai bine să nu fiu de faţă. Nu-i va fi greu lui Galerius să priceapă că ţi-am povestit deja despre fata aceea şi de zvonul lansat de ea. Prezenţa mea îl va obliga să vorbească. Trebuie lăsat să spună singur ce ştie.

— Foarte bine glăsuieşti. Poţi să pleci şi te voi chema eu mai tîrziu.

— Preabine, divine Claudius.

. . . . . .

— Ia loc, Galerius. N-am primit ultimele rapoarte. Ce mai nou ?

— Tocmai lucram la întocmirea lor.

— Foarte bine. Trebuie să fim cu ochii în patru. Și ce spun rapoartele la care lucrai ?

— Nimic deosebit, stăpîne — Generalul se codi puțin și continuă : Printre alte știri neconfirmate, mai apăruse zilele trecute un zvon despre niște lupte ce ar avea loc în nordul Moesiei cu dacii. Dar simple vorbe lipsite de temei.

— Cum ai ajuns la o astfel de concluzie ?

— Fiindcă am verificat, dar n-am dat de nici o probă concludentă. Vorbe, stăpîne, vorbe goale.

— Și ce ai verificat ? Pe cine ?

„Ce-o mai fi vrînd și împăratul ? Oare știe ceva despre scrisori ?“ se întreba generalul intrînd la bănuială cu atîtea întrebări pe care i le punea Claudius.

— Am verificat sursa de unde a venit zvonul, dar nu am găsit nimic din care ar rezulta că au loc lupte în nord.

— Mă bucură ce aud. Sînt foarte mulțumit cînd la hotare e liniște — zise convins influențabilul caesar gîndindu-se că Narcissus exagerase.

Ușor de manevrat mai era credulul nostru „divin“ !

Dîndu-și seama că împăratul nu știa nimic în legătură cu investigațiile întreprinse de el fără succes, Galerius făcu imprudența să-i dea unele detalii despre cele petrecute pentru a-și dovedi zelul de care era în stare. Îi spuse așadar împăratului cu lux de amănunte cum i se ceruse Petroniei să prezinte scrisoarea cu vestea alarmantă. Fata o căutase dar n-o mai găsise. Scotociseră și oamenii lui Galerius, dar fără rezultat. Petronia, speriată, le declară că centurionul vorbise într-o epistolă trimisă mamei lui, de la care aflase și ea despre luptele cu dacii și despre primejdia în care acesta se afla. Oamenii lui Galerius se grăbiseră să meargă la mama băiatului, dar nu găsiră nici o scrisoare. Analizînd situația, expertul în astfel de treburi ajunsese la concluzia că atît fata cît și mama distruseseră scrisorile cu bună știință, pentru a nu se constata că nu era nimic adevărat și deci ele erau autoarele unor simple zvonuri. De teama de a nu fi acuzate că răspîndesc știri false aruncaseră probabil scrisorile în foc. Asta era tot. Dosarul fusese închis.

Dacă împăratul luase drept bune concluziile expertului, nu tot astfel putea să facă Narcissus.

Claudius îl chemă pe credinciosul lui „ministru".

— Ascult, stăpîne !

— N-ai ce asculta. În imperiu e liniște și pace. Fata aceea ar trebui pedepsită fiindcă umblă cu minciuni.

— Cum așa, preaînțeleptul meu împărat ? — se prefăcu mirat libertul.

— Galerius, care se vede că e un om foarte priceput în tot ce întreprinde, a vrut să afle conținutul scrisorilor.

— Și ce-a aflat că scrie în ele ? — întrebă „curios" Narcissus.

— N-a aflat nimic, fiindcă scrisorile au dispărut ca prin farmec.

— Nu mai înțeleg nimic !

— Eu înțeleg și am să-ți explic și ție.

Claudius îi prezentă cu emfază explicația dată de Galerius ca și cum i-ar fi aparținut lui însuși.

„Ministrul" pufni în rîs.

Împăratul, care se aștepta să fie lăudat pentru spiritul lui de discernămînt, întrebă iritat :

— Ce-ai pățit, Narcissus ? Ce găsești de rîs în toată povestea asta ?

— Cum să nu rîd, stăpîne, cînd văd pe ce căi greșite te-a îndreptat Galerius ! Nu cred că lucrurile stau chiar așa de simplu. De ce au declarat amîndouă la fel : că scrisorile au dispărut ? Se așteptau să fie interogate ? De ce se așteptau la asta, atît timp cît nu comiseseră nici un delict ? Sau au comis vreunul ? De ce ar fi distrus scrisorile ? Și dacă au făcut-o într-adevăr, de ce nu au mărturisit ? Doar erau libere să facă ce vor cu aceste papirusuri. Iată cîteva întrebări la care ar trebui să cunoaștem răspunsul. Nu ne putem mulțumi să ni se spună că s-a făcut totul pentru a fi găsite aceste epistole. Poate nici nu au fost căutate.

— Cum adică ? Să mă fi mințit Galerius ?

— Nu cred că ar fi îndrăznit, dar poate a fost el mințit de cei care nu s-au străduit să caute cum trebuie scrisorile. El trebuia să insiste, să verifice, și iar să verifice.

— Ar fi foarte grav. Înseamnă că nu pot conta pe un astfel de om ce ocupă o funcție de așa mare răspundere.

— Nu vreau să spun asta.

— Dar ce vrei să spui ?

— Că poate nu ar fi rău dacă am verifica totuşi şi noi. Un papirus nu poate dispărea aşa, cu una cu două.

— Poftește și verifică !

. . . . . .

De mult nu mai avusese Narcissus un somn aşa bun. Se culcase mulţumit că, în sfîrşit, Galerius îi căzuse în mînă.

A doua zi de dimineaţă se şi prezentă în faţa împăratului.

— Să nu-mi spui, credinciosul meu slujitor, că ai şi descoperit scrisorile...

— Nu spun nimic, dacă aceasta-i porunca — răspunse smerit libertul, în timp ce se apropia încet de Claudius cu aerul unui om istovit după o noapte de nesomn, o noapte de obositoare cercetări... Ajungînd lîngă el îi întinse două suluri de papirus strînse cu grijă în nişte panglicuţe roşii.

— Ce mai sînt şi acestea ?

— Eu nu spun nimic, divinule ! Eu verific !

— Scrisorile ! — zise uimit împăratul, după ce îşi aruncă ochii pe unul din suluri.

. . . . . .

S-a prezentat generalul Galerius, aşa cum s-a dat poruncă — îl anunţă pe Claudius ofiţerul de gardă.

— Să intre !

Galerius se prezentă fără să bănuiască despre ce era vorba.

— Citeşte ! — îi zise încruntat împăratul întinzîndu-i scrisoarea lui Sempronius către mama sa.

Generalul o desfăcu şi pe măsură ce afla despre iminenta luptă cu dacii, ochii i se măreau uluiţi, iar mîinile începeau să-i tremure.

. . . . . .

Clepsidra din *Forum* picurase *hora prima* [23], în timp ce prin *Porta Ostiensis* * un fost general, înfăşurat într-o haină cenuşie, cu gluga trasă pe cap şi ghemuit în fundul

---

* Una din porţile de sud ale Romei.

unui *carpetum* *, își lua drumul spre Corsica [24] urmat de un car cu bagaje și cîțiva sclavi. O grupă de pretorieni îl însoțea pînă în portul Ostia de unde trebuia să se îmbarce neîntîrziat ca urmare a hotărîrii luată de Claudius : *Aqua et igne interdiceret* **. Nu era prea trist de soarta-i neașteptată. „Putea să se sfîrșească și mai rău — își zicea Galerius — Evodus, omul de încredere al lui Narcissus, de care m-am împiedicat cînd am ieșit buimac din biroul împăratului, mi-a șoptit că stăpînul lui făcuse tot ce-i fusese în putință pentru a-mi salva viața. Numai datorită lui, Claudius se mulțumise doar a mă exila. Libertul acesta e un om totuși cu suflet !... N-am mai avut nici măcar atîta timp pentru a trece să-i mulțumesc."

Evodus grăise adevărul... Numai lui Narcissus îi „datora" Galerius noua reședință !...

„Cine i-o fi procurat nătărăului ăla de Claudius scrisorile ? — se întreba nedumerit fostul general — Desigur că au fost luate înainte de a-mi trimite eu oamenii să le caute. Dar cine era interesat în toată treaba asta ? Cine vroia să mă compromită ? Cu ce poftă l-aș mai strînge de gît !..."

În aceeași dimineață Narcissus era anunțat de către libertul Mamercus, unul din oamenii lui de încredere ce fusese numit în locul lui Galerius, că acesta părăsise Roma.

— Sigur ? — întrebă Narcissus.

— Sigur ! — răspunse Mamercus.

— L-ai văzut cu ochii tăi ?

— Eu nu, dar l-au văzut oamenii mei puși să-l urmărească, așa cum ai dat poruncă.

— Ai grijă că oamenii tăi de azi, sînt oamenii de ieri ai lui Galerius care l-au dus în nenorocire cu atîta ușurință.

— Mă voi ocupa îndeaproape de ei.

— Va trebui să organizezi încă o rețea de informare. Unii să-i controleze pe ceilalți.

— Așa voi face — zise plin de supușenie noul șef care știa că fusese numit datorită lui Narcissus.

---

* Car, caleașcă, trăsură cu două roți acoperită și prevăzută cu perdele.

** Interzicerea apei și focului — formulă a exilului.

— Ia spune-mi, ce crezi despre dispariția și apariția misterioasă a celor două scrisori ?

— Cred, mărinimosul meu stăpîn, că scrisorile se aflau pe masa unei importante persoane de la palat, chiar înainte de a trimite bietul Galerius să fie căutate.

— S-ar putea să ai dreptate. În orice caz, promiți a fi un bun șef al informațiilor.

— Mă voi strădui să merit aprecierile înțeleptului Narcissus.

— Vei avea ocazia s-o dovedești. Iată cum : de azi înainte fiecare pas al Messalinei să fie urmărit, dar cu toată discreția. Zilnic să te prezinți a mă informa. Dacă se întîmplă ceva deosebit, nu te sfii să mă trezești și noaptea.

Înțeleptul și precautul libert avusese grijă ca să-l supravegheze pe Mamercus și pe oamenii acestuia, prin Evodus, cîinile lui credincios. Doar nu recomandase el : „Unii să-i controleze pe ceilalți" ?

Recunoștința nu este numai o mare virtute ; dar este mama tuturor celorlalte ; cel mai mare rău ce s-ar putea spune despre un om este de a-l socoti nerecunoscător.

CICERO

10. „MINISTRUL" ÎȘI ASCUTE SPADA

— Salut smerit pe marele Narcissus ! Zeii să-și reverse bunătatea asupra lui — zise, înclinîndu-se plin de respect, un cetățean mai în vîrstă, pe nume Decius Severus, care insistase să fie primit în audiență — Sînt tatăl unui centurion din garda pretoriană ce se numește Lucretius.

— Și ce vînt te-a adus înaintea mea ?

— Vînturi răuprevestitoare, stăpîne !

— Ce spui ? I s-o fi întîmplat ceva băiatului ? — întrebă libertul prefăcîndu-se a nu ști nimic.

— Da, luminate, de aceea am venit trimis chiar de el. Mi-a spus că l-ai cunoscut pe cînd era de gardă aici, la palat, și că te știe un om iubitor de dreptate.

— Lasă asta. Spune mai bine ce a pățit — zise cu modestie luminatul.

— Neavînd la cine recurge, s-a gîndit că ești singurul om care l-ar putea ajuta. I s-a întîmplat un mare necaz. Prefectul pretoriului l-a anunțat să nu se mai prezinte deocamdată în tabără cerîndu-i să rămînă tot timpul acasă pentru a putea fi găsit oricînd va fi nevoie. Zicea că e ordin „de sus". Alte explicații nu i-a mai dat, deși băiatul meu știindu-se cu nimic pătat a insistat să afle cauza care a dus la acest... arest, aș putea spune.

— Din cîte înțeleg, se pare că a căzut în disgrație și că a fost îndepărtat din rîndurile pretorienilor. E destul de grav — zise „ministrul" ce vroia cu tot dinadinsul să scoată în evidență primejdia în care se afla Lucretius.

— Într-adevăr foarte grav — spuse îngrijorat tatăl, continuînd : E foarte grav, deoarece a doua zi după ce i s-a comunicat această dispoziție, un *vades* * s-a prezentat arătînd o tăbliță ce purta pecetea palatului, prin care era autorizat să ne supravegheze locuința.

— Lucrurile se complică... Pecetea palatului ! — se miră bătrînul sforar — Înseamnă că s-a făcut vinovat de vreo uneltire împotriva maiestății sale imperiale, ori de vreo jignire față de împărătească — vorbi Narcissus apăsînd pe ultimul cuvînt cu intenția de a îndrepta discuția într-o anumită direcție.

— Nu cred, stăpîne ! Fiul meu nu poate să se facă vinovat de *lex maiestatis* **.

— Fiecare părinte crede la fel despre fiul său, dar poți să știi ? Poate i-a adus împărătesei vreo jignire, dacă nu slăvitului caesar.

Tatăl lăsă capul în jos. Libertul observă că nimerise la țintă. Înțelese în același timp că ordinul dat lui Evodus de a-i trimite centurionului o scrisoare „parfumată" fusese executat și că tînărul nu răspunsese invitației. Se temuse la început că Lucretius nu va avea curajul s-o înfrunte pe împărătească.

— Deci Messalina e cauza. Se pregătește să-și scalde sufletul mîrșav în sîngele unui alt nevinovat — spuse în continuare libertul vrînd să-l înspăimînte de-a binelea pe bătrînul tată.

— Ai deplină dreptate, înțeleptule Narcissus ! — răspunse acesta preschimbîndu-și nădejdile în teamă.

— Spune tot ce s-a întîmplat, altfel nu văd cum aș putea să-l ajut pe fiul tău.

Cu sufletul încovoiat de obidă tatăl îi spuse cum și-a crescut fiul în respect față de zei și de oameni, în respect față de strămoșeștile moravuri. Continuă :

— Aplecat spre supunere, Lucretius n-a putut, o vreme, să nesocotească dorința împărătesei de a o vizita. Curînd însă și-a dat seama că se acoperă de o mare rușine dacă va

---

* Paznic ce răspundea de un împricinat pus sub paza sau supravegherea lui.

** Jignirea maiestății imperiale.

continua să meargă la acele petreceri. El nu se încumeta să ia parte la faptele ce aveau loc acolo — zise bătrînul ferindu-se prudent de a vorbi deschis despre orgiile Messalinei — Şovăind între ruşine şi frică, pînă la urmă s-a hotărît, zdruncinat de mustrarea conştiinţei, să nu mai asculte de chemările împărătesei refuzînd a se mai duce.

— De chemările împărătesei ? A insistat ea chemîndu-l de mai multe ori în ultimul timp ? — îl întrebă foarte mirat Narcissus.

— De trei ori în ultimele zile. Astfel încît Lucretius se teme, ca şi tine, ilustre, că tot răul de acolo îi vine ; că frumoasa împărătească zădărîtă de jignirile aduse...

Dar Narcissus nu-l mai asculta pe bătrînul tată care în cuvinte mişcătoare deplîngea nenorocirea fiului său. Libertul urzise un plan a cărei ţintă era pieirea Messalinei. Prins în vîltoarea dezbinărilor şi a răzbunării făcuse astfel încît tăinuitorul Galerius, omul de încredere al împărătesei, să fie exilat. Apoi amestecase în urzelile sale un tînăr cinstit şi acceptase amestecul unei fete nevinovate profitînd de slăbiciunea sentimentelor lor. Dar nu se oprise aici. Îi trimisese centurionului o invitaţie ca din partea Messalinei sperînd că tînărul o va refuza. Aşa se şi întîmplase. După acestea ticluise represaliile : îndepărtarea din garda pretoriană şi arestul centurionului la domiciliu ca şi cum ar fi venit din partea Messalinei jignită de refuzul tînărului. Toate fuseseră ticluite numai pentru a stîrni ura acestuia împotriva împărătesei. Cînd tatăl lui Lucretius îi dezvălui că desfrînata îl chemase ea însăşi de mai multe ori, îşi dădu seama de inutilitatea invitaţiei trimise de el. Chibzuind asupra acestor prime obiective prevăzute în planul contra rivalei lui, ajungea la concluzia că tot ce urzise pînă acum nu-i folosise aproape la nimic. Dovadă că, deşi Galerius nu mai exista,nu găsise încă ocazia s-o demaşte pe Messalina. Oare întregul său plan se va dovedi inutil pînă la sfîrşit ? Oare nu mai era el în stare să prevadă şi să acţioneze cu folos nici cînd era vorba de propria lui viaţă ? N-ar fi mai bine să renunţe lăsînd evenimentele să-şi urmeze cursul lor normal ?

„O, nu, asta în nici un caz ! — își zise Narcissus — Dacă voi lăsa totul pe seama zeilor, mă voi vedea într-o zi căzut în mîinile criminalei. Nu voi renunța acum, fiindcă, din cauza exageratei mele prudențe, am luat unele măsuri ce s-au dovedit a fi inutile. Mai bine prea prudent ! Eu mi-am menținut puterea mai degrabă datorită acțiunilor mele prudente decît prin măsuri luate pieptiș. *Praemonitus, praemunitus* *, aceasta îmi este deviza. Acum e și prea tîrziu pentru a mă opri. Carul a pornit și va trebui să strivească pînă la sfîrșit pe toți cei ce mi s-au așezat în cale, iar Lucretius va rămîne arestat la domiciliu, așa cum m-am înțeles cu Lusius Geta, comandantul gărzilor pretoriene..."

— Așadar, zeii ne trimit fulgerele lor — se adresă Narcissus după un timp bătrînului tată ce rămăsese cu privirea în gol — Într-adevăr, nu e ușor de luptat împotriva fărădelegii. Să-i spui totuși fiului tău că, știind cum îl apasă povara unor întemeiate îngrijorări, sînt alături de el. Mă voi strădui să-l ajut — continuă apoi, cu mici pauze între cuvinte, pentru ca acestea să fie mai bine reținute : Ar putea să vină o zi cînd voi avea și eu nevoie de o spadă într-o mînă vînjoasă ca a lui Lucretius. Aș dori ca recunoștința lui să nu fie doar o floare fără parfum...

— Fiul meu are inimă dreaptă și memorie bună. Martori îmi sînt zeii capitolini că nu va ezita să ridice spada și să lovească pe cel ce ar putea primejdui viața binefătorului său.

— Și nu-i va fi prea greu, dacă va trebui să lovească în dușmanul ce se pare că ne este comun — dîndu-și seama că aluzia era prea directă, abilul libert se grăbi să adauge : Acum mergi și asigură-l că voi veghea cu grijă să nu i se întîmple ceva mai rău ca pînă în prezent. Dacă lucrurile se vor îndrepta, primul semn va fi retragerea paznicului pe care-l aveți la poartă. Deocamdată, răbdare ! Celor nevinovați o așteptare prudentă nu le aduce nici o primejdie în plus.

---

* Prevenit, apărat.

— Mulțumesc bunului Narcissus învеșmîntat de atîta mărinimie.

. . . . . .

Două zile mai tîrziu *vades* dispăruse de la locuința lui Lucretius. Deocamdată atît. Rămăsese totuși scos din garda pretoriană. Nu trebuia ca primejdia să dispară cu totul și deci ura centurionului să se stingă. Libertul lucra cu tact și dibăcie. El știa că nu e așa de ușor să găsești spada care să lovească în prima femeie a imperiului, în femeia ce-l domina chiar și pe primul bărbat al imperiului. O astfel de unealtă trebuia cu grijă și pe îndelete pregătită.

Nu voi prețui deci omul după condiția socială, ci după merit; meritele și le făurește omul singur, condiția socială e darul întîmplării.

MACROBIUS

11. PLANUL GENERALULUI CLEMENS

Cu cîteva zile mai înainte ca Sempronius să fi expediat la Roma cele două epistole într-adevăr cu bucluc, generalul Clemens, comandantul trupelor de la Lederata, își adunase la *praetorium* statul major, adică principalii lui consilieri ce-l ajutau în conducerea legiunii.

— Guvernatorul provinciei a ordonat să trimitem, pentru a completa garda pretoriană, un centurion și zece soldați dintre cei mai devotați împăratului și dintre cei mai bine instruiți. Dacă numirea soldaților e mai ușoară, în schimb alegerea centurionului mi se pare mai complicată. V-am adunat ca să ne consultăm în această privință. Care dintre centurioni credeți că ar îndeplini mai bine condițiile ce rezultă din ordinul primit ?

— Eu cred, — răspunse unul din ofițerii superiori strînși în jurul mesei generalului — că cel mai indicat a fost mai dinainte numit atunci cînd i s-a încredințat comanda primei centurii a primei cohorte din legiunea pe care o comanzi : Sempronius Fuscus.

Generalului nu-i displăcu răspunsul. Totuși spuse :

— Aceasta nu înseamnă că de la numirea lui ca prim centurion, cu mai bine de un an în urmă, nu s-au putut evidenția și alții, cum ar fi Senecio sau Livineus care s-au distins în ultimele ciocniri avute cu barbarii.

— Într-adevăr, nu e ușor de stabilit cel care e mai indicat — zise unul din ofițeri — Dar în cazul lui Senecio, curajul pe care l-a dovedit în ultimele lupte mi se pare mai

mult rezultatul poftei lui sîngeroase de a ucide decît al datoriei şi devotamentului faţă de interesele patriei.

— Atunci să ne hotărîm — zise generalul.

— Eu rămîn la propunerea mea : Sempronius.

— Sînt de acord.

— Şi eu sînt pentru Sempronius.

— Mai ales dacă ţinem seama şi de garanţia pe care ne-o dă numele tatălui său căzut ca un erou pe cîmpul de luptă.

— Împărtăşesc şi eu părerea celorlalţi — spuse şi locţiitorul comandantului, tribunul militar Statius, căruia îi albise părul uitat de zei pe graniţele imperiului — Nu numai pentru că am avut ocazia să-l cunosc pe valorosul lui tată, şi nici pentru faptul că este un foarte bun militar, dar pentru că, luat în ansamblu, este cel mai potrivit misiunii ce urmează a i se încredinţa : curajos, cu prestanţă, respectat de soldaţi, caracter ales.

— Deci, după cîte constat — luă din nou cuvîntul generalul — sînteţi cu toţii pentru Sempronius.

— Da ! — răspunseră ofiţerii.

— Atunci ordon să se pregătească de plecare la Roma... Senecio.

— Adică Sempronius — interveni zîmbind tribunul cu părul alb, pentru a-l corecta pe comandant crezînd că era vorba de o scăpare.

— Nu, nu ! Nu m-a luat gura pe dinainte. Va pleca la Roma, repet, Senecio.

— Cum aşa ? — îndrăzni să întrebe de data aceasta foarte serios acelaşi tribun, în timp ce ofiţerii se priveau surprinşi.

— Aşa cum aţi auzit — răspunse generalul — Odată cu ordinul prin care se cere un centurion şi zece soldaţi, guvernatorul mi-a trimis şi o scrisoare prin care îmi recomandă că ar fi un minunat prilej de a-l numi pe Senecio pentru noua misiune de mare încredere. Şi această recomandare, pentru mine, pentru noi toţi, e ca şi un ordin.

— Dar băiatul nu vrea să se întoarcă la Roma. Se teme că ar intra din nou sub autoritatea părinţilor care-l împiedică să-şi facă de cap.

— Așa e. Senecio ar vrea să se transfere, dar nu la Roma. El visează să ajungă în provincia Asia.

— Dar tatăl lui nu e de acord cu aceste vise — spuse Clemens — Și doar știți cine e tatăl.

— Da, știm : Manilius, un liberat — răspunse dispreţuitor unul dintre tribunii care, ca orice aristocrat roman, nu se putea obișnui cu pătrunderea liberţilor la palat și ocuparea înaltelor funcții ce reveneau altădată nobilimii.

— Dar nu orice libert — zise generalul luînd de pe masă scrisoarea care însoțise ordinul — Iată ce-mi scrie proconsulul [25], printre altele : „Este chiar dorința tatălui său de a-l încadra în cohortele pretoriene". Apoi urmează cîteva cuvinte peste care guvernatorul, ștergîndu-le, a trecut ușor cu o linie subțire pentru ca să le pot totuși citi. El spune : „Să nu uităm că de dorinţele lui ține seama chiar și împăratul". Ultimul cuvînt e șters mai bine, dar cu puțină atenție l-am descifrat : ÎM-PĂ-RA-TUL ! Ați înțeles, cred.

— Atunci de ce a trebuit să ne mai dăm părerea ? Nu ne rămîne decît să executăm ordinul — vorbi grăbit unul din ofiţerii mai temători, căruia îi sunase cam amenințător în urechi înaltul titlu al primului om din imperiu.

— Dacă Manilius este un om atît de puternic și influent la palat, de ce n-a dat ordin mai demult să-și aducă fiul la Roma ? — zise bătrînul Statius.

— Fiindcă Manilius nu vrea, probabil, să-i lase impresia odraslei că îl protejează și că îi dă ocazia cu bună știință de a se arunca din nou în viața desfrînată a Romei — îi răspunse generalul — Sau poate vrea să se creadă că Senecio a fost numit pentru meritele lui. Tatăl său e informat de multă vreme că noi îi apreciem băiatul ca pe unul dintre bunii militari.

— Și atunci ce e de făcut ? — întrebă descumpănit un ofițer.

— De cînd am primit ordinul și recomandarea, mai bine zis cele două ordine, m-am gîndit și eu mereu ce e de făcut — continuă comandantul legiunii — Pînă la urmă am găsit, cred eu, o ieșire din încurcătura în care ne aflăm. Pentru aceasta v-am și adunat ca să vă spun ce e de făcut, fiindcă nu părerea voastră asupra celui mai

destoinic dintre centurioni mă interesa ; aceasta o cunoşteam eu mai demult. Iată deci cum stau lucrurile : noi vrem să-l trimitem la Roma pe Sempronius, dar guvernatorul Moesiei îl vrea pe Senecio. Sempronius vrea să meargă la Roma, dar Senecio nu vrea. Simpla nerespectare a recomandării guvernatorului ne-ar atrage desigur neplăceri. Dacă am avea însă o justificare în numirea lui Sempronius, am putea să ieşim într-un fel din încurcătură. Pentru aceasta m-am gîndit să-i punem pe cei doi tineri să lupte unul împotriva celuilalt. Sempronius va face totul să cîştige lupta, şi nu-i va fi deloc greu, fiindcă în acelaşi timp Senecio va face totul ca s-o piardă. Avînd un astfel de rezultat, la sfîrşitul întrecerii, am putea noi să-l trimitem la Roma pe cel care nu s-a dovedit a fi cel mai bine instruit ? După aceea, printr-o scrisoare plîngăreaţă, plină de regrete şi scuze, voi informa guvernatorul despre insuccesul lui Senecio şi totodată îl voi asigura că la prima ocazie dorinţa îi va fi îndeplinită. Cam acesta e planul. Ce părere aveţi ?

Ofiţerii din statul major se arătară de acord.

— Doresc ca tot ce am vorbit aici să rămînă absolut între noi. Planul acţiunii este cunoscut, în afara noastră, numai de Gellius, pe care am fost obligat să-l amestec în această treabă, şi veţi vedea imediat de ce, dar care este, după cum ştiţi, secretarul meu credincios. Dacă am lăsat să fie cunoscut ordinul ce mi s-a dat, şi v-am explicat de ce, nu trebuie să ştie însă nimeni că centuriile au fost astfel împerecheate încît Sempronius şi Senecio să acţioneze unul contra celuilalt într-un anume scop. Mulţi presupun că îl vom trimite la Roma pe fiul libertului, fiindcă tatăl lui e mare şi tare acolo. Sînt liberi să creadă ce vor. Pot bănui şi cei doi centurioni că i-am pus să lupte unul contra altuia pentru a-l trimite pe cîştigător la Roma, ba chiar trebuie să bănuiască. Să nu existe însă nici o dovadă că totul a fost pus la cale de noi în scopul de a-l scoate primul pe Sempronius. Pentru aceasta am dat dispoziţie ca Gellius, *commentariensis* *, să treacă „Programul exerciţiilor de întreceri“ la o dată anterioară primirii ordinului.

---

* Cel care ţine jurnalul evenimentelor din tabără.

Acum mă voi referi la exercițiile de luptă ce le vor executa Sempronius și Senecio. Fiecare dintre ei va fi însoțit, așa cum se obișnuiește la astfel de acțiuni tactice, de către un tribun militar din statul major. Pe Sempronius îl va urmări în acțiune chiar locțiitorul meu, Statius, iar pe Senecio îl va însoți Vopiscus. Să ne apropiem de masa cu terenul. Exercițiile de luptă sînt pe scurt acestea : Centuria lui Sempronius execută un marș de noapte prin *Pădurea Mare*, astfel ca la ivirea zorilor să se afle în *Păduricea Rotundă*. De aci, după un scurt popas, pornește în misiunea de cercetare a dușmanului pătruns în *Valea lui Hades* încercînd să captureze doi-trei barbari.

Centuria lui Senecio execută un marș de noapte astfel ca la ivirea zorilor să se afle în *Valea lui Hades*. De aci, după un scurt popas, pornește spre *Păduricea Rotundă* pentru a încercui și captura dușmanul ascuns acolo.

Voi doi, ce îi veți însoți pe centurioni în tot timpul misiunii lor, veți crea de comun acord mai multe situații prin care îi veți aduce pe beligeranți unul în fața celuilalt. Trebuie procedat însă cu cea mai mare dibăcie și prudență, astfel încît Sempronius să-l intercepteze pe Senecio în *Valea lui Hades* înainte ca acesta să reușească a-l încercui. Scăpat de primejdia încercuirii, drumul îi e deschis spre Roma, iar Senecio va mai rămîne cu noi în castru, spre a se mai instrui, fiindcă, neizbutind să încercuiască dușmanul, nu și-a îndeplinit misiunea...

Multa cadunt inter calicem supermaque labra. *

GELLIUS

12. SOCOTEALA DIN CASTRU NU S-A POTRIVIT CU CEA DE PE CÎMPUL DE LUPTĂ

Nu trecuse nici un ceas de cînd cataracta castrului de la Lederata cădea răuprevestitoare în urma lui Sempronius, că prin aceeaşi poartă pleca în misiune de luptă şi prietenul acestuia, Senecio, în fruntea centuriei sale.

În contrast cu Sempronius, Senecio era mult mai înalt şi mai musculos. Totul în el era forţă ajunsă la maxima dezvoltare, încît mişcările sale dădeau impresia bruscheţei emanate dintr-o energie sălbatică, agresivă. Părul des, roşcat, îl purta neglijent. Fulgerele din ochii săi verzi-cenuşii, cu scînteieri ale unei păsări de pradă, dovedeau asprimea şi sfidarea, iar gura pofticioasă, cu buze pline şi cărnoase, cît şi nările evazate, într-o permanentă fremătare, te făceau să-i citeşti pe faţă voluptatea.

Tot în contrast cu Sempronius, prezenţa lui Senecio în castru se datora nu nobilei obligaţii de a servi în armată, conform înălţătoarelor tradiţii ale poporului roman, ci ca o consecinţă a firii lui neastîmpărate. Tatăl său, libert foarte bogat şi cu mare trecere la palat, intervenise ca tînărul adolescent să fie încadrat într-una din îndepărtatele legiuni, unde, sub influenţa asprei discipline militare, spera să-i mai strunească nesăbuitele-i porniri. Foarte neastîmpărat de mic, pe măsură ce creştea devenea din ce în ce mai rău. „Numai închis între zidurile

---

* Multe cad între cupă şi vîrful buzelor. [26]

unei tabere militare de la hotarul cu cei mai înverşunaţi duşmani îţi va veni mintea la cap. Altfel, îţi vor putrezi oasele în carcerele Romei", îi spunea amărît tatăl său. Şi aşa ajunsese Senecio în castrul de la Lederata. Locul de reeducare al tînărului fusese bine ales. Ştia bătrînul unde îl trimisese ! Senecio, în apropiere de „cei mai înverşunaţi duşmani", mereu cu mîna pe spadă, nu avea răgazul nici cel puţin să-şi mai amintească de orgiile pe care le săvîrşea cîndva la Roma.

Senecio şi Sempronius erau prieteni. Cum se putuseră împrieteni doi oameni atît de diferiţi ? Contrastele se atrag, ar căuta cineva să explice. Dar aceste contraste se referă mai mult la calităţi, nu la defecte : un oarecare, întîlnind la altul calităţi care lui îi lipsesc, le preţuieşte, le admiră şi dorind să se bucure de ele, se lasă atras de posesorul lor, care îi devine prieten. Mai obişnuit însă, prietenia se leagă între oameni ce se aseamănă, care au aceleaşi aspiraţii, acelaşi fel de a înţelege viaţa, lucrurile. Dar nici sub acest aspect nu putem privi prietenia celor doi tineri cu mentalităţi şi obiceiuri atît de diferite. Şi totuşi erau prieteni. Dacă ne vom întoarce cu mulţi ani în urmă, pe cînd ei erau mici, s-ar putea să-i înţelegm. Prietenia lor se legase din copilărie, la vîrsta cînd e greu să fie apreciat şi înţeles partenerul de joacă şi de nebunii. Sempronius îl socotea atunci prieten pe Senecio, fiindcă, deşi acesta îl mai cotonogea uneori şi pe el în încăierările cu ceilalţi copii, de cele mai multe ori însă îl apăra de păruiala altora. Cine te poate apăra şi cine poate să-ţi sară în ajutor, dacă nu un prieten ? Sempronius îi era prieten dintr-un fel de recunoştinţă, dar poate şi dintr-o admiraţie faţă de „vitejia" protectorului său. Senecio, orgolios din fire, se arăta şi el prietenos faţă de Sempronius, fiindcă acesta îl flata prin supuşenia lui lăsîndu-se tîrît peste tot. După îndelungata vreme cît fuseseră împreună la Roma şi în ultimii ani la Lederata se puteau numi prieteni vechi. Şi fiindcă prietenia se statorniceşte o dată cu trecerea anilor, cei doi tineri nu se mai puteau despărţi acum, cînd prietenia lor îmbătrînise. De aceea, pofta nesăţioasă de vin şi de sînge a lui Senecio nu-l mai supăra pe Sempronius care trăia şi el într-o societate unde desfrîul şi cruzimea erau din ce în ce mai rar socotite drept vicii de-

testabile. Tinerii priveau însă prietenia dintre ei în mod diferit, după cum diferit era și modul lor de a gîndi și înțelege viața.

. . . . . .

Cei doi centurioni, părăsind castrul cam în același timp, erau încredințați că exercițiile tactice pe care urmau a le executa fuseseră astfel concepute încît să dea cîștig de cauză lui Senecio. În realitate, după cum am văzut, planul generalului Clemens era altul.

Ajuns în *Pădurícea Rotundă* la ivirea zorilor Sempronius luase hotărîrea să aștepte aici pînă la risipirea ceții. Bătrînul tribun militar Statius, ce-l însoțea pe centurion cu delicata misiune de a conduce și urmări desfășurarea acestui exercițiu de luptă mai puțin obișnuit, acceptase hotărîrea tînărului, obligat de neprevăzuta ceață care îi cam încurca socotelile. Dacă i-ar fi impus lui Sempronius să ia hotărîrea de a părăsi imediat pădurícea, așa cum dealtfel convenise încă din castru cu arbitrul partidei adverse, adică al centuriei comandate de Senecio, în scopul de a-l feri de încercuire, centurionul ar fi crezut că urmărește, din contră, să-l azvîrle orbește în brațele dușmanului numai pentru a-l face să piardă lupta. Așa încît, zdrobit de oboseala marșului, își întinse și el lîngă Sempronius trupul slab și însemnat cu nenumărate cicatrice pe care le căpătase în decursul celor aproape douăzeci de ani de cînd era în armată. La foarte scurtă vreme după ce somnul cuprindea *Pădurícea Rotundă*, soldatul de strajă, Silurus, se dădea de ceasul morții în ghearele lui Morfeu...

Ce se întîmpla cam în același timp în tabăra adversă pe care o comanda Senecio arbitrat de tribunul militar Vopiscus ? Centurionul se strecurase neobservat în cursul aceleiași nopți de-a lungul unui rîu și se oprise în zorii zilei cu întreg efectivul pe *Valea lui Hades*. În timpul marșului, luase cîteva hotărîri intenționat anapoda, pentru a-l obliga pe tribun să le înregistreze ca necorespunzătoare. Ca urmare, credea el greșit, generalul nu-l va mai putea trimite la Roma. Se bucura în sinea sa că arbitrul era furios față de atîta nepricepre, în timp ce acesta, departe de a se înfuria, se bucura în sinea lui că exercițiul se desfășura conform planului, adică era prost condus de către Senecio,

de către centurionul pe care generalul urmărea să-l reţină în castru.

Dacă pe mica înălţime unde se afla *Păduricea Rotundă* ceaţa învăluia totul în jur, în *Valea lui Hades* ea era atît de deasă, încît nici chiar tribunul Vopiscus, care cunoştea regiunea ca în palmă, nu-şi dădea prea bine seama de locul unde se afla.

După ce soldaţii mîncară ceva şi îşi mai traseră sufletul, Senecio se hotărî să-i mai servească tribunului „una bună" cu care să-l scoată din sărite. Astfel, cînd acesta îl întrebă ce hotărîre va lua în condiţiile neprevăzute ale ceţei care persista, centurionul îi răspunse :

— Pentru a-mi îndeplini misiunea, am hotărît să pornesc imediat spre *Păduricea Rotundă.*

Tribunul, care n-avea interes să se grăbească, pentru a-i da răgaz lui Sempronius să părăsească nestingherit păduricea, îi spuse centurionului :

— Îmi pare rău că nu pot aproba executarea unei astfel de hotărîri. Prudenţa, călăuză în toate acţiunile de luptă ale armatei noastre, nu permite un asemenea risc. S-ar putea să te rătăceşti sau să dai nas în nas cu duşmanul.

„Eram sigur că n-am nimerit-o nici de data aceasta — îşi zicea încîntat tînărul — Am luat pînă acum cîteva hotărîri aşa de bune încît sînt convins că generalul mă va lipsi de scutul protector al onorabilei mele familii."

— Ce măsuri de siguranţă ai luat de cînd staţionezi aici ? — îl întrebă tribunul.

— Nici o măsură — răspunse centurionul făcînd pe miratul — Cine ne-ar putea ataca pe o asemenea ceaţă ? — şi în gînd îşi spunea bucuros : „Nici n-am vrut să iau, ca să mori de ciudă, fiindcă iar nu m-am orientat cum trebuie".

— Foarte rău — zise arbitrul părînd tare supărat, deşi în gînd nota cu satisfacţie aceste defecţiuni.

Pe neaşteptate, în lungul văii se iscă un vînt rece. Ceaţa se risipi şi deodată zăriră cu toţii, nu prea departe, *Păduricea Rotundă.* Aceasta însemna că se descurcaseră bine în teren pe timpul nopţii şi pe ceaţă.

„Dacă inamicul Sempronius nu şi-a trimis încă iscoadele — gîndea tribunul privind îngrijorat în jur — şi n-a

părăsit încă păduricea, va risca să fie încercuit de Senecio pe care nu-l voi mai putea opri acum."

„Pe unde o umbla și inamicul Sempronius — gîndea și centurionul privind îngrijorat în jur — de nu mă mai atacă odată ? Ce-așteaptă, să-l încercuiesc eu ?"

Dar nu va trece mult și inamicul le va face la amîndoi plăcerea să apară...

Odată ceața risipită, arbitrul îl verifică pe Senecio să vadă dacă cunoaște bine obiectivul asupra căruia va acționa, apoi îi repetă misiunea și îi ceru ca pe baza ei să-i prezinte hotărîrea.

Centurionul, neavînd încotro, se pregătea să-și enunțe hotărîrea prin care urma să treacă la încercuirea păduricii unde îi fusese indicat că se află dușmanul, adică unde bănuia că se află Sempronius. „Dacă nu te-ai grăbit, prietene, n-am ce-ți face — vorbea în gîndul lui Senecio, cu Sempronius — Generalul ți-a pus la cale pieirea, iar eu sînt călăul tău. Ia-ți adio de la Roma ! Așa e jocul ! Nu e îngăduit oricui să vadă Roma și Corintul [27]... În mare încurcătură mă pui tu, Sempronius ! Cum să te bat eu pe tine... ca să mă poți învinge tu pe mine ?... Fă ceva și ia-mă mai bine tu prizonier, decît s-ajung prizonierul tatălui meu. Dacă am fi putut măcar să luăm legătura unul ce celălalt înainte de a pleca în misiune, poate aranjam ceva, cumva..."

— Aștept să aud ordinul de intrare în acțiune — curmă Vopiscus tăcerea.

Senecio îi spuse pe îndelete punctele din ordinul pe care urma să-l transmită soldaților.

— Foarte bine — aprobă tribunul — Acum poți să-l transmiți centuriei. Sînt convins că vei reuși să-ți îndeplinești misiunea. Dacă vei rezolva cu succes acest ultim moment, nu voi mai aduce la cunoștință generalului celelalte hotărîri pe care le-ai luat anapoda.

Încheind cu aceste vorbe Vopiscus se uită la Senecio, curios să vadă cum va reacționa. Acesta dădu ordin uneia din grupe, care avea mai mult de mers, să plece ocolind pe departe păduricea pentru a ajunge, odată cu celelalte, în spatele ei închizînd astfel cercul.

Oamenii porniră unul după altul la o oarecare distanță.

În timp ce Senecio transmitea pe îndelete ordine celorlalte grupe, Vopiscus îl întrerupse autoritar :

— Taci ! Ai auzit ?

— Ce să aud ?

— N-ai auzit nimic ? Un nechezat ! Un nechezat din direcţia aceasta — şi arbitrul arătă neliniştit spre *Pădu-ricea Rotundă.*

Dacă n-ar fi fost acest semnal neaşteptat poate n-ar fi observat cum, pe fondul ruginiu al păduricii, apăruseră nişte puncte negre care parcă se mişcau. Cei doi comandanţi, după ce se priviră o clipă muţi de surprindere, îşi îndreptară din nou ochii spre punctele care nu erau altceva decît nişte siluete omeneşti în mişcare.

— Pe Castor şi Polux *, dacă înţeleg ceva ! — vorbi arbitrul în culmea nedumeririi — Nu ţi se pare nimic curios la soldaţii lui Sempronius ?

— Nu văd nimic deosebit.

— Priveşte mai atent cum sînt echipaţi — insistă tribunul obişnuit să distingă orice mişcare sau schimbare în cîmpul de luptă.

— Într-adevăr, parcă nu toţi sînt echipaţi la fel. Unora li se disting platoşele, altora nu. Să şi le fi scos tocmai acum, cînd începe lupta ?

— Altceva nu mai observi ? Ia priveşte cum poartă sulițele... şi scuturile — îi atrase din nou atenţia Vopiscus din ce în ce mai nedumerit.

— Poartă sulițele pe umeri, ca nişte bîte — zise unul dintre pedestraşi.

— Şi tolbele cu săgeţi le ţin în faţă, pe burtă — adăugă altul.

Cei doi comandanţi priveau din ce în ce mai consternaţi încercînd să dezlege enigma. Mulţi dintre cei care se apropiau n-aveau nimic pe cap. Unde-şi lăsaseră coifurile ?

Distanţa pînă la inamic se redusese în acest timp la vreo cinci sute de paşi.

— Priviţi ! — strigă uluit un soldat — Le-au cam crescut bărbile camarazilor noştri, de cînd aşteaptă să dea piept cu noi !

---

* Fiii lui Zeus ; întruchipau simbolul vitejiei şi al dragostei frăţeşti.

Bărboșii, cu și fără coifuri, cu și fără sulițe, continuau să se apropie.

— Eu nu mai înțeleg absolut nimic — zise Vopiscus ca pentru el, dar deodată scoase un strigăt de răsună toată valea : Barbarii ! — apoi, venindu-și primul în fire, îi alarmă pe cei din jur pe ton sec, de comandă : Luați armele ! Pregătiți-vă de luptă ! Sînt dacii !

Romanii se repeziră la arme.

Sed metuos, ne sero veniam depugnato proelio. *

PLAUT

13. E MAI UȘOR SĂ URĂȘTI PE CINEVA DECÎT SĂ-L IMIȚI

Din nefericire, pe Sempronius nu l-am însoţit doar noi, în timp ce parcurgea „pe nesimţite" imensa pădure ! Mișcarea centuriei lui fusese urmărită pas cu pas de vecinii de dincolo de Dunăre.

Nu trecuse prea multă vreme de cînd romanii reușiseră, cu pierderi destul de grele, să-i oblige pe dacii care îi atacaseră, să facă drumul întors. Dacii fuseseră conduși în luptă de șeful lor Dineros. Aveau şi ei pierderi însemnate. Malvis, fiul lui Dineros, îi ceruse tatălui să-l lase prin aceste locuri pentru a continua hărţuiala trupelor romane. La insistenţele fiului, care îi promise că îi va aduce şi cîţiva prizonieri, tatăl cedă pînă la urmă, dar cu sufletul îndoit.

Malvis se afla la pîndă cu ceata de viteji pe marginea *Pădurii Mari* ţinînd sub o permanentă supraveghere castrul de la Lederata. Să se apropie de zidurile taberei nici nu putea fi vorba. Numai privindu-le cum străjuiau neclintite, semeţe şi de nepătruns, te cuprindea un sentiment de temută admiraţie, care se amesteca în sufletul dacilor cu ura înverşunată împotriva romanilor ce-și întinseseră amenințători stăpînirea pînă în imediata lor apropiere. Vecinii daci aşteptau răbdători ca vreo unitate să părăsească tabăra după aprovizionări sau să plece într-o altă misiune, pentru a se năpusti asupra ei nimicind-o. Se vede treaba însă că romanii aveau în castru tot ce le trebuia şi,

* Mă tem să nu sosesc prea tîrziu, după ce lupta s-a terminat.

adăpostiți între ziduri, erau foarte mulțumiți cu succesele repurtate îngrijindu-și rănile și reparîndu-și armele. Și poate că într-o zi dacii plictisiți de atîta inactivitate și sleiți de foame și-ar fi amînat răzbunarea pe altă dată, dacă fricosul împărat Claudius n-ar fi dat ordin de primenire a cohortelor pretoriene. Așa încît, în seara cînd Sempronius intra urmat de pedestrașii săi în *Pădurea Mare*, inima lui Malvis zvîcni de bucurie ca la apariția unui vînat prețios. Cu pas de lup îl urmărise atent toată noaptea.

În zori, cînd centuria lui Sempronius împreună cu el și cu arbitrul ce-l însoțea se odihneau fără teamă, ochii de pisică ai lui Malvis îl priveau pe Silurus cum se clătina în postul său de strajă. Celelalte santinele erau mai departe. Tînărul dac se apropie calm de Silurus. Deși nu avea decît optsprezece ani, curajul și puterea nu-i lipseau, fapt care îl făcuse curînd ascultat și respectat de ceilalți războinici. Înaintă cîțiva pași în pădurice, făcînd un mic ocol, apoi se întoarse către străjer, ajungînd în spatele pomului de care acesta era rezemat...

...Un horcăit înfundat fu ultimul semn de viață al santinelei. Ca un drug de fier, brațul vînjos al lui Malvis, trecut pe după pom peste gîtul lui Silurus, îl sugrumase înainte de a se mai putea trezi din toropeala care-l cuprinsese.

Drumul spre locul unde se afla centuria lui Sempronius era deschis. Malvis făcu un semn cu mîna într-o direcție unde un ochi obișnuit n-ar fi zărit nimic. Deodată, zeci de războinici daci își făcură apariția și în frunte cu tînărul lor șef se afundară în pădurice.

Lupta fusese scurtă, dacă putem numi luptă acțiunea rapidă a dacilor de dezarmare și imobilizare a unor soldați surprinși dormind. Numai cîțiva apucaseră să pună mîna buimăciți pe arme, dar fuseseră repede culcați la pămînt.

— Ce surpriză să ne întîlnim, tribune, tocmai aici, în *Pădurricea Rotundă !* — auzi cu stupoare bătrînul Statius pe unul dintre daci adresîndu-i-se în cea mai perfectă limbă latină.

Tribunul, legat fedeleș cum era, încercă să se ridice pentru a vedea pe cel care vorbise și care pe deasupra mai știa și denumirea militară a pădurricii unde se aflau.

— Stai liniștit, Statius, nu te sforța — zise ironic „dacul" apropiindu-se de tribunul care încerca zadarnic să se ridice schimonosindu-se cuprins de durerea strînsorilor — Iată-mă. Nu mă recunoști ? Eu sînt fostul prăștiaș *, Asellio Festus Icelis, din legiunea de la Lederata. Mă privești curios și mirat. Cu siguranță că nu mă recunoști, așa, întins pe jos cum te afli. Erai obișnuit să te uiți la mine „de sus".

— Nu pot să recunosc, nu vreau să recunosc nici un dezertor din armata romană — răspunse sec Statius.

— Oh ! Desigur că onoarea ofițerului roman chiar așa, la strîmtoare, legat de mîini și de picioare, nu permite a sta de vorbă cu un dezertor.

— Cu un mort — îl corectă tribunul, adăugînd : Cine calcă jurămîntul sacru față de comandant, părăsindu-și steagul, e pasibil de pedeapsa cu moartea. Pentru mine ești un om mort — și spunînd aceasta se răsuci întorcîndu-se cu fața la pămînt și cu spatele la Asellio.

Bucuria de pe fața prăștiașului dispăru subit și zîmbetul i se transformă într-un rictus schimonosit. Nu fiindcă l-ar fi supărat trufia ofițerului roman, ci pentru că tribunul îi amintise de jurămîntul pe care-l prestase cîndva. Dacă generalul Clemens, fostul lui comandant, nu putea să-l mai prindă și să-l condamne la moarte pentru călcarea jurămîntului, în schimb zeii răzbunători din religia romană erau peste tot și oricînd puteau să-i aducă moartea în chinurile cele mai groaznice.

Malvis, care rînduise oamenii la masă... din sacii cu merinde ai romanilor, îl văzu pe Asellio abătut, cu figura răvășită.

— Ce s-a întîmplat, prietene ? — îl întrebă el.

— Nimic grav, Malvis. Mă tot întreb însă cum vom face să ne strecurăm cu atîția prizonieri după noi prin ținutul acesta supravegheat de romani.

— Vom căuta să mergem mai mult noaptea rămînînd în timpul zilei ascunși prin păduri. Ceața s-a risipit și vom porni neîntîrziat la drum.

— Dar la trecerea fluviului, te-ai gîndit ?

— Să ne vedem ajunși pe malul lui.

---

* Trăgător cu praștia.

— Hrană nu avem nici pentru noi, dar pentru prizonieri — mai zise îngrijorat Asellio.

Poate că cei doi ar mai fi continuat să discute despre toate aceste greutăți ce se iviseră, dacă n-ar fi venit în grabă unul dintre daci să le spună că a observat un grup de oameni pe valea care se deschidea în fața lor.

Malvis și Asellio alergară la marginea păduricii. Priveau nedumeriți.

— Să fie soldați romani, ce crezi ? — întrebă tînărul șef al dacilor.

— Nu pot să-mi dau seama. E prea mare distanța — răspunse fostul prăștiaș.

— Lucrurile se complică ! — spuse îngrijorat Malvis.

— Ai observat ? — zise deodată Asellio — A strălucit ceva ! Iată, încă o licărire !

— Da, observ... acum din nou a licărit ceva.

Soarele care se ridicase în spatele lor lumina întreaga regiune, pînă în adîncul văii ce se deschidea spre pădurice și unde se vedea staționată centuria lui Senecio.

— Sînt scuturile și coifurile romanilor în care se răsfrîng razele soarelui. Ele strălucesc așa frumos — spuse îngrijorat Asellio, dar cu o oarecare mîndrie în suflet.

— Dar cum de au apărut așa, pe neașteptate ? Din castru n-a mai ieșit nici o unitate romană ! Doar am fost tot timpul cu ochii pe el.

— Poate vin din altă parte și se îndreaptă spre castru. Sau e vreo nouă unitate de întărire. Cine poate ști ! — după o clipă de gîndire Asellio continuă : Și totuși cineva ar putea ști. Așteaptă aici o clipă. Mă întorc imediat.

Revenind la locul unde zăcea centuria lui Sempronius, fostul prăștiaș se adresă cu tonul cel mai grav tribunului, după ce-l întoarse brusc cu fața în sus :

— Statius ! Ascultă cu atenție ce-ți vorbesc. Cred că nu ți-a fost greu să pricepi că sînteți cu toți sortiți pieirii. Ție îți voi lăsa viața dacă...

— Nu-mi trebuie viața dăruită de un trădător — se repezi ofițerul să-l întrerupă indignat și furios de felul cum îl strigase dezertorul pe nume, așa, fără a-i spune gradul, fără nici o condescendență.

— Lasă trufia asta caraghioasă la o parte acum, în situația în care te afli, Statius — zise Asellio apăsînd pe

numele acestuia, bănuind motivul indignării tribunului — Acum ești un biet prizonier. Prizonierul Statius. Dar ce spun eu, prizonier! Ești căzut în sclavie și ca orice sclav n-ai nici măcar nume. Să-ți găsesc o poreclă[28]. Să-ți zic, de exemplu, *Insolens* *. Deci ascultă bine, Insolens, și să răspunzi cinstit dacă vrei să mai trăiești. În valea din fața acestei pădurici se vede o unitate romană — îl luă la sigur Asellio — Să-mi spui ce știi despre ea și ce caută prin aceste locuri.

— Adică *pe cine caută* — zise tribunul corectîndu-l. Pe voi vă caută și tot pe voi vă vor încercui în curînd nimicindu-vă — continuă ofițerul nădăjduind că îi va speria pe barbarii care se vor grăbi astfel să dispară părăsindu-și prizonierii.

Asellio, fără să mai scoată o vorbă, după o clipă de ezitare, alergă la Malvis.

— Trebuie să dispărem cît mai curînd — îi zise Asellio gîndindu-se la soarta care-l aștepta de-ar fi căzut în mîinile romanilor.

— Să dispărem cît mai curînd? — repetă Malvis privindu-l curios — Ce te-a apucat? Iar ești cuprins de teamă?

— Sînt, fiindcă vom fi în curînd încercuiți. Mi-a spus-o tribunul militar care e legat la un loc cu ceilalți.

— Ți-a spus-o tribunul militar! — repetă din nou Malvis disprețuitor — Poate te-a mințit, ca să te sperie, ceea ce văd că a și reușit.

— Se prea poate, dar mai bine privește în vale.

În timpul acestei discuții Malvis slăbise din ochi dușmanul. Cînd îi atrase Asellio atenția, văzu un șir de oameni desprinzîndu-se de unitate. Era momentul cînd Senecio își trimitea prima grupă ce urma să cadă în spatele pădurici.

— Dar nu vezi că pleacă? Au renunțat să ne mai urmărească. Romanii se îndreaptă în altă direcție, nu spre noi.

— Cred că te înșeli. N-au alergat ei toată noaptea ca, odată ajunși în fața noastră, să dea înapoi.

— Nu mă înșel deloc. Privește!

---

* Fălos, arogant, insolent.

— Fac doar un ocol, pentru a nu fi observaţi, pentru a nu le ghici noi gîndul, dar în curînd ne vom trezi cu ei în spate — încercă prăştiaşul să-l convingă — Ascultă-mă pe mine, că eu ştiu cum luptă romanii. Nu uita că Dineros, tatăl tău şi stăpînul nostru, m-a lăsat cu tine pentru a te ajuta, tocmai pentru că eu îi cunosc.

— Şi totuşi trebuie urmăriţi, atacaţi şi nimiciţi. Acum, imediat, cît îi mai putem ajunge din urmă.

— Dar cei mai mulţi nici nu s-au mişcat din loc. Probabil îşi fac planul cum să ne încercuiască.

— Atît mai rău pentru ei. Vom ieşi de aici ca să nu mai aibă pe cine încercui.

— Aşa da ! — zise Asellio crezînd că Malvis a renunţat în ultimul moment la planul său — Să fugim cît mai repede.

— Da, da. Ai dreptate. Să fugim cît mai repede... la atac.

Asellio se încruntă.

— În cazul acesta eu nu te voi urma. E o nebunie ce faci. Aminteşte-ţi ce i-ai promis lui Dineros : că nu te vei angaja în vreo luptă deschisă cu trupele romane.

— Nu-mi amintesc nimic şi nici nu te voi lua cu mine — zise la rîndul său furios tînărul dac — Am înţeles acum ce gînduri ai. Mă îndemni să fug, *romanule* ? E adevărat că sîngele apă nu se face ! Am să-i spun totul tatălui meu. Te urăsc !

— *Invisurum aliquem facilius quam imitaturum.*

— Ce tot sporovăieşti acolo ?

— E mai uşor să urăşti pe cineva decît să-l imiţi — îi traduse prăştiaşul.

— Cînd spun eu că sîngele apă nu se face !...

— Te înşeli, prietene — mai zise fără convingere Asellio — Ştii doar că nu sînt de neam latin.

— Vei rămîne aici ca să-i păzeşti pe captivi, în timp ce eu, împreună cu ceilalţi, îi vom ataca şi distruge pe romani. Îţi mai las doi oameni să te ajute.

— Sau să mă păzească ?

— Ia-o cum vrei — i-o tăie scurt cutezătorul tînăr dispărînd în pădure.

Asellio rămase descumpănit.

La foarte scurt timp Malvis părăsea pădurícea cu direcția : *Valea lui Hades*. Vale al cărui nume se va dovedi curînd că-i fusese dat pe bună dreptate ca o funestă presimțire.

Dacii îl urmau pe tînărul lor șef răspîndiți în linie, după ce mai întîi, cei care erau mai prost echipați sau mai slab înarmați, luaseră în grabă coifuri, scuturi, tolbe cu săgeți sau sulițe din cele ce aparțineau romanilor capturați. Numai spada, temuta spadă dacică scurtă și încovoiată, nu și-o schimbase nici unul.

Așadar, dacii se apropiaseră de pedestrașii lui Senecio stîrnind în rîndul acelora mai întîi curiozitatea, apoi nedumerirea și în cele din urmă stupoarea din care fuseseră treziți de alarma dată de Vopiscus : „Barbarii ! Dacii !"

Acum să revenim în tabăra lui Senecio.

Fumantem nasum ursi ne tentaveris ! *

MARTIAL

14. DE LA JOCUL DE-A RĂZBOIUL, LA JOCUL SINISTRU CU MOARTEA

Am sosit la timp ca să vedem unde a dus cutezanța lui Malvis.

Romanii, ostași călițI și încercați în multe lupte, își reveniră pe dată din buimăceala provocată de alarma dată de tribun. Cît ai clipi din ochi întreaga centurie se transformă într-o imensă carapace : în față, pe laturi și deasupra scuturile convexe și destul de mari erau așezate unul lîngă altul, ca solzii unui pește, încît fiecare pedestraș, cu un genunchi stînd pe pămînt, se afla complet adăpostit. Cînd dacii intrară în bătaia săgeților romane, carapacea, la o comandă scurtă, își schimbă forma : scuturile de deasupra se îndepărtară, dar numai pentru o clipă, ca niște obloane împinse brusc la o parte, iar de sub ele se ridicară simultan zeci de arcuri puternice, slobozindu-și într-o secundă săgețile. Apoi scuturile se lăsau închizînd ermetic carapacea, pînă cînd alte săgeți erau așezate în arcuri și la alt ordin scurt își luau toate odată zborul ucigător. Săgețile dacilor, trase din mers, se izbeau de imensa carapace metalică sunînd ca grindina ce se rostogolește pe un acoperiș de tablă.

Vopiscus și Senecio, mai în spate puțin, priveau cum rîndurile atacanților se răreau. Soldații lor, transformați într-o mașină ucigătoare, executau comenzile rapid, ritmic și cu o admirabilă precizie, ca niște gimnaști pe *Cîmpul lui Marte* [29] sau ca niște dansatori pe scena unui teatru.

---

* Nu încerca furia ursului !

Derutaţi, dacii îşi încetiniră iureşul sălbatic cu care porniseră la atac. Dar numai pentru scurt timp. Strigătele de îmbărbătare ale lui Malvis îi puse din nou în mişcare. Însă carapacea intră şi ea în acţiune, dar cu alte arme : suliţele. Acestea, foarte lungi, dotate cu o curea, *amentum*, prinsă de mijloc ce le sporea viteza de aruncare, erau azvîrlite cu o uimitoare precizie chiar pînă la 35—40 de metri de către cei mai buni suliţaşi. Dacii, surprinşi de o astfel de performanţă, căutau să se apere cu scuturile lor mici şi ovale. Dar vîrfurile de fier ale suliţelor, care nu erau călite şi la bază, înfigîndu-se, se îndoiau în porţiunea necălită, făcînd imposibilă smulgerea din scuturile ce deveneau astfel stingheritoare. Dacii le părăseau preferînd să lupte fără ele. Se treziră astfel în faţa celui de-al treilea armament care intră curînd în acţiune : spada dreaptă, scurtă şi cu două tăişuri apăru sclipind în mîinile romanilor, odată cu ordinul care transformă imediat carapacea într-o linie continuă de luptători. Porunca sună scurt din gura tribunului care văzu îngrijorat că dacii, cu un curaj nebănuit, deşi pierduseră mulţi dintre ai lor, continuau să înainteze apropiindu-se foarte mult de carapacea devenită ineficace în această situaţie.

Spadele curbate ale dacilor se încrucişară cu spadele drepte ale romanilor. Dîrzenia dacilor se ciocni de vînjoşenia romanilor. Strigătele celor ce loveau cu sete se împleteau cu urletele celor loviţi făcînd să crească vacarmul. Deşi cu pierderi foarte mari şi în inferioritate numerică, dacii reuşiră să echilibreze lupta. Perechi, perechi, într-o încleştare pe viaţă şi pe moarte, ca într-un dans macabru, încăierarea continua transformîndu-se curînd într-o baie de sînge.

Cei doi ofiţeri romani intraseră şi ei în luptă. Senecio trecuse cu mare uşurinţă de la jocul de-a războiul la jocul sinistru cu moartea. Între două lovituri, pe care le dădea cu o forţă herculeană, îşi căuta din priviri arbitrul spre a-i arăta cît de curajos era cel care pînă atunci nu luase decît hotărîri „descurajante".

„Unde te-ai ascuns, tribune ?" se întreba mirat tînărul, nevăzîndu-l pe nicăieri. Îl zări în cele din urmă. Se apăra cu dîrzenie şi calm încercatul tribun, care, cînd i se ivea ocazia, lovea cu mare iscusinţă. Dar, cu umărul stîng

însîngerat, se vedea că era la marginea puterilor. În timp ce Senecio alerga spre el, acesta căzu în genunchi. Învîrtea cu desperare spada deasupra capului şi, dîndu-şi seama că mult nu va mai rezista, privea în sus la statura înaltă a unui dac frumos cu ochii albaştri şi plete blonde care, şi el de-abia mai ţinîndu-se pe picioare, dintr-un şold mustindu-i sîngele la cea mai mică mişcare, se înverşuna să-l răpună. Era Malvis.

Dintr-un salt centurionul se află lîngă tribun. Unul dintre dacii veniţi în ajutorul lui Malvis căzu străpuns de Senecio. Tîrît mai mult cu forţa de către un alt luptător de-al său, Malvis dispăru într-un lăstăriş, în timp ce tînărul se repezise la Vopiscus prinzîndu-l de mijloc şi ridicîndu-l fără menajamente.

— Încearcă să te ţii pe picioare. Aşa, e bine ! Acum reazămă-ţi spatele de spatele meu — îi zise scurt Senecio. Tribunul însă de-abia mai respira.

Cei doi comandanţi ai celor două tabere erau scoşi din luptă. Dar dacă tribunului îi luă locul imediat Senecio, pe Malvis nu-l mai înlocui nimeni, încît dacii, care pierduseră mai mult de jumătate din numărul lor, începură să dea înapoi.

Senecio observă schimbarea survenită şi vrînd să se folosească de avantajul ivit îşi încuraja oamenii asmuţindu-i pe urmele celor ce se retrăgeau.

Vopiscus, întins pe iarba măruntă, udă, de-abia ieşită de sub zăpada de curînd topită, auzi ca prin vis cum centurionul îşi îmbărbăta oamenii şi un zîmbet amar i se aşternu pe faţă, în timp ce ochii urmăreau în neştire deasupra capului vălătucurile de nori cenuşii ce alergau în lungul blestematei văi.

— Dacii se retrag spre pădurice — zise centurionul aplecîndu-se deasupra tribunului. Acesta, cu voce sfîrşită, putu cu greu să-i spună :

— Strînge-ţi oamenii şi porneşte degrabă pe urma lor... Vezi că sînt în stare oricînd să reînceapă lupta... Aleargă în ajutorul lui Sempronius... Salvează ce se mai poate salva...

— Nu pot să plec şi să te las aici în starea în care te afli.

Vopiscus nu mai vorbea. Făcu însă din cap un gest dezaprobator.

Centurionul chemă doi oameni pentru a-l lua pe tribun. Se îndreptă apoi plin de o îndreptăţită curiozitate şi nerăbdare spre locul unde trebuia să se afle Sempronius cu Statius şi soldaţii lor : *Pădurricea Rotundă.*

Dacii se făcuseră deja nevăzuţi în această pădurice. Reuşiseră să-şi tîrască după ei răniţii, lăsîndu-şi morţii înşiraţi de-a lungul văii.

Cînd ajunse la scurt timp şi Senecio, găsi centuria lui Sempronius la pămînt. Nici urmă de daci şi constată cu stupoare dispariţia lui Sempronius şi Statius.

Tînărul centurion, cuprins şi el de oboseală după atîta luptă şi după parcurgerea grăbită a celor vreo două mii de paşi pînă la pădurice, dădu ordin puţinilor soldaţi valizi pe care îi mai avea, să-i dezlege pe „prizonieri" şi să înconjoare cu santinele locul unde se aflau, pentru mai multă siguranţă. Chemîndu-l apoi pe subofiţerul lui Sempronius îi ceru acestuia să-i relateze amănunţit despre cele petrecute în pădurice.

— ...Am stat aşa legaţi, sub paza unui dezertor roman, unul Asellio, şi a doi dintre barbari — spunea *vexillarius* frecîndu-şi urmele legăturilor de la mîini — Asellio acesta se tot lăuda că în curînd ne va reda libertatea după care tînjim, trecîndu-ne dincolo peste Danubius. N-am prea înţeles la ce fel de libertate se referea, cînd, pe de altă parte, îşi tot bătea joc de tribunul nostru spunîndu-i că de-acum înainte va fi sclavul dacilor. Între timp au apărut mai mulţi barbari care duceau după ei caii celorlalţi şi care probabil rămăseseră un timp ascunşi pe undeva. Dar deodată s-a iscat o zarvă mare şi ne-am trezit peste noi cu dacii porniţi, vreo două ore mai înainte, contra voastră. Din cît am putut să observ, aşa trîntit la pămînt cum mă aflam, mi-am dat seama că şeful lor lipsea şi că erau foarte agitaţi şi dezorientaţi. Asellio le vorbea speriat pe graiul lor. Mai mult din gesturile acestuia am bănuit că luase într-un fel conducerea lor. S-au aruncat apoi pe cai, luînd cu ei şi răniţii. Fostul soldat roman s-a apropiat cu cîţiva oameni de tribun şi de Sempronius, le-a tăiat legăturile, i-a suit călare şi le-a legat din nou picioarele pe sub burta cailor şi mîinile de arcada şeilor. L-am mai auzit spunîn-

du-le acestora în timp ce încăleca și el : „Nici chiar așa, cu mîna goală, nu ne putem întoarce. Să mulțumiți zeilor că ați scăpat deocamdată cu viață ; că pumnalul meu, nepriceput, în loc să vă taie corzile gîtului, n-a nimerit decît corzile din jurul gîtului". Cam așa ceva a zis, cu un fel de ironie în glas, apoi s-au făcut cu toții nevăzuți.

Senecio, care ascultase cu atenție cele relatate, se mulțumi să-l privească pe povestitor fără să mai pună vreo întrebare. Într-un tîrziu, conchise așa, mai mult pentru el :

— Deci, cum s-ar spune, fostul soldat roman s-a descurcat destul de bine...

Vexillarius căscă ochii mirat și negăsind ceva mai potrivit la o astfel de concluzie, răspunse într-o doară mișcîndu-și mîinile și picioarele descătușate :

— În ce mă privește, s-a descurcat destul de bine.

— A, nu, nu mă gîndesc la cei doi prizonieri luați de daci — se grăbi Senecio să spună văzînd mirarea de pe fața interlocutorului — Mă gîndesc la hotărîrea de a fugi cît mai neîntîrziat. Altfel nu mai scăpa nici unul.

Dar cine poate ști la ce se gîndea într-adevăr centurionul care își redobîndise din nou alura de războinic.

— Regret că sîntem prea istoviți pentru a porni în urmărirea lor. Au și avantajul că sînt toți călări, iar acum se vor fi aflînd undeva departe. Să sperăm însă că vor fi prinși la trecerea fluviului.

Regreta și spera Senecio sincer ? !...

Îl căută pe Vopiscus să-i vorbească, dar acesta zăcea în neștire pe targa cu care fusese transportat. Îi numără pe cei rămași în viață, apoi ordonă subofițerului :

— Oamenii centuriei mele să mănînce ceva și să treacă la odihnă după victoria repurtată. Oamenii lui Sempronius, care au mai apucat să închidă un ochi, să asigure unii paza taberei, iar ceilalți să strîngă morții noștri și să-i ardă. S-ar putea găsi, printre barbarii căzuți, vreunul rănit care mai respiră încă. Să-l tîrască aici. Deși nu-mi fac mari iluzii să scot vreun cuvînt de la îndîrjiții aceștia, poate aflu, înainte de a-l trimite pentru totdeauna peste apele Styxului *, încotro s-au îndreptat fugarii cu cei doi captivi.

---

* Rîul peste care „umbrele" treceau în împărăția morților.

Ipsae voluptates in tormenta vertuntur. *

SENECA

15. DE LA STORSUL STRUGURILOR, LA STORSUL SÎNGELUI

Toamna anului 48.

Pentru a supraveghea personal aprovizionările Romei care sufereau în ultima vreme, Claudius, însoţit de un întreg alai, se afla de cîteva zile la Ostia. Împăratul se putea mîndri cu acest mare port de la gura Tibrului, pe care îl reconstruise în anul 42. Din ordinul lui se amenajase aici un bazin închis prin diguri puternice, înconjurat de cheiuri, depozite, şantiere. Tot aici construise un turn înalt cît farul din Alexandria, ale cărui focuri nocturne îndreptau de la mare distanţă mersul corăbiilor.

Din alaiul care-l însoţea făcea parte în primul rînd Turranius, prefectul aprovizionărilor, apoi Lusius Geta, comandantul cohortelor pretoriene, şi cei trei sfetnici mai însemnaţi : Callistus, *ab epistulis* **, Pallas, *ab rationibus* *** şi Narcissus, omul care se bucura de cea mai mare încredere cîştigată prin iscusinţa în conducerea treburilor statului, dar mai ales prin credinţa şi devotamentul ce le purta împăratului.

Senatori, tribuni militari, soldaţi pretorieni, curtezane şi bucătari completau alaiul divinului caesar care-şi prelungea şederea la Ostia fără să bănuiască ce surprize îl aşteptau acasă.

---

* Plăcerile înseşi se transformă în suferinţe.

** Şeful biroului corespondenţei cancelariei imperiale.

*** Şeful departamentului de finanţe.

Înainte de a pleca din Roma, Narcissus îi ordonase lui Evodus să urmărească fiecare pas al Messalinei şi zilnic să-l informeze despre cea mai mică mişcare a ei.

Nu-l uitase nici pe Lucretius care acum zăcea cu lanţuri la mîini şi la picioare în vechea închisoare Mamertină, înfricoşător loc de încarcerare a sclavilor şi tîlharilor vinovaţi de fapte grave şi condamnaţi să piară de mîna călăului. Pentru a-l băga în lanţuri, Narcissus îi ceruse lui Lusius Geta, comandantul trupelor pretoriene, să-l aresteze „pentru orice siguranţă". El nu putuse să-i dea în vileag adevăratul scop. Îi promisese doar că la înapoierea în Cetate îi va explica rostul măsurilor luate contra tînărului, adică întîi destituirea, iar acum trimiterea la închisoare. Libertul cunoştea sentimentele de oarecare simpatie pe care Lusius Geta le nutrea Messalinei şi copiilor ei. Pentru a-l convinge să ia măsuri atît de drastice împotriva lui Lucretius, îl făcuse să înţeleagă cum că centurionul ar fi nutrit unele gînduri duşmănoase faţă de împărătească. „Ştii — îi spusese Narcissus — tînărul a refuzat în ultima vreme invitaţiile insistente ale Messalinei şi e cuprins de teama răzbunării acesteia. De multe ori teama îl împinge pe om la acte necugetate..."

Geta, cunoscînd ura dintre Narcissus şi Messalina, se întreba nedumerit de cînd îi purta libertul atîta grijă împărătesei. Dar, şovăielnic din fire, se gîndea că libertul o făcea mai mult din devotament faţă de Claudius decît din grijă faţă de ea.

Acum Narcissus aştepta momentul cel mai potrivit pentru a-şi pune planul în aplicare asmuţindu-l pe Claudius împotriva adulterinei soţii. Ocazia nu se lăsă mult timp aşteptată. Credinciosul Evodus îl informă despre un nou scandal stîrnit de Messalina şi iubitul ei Silius ; despre o nemaipomenită faptă la care o împinsese pe aventuroasa îndrăgostită ambiţiosul *consul designatus* *. Era vorba de căsătoria celor doi, Messalina folosindu-se, în urma plecării lui Claudius la Ostia, de separarea unilaterală care dădea dreptul, după legile romane, la despărţire. Fapta era de domeniul basmelor. Îndrăzneala era fără margini. A se căsători cu soţia împăratului plecat numai pentru cîteva

* Consul desemnat pentru anul care urma.

zile la o distanţă doar de douăzeci de mile şi care avea la dispoziţia lui aproape zece mii de soldaţi cantonaţi la porţile Romei, gata oricînd să intervină împotriva vreunui uzurpator, era un fel de nebunie pe care numai nişte oameni măcinaţi de patimă şi cu sufletul înecat în mocirla destrăbălării puteau s-o săvîrşească. Nepăsători faţă de primejdie, o săvîrşiseră. Şi încă după toate ceremoniile obişnuite : martori care semnară, luarea auspiciilor, sacrificii aduse zeilor, ospăţ mare cu comesenii, sărutări şi îmbrăţişări. Messalina despuiase palatul imperial de bogăţiile pe care le mutase, cu sclave cu tot, în casa frumosului mire. Ca şi cînd împăratul, soţul legitim, nici n-ar mai fi existat.

Răspîndindu-se aceste ştiri la Ostia, cei din anturajul caesarului au fost cuprinşi de groază. Se gîndeau că după această faptă, Silius, în curînd consul, va încerca să pună mîna şi pe putere.

Callistus şi Pallas, sfetnicii împăratului, se temeau să-i dezvăluie adevărul. Din prudenţă, ar fi vrut să arunce vălul tăcerii peste îngrozitoarele fapte auzite, dacă ar fi putut ca, prin ameninţări din umbră, s-o convingă pe Messalina să renunţe la dragostea ei pentru Silius. Dintre toţi, numai Narcissus rămase neclintit în hotărîrea de a o demasca pe desfrînată. Dar şi lui îi era teamă ca aceasta să nu afle ceva despre învinuirile ce i se aduceau şi mai ales despre cine i le aducea. Trebuia cît mai repede condamnată, fără judecată şi fără a i se da putinţa să se apere. Libertul cunoştea firea slabă şi nestatornică a lui Claudius. Dacă Messalina ajungea să-i vorbească pentru a se dezvinovăţi, acuzările s-ar fi întors asupra lui.

Riscul era mare, dar merita să fie încercat, mai ales după atîta aşteptare şi pregătire. Ocazia era şi ea unică pentru punerea planului în aplicare. Aşa încît Narcissus le atrase, prin daruri şi promisiuni, pe două din curtezanele cele mai apropiate de Claudius înduplecîndu-le să-şi ia asupra lor dezvăluirea tainei.

Cele două curtezane, Calpurnia şi Cleopatra, cerură permisiunea de a-i vorbi împăratului.

— Messalina s-a căsătorit cu Silius — strigă Calpurnia aruncîndu-se la picioarele lui Claudius.

— Ştafetele aduc tot mai numeroase amănunte asupra nunţii care se prelungeşte în orgii fără seamăn — se grăbi să o completeze Cleopatra.

— Îţi cer, divine, să verifici cele spuse de noi întrebîndu-l şi pe slujitorul tău, Narcissus — zise Calpurnia.

— Să vină ! — bîigui împăratul uluit de cele auzite.

Libertul îşi făcu apariţia.

— Cum se poate, Narcissus, să aflu din gura unor femei nişte întîmplări atît de grave pe care prima dată trebuia să mi le spună devotatul meu sfetnic ?

— Iertare, divine caesar ! Te rog să-l ierţi pe credinciosul tău servitor că nu ţi-a vorbit niciodată de Titius, Vettius sau Plautius * şi că nici de data aceasta nu ţi-ar fi dezvăluit cazul de adulter al Messalinei. Acum însă primejdia e mult mai mare ! Într-adevăr, căsătoria ei cu Silius a văzut-o poporul, senatul şi armata. Dacă nu iei lucrurile din pripă, „soţul" Messalinei pune mîna şi pe Roma.

— „Soţul" Messalinei ? ! Ai înnebunit, Narcissus !

Odată intrat în horă, libertul trebuia să meargă pînă la capăt. Aşa încît mai strecură puţin venin în sufletul împăratului :

— Eu te sfătuiesc să nu-i ceri impostorului înapoi casa pe care i-a dăruit-o Messalina cu toate podoabele, bogăţiile şi sclavii tăi care acum se află în stăpînirea lui. Dimpotrivă, Silius n-are decît să se bucure de toate acestea, dar să-ţi dea măcar înapoi soţia şi să rupă contractul de căsătorie.

Claudius, cuprins de teamă, îl privea cu ochii holbaţi.

Narcissus aştepta efectul spunîndu-şi că începutul părea a fi promiţător.

Ca şi cum nu putea să creadă întreaga grozăvie a celor destăinuite, împăratul dădu ordin să i se înfăţişeze prietenii şi sfetnicii ce ocupau posturile cele mai de seamă sperînd ca aceştia să-i spună că totul e numai o mistificare. Dacă aşa ar fi stat lucrurile cu cîtă plăcere l-ar fi trimis la moarte Claudius pe cel mai credincios supus al său împreună cu cele două curtezane !... Dar cei mai apro-

---

* Numele unor amanţi ai Messalinei.

piați oameni din anturajul lui îi mărturisiră că, din nenorocire, nu era vorba de nici o scorneală.

Spaima îl cuprinse cu totul pe împărat care îi întreba pe cei din jur :

— Mai sînt eu stăpînul imperiului ? Silius este doar un simplu cetățean, sau... ?

Prietenii și sfetnicii se grăbeau să-l încurajeze și să-i dea sfaturi :

— Mergi în tabără, divinule, și întărește prin vorbe meșteșugite credința cohortelor pretoriene pentru a fi gata, împreună cu mine, să-i pedepsească pe vinovați — spunea Lusius Geta.

— Ia măsuri pentru siguranța ta și numai după aceea să te gîndești la răzbunare — spunea Turranius.

. . . . . .

Ce se întîmpla în acest timp la Roma ?

Era mijlocul toamnei. Messalina, dînd frîu liber dezmățului, organizase o mare petrecere care se desfășura în palatul ei într-o veselie generală ce nu părea de bun augur.

În timp ce teascurile storceau strugurii, iar zăcătorile dădeau pe dinafară mustul, dansatoarele, cuprinse de frenezie, săltau în joc acoperite cu mici piei de animale. Glumele nerușinate ale unui cor acompaniau dansul Messalinei, cu părul revărsat pe umeri, și al lui Silius, pe cap cu o coroană de iederă și în picioare cu coturni.

Unul dintre cei prezenți la petrecere, medicul Vettius Valens, se cățără într-un arbore, pentru a juca de aci rolul vreunui zeu ascuns în frunzișul pădurilor.

— Ce vezi de acolo, de sus ? — i se striga.

— Văd dinspre Ostia apropiindu-se o groaznică furtună...

. . . . . .

...Și furtuna prevestită se apropia vuind.

Claudius și o bună parte dintre cei ce-l însoțeau își dădeau seama că într-o astfel de gravă împrejurare rolul pe care îl avea de jucat prefectul pretoriului, comandantul gărzilor, era decisiv. Dar Geta putea să treacă ușor de la cele bune la cele rele, deși îi dăduse asigurări de credință celui care se afla acum la mare strîmtoare. Narcissus,

cerberul ce stătea la pîndă, după ce îi cîştigă de partea sa pe cei cuprinşi de aceleaşi bănuieli, se hotărî să-i spună împăratului :

— Stăpîne, ţi-e viaţa în pericol. Cred că va fi nevoie de data asta să încredinţezi comanda militară şi să-i dai puteri depline unuia dintre oamenii tăi devotaţi. Numai pentru o zi. Pentru ziua hotărîtoare în care ne aflăm.

— E foarte înţelept sfatul tău — spuse convins caesarul.

Libertul, prinzînd curaj, îşi încercă norocul şi zise cu supuşenie în glas :

— Ca întotdeauna, sînt gata să te apăr. Dacă te-ai gîndit că acel om devotat aş putea fi eu, voi prelua, pînă la căderea serii, întreaga putere cu toată răspunderea şi riscurile ei.

Claudius aprobă. Dar libertul, ştiindu-l şovăitor şi influenţabil, se temea ca nu cumva vreunul din preajma divinului să-l facă a-şi schimba hotărîrea. De aceea, cînd *carruca** se punea în mişcare luînd drumul Romei, Narcissus ceru permisiunea de a-l însoţi.

— Vreau să fiu alături de tine. Aşa voi putea mai bine să-ţi îndeplinesc poruncile şi să veghez asupra ta.

Omul zilei, cel ce avea pentru o zi în mîinile sale destinele imperiului, se urcă alături de acela care, ca nimeni altul după Octavianus Augustus, reuşise a struni atîtea milioane de supuşi, dar care se dovedea incapabil a stăvili pornirile desfrînate ale unei singure femei.

. . . . . .

Ştafetele alergau cu veşti şi de la Ostia la Roma, unde repede se află că împăratul ştie totul şi se îndreaptă spre Cetate pentru a-i pedepsi pe vinovaţi.

Mirii şi nuntaşii fug înspăimîntaţi care încotro.

Silius, absorbit de petrecere, nu luase nici o măsură serioasă pentru a pune mîna pe frîiele guvernării. Acum alerga spre *Forum*, în aparenţă la îndatoririle lui, ascunzîndu-şi astfel teama de care era cuprins.

---

* Trăsură.

Messalina fugi și ea speriată, dar venindu-și repede în fire, hotărî să țină piept furtunii. Mai întîi trimise vorbă celor doi copii, Britannicus și Octavia, să meargă pentru a-și întîmpina tatăl, apoi plecă s-o caute pe Vibidia, *vestala* [30] cu cel mai înalt rang, pe care o imploră să se înfățișeze smeritului *pontifex maximus* [91], spre a-i cere acestuia îndurare. Însoțită doar de trei persoane, singurele care nu o părăsiseră din numerosul ei anturaj, împărăteasa traversează pe jos Roma întreagă, după aceea, urcată într-o cotigă cu care se cărau gunoaiele din parcuri, ia calea Ostiei.

Dacă împăratul ar fi fost singur, ea ar fi fost salvată. Aceasta o știa bine și Narcissus care sta înfipt alături de Claudius gata să intervină. Astfel, cînd apăru Messalina strigînd „fostului" soț să dea ascultare mamei copiilor lui, libertul se grăbi să-i acopere glasul aruncîndu-i în față fărădelegile săvîrșite :

— ...Dar despre nunta la care ai apărut în *flammeum* * nu vorbești nimic ? Despre iubitul tău Silius și bogățiile furate caesarului nu spui nimic ?

Punînd apoi sub ochii împăratului niște însemnări, pentru a-i sustrage privirea de la frumoasa lui soție, continuă tot atît de aprig :

— Privește, stăpîne ! Te rog citește aici dovezile dezmățului acestei femei desfrînate.

Claudius n-apucă să scoată o vorbă.

Dansatoarea de la „storsul strugurilor" rămase încremenită de spaimă în mijlocul drumului privind lung după *carruca* suveranului care se îndepărta dispărînd odată cu marea ei șansă de salvare.

La intrarea în Roma, pe Claudius îl așteptau cei doi copii. Narcissus dădu ordin să fie îndepărtați. Messalina mai pierdea o șansă.

Apoi apăru Vibidia. Libertul nu îndrăzni să îndepărteze vestala ce se bucura de un foarte mare prestigiu. Ea apucă deci să-i vorbească împăratului :

— Măreț pontif, preabunul nostru stăpîn, nu lăsa ura și răzbunarea să-ți cuprindă sufletul tău mărinimos. Dacă

---

* Voal galben închis pe care îl purta mireasa în ziua nunții.

împărăteasa e vinovată, fă astfel să fie judecată după lege dîndu-i posibilitatea să se apere.

Narcissus, privindu-şi stăpînul care asculta cu atenţie vorbele vestalei, fu cuprins de mînie şi de teama unei întorsături a lucrurilor.

— E înspăimîntător şi nedrept ca o soţie să fie trimisă morţii fără a se putea apăra — mai apucă să spună Vibidia.

Narcissus, profitînd de uimitoarea tăcere a lui Claudius, o întrerupse spunîndu-i :

— Despre ce moarte vorbeşti ? Cine o ameninţă cu moartea pe soţia împăratului ? Înţeleptul nostru stăpîn nu are astfel de gînduri. Ea va fi în curînd ascultată acordîndu-i-se toată atenţia pentru a nu se comite vreo nedreptate. I se va da astfel putinţa să spulbere orice învinuire ce i s-ar aduce — văzînd că divinul nu intervine, mai adăugă : Mergi fără teamă şi ocupă-te în linişte de cele sacre !

Carruca porni din nou. Messalina pierduse şi ultima şansă. O părăseau zeii cărora le adusese sacrificii, o părăseau şi oamenii cărora le oferise cele mai mari desfătări.

Libertul îl conduse pe Claudius drept la casa rivalului, unde îi arătă bogăţiile de care fusese deposedat, bogăţii ajunse preţ al adulterului. Cuprins de o furie de nedescris, împăratul se îndreptă grăbit de aci spre tabăra pretorienilor în fruntea cărora îl aştepta Lusius Geta.

Narcissus, ca şi cum el era adevăratul stăpîn, ceru cohortelor să dea ascultare împăratului. Acesta, la îndemnul libertului, le vorbi în puţine cuvinte despre faptele mîrşave ale celor care abătuseră asupra palatului durerea şi ruşinea. Miile de pretorieni izbucniră în strigăte care nu mai conteneau cerînd numele vinovaţilor şi osîndirea lor.

Urmară arestările. Cei vinovaţi sînt aduşi în faţa *tribunalului* [32]. Din porunca lui Claudius, îndeaproape secondat de Narcissus, sînt daţi pe mîna călăului : Silius, apoi Titus Proculus, numit de acesta cu paza Messalinei, Vettius Valens, medicul care anunţase din vîrful arborelui furtuna, Decius Calpurnianus, prefectul gărzilor de

noapte [33], Sulpicius Rufus, conducătorul școlii de gladiatori, un senator, mai mulți tăinuitori.

Silius și ceilalți cavaleri de rang ilustru nu încercară să se apere, ci se rugară numai să li se grăbească moartea. Calmul și indiferența cu care aceste victime ale Messalinei primeau moartea erau într-un contrast izbitor cu moliciunea vieții pe care o duceau.

„Acești nobili degenerați doresc să fie recunoscuți cel puțin în ultimul lor ceas ca fii ai strălucitilor lor părinți — își zicea Narcissus privind scîrbit cum li se rostogoleau capetele. — A muri demn este singurul punct de onoare ce le-a mai rămas acestor romani. Messalina i-a ajutat s-o arate lumii întregi."

Dar parcă numai Messalina ? Claudius contribuise în mare măsură la distrugerea nobilimii romane din care nu mai rămăseseră decît vreo cincizeci din vechile ginți. În timpul domniei lui, pieriseră treizeci și cinci de senatori și peste trei sute de cavaleri ; unii căzuți sub securea călăului, alții, fără vreo credință sau vreun scop precis în viață, se sinucideau ca urmare a unei existențe obosite de plăceri și groază, de comploturi ambițioase și crime.

Lusius Geta, de față la sîngeroasa scenă de pedepsire a vinovaților, se apropie de Narcissus spunîndu-i :

— Mi s-a adus la cunoștință că centurionul pe care m-ai rugat să-l arestez ar fi evadat.

— Inexact — răspunse autoritar libertul — De două ori inexact. Întîi că e vorba nu de un centurion, ci de un tribun militar și al doilea, n-a evadat, ci din porunca mea a fost eliberat.

— Despre ce tribun vorbești ? Eu mă refer la Lucretius, centurionul despre care...

— La Lucretius, într-adevăr — îl întrerupse Narcissus. — Și eu tot la el mă refer.

— Dar...

— Nu te grăbi și ascultă. Încă de cînd ne găseam la Ostia, aflînd de „divorțul" Messalinei, mi-am zis că sosise momentul încheierii unor socoteli mai vechi. Investit cu puteri absolute, aflînd deci de mîrșăvia desfrînatei adulterine am trimis în goană un călăreț să-l scoată din lanțuri pe Lucretius Călărețul avea asupra sa ordinul de eli-

berare și în același timp de avansare a centurionului, cu pecetea împăratului, pecete care se află acum asupra mea.

— Încep să înțeleg — zise Geta pe un ton parcă mai respectuos ca pînă atunci.

— E bine că devii înțelegător.

— Eu întotdeauna am înțeles nevoia unor măsuri excepționale în situații excepționale — zise șovăitorul Geta.

— Te-am știut înțelept și am încă o dată ocazia s-o constat. Cuvîntul „excepțional" pe care l-ai folosit e foarte potrivit. De aceea nu mă îndoiesc că ești de acord cu eliberarea și excepționala avansare a lui Lucretius.

— De acord ! — răspunse milităreşte prefectul.

— Eram sigur. De aceea te rog ca azi chiar, cît mai sînt încă „împărat", să întocmești toate actele, astfel ca avansarea tînărului, mîine să nu mai poată fi desfăcută.

„Mîine vom vedea noi ce va mai fi", își spuse în gînd prefectul cohortelor de pretorieni.

Ca și cum i-ar fi ghicit gîndul, Narcissus zise :

— Mîine, cînd rugăminţile mele nu vor mai fi porunci ca azi, să-ți amintești de capul colegului tău, prefectul cohortelor de vigili, cum se rostogolea ca o minge la picioarele noastre. A fost un om de vază și cu puteri mari acest Decius Calpurnianus — după o mică pauză, Narcissus întrebă, ca într-o doară : Cîte cohorte comanda el ?

— Șapte, doar știi bine.

— Știu, știu. Întrebam numai așa !... Comanda doar cu două mai puțin ca tine...

— Ce vrei să spui cu asta, Narcissus ? — întrebă temător prefectul.

— Nimic, nimic anume. Mă gîndeam numai la bunăvoința pe care am arătat-o eu unor simpatizanți ai Messalinei care *azi* au scăpat cu viață și care *mîine* ar trebui să-și amintească...

. . . . . .

Împăratul Claudius, împreună cu „împăratul" Narcissus părăsiră locul supliciului, nu înainte însă ca libertul să-i fi ordonat lui Geta de a-i trimite la palat cîțiva dintre cei mai devotați centurioni. Ei vor intra sub comanda lui Lucretius, ce aștepta de mult acolo în uniformă strălucitoare de tribun militar, gata să execute ordinele.

Într-adevăr, cel care zăcuse în lanțuri pînă ieri așteptînd îngrozit să-i deschidă ușa carcerei călăul, se plimba acum în fața birourilor lui Narcissus pășind mîndru în noua uniformă de tribun militar. În loc să se întrebe din care Olimp căzuse pe capul lui această neașteptată schimbare și care va fi prețul pe care trebuia să-l plătească, el se gîndea, ca orice îndrăgostit, la impresia pe care i-o va face Petroniei proaspătul ofițer superior. Gîndurile i le întrerupse Evodus, care îl anunță că mai mulți centurioni îl căutau.

. . . . . .

Odată ajuns la palat, Claudius, cuprins de o foame de lup după obositoarea zi pe care o trăise, se ospăta cu pofta care dealtfel nu-i lipsea niciodată. (Într-o zi, pe cînd era în senat, simțind mirosul ademenitor al unor fripturi, n-a mai putut rezista și a părăsit adunarea numai pentru a se duce să mănînce. Atît era de pofticios !)

— Narcissus, nu mănînci, prietene ? — îl întrebă Claudius, încins de căldura vinului.

Libertul, trezit din gîndurile care îl frămîntau, știind că în timp ce băteau ultimele ceasuri ale „domniei" lui, vinovatul numărul unu mai era încă în viață, răspunse abătut :

— Sînt scîrbit, divine. Atîta sînge cît am văzut curgînd azi !...

— Vai mie ! Nu mai vorbi despre asta ! Începusem să uit — zise Claudius, adăugînd : Poruncește să meargă cineva s-o anunțe pe nenorocita aceea ca mîine să se înfățișeze spre a se dezvinovăți.

La auzul acestor cuvinte libertul îngălbeni, ca și cînd împăratul i-ar fi zis : „Narcissus, îți poruncesc să-ți deschizi venele !" Își dădu seama că odată risipită mînia, Claudius va cădea iar în mrejele Messalinei. Atunci totul era pierdut. Într-adevăr, nu i-ar mai fi rămas decît să-și deschidă venele. Messalina nu l-ar fi iertat în ruptul capului.

„Mai ai o ultimă șansă, bătrîne — își zise îndîrjit libertul — Un ultim ordin, «împărate», și-apoi poți preda pecetea."

— Alerg să-ndeplinesc porunca, stăpîne ! — zise el ieşind grăbit pe culoarul unde aşteptau Evodus şi Lucretius cu ceilalţi centurioni.

— Lucretius ! Ia-ţi degrabă centurionii şi mergi cu ei la Messalina care trebuie să piară. De ce ai încremenit ? E porunca împăratului, e porunca mea. A sosit momentul ca marilor păcate să li se aplice pedeapsa cea mai mare. Altfel, dacă va scăpa nepedepsită, mîine vom cădea *amîndoi* răpuşi de furia ei — se adresă apoi nervos lui Evodus : Îl vei însoţi pe tribun şi-l vei ajuta să execute grabnic porunca ce am dat.

. . . . . .

După încercarea nereuşită de a-i vorbi împăratului, Messalina se retrăsese în grădinile lui Lucullus. Mama ei, Lepida, cît timp destrăbălata-i odraslă era lipsită de griji, nu vrusese să ştie nimic. Acum însă era lîngă ea. Copleşită de milă faţă de chinurile în care se zbătea Messalina întinsă jos pe pămînt, Lepida o îndemna să-şi pună capăt zilelor :

— Nu aştepta călăul. S-a sfîrşit cu viaţa ta. Caută-ţi onoarea numai în felul de a muri.

Dar un suflet josnic ca al împărătesei era lipsit de orice simţămînt al onoarei. Plîngea şi se văicărea sleită de puteri.

Deodată poarta se deschise împinsă cu putere. Lucretius, cu mîna pe spadă, se opri în faţa ei fără să poată scoate o vorbă. Evodus, în schimb, stăpînit de aceeaşi ură ca a stăpînului său, îi striga apropiindu-se de obrazul din ce în ce mai livid : „Tîrfă, căţea, viperă, ucigaşă, destrăbălată !...“

Messalina înţelese în sfîrşit că îi sosise ultimul ceas. Îi fu aruncat un pumnal. Îl luă cu mîna tremurătoare. Îl duse speriată cînd la gît, cînd la piept fără a îndrăzni să-l înfigă.

O lovitură de spadă îi străpunse pieptul. Lucretius îşi trase scîrbit ucigătoarea armă din trupul care se zvîrcolea stors de sînge. Răzbunarea, recunoştinţa şi porunca fuseseră îndeplinite dintr-o singură lovitură.

Narcissus putea lua parte acum la ospăţ. Messalina nu mai exista. Îl informă pe Claudius că aceasta murise, dar fără a-i spune precis în ce împrejurări. Nici împăratul nu întrebă, fapt ce s-ar părea ciudat, dacă nu i-am fi cunoscut firea. Nici în zilele următoare nu dădu vreun semn de ură, bucurie, mînie sau tristeţe.

Senatul ordonă ca numele şi statuile Messalinei să fie îndepărtate din locurile particulare sau publice, iar lui Narcissus, drept recunoştinţă, i se decernară insemnele de *quaestor* [34], favoare neînsemnată pentru cel care fusese „împărat". Înainte de „abdicare" nu uitase a mai pune pecetea pe un ordin : tribunul militar Lucretius era numit comandantul unei cohorte dintr-o foarte îndepărtată legiune. Cît mai departe, cît mai sigur pentru cel ce îndrăznise să aducă moartea unei împărătese.

PARTEA A DOUA

Socrate sfătuia să ne păzim de mîncărurile care ne stîrnesc pofta chiar cînd nu sîntem flămînzi şi de băuturile care ne atrag cînd nu ne e sete.

PLUTARH

16. UN ÎMPĂRAT SNOPIT ÎN BĂTAIE

Trecuseră vreo zece ani de cînd Messalina îşi dăduse sufletul pe una din aleile grădinilor lui Lucullus.

Timpul, cînd mamă bună, cînd maşteră * făcuse ca viaţa eroilor noştri să se scurgă pe nesimţite maturinzîndu-i pe unii, îmbătrînindu-i pe alţii, iar pe cîţiva afundîndu-i în somnul fără vise şi fără deşteptare... În luptă necurmată cu viaţa, eroii noştri fuseseră fericiţi unii mai devreme, alţii mai tîrziu, iar alţii deloc. După capriciul Fortunei !...

Într-o frumoasă seară de toamnă o parte dintre aceştia se aflau reuniţi în *triclinium* **, într-o splendidă vilă situată pe vîrful unui deal nu departe de vestitul port Ostia. Era *Villa Fastuosa* *** cum o numeau locuitorii din împrejurimi. Vila se vedea semeaţă şi albă tocmai de pe malul mării. De la ea, coborînd pe o alee largă, se ajungea, cale de vreo jumătate de oră, în portul Ostia. De o parte şi de alta a aleii chiparoşii se înălţau ca două şiruri de coloane verzi. În spatele lor, cît vedeai cu ochii, se întindeau plaiurile acoperite cu coarde de viţă încolăcite în jurul parilor perfect aliniaţi, purtînd ciorchini încărcaţi cu boabe mari scăldate în razele calde ale soarelui. Întinsele plaiuri erau toate proprietatea stăpînului vilei şi formau numai o parte din imensul latifundiu pe care îl deţinea.

---

* Mamă vitregă.
** Sală de mese.
*** Vilă măreaţă, fastuoasă.

Vila era înconjurată de un minunat parc așa de bine îngrijit, încît rivaliza cu cele mai frumoase grădini ale Romei. În mijlocul pajiștilor cu iarba tunsă scurt, pîlcuri de arbori foarte înalți aminteau existența în alte vremuri, pe aceste dealuri, a unei bătrîne păduri. Pajiștile erau brăzdate de nenumărate poteci întortocheate și mărginite de șiruri scunde de merișor sau rozmarin geometric tăiate. Bolți de verdeață acopereau aleile principale ferindu-le de arșița soarelui. Pe pajiști se întindeau, în culori variate, suprafețele de flori aranjate astfel încît să deseneze tot felul de figuri și scene, care semănau cu niște imense tablouri vii în relief, imaginate și lucrate de mîna unor meșteri grădinari, adevărați artiști. Se putea admira într-un loc un păun cu coada răsfirată în evantai formată din numeroase flori de diferite culori, dincolo doi copii jucîndu-se cu mingea, iar mai departe, „confecționat" din sute de *nasturtium* *, un băiețel în picioare pe un cal.

Cum se lumina de ziuă, nenumărați *topiarii* **, încovoiați ca niște mogîldețe deasupra acestor tablouri policrome, smulgeau cu grijă fiecare fir de iarbă sau buruiană care ar fi îndrăznit să strice ansamblul, ori rupeau vreo floare care, cu fața spre soare, dornică de viață, ar fi crescut fără îngăduința meșterului horticol, deformînd brațul unui copil, ori lungind botul sau urechile vreunui cal. La ora cînd stăpînii sau invitații porneau în plimbarea de dimineață prin parc, spinările încovoiate dispăreau, pentru a nu urîți, cu gheburile lor costelive, farmecul peisajului pe care de fapt ele îl creaseră. Odată cu venirea serii, sclavii apăreau din nou purtînd stropitori grele cu apă pentru a răcori copiii, păunii, caii...

Parcul era presărat de busturi și statui de bronz sau marmură și de avuzuri jucăușe a căror apă era adusă cu mare cheltuială de la cine știe ce rîușor îndepărtat. Umbra răcoroasă a arborilor și ciripitul încîntător al păsărelelor creau impresia unei lumi de basm. Aici, în acest misterios paradis, băiețelul și cele două fetițe ale stăpînului împreună cu alți copii ai prietenilor, ori cunoștințelor acestuia din Ostia sau din Roma, își făureau cele mai

---

* Năsturel sau năsturaș, mică floare albă.

** Sclavi îngrijitori ai grădinilor de agrement.

năstrușnice vise jucîndu-se și alergînd din zori pînă-n seară.

Băiețelul, Cornelius, împlinise nouă anișori, cu care ocazie iubitorul său tată, sărbătorindu-i aniversarea, invitase numeroși oaspeți ce se aflau acum strînși în *triclinium*.

Sala era feeric luminată. Sub plafonul împodobit cu încrustații din lemn scump se afla un candelabru de argint în ale cărui brațe erau înfipte zeci de lumînări. Ele erau prevăzute cu apărători, iar prin mijloc cu fitiluri subțiri din plante acvatice. Imensul candelabru era prins de plafon cu lanțuri tot de argint făurite din inele ce reprezentau fiecare cîte un pui de șarpe încolăcit. Din ochii lor de smarald țîșneau străluciri verzui în diverse direcții, după cum micile flăcări ale lumînărilor pîlpîiau într-o parte sau alta, antrenate de aerul răcoros ce pătrundea de afară. Pentru ca încăperea să fie mai bine luminată, pe unul din pereții împodobiți de o enormă frescă executată cu măiestrie în culori vii și variate ce înfățișa o bătălie navală, erau înfipte din loc în loc cîte o *lucerna bilychnis*, lampă în formă de corabie cu două ciocuri din care ieșeau fitilurile înmuiate în untdelemn. Deși stăpînul casei știa că astfel de lămpi erau comune multor case romane și că aici contrastau cu luxul înconjurător, le pusese totuși pe acest perete albastru-marin ca o amintire a anilor cînd servise în importanta *classis* * de la Misenum din golful Napoli. Dar poate și pentru a aminti comesenilor de cele peste o mie de corăbii piratерești capturate sau scufundate de un strămoș de-al lui, Magnus Pompeius, cu care îi plăcea adesea să se mîndrească, pentru că acesta reușise într-un timp record să stîrpească pirateria de pe întinsul Mediteranei, apele ei devenind din nou *mare nostrum* **. Nu sîntem însă convinși că amfitrionul ținea neapărat să amintească de marele serviciu adus patriei de Pompeius tatăl, fiindcă exista riscul de a aminti invitaților de fiul acestuia, Sextus Pompeius, care, la vreo doi-trei ani după moartea tatălui, devenise cel mai temut stăpîn al unei imense flote de pirați.

---

* Flotă.

** Marea noastră, cum numeau romanii Mediterana.

În jurul încăperii se înșirau mesele de lemn scump de *citrus* * cu un singur picior reprezentînd cîte un grifon ** din marmură artistic dăltuită. Pe trei din laturile fiecărei mese se aflau paturile pentru comeseni confecționate tot din marmură, acoperite de cuverturi din purpură și sprijinite pe picioare încrucișate.

. . . . . .

Deși copiii, în mod obișnuit, nu luau masa în aceeași încăpere cu cei mari, de data aceasta, avînd în vedere evenimentul care se sărbătorea, Cornelius și cele două surori ale lui, împreună cu micuții lor invitați, se aflau în jurul unei mese lungi așezată în mijlocul sălii.

— Noi am băut, iar copiii parcă s-au îmbătat, așa larmă fac ! Ia vezi, Petronia, poate îi mai liniștești puțin cu autoritatea ta — zise Claudius Senecio, „eroul" din *Valea lui Hades*, adresîndu-se amfitrioanei. Schițînd un zîmbet aprobator, aceasta se îndreptă spre masa copiilor. Senecio o privea admirativ. Deși încă foarte frumoasă, ea nu mai era fata suplă și proaspătă care îi respinsese acum zece ani cererea în căsătorie.

Copiii terminaseră masa și se rugau insistent să plece la joacă, să evadeze de sub privirile celor bătrîni. Petronia le făcu pe plac împingîndu-i părintește de umeri spre o încăpere vecină, unde se puteau zbengui în voie. Aici respiră și ea liniștită. Simțise și ea cum o urmărea privirea arzătoare a doi ochi verzi și insinuanți.

În *triclinium* oaspeții se veseleau, iar petrecerea era în toi.

Printre invitați se aflau prezenți unii dintre cei mai de seamă reprezentanți ai protipendadei romane care, într-un fel sau altul, colaborau cu amfitrionul.

Personajul numărul unu era, fără îndoială, filosoful Seneca, fost preceptor și mentor spiritual, iar acum ideolog și consilier principal al împăratului Nero. Strălucit scriitor și adept al moralei sobre a stoicismului, deși uneori numai în teorie, el se bucura de un incontestabil as-

---

* Lemn de tuia care creștea prin ținuturile muntoase din nordul Africii.

** Animal mitologic cu corp de leu, cap și aripi de vultur, urechi de cal și aripioare de pește.

cendent asupra tinerei generații. Într-o indisolubilă colaborare cu Burrus, comandantul gărzilor pretoriene, condusese cu pricepere pînă acum, de cînd Nero era la cîrma statului, treburile imperiului. Prezența lui la ospăț se datora Petroniei și mai ales Acutiei care frecventau cu mult interes cercul literar foarte influent al filosofului. Dar Seneca era personajul numărul unu și pentru că îi acordase amfitrionului mai demult un important credit cu ajutorul căruia acesta își pusese în valoare imensul latifundiu moștenit de la tatăl său, dar destrămat și slab condus de mama lui rămasă singură pe timpul îndelungatei sale absențe.

Burrus, a doua distinsă prezență la ospăț, era apreciat ca un strălucit militar și avînd o înaltă ținută morală, probabil și el adept al stoicilor. Era unul dintre principalii „miniștri" ai împăratului ocupînd funcția de comandant al gărzilor pretoriene. El venea deseori în această vilă în amintirea strînsei prietenii ce-l legase de tatăl amfitrionului căzut pe cîmpul de luptă. Drept cinstire adusă acestei prietenii, Burrus, prin relațiile lui la palat, contribuise la promovarea rapidă a amfitrionului în viața politică, astfel încît la numai 33 de ani era acum *procurator*[35], o funcție importantă în conducerea orașului-port Ostia. Meritul lui Burrus în ascensiunea amfitrionului era cu atît mai mare, cu cît acesta, după o îndelungată și penibilă absență în care încercase și o tristă experiență, fusese primit cu multă rezervă de către oficialitățile din Roma.

Un alt personaj prezent era libertul Anicetus, comandantul flotei de la Misenum. Gazda se aștepta ca distinsa adunare de senatori și cavaleri invitați să cam strîmbe din nas văzînd printre ei un fost sclav. Însă nu putuse să-l evite, deoarece libertul bătuse drumul de la Misenum special pentru a sta de vorbă cu el într-o problemă care îl interesa mult chiar pe împărat. Amfitrionul nu-l putuse refuza știind că e sluga credincioasă a lui Nero, dar și dintr-o oarecare condescendență, întrucît o perioadă de timp îl avusese comandant.

Invitat la petrecere se afla și Mela, fratele lui Seneca, ce deținea importanta funcție de *praefectus annonae*. El răspundea de aprovizionarea Romei și se afla în strînse legături de serviciu cu amfitrionul, numit de împărat să

supravegheze activitatea marelui port unde se descărca o bună parte din bunurile consumate de cei aproape un milion de locuitori ai Cetății Eterne.

Cîțiva senatori și cavaleri din Roma și cîțiva armatori din Ostia ocupau alte mese.

Printre femeile prezente, decana de vîrstă era Iunia, mama Petroniei și a Acutiei. Era de față și Acutia care, la 25 de ani, se afla singură. Deși curtată de mulți tineri de vază, ea nu reușea să-și apropie pe nici unul dintre ei. Gîndul îi rămăsese la primul bărbat pe care îl iubise de copilă, la Lucretius, cel pe care Narcissus îl ridicase peste noapte la gradul de tribun militar și care în prezent se afla în statul major al unei legiuni de pe îndepărtatul Rhin. Cu o încredere de neclintit și cu aceeași aprinsă dragoste cu care, zece ani în urmă, fusese în stare să fure un papirus la cererea iubitului ei, îl mai aștepta încă să se întoarcă, după cum, cu aceeași încredere, sora ei Petronia sperase să-l regăsească într-o zi pe Sempronius.

Se mai afla de față și Pompeia Paulina, soția lui Seneca și fiica lui Pompeius Paulinus, fost armator în sudul Galliei și mai tîrziu conducătorul uneia din provinciile germanice. Deși cu mult mai tînără, ori poate tocmai pentru aceasta, frumoasa Paulina reușise să aducă echilibrul și liniștea de familie după prima și nereușita căsătorie a filosofului.

Seneca era la vîrsta de 58 de ani. Vîrstă pe care nu mai credea s-o atingă, după ce în tinerețe suferise de ftizie, boală ce lăsase urme. Aceasta îi impunea să ducă o viață lipsită de excese și pe care o recomanda și celorlalți. Astfel, nu e de mirare că, în plină petrecere, arătînd spre masa încărcată cu specialități culinare care mai de care mai artistic și atrăgător prezentate, el se adresă celor din jur :

— Toate ar fi bune și frumoase dacă nu ar exista pe lume atîtea delicii otrăvitoare. Unde e spiritul de frugalitate și sobrietate ale strămoșilor noștri ? Numeroasele bunătăți ce s-au perindat prin fața noastră nu sînt pentru cel lacom decît un motiv de a-i mări lăcomia și de a-i scurta viața. Nimic nu îndestulează plăcerea și pofta celui lacom, nici chiar mistrețul lui Trimalchio [36], libertul care oferea la un ospăț un mistreț troian fript și stropit bine

cu *garum piperatum* *, în pîntecele căruia se afla un căprior, care avea în pîntecele lui un iepure, în pîntecele căruia se găsea o potîrniche şi, în sfîrşit, căutînd în pîntecele acesteia, dădeai peste o privighetoare friptă.

— Însă după o asemenea explorare ar fi trebuit să avem alături, fiecare dintre noi, şi cîte un sclav lăţos [37] pe părul căruia, să ne ştergem degetele de grăsimea deliciosului sos — zise glumind un comesean.

— Voi rîdeţi, dar să nu uitaţi că deşi scopul acţiunilor noastre este în general plăcerea, noi trebuie să năzuim către plăcerea pentru ce este frumos, nu către plăcerile otrăvitoare.

— Cu totul de acord — îl întrerupse Senecio cu gura plină — Ce poate fi mai frumos ca fazanul acesta fript care stă cu aripile întinse gata să zboare... direct în stomacul meu cel foarte lacom !...

Fără a ţine seama de ironia lacomului, filosoful continuă calm ca şi cum nu ar fi fost întrerupt :

— Natura se mulţumeşte cu puţin. Tot ceea ce ea a socotit că este necesar omului, a făcut astfel ca să fie uşor de găsit. Orice dorinţă a lui peste aceasta e strigătul viciului, al nesaţului, nu al nevoii omeneşti. De aceea vă sfătuiesc să daţi trupului vostru atît cît îi trebuie spre a fi sănătos. Ţineţi-l ceva mai aspru : mîncare, cît să-şi potolească foamea, băutură, ca să-şi stingă setea, haine, ca să-şi alunge frigul, locuinţă, ca să se adăpostească de intemperii.

— Dar cu vorbele lui Epicur, a cărui învăţătură o propagi, cum rămîne : *Edite et bibite post mortem nulla voluptas* ** ? — întrebă în glumă un senator mai în vîrstă.

— *Est modus in rebus* *** — răspunse sentenţios Seneca citindu-l pe Horatius.

— E greu să păstrezi măsura cînd îţi merge bine — spuse un alt comesean.

— E adevărat — răspunse filosoful — Cînd venim pe lume, sîntem siliţi să ne mulţumim cu puţin lapte şi cu cîteva scutece. Pornind de aici, nu ne mai încap regatele

---

* Sos din intestine de peşte, oţet şi piper foarte apreciat de romani.

** Bea şi mănîncă, după moarte nici o plăcere.

*** Există o măsură în toate.

lumii. Şi tocmai lucrurile vătămătoare, cum sînt aceste bucate alese, nu păstrează niciodată măsura aducînd pieirea omului. Privind la această distinsă adunare, gîndul îmi fuge cu îngrijorare la împăratul nostru care parcă văd că va rămîne în curînd fără unul din cei mai apropiaţi prieteni ai lui ce se află acum printre noi.

— Dacă aluzia cu privire la prietenul caesarului, şi pe care nu o pot numi decît foarte măgulitoare, este la adresa mea — zise Senecio — aş vrea atunci, maestre, să te asigur că obiceiul acesta al nesaţului l-am căpătat în anturajul elevului tău, căruia îi porţi acum atîta grijă temîndu-te că îşi va pierde prietenul.

Seneca se simţi atins de insinuarea lui Senecio în legătură cu eşecul său privitor la educaţia pe care i-o dăduse lui Nero ce ajunsese în ultima vreme un destrăbălat fără margini. Îl cuprinse mînia. Dar ştiind că a-şi stăpîni o clipă de mînie îl va scuti de un secol de remuşcări, şi amintindu-şi de ceea ce el însuşi le cerea altora, anume a se deprinde să-şi mărească stăpînirea de sine, se mulţumi să-i răspundă nesăţiosului insolent astfel :

— Împăratul a fost elevul meu la vîrsta cînd nesaţul n-avea ce căuta în viaţa unui copilandru. Călăuzind tinereţea caesarului, eu i-am fost dascăl de artă oratorică şi mai puţin de filosofie morală. Acum însă, mi se pare că locul meu a fost luat de un alt profesor, ce-l îndeamnă pe împărat la tot felul de extravaganţe care mai de care mai riscante şi care nu au nimic comun cu lecţiile şi sfaturile date de mine.

Senecio, ce exercita o nefastă influenţă asupra împăratului în compania căruia era văzut din ce în ce mai des, răspunse încercînd să-l bage tot pe Seneca la apă :

— Dacă te referi, maestre, la extravagantele noastre plimbări nocturne, după ce mai facem şi noi cîte o petrecere, eu recunosc că l-am îndemnat la acestea pe bunul împărat şi prieten al meu, dar numai şi numai pentru a respecta unul din preceptele tale care recomandă ca, pentru păstrarea sănătăţii, oamenii să facă plimbări lungi în aer curat după mesele prea încărcate.

— De la nevinovatele plimbări pentru siestă şi pînă la scandaluri şi bătăi, pînă la spargerea şi jefuirea taber-

nelor alergînd noaptea pe străzile Romei deghizaţi în sclavi, e o enormă distanţă — interveni revoltat Burrus.

— Zvonuri, comandante, zvonuri ale aristocraţiei mucegăite — zise cu tupeu Senecio, încurajat de dispreţul şi dezgustul pe care împăratul le manifesta faţă de mulţi din înalta societate romană — Iar dacă eram deghizaţi, înseamnă că nu puteam fi recunoscuţi, şi dacă nu puteam fi recunoscuţi, cum putem fi acuzaţi ? ! — adăugă rîzînd Senecio.

— Dar vînătăile pe care i le-a făcut senatorul Julius Montanus trăgîndu-i bătaia aceea zdravănă împăratului, tot zvonuri sînt ? — spuse furios un nobil senator auzind cum era calificată aristocraţia din care făcea şi el parte.

— Montanus şi-a primit răsplata — se amestecă în discuţie şi libertul Anicetus, admirator slugarnic al lui Nero şi gata în orice moment de vreo nelegiuire care i-ar fi fost cerută.

— „Răsplata" a venit din imprudenţa lui Montanus pentru că l-a recunoscut pe împărat în persoana banditului snopit în bătaie şi s-a grăbit să-i ceară scuze — interveni din nou senatorul ; apoi continuă : Nero, amintindu-şi de inviolabilitatea tribuniciană cu care era investit, s-a răzbunat forţîndu-l pe Montanus să se sinucidă. Dacă acesta l-ar fi bătut pînă l-ar fi lăsat lat şi nu s-ar fi umilit în faţa „banditului", ar fi fost salvat. Deci nu întotdeauna capul ce se pleacă, sabia nu-l taie.

Seneca, vrînd să atenueze primejdioasele jigniri aduse caesarului, interveni :

— De obicei, marile personalităţi sînt foarte discutate. În jurul lor se vorbeşte foarte mult, iar vorba multă cuprinde şi multe exagerări. Aşa şi în cazul preabunului nostru împărat.

Bătrînul filosof, el însuşi personalitate de vază, spunînd aceasta vroia poate să se apere şi pe el. Despre Seneca se vorbea că adesea una spune şi alta face, deşi nu înceta să-şi înveţe discipolii : „Să exprimăm ceea ce simţim, să simţim ceea ce spunem ; dovedeşte-ţi vorbele prin fapte. Rostul cel mai de seamă al înţelepciunii, şi o dovadă totodată, este să se pună de acord faptele cu vorbele omului, să-l facă în orice moment egal cu sine şi acelaşi". De mai multe ori filosoful fusese acuzat că acumulase cîştiguri fa-

buloase prin speculații și camătă fără limite ; că lăuda sărăcia, în timp ce el trăia în mijlocul unor imense bogății ; că lăuda viața simplă, în timp ce poseda parcuri, grădini și vile mărețe ce străluceau prin lux și eleganță rivalizînd cu ale împăratului. Odată, în senat, un proconsul în vîrstă întrebase plin de revoltă : „Prin ce procedeu filosofic a strîns Seneca în patru ani trei sute de milioane de sesterți ?"...

Dar să revenim în *triclinium* și să-l ascultăm în continuare pe filosoful care nu era poate mai bun decît contemporanii săi cărora știa să le dea totuși prețioase sfaturi.

— În viața publică — spunea Seneca — împăratul are totdeauna o comportare dintre cele mai frumoase. În calitate de consul, el ascultă cu atenție pledoariile interzicînd discursurile prea lungi, după cum bine știți. De asemenea, nu ia niciodată o hotărîre în mod pripit, ci numai a doua zi și atunci în scris și după ce citește și părerile altor judecători. Aceste scrupule de conștiință sînt dovada precocității lui. Cît despre unele extravaganțe din viața sa particulară, de care se face atîta caz, eu am observat că tineretul și plebea le privesc cu bunăvoință și chiar le încurajează.

— Vorbești — interveni indignat același senator — ca și cum pe Nero l-ar încuraja întregul tineret și toți plebeii. În realitate e vorba doar de unii tineri, pe care cu părere de rău îi recunosc în copiii caselor mari, ai nobililor, și care se poartă la fel ca și părinții lor. E vorba, de asemenea, numai de unele pături obscure și trîndave ale plebei noastre. Numai acestea găsesc modul de viață al lui Nero foarte plăcut, ba mai mult, se străduiesc să-l imite, astfel încît Roma seamănă noaptea cu o cetate luată cu asalt.

. . . . . .

Alegerea succesorului la tronul Romei se făcea de multe ori la întîmplare. Octavianus Augustus nu reușise să stabilească un principiu al succesiunii ereditare sau adoptării care să fie determinată de interesele statului. În timp ce senatul roman, cu puteri din ce în ce mai limitate, se dovedea incapabil de a-și impune punctul lui de vedere, oamenii influenți de la palat căutau să aleagă un împărat care să se lase condus de ei, iar gărzile pretoriene susțineau pe cel care promitea recompense mai mari. Față de

aceste „țeluri", oricâre dintre pretendenți era binevenit, copil sau bătrîn, slăbuț la minte și pedant cum fusese Claudius sau comediant feroce cum era Nero.

În anul 54 cohorta de gardă de la palat, la îndemnurile lui Burrus, comandantul gărzilor pretoriene, îl primește pe Nero, după moartea lui Claudius, cu urări de bine, îl urcă în lectică și îl conduce în tabăra pretorienilor. Aci, după ce tînărul, care încă nu împlinise 17 ani, ținu cuvîntarea ce se obișnuia în astfel de împrejurări și le făgădui ostașilor daruri de bani, fu salutat ca stăpîn devenind astfel cel de al cincilea caesar al imperiului.

Nero era un spirit ipocrit, laș și crud, bine pregătit astfel pentru cele mai odioase crime. Natura îi dăduse cîteva înclinații spre poezie și artă. Dar, neputincios de a atinge arta însăși, aceasta îl va face invidios pe poeți și artiști și nemilos față de cei care ar fi aspirat la ramura de aur. În fața Romei se afla un tiran vanitos, perfid și desfrînat ce nu va lega de istorie nici un gînd sau act care să reușească a masca vreuna din infamiile lui.

Preceptori și consilieri renumiți nu i-au lipsit lui Nero. Dar educația nu se face numai din cărți și discursuri. Exemplele frumoase valorează mai mult decît cele mai frumoase cuvinte. De aceea, sfaturile lui Seneca și Burrus, consilierii lui principali, au reușit să facă mai puțin decît lecțiile pe care i le dădea o curte de nobili imorali și asasini. Nero a fost ceea ce a reușit să facă din el moravurile Romei, natura violentă pe care o avea în sînge și mai ales puterea absolută pe care o deținuse foarte de tînăr. Mantia de purpură pe care cei trei predecesori ai săi, Tiberius, Caligula și Claudius, o înmuiaseră în sîngele altor victime, era ca și tunica lui Hercules, impregnată de un mortal venin. Ea inocula, în imprudentul și îndrăznețul ce avusese curajul s-o îmbrace, cruzimea care îl va transforma mai întîi în călău, pentru a sfîrși apoi în victimă, incapabilă de a se apăra împotriva periculoasei otrăvi.

Nero ieșea de-abia din copilărie, cînd se trezi cu dreptul de a conduce o lume întreagă. Cît timp va reuși el să-și stăpînească pornirile în mijlocul unei societăți unde cei mai înțelepți erau așa de rar stăpîni pe ei înșiși ? Cinci ani. Primi cinci ani, ne spune antichitatea care uită că în tim-

pul acestui *quinquennium*, atît de lăudat, a avut loc dublul asasinat : al lui Britannicus şi al Agrippinei.

La început Nero este un fiu bun, atent şi cu milă faţă de cei năpăstuiţi. După prima luptă de gladiatori, oferită de el plebei, n-a lăsat să fie ucis nici unul din gladiatorii învinşi. „Oh, mai bine nu aş şti să scriu", îi spunea el lui Burrus în timp ce acesta îi prezenta să semneze o sentinţă de condamnare. „Aşteptaţi să le merit", zicea el în faţa elogiilor care i se aduceau. În curie discursurile lui aveau mare efect şi plăceau mult senatorilor. Dar Nero se întorcea apoi la palat, la tinerii nobili din preajma sa care îl flatau şi găseau cuvinte de laudă pentru toate nebuniile lui şi scuze pentru toate crimele lui. Această curte de tineri frivoli nu îndrăznea la început să intre în luptă cu cealaltă tabără, unde domnea mama lui Nero şi bătrînii lui miniştri. Ei o respectau pe Agrippina, Burrus li se impunea, Seneca nu-i irita. Dar cu condiţia ca aceştia să rămînă uniţi, fiindcă, dacă alianţa se va destrăma, tinereţea „de aur" le va lua repede locul. Şi alianţa s-a destrămat după cîţiva ani, din cauza dorinţei nestăpînite a Agrippinei de a conduce treburile statului, stat despre care pretindea că fusese creat chiar de strămoşii ei şi ca urmare îşi aroga toate drepturile casei imperiale unde Domitius Nero nu era de fapt decît un străin. Această nesăţioasă poftă de putere a împărătesei-mame i-a îndepărtat de ea pe Seneca şi Burrus. Curînd, Nero nu mai putu nici el să suporte absurda autoritate a Agrippinei.

Călări pe cai, puzderii, sarmaţii şi cu geţii / Tot mişună pe drumuri : cînd vin, cînd iar se-ntorc ! Nici unul nu-i să n-aibă la dînsul arc şi tolbă, / Şi cu venin de şarpe sînt unse-a lor săgeţi. / Au glas şi chip sălbatic, aidoma lui Marte...

OVIDIU

17. AMINTIRI DIN CAPTIVITATE

Discuţia din *triclinium* cu privire la viaţa împăratului alunecase pe o pantă primejdioasă.

Seneca se gîndi să schimbe subiectul. Îşi aduse aminte de o rugăminte pe care i-o făcuse soţia sa în drum spre *Villa Fastuosa*. Se adresă aşadar amfitrionului :

— Iubite Semproniüs, venind spre tine am făcut imprudenţa să-i povestesc Paulinei că în urmă cu vreo zece ani, pe cînd făceai parte din legiunea de la Lederata, te-ai trezit, ca să zic aşa, prizonierul dacilor. Atît mi-a trebuit ! Cum despre aceşti barbari se spun multe, dar puţine se cunosc în realitate, i-am iscat curiozitatea care şi aşa nu e greu de stîrnit la o femeie. M-a asaltat cu tot felul de întrebări la care n-am fost în stare să-i răspund. De aceea, te rog pe tine, care ai trăit o vreme în mijlocul acestui popor, să-i povesteşti Paulinei, şi nouă totodată, cîte ceva despre daci, după ce mai întîi ne vei spune, desigur, cum s-a întîmplat de ai căzut prizonier.

Această ultimă adăugire era spusă cu tîlc. În mentalitatea romanilor, dar şi a altor popoare, era dezonorant ca un războinic să se lase făcut prizonier. El trebuia să lupte pînă la ultima suflare. Numai laşii sau fricoşii se lăsau prinşi. Pentru că îl solicitase să povestească despre o întîmplare care se înţelege că nu-l încînta deloc pe Semproniüs, Seneca vroia cel puţin ca toţi cei de faţă să ştie că amfitrionul nu ajunsese prizonier nici din laşitate, nici din frică.

— Sînt răni vechi, care nu se mai închid niciodată, dacă le tot zgîndăreşti. Dar cine e acela care să nu „sîngereze" cu plăcere la cererea unei minunate femei ca distinsa Paulina ?

Aşa îşi începu Sempronius depănarea unor vechi şi răscolitoare amintiri. Fără să omită momentul dramatic din *Păduricea Rotundă*, unde fusese trimis în misiune din castrul de la Lederata de către generalul Clemens şi unde fusese atacat pe neaşteptate de daci, continuă :

— Într-adevăr m-am „trezit" prizonier, aşa cum bine spunea maestrul Seneca, deoarece m-am trezit din somn buimac, în timp ce mîini grăbite mă legau strîns de braţe şi de picioare. Ce se întîmplase ? Ajuns în locul cu pricina, n-am putut să-mi continui misiunea din cauza unei ceţe aşa de dese, încît nu vedeam la doi paşi. Am hotărît deci să rămîn acolo pînă la „limpezirea" situaţiei. Frînţi de oboseală, după un marş de o noapte întreagă, pedestraşii se întinseseră pe frunzişul umed şi repede adormiseră. Lucru pe care l-am făcut şi eu, dar numai după ce mă îngrijisem ca să asigur o straşnică pază. Cît de straşnică a fost, s-a văzut. Dacii, mai iscuşiţi decît îi credeam, ne urmăriseră încă de cînd ieşisem din castru, aşa cum am aflat mai tîrziu, şi, profitînd de toropeala străjilor, s-au repezit spre noi şi ne-au legat burduf înainte ca vreunul să mai aibă timp să pună mîna pe spadă... Mai tîrziu, în captivitate, vorbind cu conducătorul celor care ne atacaseră, acesta îmi spunea, cu o mîndrie pe drept justificată, că cea mai mare bucurie pe care a trăit-o vreodată, a fost atunci cînd privea cum falnicii soldaţi romani zăceau în alămurile lor strălucitoare la picioarele sale şi ale vitejilor lui tovarăşi.

Distinşii oaspeţi ascultau unii uimiţi de sinceritatea cu care amfitrionul relata un moment din viaţa lui aşa de penibil, alţii strîmbînd din nas ofensaţi în orgoliul lor de cuceritori ai lumii.

Sempronius continuă :

— Se părea că zeii cei buni nu ne părăsiseră cu totul. Dacii, războinici din fire, ne-au lăsat în paza cîtorva dintre ai lor şi au pornit să lupte împotriva centuriei lui Senecio în care ne puneam acum toată nădejdea. Într-adevăr, în ciocnirea care a avut loc cu soldaţii acestuia dacii au fost învinşi.

— N-ar mai fi rămas unul în viață, dacă nu o luau la fugă — zise Senecio.

— Dacii nu fugiseră, dar văzînd că șeful lor era grav rănit, s-au retras în pădurícea unde mă aflam eu imobilizat, pentru a se regrupa și a-și uni forțele cu cei care se mai găseau acolo. Țineau morțiș să reînceapă lupta, însă la sfatul unui fost prăștiaș roman ce dezertase peste Danubius și în seama căruia fusesem lăsați noi, cei captivi, dacii pînă la urmă au renunțat. Au renunțat și de a ne ucide, mulțumindu-se a ne lua cu ei numai pe mine și pe tribunul militar Statius.

— Dar tu, Senecio, nu i-ai urmărit, cel puțin pînă la Danubius ? — întrebă contrariat generalul Burrus.

Sempronius se grăbi să răspundă în locul celui întrebat :

— Ar fi fost inutil. Nu ne-ar mai fi putut ajunge din urmă.

Senecio adăugă puțin încurcat :

— Admițînd că totuși i-am fi putut ajunge, barbarii, la strîmtoare, i-ar fi ucis pe prizonieri. Cine ne-ar mai fi povestit acum despre acești „viteji" daci ? ! — încheie el glumind răutăcios.

— Să lăsăm asta ! — se mulțumi să zică Burrus care nu-l prea avea la inimă pe Senecio — Povestește mai departe, iubite Sempronius.

— În stufărișul de pe malul Danubiului ne așteptau bărcile ascunse. Am trecut cu bine, dacă pot spune astfel, fiindcă îmi amintesc spaima de care eram cuprins, de ce să nu mărturisesc, la vederea îndîrjiților daci cu figurile obosite și supte din cauza lipsurilor prin care trecuseră și cu îmbrăcămintea sfîrtecată de ascuțișul spadelor romane. Parcă eram în barca lui Charon [38] care mă trecea peste apele negre ale Styxului în lumea morților. Obolul în gură îmi mai lipsea ! — Sempronius făcu o pauză, după care continuă : Ajunși pe pămîntul dacilor am continuat drumul spre una din cetățile lor.

— Și Statius ? —întrebă iar Burrus.

— Mergea pe jos, legat de mine. Din timp în timp tribunul mă mai oprea pe loc abia trăgîndu-și sufletul. La un moment dat mă aflam în dreptul unei tărgi pe care zăcea, tot numai sînge, un tînăr dac ce nu părea să aibă mai mult de 18 ani. Pletele-i blonde erau lipite pe fața palidă.

Ai fi zis că e mort, dacă din cînd în cînd nu-şi deschidea ochii mari, albaştri. M-au surprins la el liniştea şi mulţumirea ce i se citeau pe faţă, deşi se vedea cît de mult suferea din cauza rănii. Făcînd un mare efort, îşi ridicase încet mîna spre mine chemîndu-mă parcă să mă apropii. Credea, desigur, delirînd, că sînt unul din tovarăşii săi. I-am cuprins-o. Am mers o bucată de vreme aşa... Mai tîrziu am aflat că se numea Malvis şi că era fiul şefului de trib care organizase expediţia. Cu toate că i se dăduseră îngrijirile necesare, dacii dovedindu-se destul de pricepuţi, rana sa continua să sîngereze îngrijorător. M-am gîndit să-l ajut. I-am cerut prăştiaşului să oprim lîngă o stînă. Am fiert apă, i-am spălat despicătura adîncă din şold şi l-am strîns puternic cu o fîşie din tunica mea. Călătoria a mai durat cîteva zile. Dacii se mai înviorară. Erau mai voioşi. Se aflau acum la ei acasă, în vatra lor, departe de ameninţătorul colos roman, departe de cuceritorii lumii.

— Dacă te-ar auzi vorbind astfel eroicul tău tată care şi-a jertfit viaţa pentru „ameninţătorul colos roman", nu ştiu, zău, ce ar crede despre fiul său — zise indignat un nobil senator. Se îndreptă apoi ostentativ spre o masă mai îndepărtată luîndu-şi cupa să închine, chipurile, cu cei de acolo.

— Ce ar putea să creadă ? ! — se adresă Sempronius celor care continuau să-l asculte — Deşi adevărul e unul singur, el poate fi privit şi interpretat diferit în decursul timpului. Convingerile oamenilor pot diferi mai ales de la o generaţie la alta. Ceea ce pentru tatăl meu era potrivit şi normal atunci, pentru mine poate fi nepotrivit şi anormal acum.

Amfitrionul vorbea astfel, fiindcă făcea parte din casta cavalerilor, ostilă în multe privinţe perimatelor dogme apărate cu desperare de către învechita nobilime compromisă în viaţa politică.

Remarca nobilului senator îi tăie lui Sempronius elanul de a mai povesti. Se gîndi că ar fi mai nimerit să renunţe la istorisire, cu atît mai mult cu cît unele întîmplări petrecute pe timpul captivităţii sale i-ar fi mirat pe mulţi dintre convivi. Poate că nici nu i s-ar fi dat crezare. Aşadar, la întrebarea unuia dintre oaspeţi : „Şi ce a mai urmat apoi ?", amfitrionul răspunse fără ezitare :

— Cred că e ușor de înțeles ce a urmat. Fiindcă mă aveți înaintea ochilor, înseamnă că ocazia evadării s-a ivit, iar după vreun an de captivitate am reușit să scap.

— Asta e tot ? — întrebă Paulina mirată.

— Asta e tot — vorbi Sempronius mai puțin sigur pe hotărîrea luată, deoarece își aminti de promisiunea făcută lui Seneca și soției acestuia, că le va povesti de vremea cînd fusese captiv.

— Nu cred că asta e tot. Dacă de daci ai scăpat cum ai scăpat, de mine n-ai să scapi așa ușor — spuse glumind Paulina — Te rog să ne istorisești ceva despre eroul acela cu ochi albaștri ; despre fiul șefului de trib. Să știi că mi-a plăcut...

— Ce anume, figura eroului sau povestea cu eroul ? — întrebă filosoful glumind la rîndul său.

— Și una și alta — răspunse tînăra femeie cu un surîs melancolic în colțul gurii.

— Vezi ce mi-ai făcut, Sempronius, cu povestirea ta ? Mi-ai zăpăcit soția ! — continuă pe același ton de șagă filosoful — Așa sînt tinerele din ziua de azi. Parcă o văd visînd și suspinînd cu inima rătăcind prin cetățile dacice în căutarea lui Malvis sau Malva * acela al tău.

— Malva, Malva ! Ce frumos nume ! — zise încîntată tînăra soție.

— Eu aș dori să-mi povestești însă ceva despre femeile dacilor — adăugă soțul ca un fel de ripostă — Am auzit că sînt de o rară frumusețe.

— Foarte bine, foarte bine ! — se grăbi a se arăta entuziasmată Paulina și, vrînd să pară că nu ia în seamă aprecierile soțului la adresa femeilor dace, continuă : Să ne descrii și cum se îmbracă ele și ce podoabe poartă.

Sempronius zîmbi înțelegător și, încercînd să facă o descriere cît mai exactă a înfățișării și portului acelora în mijlocul cărora trăise o vreme, vorbi astfel :

— Dacii seamănă mult cu locuitorii pe care îi știm că sălășluiesc în partea de miazănoapte a continentului. Ei sînt înalți, bine legați, cu pielea mai deschisă la culoare decît a noastră. Cei mai mulți au ochi albaștri, iar părul blond-roșcat îl poartă în plete care le ajung pînă la umeri,

---

* Floare de nalbă.

de unde li se și spune *comati*, care înseamnă pletoși. Peste părul retezat pe frunte, acei numiți *tarabostes* sau *pileati*, adică oameni de rang mare, poartă o căciuliță din lînă, *pileum*, pentru a se deosebi de cei de rînd. Mai toți au fața încadrată de mustăți și bărbi bogate pe care și le potrivesc cu un fel de foarfecă.

— E adevărat că unii dintre ei obișnuiesc să-și schimonosească fața și trupul cu diverse linii sau figuri așa cum fac africanii ? — întrebă curios Seneca.

— Nu e adevărat. N-am văzut nici unul să arate astfel, deși am auzit și eu că ar folosi asemenea practici — răspunse Sempronius continuînd : În ce privește îmbrăcămintea bărbaților e destul de simplă : poartă un fel de itari largi sau strîmți pe picior, iar cămașa, despicată în părți, e scoasă peste acești itari. Mijlocul și-l strîng cu un fel de brîu lat din piele sau din pînză groasă și tare. Pe deasupra își pun o haină cu mîneci și cu crețuri sau o mantie scurtă, fără mîneci, uneori cu franjuri. Pentru vreme rea folosesc o îmbrăcăminte din blană de oaie întoarsă, scurtă, pentru a nu-i împiedica la mers. Mantia o strîng pe umeri cu un fel de fibulă prinsă în dreptul gîtului. Pe cap, cînd plouă sau ninge, își trag o glugă prinsă de mantie. Cît despre femeile dacilor ce pot să vă spun ? Cele mai multe sînt într-adevăr frumoase, însă au o frumusețe sobră, chiar aspră, dar nu lipsită de expresivitate, de atracție.

— Îndrăgostitul Sempronius, care o avea înaintea ochilor doar pe iubita lui, Petronia, mai putea oare să le distingă farmecul acestor femei ? — îl întrerupse plin de înțelegere Seneca.

— Într-adevăr, poate că mi-am creat o imagine oarecum deformată despre frumusețea lor — îl completă Sempronius — E sigur însă că erau impozante și zvelte prin ținuta lor, cu părul pieptănat pe tîmple, cu cărare la mijloc și strîns la spate într-un coc. Purtau cămașă încrețită, cu mîneci scurte, și fustă. Pe deasupra își puneau uneori o manta lungă ce cădea în falduri largi. Părul și-l acopereau cu o pînză albă sau colorată. Și bărbații și femeile purtau în picioare încălțăminte de pîslă sau din piele legată cu cordele. Pentru a merge mai ușor pe gheață sau pe zăpadă

padă, își prindeau pe tălpi un fel de crampoane cu mici colți de fier.

— Foarte interesant — zise impresionată Paulina.

— Într-adevăr, am aflat o serie de amănunte despre viața și obiceiurile dacilor pe care nu le cunoșteam. Mi-am făcut acum o imagine mai clară asupra acestui popor hotărît să-și păstreze ființa neamului și care s-ar putea să ne dea mare bătaie de cap în viitor — spuse pe gînduri ilustrul filosof și om de stat Seneca.

Nescis, quid vesper serus vehat. *

GELLIUS

18. CELUI CE ȘTIE SĂ AȘTEPTE TIMPUL ÎI DESCHIDE PORȚILE

Senecio părăsise ostentativ grupul celor care ascultau povestea amfitrionului. Vremea în care prietenul său fusese captiv la daci îi răscolea unele amintiri nu dintre cele mai plăcute.

. . . . . .

În timp ce Sempronius era tîrît în captivitate, Senecio se îndrepta victorios spre Roma însoțit de zece pedestrași. Urma să îmbrace curînd strălucitoarea uniformă a gărzii imperiale. După ce își vizită prietenii, prietenele, rudele și tabernele, într-o zi se duse s-o vadă pe Petronia. Nu atît din dorința de a o cuceri, ci mai mult din curiozitatea de a întîlni pe aceea care dovedise atîta dragoste și credință prietenului său, acum în captivitate. Mare îi fu însă surpriza, cînd, în locul fetiței slăbuțe și nedezvoltate pe care o lăsase cu cîțiva ani în urmă, dădu peste o încîntătoare fată cu fața-i albă, cu părul negru, cu „cei mai frumoși ochi din Cetate". Rămase uimit ! Vizitele se îndesiră. Senecio era captivat de farmecul și grația fetei. La început ea îl primi cu plăcere, ca pe bunul prieten al iubitului ei. Prin el îl simțea mai aproape pe Sempronius. Tînărul centurion, dîndu-și seama de aceasta, aducea mereu vorba despre cel captiv povestindu-i tot felul de întîmplări din castru, unele reale, altele imaginate. Putea minți cu îndrăzneală fiind convins că Sempronius nu va mai scăpa nicio-

* Nu știi ce aduce seara.

dată din mîinile dacilor. Nerăbdător cum era din fire și obișnuit cu succese rapide, în curînd Senecio deveni mai îndrăzneț. Întîmpină însă o rezistență la care nu se așteptase favoritul femeilor din Roma. Petronia, simțind gîndurile ascunse și necinstite ale centurionului, îl ținea la distanță. Dar nici Senecio nu se lăsa. Insista pe toate căile. Încercă astfel să-i scoată din cap fetei că iubitul ei se va mai întoarce vreodată, așa încît orice așteptare era inutilă. Ea era tînără, frumoasă și, după părerea lui, trebuia să-și trăiască viața din plin, așa cum o făceau mai toate femeile din Roma. Petronia roșea, înghițea în sec și rezista cu încăpățînare. Să se fi lăsat îmbrățișată măcar, de Senecio, era ca o pîngărire a dragostei curate ce i-o purta lui Sempronius. Exasperat, „prietenul", dîndu-și arama pe față, devenea din ce în ce mai brutal. El îi prezenta fetei imagini din cele mai înfricoșătoare. Astfel, îi spunea că dacii îi ucid pe cei prinși, fără excepție, și că Sempronius atîrna acum ciugulit de corbi în vreun ștreang, cu oasele desprinse și căzute unele peste altele sub craca de care fusese spînzurat. Sau îi spunea că bunul lui prieten, aruncat în Danubius, sta umflat de apă gata să plesnească, după ce peștii îl lăsaseră fără nas și urechi. Fata începu să-l urască, și numai că nu-l da afară, cînd îl auzea astfel vorbind. De aici și nenorocirea lui Senecio. Cu cît Petronia se purta mai rece cu el, cu atît centurionul se înfierbînta mai puternic, pînă cînd se trezi că o iubea cu adevărat, că nu mai putea trăi fără ea. Tocmai el, afemeiatul și desfrînatul Romei, îndrăgostit !... Dragostea însă nu ocolește pe nimeni. Cuprins de deznădejde în fața tenacității fetei, o ceru într-o zi în căsătorie. Dar spre marea lui surprindere, nici acest mijloc oficializat de a o avea, nu dădu rezultat. Petronia îl refuză sfidîndu-l : „Ori Sempronius, ori nimeni !" Senecio simțea cum îl cuprinde furia. Cum, nici cînd era gata să-și vîndă libertatea luînd-o de soție, această încăpățînată tot nu-l accepta ? ! La așa ceva chiar nu se așteptase !... O iubea din ce în ce mai mult. O iubea ca un sălbatic. De la o vreme, văzînd că era inutil să mai insiste, lăsă timpul, care le rezolvă pe toate, să-i dovedească fetei deșertăciunea cuvintelor ei : „Ori Sempronius, ori nimeni !" O vizita mai rar, se abținea de la orice declarație de dragoste, ba

mai mult, își manifesta regretul că se gîndise o clipă la ea altfel decît ca la iubita prietenului său. Era hotărît să aștepte. Cunoștea el un vechi proverb oriental : „Celui ce știe să aștepte, timpul îi deschide porțile". Numai că depinde cui și ce fel de porți !...

Trecuse mai bine de un an de așteptări zadarnice.

Printre florile ce decorau grădinița din fața casei Petroniei, ziua se îngîna cu noaptea. În mijlocul grădiniței se aflau două bănci una în fața alteia. Pe una stăteau Petronia și Acutia. Pe cealaltă, Senecio. El le povestea înflăcărat despre noile succese repurtate în Britannia de Ostorius Scapula, succesorul lui Plautius la comanda trupelor trecute peste Marea Mînecii. Deodată, poarta se deschise încet și un tînăr nu prea înalt, tras la față, ars de soare și vînt, dar îmbrăcat după toate regulile modei [39] într-o togă albă, elegantă, se apropie cu pas rar de grupul celor trei... Senecio, care era cu fața spre poartă, îl văzu primul. Vorba i se opri în gît, iar fața i se crispă ca lovit de un pumnal între omoplați...

Era Sempronius !...

Mă tem că beţia m-ar face să săvîrşesc vreo prostie ce m-ar ruşina.

THEOGNIS

19. OBIŞNUINŢA E CEL MAI ÎNFRICOŞĂTOR TIRAN

În timp ce Sempronius îşi depăna firul amintirilor, atenţia unor invitaţi de la cîteva mese era atrasă, ceva mai departe, de Senecio care povestea cu gesturi largi o altă întîmplare.

— ...În sfîrşit, am ajuns ! — spunea el pe ton afectat — Se înserase cînd am intrat, după atîta drum, în tabăra pretorienilor. I-am prezentat ofiţerului de serviciu ordinul generalului Clemens prin care mă trimitea la Roma însoţit de zece pedestraşi din castrul de la Lederata. Apoi l-am anunţat că eu nu voi rămîne în tabără deocamdată, întrucît în seara aceea doream foarte mult să-mi revăd părinţii, rudele şi prietenii care mă aşteptau acasă. Ofiţerul de serviciu mi-a spus pe ton grav că odată ce m-am prezentat, nu mai puteam pleca decît cu aprobarea Comandantului. Dar la ora aceasta prefectul nu e în tabără ca să-mi îngăduie să plec, i-am răspuns eu. „De aceea nici nu vei pleca", zise el. Deodată am simţit cum mi se urcă sîngele la cap. M-am stăpînit totuşi şi i-am spus : În lipsa lui, ofiţerul de serviciu este comandantul taberei. „Exact !" aprobă el. Atunci fă bine rogu-te şi învoieşte-mă pînă mîine dimineaţă. „Cu dragă inimă, dar nu-mi stă în putinţă. Mai mult, cred că nici Comandantul nu te-ar fi învoit, fiindcă toţi militarii veniţi din afara Romei trebuie să rămînă în carantină cîteva săptămîni." Cîteva săptămîni ? m-am repezit eu. Dar ce, noi sîntem ciumaţi, noi sîntem leproşii voştri ? „Degeaba te răsteşti la mine. Deocamdată veţi fi conduşi

într-o clădire separată, de unde nu veţi avea nici un fel de legătură cu nimeni, pînă ce vraciul taberei nu-l va informa pe comandant dacă aţi adus sau nu cu voi vreo boală molipsitoare." Să mi se facă rău cînd am auzit că voi fi ţinut şi în carantină. De două ori închis ! Închis la izolare, ce se găsea şi ea închisă între zidurile taberei. Scăpasem dintr-o închisoare şi dădeam peste alta, dublă. Acasă mă aşteptau nerăbdători bătrînii mei părinţi şi ceilalţi invitaţi.

— Nu te supăra că te întrerup — zise unul dintre cei care-l ascultau pe Senecio cu atenţie — Dar de unde ştiau părinţii tăi că vei sosi tocmai în seara aceea ?

— Ai dreptate. Am uitat să spun că mergînd spre Roma, am fost ajuns din urmă de un curier călare. L-am oprit. Socotind după stîlpii miliari [40] ce marcau *via Nomentana* pe care mărşăluiam spre Cetate, mi-am dat seama exact cînd voi ajunge acasă. Am scos o monedă de aur şi i-am arătat-o curierului. Vrei s-o ai ? Desigur ! am răspuns tot eu. Ca să o primeşti, trebuie să-mi faci un mic serviciu. Vei trece să-l anunţi pe tatăl meu că în seara zilei de... sînt la Roma. Să pregătească un ospăţ mare. Să-mi invite prietenii şi pe cine mai doreşte el. Să pregătească bunătăţi alese că sînt înfometat ca un lup... Mă săturasem pînă peste cap de pîinea uscată la care ronţăisem mai bine de o lună... Mai spune-i că sînt însetat ca un om rătăcit în deşert. Nu, nu, asta să nu-i spui, că se sperie.

— Nici nu era nevoie să-i spună — îl întrerupse un comesean — fiindcă ştia tatăl tău ce burete porţi ascuns în stomac !...

— Desigur, desigur — zise Senecio rîzînd — Apoi i-am dat adresa mea, l-am întrebat cum îl cheamă şi unde îl pot găsi. Ştiţi, aşa, pentru orice eventualitate, dacă ar fi fugit cu moneda de aur, deşi nu era cazul, întrucît îl asigurasem că tata e foarte bogat şi că va fi cum nu se poate de mărinimos cu el aflînd îmbucurătoarea veste ce-i aducea... Şi acum să mă întorc la tabăra pretorienilor în care, după cum v-am spus, de-abia intrasem. Ofiţerul de serviciu, după ce-mi arătase frumoasele perspective ale debutului meu ca străjer împărătesc, dădu ordin unui pretorian să ne conducă la izolare. Îmi spuse apoi scuzîndu-se că, întrucît masa fusese deja servită trupei, de-abia a doua zi vom intra în porţie cu hrană caldă. Ce ziceţi de asta ? !

Toată ziua nu mîncasem nimic, numai pentru a savura mai cu poftă bunătățile pregătite acasă, iar acum nu puteam sorbi nici măcar o zeamă fierbinte. Auzind de mîncare, și mă știți cît de pofticios sînt, simțiî cum zeci de șobolani flămînzi îmi aleargă prin stomac. În fața ochilor îmi apăru masa pregătită cu gust și rafinament în cinstea sosirii mele. Mă cuprinse amețeala. N-am mai putut răbda ! M-am îndreptat spre soldații cu care veniserm și am început să urlu de răsuna curtea taberei : Pedestrași, ridicați spadele ! După mine ! Ca la Lederata ! Atacați ! Apoi strigai furios către santinela înfiptă în poartă : Străjer ! Ferește, dacă ți-e dragă viața ! Străjerul se feri rămînînd apoi încremenit cu mîna pe spadă, în timp ce noi, împingînd greoaia poartă, ieșeam afară din tabără. Surpriza era totală. Dar de-abia ieșiți, unul din pedestrași îmi strigă : „Bagajele, centurioane, armele ! Au rămas înăuntru." Într-adevăr. Oamenii nu aveau de unde să știe că vroiam să-i scot cu mine din tabără, încît nu-și luaseră decît spada, așa cum le ordonasem. Înapoi, în tabără ! strigai din nou. Un ropot scurt de pași, și oamenii erau cu bagajele, cu scuturile, cu sulițele în mîini. Un alt ordin căzu din nou ca trăsnetul : Înainte, asaltați, spre poartă ! Și alt ropot de pași se auzi, înainte ca străjerul să apuce.a ne trînti poarta în nas. Eram în afara zidurilor. Mergînd în fruntea cuceritorilor care se aliniaseră repede în spatele meu, deși buimăciți încă de du-te-vino ce-l executaseră, m-am îndepărtat de tabără. Parcă văd și acum mutrele eleganților pretorieni livizi de spaimă în fața celor trei atacuri fulgerătoare ale pedestrașilor de la Lederata. Îi băgasem în groază nu numai eu cu strigătele mele, dar și băieții mei plini de praf și tatuați pe față cu linii șerpuite ale transpirației uscate. Nu li se mai vedeau decît ochii, ochii deveniți deodată sălbatici în mijlocul unor fețe, care, la ordinele mele, se transfiguraseră crispate într-o schimonoseală întîlnită numai în maxima încordare a unei lupte pe viață și pe moarte. În momentul acela și-ar fi ucis și părinții. Nu exagerez cu nimic !

— *Gravissimum est imperium consuetudinis* * — filosofă unul dintre ascultătorii mai în vîrstă.

---

* Puterea obișnuinței este de neînlăturat.

— Într-adevăr — adăugă Burrus — obișnuința e un tiran. Trăind atîția ani între meterezele castrelor situate în apropierea dușmanului, trăind într-o permanentă încordare și luptă, soldatul nu mai cunoaște altă viață decît aceea a războiului. Ia-i spada din mînă și l-ai lăsat infirm. Obișnuința e cel mai înfricoșător tiran. Cum ne-am putea explica altfel faptul că, după douăzeci de ani de serviciu militar, cu toate privațiunile suportate, nenumărați veterani se reangajează luptînd în continuare pînă cînd, cuprinși de bătrînețe, le tremură mîna pe spadă. Te uiți cu o mîndrie de care numai noi romanii ne putem bucura, cum le sclipesc ochii ostașilor noștri plini de fericire, cînd își însoțesc generalul în triumful acordat de senat. Iar această supremă recompensă e datorită lor, eroismului soldaților romani la care au ajuns prin obișnuința înrădăcinată de secole și devenită a doua natură.

Mai mulți invitați începură să comenteze pe seama invincibilei armate aducîndu-i tot felul de elogii. Burrus, care provocase într-un fel discuția, interveni din nou :

— Dar s-ascultăm ce a mai urmat, fiindcă eu, în calitatea mea de militar și comandant al gărzilor caesarului, nu-mi pot închipui că pretorienii au leșinat chiar așa, ca niște muieri însărcinate, să mă ierte distinsele matroane, la vederea înspăimîntătoarelor figuri ale camarazilor lor veniți de pe graniță.

— Chiar dacă ar fi leșinat, știam că își vor reveni curînd — zise grăbit Senecio — și că vor da alarma, așa cum de fapt s-a și întîmplat. Despre consecințele actului meu brutal, cît și despre încălcarea rînduielilor sacre ale taberei nu voi mai vorbi, spre a nu-i tulbura somnul bietului meu tată ce a trebuit să uzeze de toată influența pe care o avea la palat, pentru ca pînă la urmă să mi se deschidă de bună voie poarta taberei pretorienilor pe care eu o deschisesem cu forța.

Senecio ridică, într-un gest solemn, cupa cu vin și turnă în memoria repauzatului tată cîteva picături pe stelele multicolore ale mozaicului de sub picioare, după care continuă :

— Cît despre fapta înspăimîntătoarelor figuri s-au purtat multe discuții în contradictoriu. Unii pretindeau că sînt

și ei vinovați, fiindcă nu trebuia să execute ordinul meu care îi asmuțea împotriva unor camarazi de-ai lor. Alții socoteau că erau obligați să-mi dea ascultare în orice situație și de aceea au pornit orbește să forțeze poarta taberei. Ordinul nu se discută ! Aceștia din urmă au cîștigat disputa, mai ales că au venit cu sumedenie de exemple din războaiele civile, cînd legiuni întregi s-au măcelărit între ele executînd ordinul dat de generalii care se înfruntau.

— Aceasta este cu totul altceva — îl întrerupse Burrus. Față de generalul comandant ei depuseseră un *sacramentum* * care-i obliga la o ascultare totală, pe cînd față de tine, „spaimele" tale nu-ți juraseră credință pînă la moarte.

— Și totuși au scăpat cu fața curată din această încurcătură — răspunse Senecio — Au fost ei pedepsiți, e adevărat, dar pentru cu totul altceva. S-au făcut vinovați că au umblat noaptea beți turtă și, urlînd cît îi ținea gura, au ridicat în picioare cartierele pe unde treceau. Ba i-au mai și lovit pe cîțiva cetățeni de care s-au ciocnit în drum.

— În care drum, nu înțeleg ! — zise unul dintre invitați — Cînd au băut ? Unde se îmbătaseră ?... Ori erau beți de victoria repurtată !...

— Dacă n-ai să mă mai întrerupi, vei afla imediat cînd și unde s-au îmbătat. Deci, scăpați de carantină, ne-am îndreptat în graba cea mai mare spre *porta Nomentana* din nordul Cetății, pentru a intra mai repede în oraș. Noroc că era noapte, încît străjerii ne-au deschis luîndu-ne drept pretorieni, așa cum le strigasem eu de la distanță pretinzînd că sîntem trimiși într-o misiune urgentă. Am zbughit-o în fugă pe lîngă ei, iar eu m-am făcut că nu aud somația prin care mi se cerea tăblița cu libera trecere. În urma noastră am auzit alarma. Străjerii observaseră, după uniforma noastră deosebită de a eleganților apărători ai împăratului, că nu eram pretorieni. Prea tîrziu însă. Odată intrați în Cetate era greu să ne mai găsească cineva prin întortocheatele străzi în care ne afundasem. Mergeam acum liniștiți și aliniați ca o trupă într-adevăr în misiune, încît urbanii [41] cu care ne-am mai întîlnit, nu s-au întrebat ce e cu noi. Atît le trebuia ! Îi zăpăcisem noi pe falnicii pre-

---

* Jurămînt.

torieni, dar pe aceştia ! Însoţit de războinicii mei aş fi îndrăznit să mă bat cu o cohortă întreagă de paznici. Mai ales că foamea ce mă chinuia din ce în ce mai rău îmi dădea un curaj neîntîlnit. S-au văzut mulţi eroi datorită foamei ! Pînă acasă mai aveam însă o bucată bună, după ce ocolisem centrul Romei spre a ni se pierde urma. În starea în care mă aflam, mă pocneşte deodată un miros de cîrnaţi prăjiţi. „Parfumul" lor m-a izbit ca o măciucă în creştetul capului. Degeaba răbdasem toată ziua ca să mă înfrupt acasă din peloride, spondili şi stridii prăjite, din muşchi de capră, păsări în pesmet, uger de scroafă şi pateuri din cozi de rac cusute în prapure de miel. Degeaba ! N-am mai putut rezista şi le-am spus băieţilor : În noaptea asta sînteţi invitaţii mei, la mine acasă, după eroismul de care aţi dat dovadă. Dar pînă atunci, să intrăm în taberna aceasta şi să înfulecăm din picioare cîte un cîrnat cum numai la Roma se pregăteşte. Am intrat. Nu bem nimic, le-am zis soldaţilor. E păcat de vinul îndulcit care ne aşteaptă acasă. O fi fost păcat, într-adevăr, dar după cîteva înghiţituri din cîrnaţii puternic ardeiaţi şi piperaţi, îmi luase gura foc. Şi focul trebuia stins. Cum prin apropiere nu era nici un vigil [42] să ne salveze, n-am avut încotro... Dă-ne cîte o cană de vin, am cerut eu. Numai una, băieţi, să ne astîmpărăm puţin focul, le-am zis pedestraşilor. Aşa cîrnaţi gustoşi şi aşa vin bun de cînd sînt pe lume nu mîncasem şi nu băusem. Dar cum numai primul pas e greu de făcut, m-am trezit spunînd : Încă una ! Mai bem o cană şi-am plecat. După a treia care i-a urmat aproape imediat, obosiţi frînţi cum eram, am început să ne înveselim. Ce tabernă e asta fără fete ? întrebai eu la un moment dat. Hai, vitejii mei, să plecăm de aici. Roma nu mai are fete ! Dar Roma avea destule şi încă dintre cele mai atrăgătoare. Mi-am amintit de raidurile mele nocturne de altădată şi de tabernele prin care petreceam. Le-am luat la rînd... Cînd ne făceam apariţia cu mutrele prăfuite şi nerase, înfierbîntate nu de luptă, ca în tabăra pretorienilor, ci de vin, toţi încremeneau. Mă distra grozav ! Copiii lui Marte [43], încărcaţi ca nişte catîri, îşi aruncau pe mese, peste cănile cu vin şi blidele cu mîncare, într-un zgomot de infern, bagajele şi fierotenriile pe care de-abia le mai tîrau după ei. Spectacolul era unic... Dar economiile ? Economiile strînse ani de zile în tabără, pentru

ce erau oare făcute ? Aşadar, dam de băut la toată lumea. Încet, încet, atmosfera se încălzea. Fetele erau primele care se apropiau, auzind zornăitul banilor, la început mai timide, ca în scurtă vreme să fim cu ele pe genunchi — Senecio se opri o clipă, luînd mina unui om foarte pudic, după care spuse : Prezenţa printre noi a onorabilelor matroane mă obligă să ocolesc unele scene, deşi ar fi constituit poate partea cea mai frumoasă şi picantă a întregii mele povestiri — după o altă scurtă pauză de efect continuă : Într-un tîrziu, cred că trecuse de ora a şasea [44], am pornit-o spre casă pe nu ştiu cîte cărări într-un vacarm asurzitor cu ceata de războinici după mine. Dar beţivii ştiu să facă şi linişte, însă numai atunci cînd pun la cale ceva foarte zgomotos. Ajunşi acasă, am intrat în parcul vilei sîsîind şugubăţ cu degetul pe buze şi ne-am apropiat de sala unde numeroşii invitaţi se întrebau probabil ce era cu mine de nu mai soseam. Părinţii erau desigur cei mai îngrijoraţi. Pe sclavii întîlniţi în cale îi opream cu noi, pentru a nu da de veste că am sosit. Soldaţii le aruncau pe umeri bagajele. Ştiţi că pe timpul luptei bagajele rămîn undeva mai în spate. Da, iubiţi şi distinşi oaspeţi, fiindcă se pregătea o luptă crîncenă. Ce am fi putut pregăti noi, ce ne-am fi putut imagina noi, pentru a crea invitaţilor o plăcută surpriză, dacă nu o luptă ! Noi, ostaşii !... Aluzie la obişnuinţă şi la a doua natură. Aşadar, sub acoperirea acordurilor de ţitere şi lire ce răzbăteau din sala de ospăţ, ne-am apropiat gata de atac. Urma să executăm un atac prin surprindere. Soldaţii şi-au tras spadele. Sclavii, în spatele nostru, aşteptau cu bagajele gata să ne urmeze. Eu am trecut în frunte şi la un semnal scurt am năvălit în *triclinium*... Urletele atacatorilor se amestecau cu ţipetele de groază ale invitaţilor. Multe femei leşinaseră, printre care şi mama. Deşi îmi îmbărbătam soldaţii cu strigăte ca în *Valea lui Hades* : Ucideţi, zdrobiţi, să nu rămînă picior de barbar..., deşi „barbarii“ îngroziţi tremurau ca varga pe sub mese sau înghesuiţi prin colţurile încăperii, atacul progresa foarte încet. Atacatorii de-abia se mai ţineau pe picioare poticnindu-se sub efectul vinului urcat la cap... Trebuia să urmeze apoi momentul al doilea al exerciţiului tactic pregătit şi numit de mine : După război, pace !... Trebuia să urmeze deci împăcarea, sărutările, îmbrăţişările revederii.

Așadar la un alt semnal, am încercat să strigăm : Ura ! Ura ! Bine v-am găsit ! Bine v-am găsit sănătoși !... Dar nici măcar sărbătorirea victoriei nu se mai putu desfășura cu tot entuziasmul. Înspăimîntătorii de la poarta taberei pretorienilor, cu ochii lor sclipitori, sălbatici, plini de bărbăție, erau acum de nerecunoscut. Cu greu mai participau la instaurarea păcii !... De-abia se mai auzea, mai mult șoptit, cîte un „ura" sau cîte un „bine v-am... bine v-am găsit..." Liniștea, tulburată doar de suflul întretăiat și obosit al atacatorilor căzuți pe jos, se așternu peste *triclinium* asemănătoare liniștei ce se așterne pe cîmpul de luptă tulburată doar de fîlfîitul corbilor cînd se lasă deasupra cadavrelor... Primii și-au revenit, bine-nțeles, „barbarii", care, ieșind rînd pe rînd de sub mese și de prin colțurile pe unde se ascunseseră și dîndu-și seama că totul fusese numai o farsă, priveau amuzîndu-se la cîmpul de luptă presărat cu înspăimîntătoarele „cadavre". Cîțiva dintre comeseni, cu imaginație mai bogată, crezînd că dezastrul bătăliei fusese anume regizat și că bietele cadavre jucau teatru, începură să strige plini de entuziasm : „Bravo, bravo artiștilor, minunat, minunată înscenare !" Și într-adevăr, ce artist ar fi putut juca mai bine rolul unui bețiv ca însuși cel beat ! Eu îmi îmbrățișai tatăl, care făcea parte dintre cei ce știau că „bețivii" erau beți de-a binelea, cunoscîndu-mi năravul, apoi mă grăbii s-o ajut pe mama să-și vină în fire. Mult timp după aceea ea nu și-a mai revenit.

— Gurile rele zic că de aci i s-ar fi tras sfîrșitul — zise unul dintre comeseni.

— Prostii ! — spuse rece, indiferent și fără remușcări povestitorul ce nu-și făcea niciodată probleme de conștiință, continuînd apoi pe ton de amuzament : „Asanarea" cîmpului de bătălie s-a făcut apoi prin evacuarea „echipei artistice" într-o altă încăpere unde băieții, care între timp își mai reveniseră, s-au înfruptat, desigur, pentru prima dată în viața lor, din bunătățile ce avusesem grijă să le fie oferite din plin. În *triclinium*, invitații își luaseră locurile la mese comentînd și făcînd mare haz pe seama războiului ce luase sfîrșit... din lipsă de combatanți. Glumele s-au extins și asupra „barbarilor", care, spre deosebire de adevărații barbari, n-apucaseră să pună mîna nici măcar

pe o farfurie pentru a se apăra. Mai ales femeile, prezente la atacul înscenat de mine, îi înțepau cu arma lor obișnuită, mai ascuțită ca spada, ridiculizînd „curajul" celor căzuți de spaimă sub mese. Unele mai tinerele, „foarte revoltate și foarte speriate", spuneau că, dacă nu aranjam eu lupta astfel încît să ia sfîrșit într-un mod atît de ingenios, ar fi ajuns, abandonate de soții lor, victime sigure ale sălbaticilor soldați. Dar această grotească întîmplare — încheie Senecio cel ipocrit — cît și veninoasele glume ale femeilor aveau loc cu vreun deceniu în urmă, cînd societatea nobililor romani se afla sub nefasta influență a Messalinei și cercului ei de desfrînați.

— Vorbești în așa fel, Senecio, ca și cum azi n-ar mai fi aceeași depravare ca atunci — spuse una din matroane, dînd alt curs discuției — Cel puțin Messalina era tînără, frumoasă și nu-și ascundea poftele ei spre desfrîu. Azi, acestea se săvîrșesc poate chiar mai rău ca atunci, dar se fac în taină, sub masca austerității și a cinstei. Sînt și acum femei extrem de perfide, și încă dintre cele mai sus puse, care se dedau la cele mai odioase fapte.

— Nici chiar casa caesarului nu e scutită de astfel de acte — zise unul din senatori.

Anicetus, care o dușmănea de moarte pe Agrippina, mama lui Nero, interveni și el :

— Eu am auzit că împărăteasa-mamă, sulemenită și gătită cum nu se poate mai atrăgător, încearcă, pe timpul ospețelor de la curte, să-și tîrască în mocirla desfrîului propriul ei copil.

— Unii pretind că ar fi mers chiar mai departe — zise senatorul.

— Pe toți zeii infernului ! — îi întrerupse Burrus — Nu cred că e în stare o femeie, o mamă, de atîta mîrșăvie.

— Eu sînt convins — zise pătimaș Anicetus — Nu v-am spus tot ce am auzit, fiindcă nu vreau să ponegresc familia caesarului.

— Împăratul nu are nici o vină —, chiar dacă ar fi ceva adevărat în povestea aceasta — se amestecă și Seneca ce se apropiase între timp de grupul din jurul povestitorului.

— Nu numai că nu are nici o vină, dar se spune că și-ar fi respins mama, scîrbit de atîta nerușinare — adăugă aceeași matroană trecută de patruzeci de ani, ca și Agrip-

pina, și care probabil avea și ea vreo veche răfuială cu împărăteasa.

— Nero a îndepărtat-o din palat lipsind-o chiar de garda-i personală, nu atît pentru încercările ei de a-și cuceri fiul, despre care, sincer să vă spun, mie nu-mi vine să cred — interveni din nou Seneca — El a luat această măsură, fiindcă nu mai poate să suporte pornirile ei nestăvilite de a-l conduce, de a-l stăpîni pe el și întreg imperiul.

— Și de a se amesteca în viața lui intimă — îl completă Senecio adăugînd : Caesarul e tare furios pe Agrippina. Cînd îl batjocorește Poppaea, metresa lui care are șapte ani mai mult decît el, spunîndu-i că e un țînc care se ascunde în poalele mamei, l-apucă nebunia.

Nimeni din cei prezenți nu se mai ferea s-o judece cu asprime pe Agrippina căzută în dizgrația împăratului. Ei criticau violența ei, intrigile, comploturile și crimele pe care le punea la cale. Burrus și Seneca se plîngeau de insultele cu care împărăteasa-mamă îi împroșca, deși erau cei mai apropiați colaboratori ai caesarului.

În timp ce invitații continuau s-o încrimineze pe Agrippina, Anicetus, îndreptîndu-se spre ieșire, îi făcu semn lui Sempronius să-l urmeze.

*Suave, mari magno, turbantibus aequora ventis, / E terra magnum alterius spectare laborem.**

LUCRETIUS

20. DAR DACĂ PERSONA ŞTIE SĂ ÎNOATE ?...

Anicetus, comandantul flotei de la Misenum, să fi avut în jur de cincizeci de ani. Era mic şi îndesat, cu fruntea îngustă şi nasul subţire ca tăişul unui pumnal. În ochii lui mici se citea făţărnicia şi răutatea.

El era prezent printre oaspeţii lui Sempronius nu fiindcă îl invitase acesta, ci fiindcă libertul venise anume pentru a discuta ceva foarte important cu gazda.

Însoţit de procuratorul din Ostia se afundase pe una din aleile întunecoase ale parcului. Privind în stînga şi în dreapta pentru a se asigura că nici o ureche indiscretă nu se ascundea în vreun boschet, Anicetus intră direct în subiect :

— Împăratul are nevoie de o anume corabie cu ajutorul căreia să trimită pe cineva într-o călătorie... foarte îndepărtată.

— Ce înseamnă „foarte îndepărtată" ?

— O călătorie fără întoarcere. De aceea are nevoie de o corabie cu care să se poată ajunge în împărăţia lui Neptun **. Acum cred că ai înţeles. Ambarcaţiunea trebuie astfel meşteşugită, încît, la momentul potrivit, să se poată repede duce la fund.

— Şi de ce îmi spui mie toate acestea ? — întrebă temător Sempronius.

---

* E plăcut ca de pe ţărmul sigur, cînd marea este furtunoasă şi vînturile stîrnesc talazuri, să priveşti la groaznica primejdie în care se află alţii.

** Zeul mării ; identificat cu Poseidon din mitologia greacă.

— Fiindcă tu vei ordona să fie meșteșugită, în cel mai mare secret, pe unul din șantierele din Ostia, unde ești atotputernic.

— A spus împăratul să pregătesc chiar eu această corabie ?

— N-a spus chiar tu, dar unde s-ar putea pregăti mai bine ca într-un șantier de sub supravegherea ta ?

— De ce nu vorbești cu un armator din port ?

— Eu nu-i cunosc așa de bine ca tine. Numai tu știi cu cine să discuți, în așa fel încît să prezinte cea mai mare încredere. Totul trebuie făcut, repet, în mare secret. Este altceva cînd cere aceasta un funcționar de vază al caesarului și alta cînd aș cere eu, care nu am nici o autoritate asupra lor.

— De ce nu „meșteșugești" una din multele corăbii pe care le ai tu în flota de la Misenum ? Nu ar fi mai simplu ?

— Nu, fiindcă în primul rînd ambarcațiunea aceasta trebuie să arate ca o frumoasă lebădă elegantă și cu tot confortul, demnă de a fi oferită cuiva de către împărat, iar eu nu am sub comanda mea decît vase de război. În al doilea rînd, dacă *persona* * ce va trebui să dispară în „naufragiul" pregătit de noi ar vorbi din întîmplare cu vreun marinar de pe corabie și ar afla că frumoasa navă a pornit de la Misenum, unde știe că eu sînt comandant, ar putea intra la bănuieli. Cu excepția unui singur om al meu care va scufunda corabia, echipajul, pe care îl vei da tot tu, nu trebuie să știe nimic.

— Un singur om să scufunde o navă !

— Nu e chiar singur, dacă te adaug și pe tine...

— Cum, și pe mine ? — îl întrerupse furios Sempronius — Nu cumva îmi vei cere acum să urc și eu pe această corabie a morții !

— Nici vorbă, nici vorbă ! Așteaptă, de ce te grăbești ? Deci, dacă te adaug și pe tine, și pe armatorul cu care vei vorbi, și pe unul sau doi dulgheri de încredere aleși de armator și care vor executa trapa din fundul corăbiei ce va fi mînuită de omul meu, vei vedea că acesta nu e chiar așa de singur.

— Ai uitat să mai adaugi încă unul care face parte de pe acum din echipa morții.

---

* Persoană, individ.

— Pe împărat. Ai dreptate, uitasem ! Desigur, pe cel cu ideea — zise Anicetus făcîndu-se că nu pricepe aluzia.

— Lasă-l pe împărat. Nu la el m-am gîndit — se grăbi Sempronius să spună neconvenindu-i că libertul l-ar fi acuzat că îl amesteca pe Nero în ceea ce el numise „echipa morţii". Caesarul s-ar fi înfuriat, desigur, auzind că un supus al lui l-ar fi socotit printre „coechipierii" la săvîrşirea unei crime. Comandantul de la Misenum era în stare să-i spună. De aceea, Sempronius adăugă cu prudenţă în glas :

— Nu la bunul nostru împărat m-am referit, ci la tine. Nu cred că el ar sacrifica întreg echipajul unei nave pentru a face să dispară, odată cu acesta, şi *persona* în cauză. Un adevărat masacru pe care bănuiesc că tu l-ai pus la cale.

Sempronius îl nimerise pe Anicetus, fiindcă într-adevăr acesta, aflînd de dorinţa împăratului de a se descotorosi de stînjenitoarea *persona*, îi propusese s-o înece angajîndu-se ca el să ducă la îndeplinire odioasa faptă. Dar de ce fusese aleasă ca „armă" a morţii naufragiul şi nu altceva ? Fiindcă, atît împăratul, cît şi libertul o cunoşteau foarte bine pe viitoarea victimă. Aceasta, dîndu-şi seama că e în primejdie, ştia să se ferească. Ea trăise mult timp la palat şi îşi amintea de ciupercile otrăvite care-l trimiseseră pe împăratul Claudius peste apele negre ale Styxului. Îşi amintea şi de cupa servită din ordinul lui Nero lui Britannicus, după care imediat băiatul plecase şi el pe acelaşi drum urmat de Claudius. De aceea devenise, într-un fel, imună folosind şi familiarizîndu-se cu tot felul de antidoturi, care ar fi putut-o salva chiar după o imprudenţă săvîrşită, să zicem, din neatenţie. Deci otrava era greu să i se administreze, iar fierul lăsa urme. Naufragiul însă vine de la zeii răzbunători care-i pedepsesc cu asprime pe duşmanii divinului caesar.

— Şi fiindcă tot mă iei complice într-o asemenea ispravă în care vor trebui să moară atîţi nevinovaţi, nu crezi că ar fi cazul să cunosc cine e *persona* ? — întrebă Sempronius.

— Nu cred că o cunoşti, şi nici nu văd la ce ţi-ar fi de folos — se mulţumi Anicetus să-i răspundă de teamă că, dacă i-ar fi dezvăluit numele, procuratorul s-ar fi opus cu

îndîrjire — Cît privește moartea atîtor nevinovați, nu-ți face griji, fiindcă totul se va întîmpla în apropierea coastei, unde marinarii se vor putea salva, mai ales dacă, în mod discret, vei aranja ca echipajul să fie format din buni înotători. În felul acesta va fi „masacrată" o singură persoană. Acum te-ai liniștit ? Veți dormi, tu împreună cu scrupuloasa ta conștiință, fără coșmare.

— Dar victima nu are voie să înoate și ea ca ceilalți marinari ? Dacă știe să înoate ? Dacă se va salva și va da în vileag totul ? Nu-i va fi așa de greu să bănuiască, mai ales de va fi și o vreme frumoasă și o mare liniștită cu fața-i ca oglinda. Sau vei „comanda" și furtuna ?

— M-ai amețit cu atîtea întrebări. Ba că e albă, ba că e neagră — zise Anicetus scos din sărite — Nu știe să înoate și nu se va da nimic în vileag. Ești mulțumit ?

— Nu sînt deloc mulțumit. Și cum aș putea fi, cînd mă faci complice la crimă !

— Nu e vorba de crimă, ci de pedeapsă.

— Pedeapsă, ori crimă, în cazul de care-mi vorbești tot moartea unui om înseamnă. Și de unde știu eu că nu e vorba de un complot urzit împotriva caesarului ? Poate că victima pe care te ferești atîta să mi-o numești, este chiar împăratul.

— Văd că nu am cu cine discuta. Acum mă bănuiești că aș putea să-mi ucid stăpînul !... Nu-mi rămîne decît să-l rog pe el să-ți vorbească. Vei avea ocazia să-i spui personal că-l socotești printre complici. Eu am venit la tine gîndindu-mă că te vei grăbi să-l servești pe cel care te menține în înalta funcție pe care o ocupi. Și ca să fiu mai precis : pe care i-o datorezi.

Aci avea dreptate șantajistul, încît lui Sempronius nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să treacă la realizarea unealtei ucigașe chiar împotriva voinței sale.

Amare iuveni fructus est, crimen seni. *

PUBLILIUS SYRUS

21. ROMA, SOCIETATE DE CONSUM

Cordubanul [45] își luă primul rămas bun de la invitații lui Sempronius. De multă vreme nu-și mai permisese luxul de a se abate, ca în această noapte, de la recomandarea: „Devreme la culcare, devreme la sculare". Amfitrionul îl conduse într-una din încăperile catului superior rezervate oaspeților. Peste cîteva ore se vor ivi zorile și filosoful împreună cu soția vor pleca spre Roma.

Seneca prefera să meargă pe lumină, cînd *Via Ostiensis* era descongestionată în mare parte de vehiculele de transport. Acestea, neavînd voie să intre ziua în Cetate, pentru a se evita astfel aglomerările și zgomotele, circulau numai noaptea. Atunci se înghesuiau spre porțile Romei în coloane nesfîrșite, într-o larmă și hurducătură asurzitoare, însoțite de înjurăturile surugiilor și pocnetele bicelor.

Ostia, colonie romană înființată cu vreo patru secole în urmă, devenise un fel de suburbie a Romei și cunoștea o foarte intensă activitate comercială. Aci se aflau sediile celor peste 150 corporații de armatori, antreprenori-constructori, angrosiști de cereale, negustori de vinuri, cojocari, frînghieri, dulgheri, zidari, tîmplari, cărăuși, paznici, hamali, catîrgii, marinari. Portul era ca o pompă care aspira din toate colțurile lumii produse și bunuri dintre cele mai variate, distribuindu-le apoi societății de consum din Roma.

* Pentru cel tînăr a iubi e o încîntare, pentru bătrîn o greșeală.

Odată cu lăsarea serii, pe drumul pavat cu lespezi de piatră din lungul Tibrului se înșiruiau spre Cetate, cît vedeai cu ochii, care grele, cotigi și tot felul de vehicule încărcate cu grîu sosit din Africa sau Egipt ; carne din Gallia, Britannia sau Pont ; untdelemn din Hispania ; vinuri din Dalmația, Asia Mică sau Siria ; vînat din Gallia ; brînzeturi și pește din țările Pontului ; mirodenii din Arabia sau India ; lînă de pe coasta Caucazului sau din Hispania ; mătase brută sau prelucrată din China ; stofe fine brodate sau vopsite cu purpură, ori țesute cu fir de aur din Asia Mică, Siria sau Egipt ; piei cu blană fină din colonia grecească Tanais de la gurile Donului ; aur din Dalmația ; plumb, argint și aramă din peninsula Iberia ; esențe de lemn prețios și fildeș din Mauretania ; obiecte de sticlă din Asia Mică, Siria sau Egipt ; ceramică din Asia Mică ; papirus din valea Nilului ; parfumuri, geme și pietre prețioase din Orient ; abanos, coral și perle din India ; chihlimbar și ambră de pe țărmul Mării Baltice ; porfiră din Arabia ; baga din Etiopia ; șofran de pe malurile rîului Cydnus ; statui și opere de artă din Grecia ; animale sălbatice pentru spectacolele de circ aduse de peste Deșertul Saharei.

Intrate în Roma pe *Porta Ostiensis*, vehiculele se îndreptau, prin străzile înguste ale Cetății, spre diferite piețe, ateliere, prăvălii, bazare, taberne, depozite, abatoare descărcînd mărfurile cele mai variate cu putință : grîu, mei, orz ; sare marină ; carne „pe picioare", tăiată sau conservată, de porc, vacă, oaie, capră, mistreț, cerb, iepure sau hîrciog îngrășat cu ghindă ; găini, gîște, rațe, porumbei sălbatici, turturele, cocori, fazani, sturzi ; nisetru, țipari, mreană, merlan, scrumbii, calcan, ton, știucă, nevăstuică de rîu, lampretă de apă dulce, crustacee, midii, raci ; diferite moluște sau fructe de mare ca : languste, ghinde-de-mare, arici-de-mare, pieptene-de-mare, sepii, stridii ; lapte dulce sau acru de vacă, oaie sau capră, cașcaval și coraslă ; miere ; sortimente de vinuri dintre cele mai variate ; măsline conservate în sare, oțet și must fiert, ori sub formă de turte sărate și condimentate cu chimen, anason și mărar ; fructe de tot felul proaspete, conservate sau uscate : smochine, mere, prune, struguri, piersici, caise, cireșe ; migdale, nuci, castane ; bob, linte, năut ; ceapă, usturoi, praz, boabe de mirt, mărar, muștar sau frunze de

busuioc, mentă, măghiran, pătrunjel, ori flori de nalbă uscate sau în oțet ; frunze sau spice de nard și alte plante aromate, cele mai multe pentru condimentarea bucatelor, dar unele și pentru prepararea medicamentelor sau parfumurilor ; piei de oi și miei, lînă, păr de capră, cojoace, postavuri, țesături fine, covoare, pînză de in ; obiecte de lenjerie, fețe de masă, ștergători de mîini ; umbrele, evantaie ; grinzi pentru case, scînduri, piatră cubică de dimensiuni mici și culori variate pentru mozaicuri, blocuri de marmură sau piatră de tuf, balast ; cărămizi, țigle, olane scobite sau cilindrice ; conducte de plumb ; obiecte din sticlă : farfurii, pahare, căni, butelii, cutii transparente pentru medicamente, fiole pentru parfumuri, urne pentru păstrarea cenușei celor morți, figurine de zei, oameni și animale, amulete, piese pentru diferite jocuri distractive, mărgele, geamuri pentru ferestre ; vase de ceramică, amfore, recipienți și vase pentru vin, untdelemn și apă, cupe cu încrustații, urcioare ; torțe, lumînări, seu și ceară ; candelabre, felinare, lămpi de aramă, opaițe de argilă ; vase de bucătărie, sobe de gătit, balanțe de bronz ; trepiede, scaune, paturi ; arme, șei, frîie, hamuri, prelate, echipament militar ; frînghii, lanțuri, cătușe, bice, securi, fiole cu otravă ; rulouri de papirus și foi de pergament ; rășină de lemn ; purpură, culori, vopsele ; scoarță de pin, anin, rodie ; jaluzele din lemn ; oglinzi, foarfece, brice, piepteне, fiare pentru frizat, cuțite pentru tăiat unghiile, pensete, palete de fildeș pentru masaj ; alifii, flacoane cu parfumuri și esențe, ceruză, ocru, pudră neagră de antimoniu pentru gene, rujuri și alte farduri ; cutii de fildeș ce conțineau sprîncene false ; ace de păr din aur, argint, bronz, fildeș sau lemn, cercei împodobiți cu pietre prețioase, coliere de tot felul, brățări de o infinită varietate, inele foarte scumpe reprezentînd figuri sau scene mitologice, broșe, camee, flori artificiale, casete pentru bijuterii ; păuni și colivii cu papagali ; ponei, cai de curse sau de tracțiune, catîri ; urși, lei, tigri, pantere, leoparzi și elefanți ; sclavi trimiși spre vînzare.

După ce aceste variate mărfuri erau descărcate la destinație, diferitele mijloace de transport părăseau grăbite Roma pentru a nu-i surprinde ziua în cetate. Se întorceau mai toate goale, fiindcă cei vreun milion de oameni din

marea cîtadelă se hrăneau, se îmbrăcau și se împopoțonau cu luxul cel mai rafinat, dar de produs, produceau foarte puțin sau chiar deloc. Carele și cotigile soseau din nou în port. Surugiii, catîrgiii, hamalii și animalele de povară se odihneau cîteva ore ascunși de arșița soarelui pe unde găseau, apoi se pregăteau din nou să umple nesățiosul stomac al Romei, s-o îmbrace, s-o înzorzoneze cu perle și pietre scumpe, să-i construiască noi și elegante vile.

. . . . . .

Sclavul-vizitiu al consilierului împărătesc trase în fața ospitalierei vile o elegantă trăsurică la care erau înhămați doi cai negri ca pana corbului. Paulina și Seneca, mulțumind pentru ospățul și găzduirea din timpul nopții, urcară luîndu-și rămas bun de la Petronia și Sempronius care îi urmăriră cu privirea fluturînd mîinile pînă cînd invitații se făcură nevăzuți după un pîlc de pomi.

— Cum te-ai simțit la *Villa Fastuosa* ? — își întrebă Spaniolul soția.

— Mai mult decît bine. Gazde minunate, locuind într-o vilă minunată, așezată într-un parc minunat.

— Cît despre acest parc — zise filosoful făcînd un larg gest cu mîna — cred că ar putea rivaliza cu oricare din frumusețile horticole ale Romei.

— Se vede că Sempronius este un om foarte bogat.

— A moștenit o mare avere de la tatăl său.

— Și totuși am impresia că nu e fericit — adăugă Paulina.

— Se prea poate, fiindcă bogăția nu înseamnă și fericire. Nu eram eu bogat, mai bogat decît el, înainte de a te cunoaște pe tine ?

— Și ?

Seneca o cuprinse cu duioșie după umeri apropiind-o de el.

— Și ? Mai e nevoie să-ți spun ceea ce știi doar atît de bine ?

— Nu știu nimic ! Ce să știu ? — răspunse Paulina.

— Cam ce ai vrea tu să știi ? — o întrebă filosoful glumind încîntat de tînăra și frumoasa lui soție.

— Eu nu vreau nimic, ce să vreau ? — spuse ea pe același ton de șagă — Poate că razele acestea, ca niște frînturi de fulgere ce pătrund printre crengile arborilor, vor ceva. Poate parfumul amețitor al florilor, poate întreg acest decor de lumină, de viață și armonie, poate toate acestea vor să-i audă glasul unui om iubit. Eu, ce să vreau ? !... Nu vreau nimic !...

Omul iubit și îndrăgostit o cuprinse mai puternic în brațe, sărutînd-o pe obraz, pe păr, pe mîinile micuțe și albe ca spuma laptelui.

— Atunci le voi striga...

— Acum, nu *atunci* — îl întrerupse ea, așa cum o făcea deseori cînd filosoful folosea acest *atunci* trecut, pentru o acțiune prezentă.

El nu numai că nu se supără, așa cum se întîmpla cînd alții își permiteau să-l întrerupă, ci rîse cu poftă, ca și cum ar fi fost prins cu ocaua mică.

— Așadar atunci...

— Adică *acum*...

— De unde știi tu ce vreau să spun ? Deci repet : *atunci*, adică altădată am strigat de nenumărate ori, să mă audă întreaga lume cîte bucurii, cîte satisfacții, cîtă liniște și cîtă fericire, de care n-am avut parte niciodată pînă la tine, mi-a adus această „ingrată" din brațele mele, care se face că nu știe nimic.

— Poate că ingrata se preface ! Poate că ar dori să mai audă încă o dată *acum*, în această răcoroasă și plăcută dimineață, în acest decor feeric, așa cum stă ghemuită în brațele tale, mărturisirile de dragoste sinceră ale iubitului ei !

Strîngînd-o cu mai multă căldură și cu toată dragostea Seneca spuse :

— Sînt cum nu-ți dai seama de măgulit. Sînt fericit cum nu am sperat să fiu vreodată. De aceea îmi voi cînta fericirea să fiu auzit nu numai de cîteva raze, ci de întreg soarele, nu numai de cîțiva arbori, ci de toate pădurile din lume, nu numai de aceste flori, ci de toate poienile înflorite de pe întinsul pămîntului, pentru a fi auzit de tine, regină a tuturor florilor, regina vieții mele.

— Regina e mîndră că a reușit a-l face fericit pe un om așa de mare, așa de valoros.

Seneca, emoționat, o asigură, prin vorbe pornite din adîncul inimii, de întreaga lui recunoștință pentru fericirea ce-i dăruise. După o mică pauză, revenindu-și din extaz, continuă pe tonul serios al unui preceptor :

— Observ cu plăcere, prin felul cum gîndești și te exprimi, că te-a influențat foarte puternic cercul cultural pe care l-am creat și pe care-l frecventezi. Văd că nepotul meu Lucan și alți scriitori ca Fabius Rusticus, Columella, Martial, ale căror opere le citești, au avut înrîurire asupra ta.

— Nu e adevărat — zise Paulina cu ton voit nemulțumit.

— Cum nu e adevărat ?

— Fiindcă nu de la ei am învățat eu să gîndesc și să mă exprîm frumos.

— !...

— Ce te miri ?

— Dar de unde atunci ?

— De acasă. Din familie.

— !...

— Iarăși te miri. Din familia nu de *atunci*, cînd eram copilă, ci din familia de *acum*, unde, de cînd încep cocoșii cîntul lor și pînă seara cînd își închid pliscurile, aud numai maxime, proverbe și alte înalte cugetări din gura unui filosof înrăit — și ca adevărul să nu-l supere pe soțul iubit, chiar în glumă spus, se grăbi să-l ia în brațe adăugînd : Din gura celui mai mare filosof al nostru.

Îl luase în brațe la timp, fiindcă vizitiul, deși numai ochi, ocoli brusc, în ultimul moment, un grup de călăreți ce veneau în galop dinspre Roma. Cei doi îndrăgostiți se clătinară într-o parte și-ntr-alta strîngîndu-se în brațe pentru a se sprijini mai bine unul de celălalt. Paulina tresări speriată. După ce primejdia de a se răsturna trecu, filosoful îl bătu pe vizitiu ușor cu palma pe spate. Acesta întoarse capul și bănuind despre ce e vorba, încercă prin semne cu mîna să explice incidentul, desigur, dînd vina pe călăreți. Seneca îl întrerupse printr-un gest și îl avertiză mustrător cu degetul, pentru a fi mai atent pe viitor. Nu-i spuse nici un cuvînt de ocară, fiindcă, dacă vizitiul era numai ochi, în schimb nu era deloc urechi...

Mulţi stăpîni îşi suiau pe „capră" sclavi surzi, pentru a nu trage cu urechea la ce se vorbea în spate. Aşa procedase şi Cordubanul. Altfel nu şi-ar fi permis el să-şi exteriorizeze cele mai intime sentimente în auzul unui sclav...

După ce-şi reveniră de pe urma incidentului, filosoful spuse :

— Eu cred că nesperata mea fericire se datorează incredibilului fapt că o superbă şi perfectă creaţie a naturii şi-a îndreptat gingaşa ei inimă spre mine.

— Dacă eu sînt creaţia, se poate spune chiar mai mult.

— Că ţine la mine...

— Chiar mai mult — insistă Paulina.

— Că... mă... iubeşte... — zise timid Seneca — Parcă nici nu-mi vine să cred. Drept să-ţi spun, cînd mă privesc alături de tine, parcă văd un măgar rîios cu o floare de lotus la ureche. De mari minuni mai sînt în stare zeii atotputernici !...

Filosoful avea dreptate să vorbească astfel despre incredibila afecţiune pe care i-o arăta lui, la cei aproape 60 de ani, o tînără şi fermecătoare femeie, la cei nici 25 de ani ai ei. Pe bună dreptate ţinea el s-o asigure de marea recunoştinţă ce-i datora pentru frumoasele zile care îi îndulceau bătrîneţile.

Dar ce se va alege într-o zi de această recunoştinţă şi mare dragoste ce-i purta Paulinei ? Şovăitor ca totdeauna în adîncul sufletului şi dramatic risipit între ambiţia măririi, dorinţa îmbogăţirii, pasiunile iubirii şi un egoism exagerat, Seneca s-a dovedit pînă la urmă a nu fi chiar cel mai mare filosof, aşa cum dragostea nevinovată a Paulinei o îndemna să spună. Rara floare a recunoştinţei s-a dovedit că nu creşte aşa uşor, nici chiar în grădina unui filosof. Marea lui recunoştinţă pentru fericirea pe care i-o oferise această minunată femeie se va dovedi într-o zi cît de artificială fusese. Cordubanul o va lăsa pe Paulina, ba chiar o va îndemna, să coboare împreună cu el spre întunericul amar şi veşnic al împărăţiei subpămîntene...

Deocamdată însă cei doi îndrăgostiţi coborau împreună o pantă dulce într-o elegantă trăsurică trasă de doi cai negri ca pana corbului şi erau fericiţi.

Nulla fece causa est, in qua non femina littem moverit. *

JUVENALIS

22. ACEASTĂ FEMEIE IMORALĂ, PERFIDĂ, CRUDĂ, IPOCRITĂ, LACOMĂ, VICLEANĂ, ÎNGÎMFATĂ...

Cei doi îndrăgostiţi mai aveau de mers pînă acasă cale de vreun ceas.

Consilierul împăratului îşi aminti de o vorbă spusă de iubita lui soţie la plecarea din *Villa Fastuosa.*

— Ziceai că Sempronius Fuscus nu e fericit. Ce te face să crezi ?

— Fiindcă, deşi încerca să fie vesel şi foarte atent cu noi, se vedea cît de colo că era abătut, îngrijorat.

— Cred că era totuşi vesel deoarece se ştie că de musafiri se bucură gazda de două ori : cînd sosesc şi cînd pleacă.

— Nu era vesel deloc, iar tu nu mai fi răutăcios.

— S-ar putea să ai dreptate. Aseară l-am văzut ieşind din *triclinium* împreună cu Anicetus, iar ceva mai tîrziu, cînd s-a înapoiat, era schimbat la faţă şi nervos. Cine ştie ce i-o fi spus libertul acesta care e capabil de cele mai mîrşave fapte. S-ar putea să fie îngrijorat mai degrabă pentru că s-a vorbit în casa lui cam prea mult şi cam prea urît despre Agrippina. Ea e totuşi mama împăratului, înţelegi, nu ?

— Înţeleg, cum să nu — răspunse Paulina îmbujorîndu-se deodată — Înţeleg că de cîte ori vine vorba despre ea, tu sari să-i iei apărarea. Ce să-i faci ! O iubire din tinereţe nu se uită cu una cu două. Lucius Annaeus Seneca, făcînd parte din faimoasa *gens Annaea,* familie romană de

---

* Aproape că nu există proces în care femeia să nu fi pornit litigiul.

cavaleri cu vechi tradiții, știe să fie „cavaler". Așa e și frumos !...

— Cred că nu poate fi nimic mai ridicol decît o femeie tînără și frumoasă arătîndu-se geloasă pe alta ajunsă în pragul bătrîneții — spuse Cordubanul iritat de insinuarea soției.

— Nu sînt cîtuși de puțin geloasă — minți Paulina — însă te-am rugat de-atîtea ori să-mi povestești și mie despre viața acestei femei atît de discutată în Roma. Dar tu ai ocolit să vorbești sub diverse pretexte. Înseamnă că un anumit capitol din viața ei e legat așa de strîns de viața ta, încît te împiedică să-l povestești, iar pe mine mă îndreptățește, dacă vrei, să fiu ridicolă.

— Fără însă vreun motiv serios. E o poveste veche și total lipsită de importanță pentru tine. Orice bărbat are în viața lui diverse legături cu diverse femei. Legături trecătoare...

— Atunci povestește-mi viața ei trecînd peste „trecătoarele" legături — îi ceru Paulina.

Bucuros că scăpase de a mai istorisi despre un capitol care îl cam stînjenea, Seneca începu să povestească :

— Multe din cele ce vei auzi le cunoști deja... dar dacă insiști le vei mai auzi o dată. Împărăteasa Iulia Agrippina, această nemaipomenită femeie despre a cărei viață s-ar putea umple nenumărate suluri de papirus, este *fiica* vestitului Germanicus, după cum știi, *strănepoata* primului caesar al Romei, Octavianus Augustus, *nepoata* celui de-al doilea caesar, Tiberius, *sora* celui de-al treilea caesar, Caligula, *soția* celui de-al patrulea caesar, Claudius și *mama* celui de-al cincilea caesar, Nero. Arborele ei genealogic își are deci rădăcini îndepărtate în strălucitoarea gintă aristocratică Iulia, din care a făcut parte însuși Caius Iulius Caesar.

— Cu adevărat măreț arbore genealogic !... — exclamă ironic Paulina, după care adaugă : Într-adevăr, această nemaipomenită femeie merită să fie împodobită de soțul meu cu cele mai distinse coroane ale strălucitoarei aristocrații romane ; coroane pe măsura capului ei, adică a faptelor ei.

Filosoful reacționă imediat continuînd sentențios și cu subînțeles :

— Această femeie imorală, perfidă, crudă, ipocrită, lacomă, vicleană, îngîmfată, invidioasă, ambiţioasă, egoistă şi absurdă prin despotismul ei... Aşa îţi place ? — o întrebă el sarcastic.

— Aşa mai merge — răspunse Paulina făcîndu-se că nu pricepe — Noroc că aceste epitete se potrivesc numai unei restrînse categorii de femei, creaţie a „rafinamentului" nobilimii romane. Altfel, mi-ar fi ruşine, după o astfel de prezentare, să mă numesc femeie romană. Bine că acest rafinament n-a coborît şi în rîndul familiilor mai modeste şi că femeile cultivatorilor de pămînt sau ale plebeilor din cetăţile noastre continuă să se ocupe de creşterea copiilor în spiritul frumoaselor moravuri strămoşeşti păstrînd astfel nealterate virtuţile prin care poporul roman s-a impus lumii întregi.

— Bravo, bravo !... — izbucni entuziasmat Seneca. Vrednică soţie de filosof stoic !

— Şi elevă în acelaşi timp.

— Aş vrea totuşi să adaug că, deşi nu sînt un susţinător al aristocraţiei romane, după cum ştii, nu socotesc portretul făcut împărătesei ca fiind o caracterizare a întregii nobilimi. Cazuri ca ale Messalinei, Agrippinei sau Poppaeei sînt cazuri izolate pe care, fără să greşesc, le-aş putea numi anormale. Deci să nu exagerăm în judecăţile noastre de valoare, cu toate că înalta societate se află într-un declin moral destul de evident. Şi acum să revin la povestea vieţii Agrippinei. La 22 de ani ea fusese obligată să se căsătorească. Era ordin, iar ordinul îl dăduse împăratul Tiberius, speriat de viaţa destrăbălată pe care o ducea nepoata lui. Pe lista numeroşilor amanţi se afla şi vărul ei Aemilius Lepidus şi chiar fratele ei, Caligula, după cum spuneau gurile rele.

— Tu nu erai pe listă ?

— Încă nu, dacă vrei neapărat să ştii — răspunse glumeţ Seneca — Soţul care-i fusese impus era un patrician, pe nume Cnaeus Domitius Ahenobarbus *, un om cam tot atît de „moral" ca şi frumoasa lui soţie ; destrăbălat, beţiv şi necinstit, ca toţi din familia sa. De aceea se spunea despre el că avea barba de aramă, obrazul de fier şi inima de plumb. În iarna anului 37 Agrippina aducea pe lume un

* Barbă de aramă.

copil. Însuși tatăl acestuia, cunoscîndu-se pe el așa de bine, la fel de bine și pe soția sa, spunea că din ei doi nu se poate naște decît ceva oribil, un fel de dezastru al poporului roman. Acest „ceva oribil" nu era altul decît Nero. Acum, cînd l-am scăpat total din mînă, îmi dau seama cîtă dreptate avea părintele acestui „dezastru". Într-un timp mai circula și zvonul că tatăl adevărat al lui Nero ar fi fost Caligula, dar părul și fața roșcată ale copilului erau ale Ahenobarbilor. Nu după multă vreme Agrippina rămînea văduvă : soțul murise de hidropizie [46]. Nero nu avea decît vreo doi ani. Ambițioasa mamă urmărea încă de atunci să pregătească drumul fiului său spre tronul imperiului. De aceea trecu la o viață de austeritate demnă de vechea societate romană. Dar totul era numai de ochii lumii, în vreme ce realitatea era alta.

— S-auzim realitatea și... trece-te pe listă cît mai neîntîrziat !

— Nu mă trec pe nici o listă, fiindcă ne-am înțeles la început că trecem peste asta, mai ales că povestesc viața Agrippinei, nu a mea.

— Aici e aici ! Povestirea ar fi trunchiată dacă nu am lega viața ei de a ta, măcar pentru o perioadă. Așadar... pe listă cu tine !...

Filosoful se supuse și se trecu, mai pe ocolite, pe listă :

— Ascensiunea mea nu a fost deloc ușoară. Vorbesc de ascensiunea mea în cariera civică.

— Binevenită completarea. Altfel m-aș fi gîndit la ascensiunea ta în cariera de curtezan.

— E binevenită, deoarece fără o ascensiune politică, în cariera civică, nu puteam să ajung la cealaltă ascensiune, la care, ca femeie, la fel ca toate celelalte, te gîndești neîntrerupt — o apostrofă Seneca — Deci cam pe vremea cînd Agrippina se căsătorea cu Ahenobarbus, eu ocupasem demnitatea de *quaestor*. După încheierea mandatului intrasem din oficiu în senat. Nu mi-a fost deloc ușor, cum spuneam, deoarece nu eram fiu de senator, ci făceam parte doar din ordinul cavalerilor, fiind socotit un *homo novus* *. Dar prin întinsele relații ale familiei mele la curte am reușit să mă ridic. Am început să mă remarc ca avocat și orator. E perioada cînd am început să mă afirm și ca adept al

* Om nou, care nu era de origină aristocratică.

filosofiei stoice. Meseria de avocat mi-aducea mulți bani, pe care îi înmulțeam dîndu-i cu împrumut. Deci la averea ce moștenisem, încep să se adauge alte sume destul de însemnate. Apoi mi-am cumpărat și cîteva mari latifundii în Egipt, unde, după cum știi, trăisem cînd eram tînăr aproape zece ani. Pe vremea aceea mă îndrăgostisem de valea Nilului pe care o străbătusem în lung și în lat cunoscînd oamenii și obiceiurile de acolo. Nu mi-a fost greu s-o fac în calitatea mea de nepot al guvernatorului.

— Atunci probabil ai scris lucrarea aceea...

— Exact : *De situ et sacris Aegyptiorum* *. Această lucrare cuprinde...

— Am citit-o și mi-a plăcut foarte mult — îl întrerupse tînăra soție, adăugînd : Sper că nu-mi vei ține acum o prelegere despre așezările și ceremoniile religioase ale egiptenilor. Spun aceasta fiindcă am impresia că un filosof cu mare experiență încearcă să mă plimbe pe alte continente scoțîndu-mă voit din Roma. Să nu ne îndepărtăm de Cetate, așadar...

— Nu ne îndepărtăm deloc. Nu vezi cum mai îndeamnă vizitiul caii ? Peste puțin timp ne vom destinde trupurile în aburii termei noastre de acasă. De-abia aștept. Și cînd te gîndești că sînt popoare care nu cunosc binefacerile termelor. Sudația, draga mea...

— Vrei să nu mai asuzi atîta sforțîndu-te să mă plimbi acum pe la popoarele care nu au nici o legătură cu Agrippina și cu tine ? Fără drumuri ocolite !

— Bine, bine, văd că nu am altă cale de urmat — zise Cordubanul dezamăgit că nu-și putea amăgi cu vorba soția, după care continuă : Pe neașteptate, Caligula, ajuns împărat, semnează ordinul de exil al sorei lui trimițînd-o în insula Pontia, la vreo 50 de mile de coasta Campaniei. Agrippina era acuzată, printre altele, de legături tainice cu un băiețandru, pe nume Sofonius Tigellinus care s-a ridicat mai tîrziu datorită influenței ei. Pe vremea aceea era un obscur pescar și crescător de cai din Sicilia, dar băiat frumos și voinic.

— Tocmai pe gustul ei. De fapt, dacă te privesc și pe tine, îmi dau seama că împărăteasa avea gusturi alese...

---

* Monografia geografică și etnografică a Egiptului.

— Te rog, te rog ! Fără aluzii la fizicul meu. Știi că la un bărbat contează virtuțile, nu fizicul.

— Într-adevăr, ai tu virtuțile tale cu ajutorul cărora ai reușit să cucerești atîtea femei frumoase — zise Paulina recunoscînd astfel că filosoful nu era chiar așa de atrăgător ca fizic.

— Eu nu am vrut în viața mea să cuceresc decît o singură femeie frumoasă : aceea care stă acum lîngă mine — spuse Cordubanul după care continuă : Exilul Agrippinei s-a produs în anul 39, exact acum două decenii.

— Iartă-mă că te întrerup din nou, dar știu că eu sînt singura care am voie s-o fac — spuse Paulina foindu-se cam nervoasă lîngă el — Sînt impresionată de amănuntele și de datele atît de exacte pe care ți le amintești despre împărăteasa-mamă, fiică, strănepoată, nepoată, cît și despre amanții ei veri, frați, pescari, împărați, senatori, cavaleri... și...

— ...Filosofi !... Ce mai ocolim atît ! Să știi că de data aceasta chiar m-am supărat, fiindcă văd că nu încetezi cu aceste răutăți. Măcar dacă ai face-o din gelozie, adică din dragoste față de mine, întrucît una o implică pe cealaltă. Înțeleg dacă ar fi existat ceva între mine și ea în vremea despre care povestesc. Absolut nimic !

— Absolut nimic ! — repetă Paulina neîncrezătoare și continuă : Am auzit vorbindu-se la întîlnirile noastre literaro-filosofice de niște cercuri vicioase. Mi se pare că tu te învîrtești acum în jurul unui astfel de cerc — îl ironiză ea — Nu s-ar mai numi gelozie, dacă ea nu ar vedea și acel „absolut nimic", adică și ceea ce nu există. Nu știu dacă mă înțelegi.

— De unde ! Cum să te înțeleg ? Eu înțeleg numai că nu te înțeleg. E tare complicată filosofia ! — răspunse marele gînditor al secolului — Cine m-o fi pus să te iau cu mine în cercul meu ! ? Femei filosofînd !... La tors fuiorul cu voi, nu la filosofie !...

— Te-ai supărat chiar așa de rău ?

— Nu chiar așa de rău, dar suficient pentru a-mi pieri pofta de a mai continua povestea. Așa încît, dacă vrei, să vorbim despre altceva. Nu înainte însă de a-ți spune că eu sînt fiul tatălui meu Marcus Annaeus Seneca...

— Foarte interesant ! Eşti chiar fiul tatălui tău ? !

— Nu vrei să încerci să taci ? Mai bine ascultă.

— Ştiu, ştiu : „Să asculţi de zece ori şi să vorbeşti o dată".

— Chiar deloc, dacă se poate.

— Dar după cum vezi, nu se poate. Soţul meu iubit mi-a spus că „limba e spada femeii şi ea n-o poate lăsa să ruginească".

— Da, da, cunosc. Cunosc şi proverbul şi pe soţul tău iubit, dar mai ales „respectat" — o întrerupse bătrînul filosof apăsat — Aşadar, ca să înţelegi cum de-mi amintesc aşa de bine unele amănunte, vreau să-ţi spun că eu sînt fiul celui care, cu o extraordinară memorie, putea să repete aproape două mii de cuvinte, chiar în ordinea în care le citise, ori le auzise rostindu-se.

— Ce memorie prodigioasă ! — se miră sincer Paulina, apoi tăcu, amintindu-şi de aluzia la respectul ce ar fi trebuit să i-l poarte. „Cred că are dreptate — îşi zise ea — Am mers prea departe cu insistenţele şi insinuările mele. E mai bine să renunţ."

Dacă ar fi continuat să insiste, Seneca s-ar fi încăpăţînat poate şi nu ar mai fi povestit. Dar tocmai tăcerea ei îl făcu, pe acest om veşnic contrazis în dezordonatele lui impulsuri interioare, să reia, după o pauză, firul povestirii întrerupt de atîtea ori :

— Venirea pe tron a lui Claudius, în urma asasinării lui Caligula, pune capăt exilului Agrippinei... Nu mai ţin minte în ce an s-a întîmplat... dar să zicem... în anul 41 ! — spuse insinuant Seneca — Exilul fusese urmat de confiscarea averii. Cunoscînd foarte bine marea putere a banului, de care avea atîta nevoie pentru îndeplinirea planului său, ea insistă pe lîngă Claudius şi reuşi să i se restituie averea. Apoi, puse ochii pe patricianul Passenius Crispus, un nobil foarte bogat. Folosindu-se de toate farmecele pe care le avea, îl zăpăci în aşa măsură, încît acesta îşi părăsi soţia şi se căsători cu ea. Eu eram unul din cei mai buni prieteni ai lui Crispus. Era un om paşnic şi fără duşmani. De aceea am rămas uluit cînd am aflat, la scurt timp după căsătorie, că fusese otrăvit. Împrejurările misterioase în care murise, cît şi faptul că frumoasa lui soţie se îngrijise încă din timpul vieţii soţului să-şi asigure un testament

prin care îi moștenea întreaga avere, a dus la bănuiala că Agrippina însăși ar fi fost autoarea morții lui.

— Deci bunul tău prieten a fost prima ei victimă — nu se putu abține Paulina.

— Așa s-ar crede — spuse fără convingere filosoful — În acea vreme le-am cunoscut pe cele două surori : Iulia Agrippina și Iulia Livilla.

— În sfîrșit ne apropiem...

— Crezi ? Din contră, ne depărtăm. Ascultă numai ! După ce trăisem în mare primejdie în ultimii vreo doi ani ai stăpînirii lui Caligula, ce-mi pusese gînd rău, odată cu moartea lui, Fortuna mi-a zîmbit din nou. Claudius, noul împărat, care totdeauna fusese ignorat și disprețuit de Caligula, ca și de cei din anturajul acestuia, se arătă binevoitor cu cei asupriți de vechea conducere, adică de cei care-l persecutaseră și pe el. În atari condiții, după o perioadă de retragere prudentă din viața politică, în timpul lui Caligula, am început din nou să mă ridic. Urmăream să devin *praetor*, înaltă demnitate care mi-ar fi asigurat un loc de frunte în senat, putînd să devin astfel unul dintre cei mai importanți oameni politici ai Romei.

— Cum ai și devenit.

— Acum, dar nu atunci. Ascultă-mă răbdătoare, că mult nu mai avem și ajungem acasă. Așadar mi-am reluat activitățile din trecut intrînd din nou în cercurile politice și culturale ale vremii. Ție pot să-ți spun, fără a însemna o lăudăroșenie care să mă scadă în ochii tăi, că în scurt timp devenisem răsfățatul nobilimii romane. În ascensiunea mea era normal să caut a dezvolta unele legături cu personalități ale curții. Agrippina și sora ei, Livilla, mă solicitau să particip la cercul lor literar. Uneori luam parte și la banchetele organizate de Livilla.

— Sînt surprinsă totuși că tu, adept fervent al unei morale atît de austere, de sobre, ai putut să te împrietenești cu ucigașa bunului tău prieten Crispus și cu sora ucigașei.

— Să nu fii surprinsă, și iată de ce. În primul rînd, Agrippina fusese doar bănuită că și-ar fi ucis soțul, din cauza unor coincidențe. Una dintre ele, după cum spuneam, era cunoscuta ei lăcomie după înavuțire și testamentul lăsat de soțul ei. Dar să lăsăm aceasta. Prietenia mea cu

Agrippina era o consecință firească a faptului că amîndoi fusesem persecutați de Caligula ; eu pe marginea prăpăstiei, ea, chiar în prăpastie, adică, aruncată în exil. Se creează un fel de atracție între oamenii care au ceva comun, mai ales între cei care au trecut prin aceleași vicisitudini.

— Am înțeles. Atracție ! E perfect argumentat... Să mergem mai departe, că, vorba ta, acum intrăm în Roma. N-am să te mai întrerup.

— Poți s-o faci — zise el sarcastic — Eu sînt obișnuit cu această diatribă acceptată de stoicieni, în care auditoriul intervine prin întrebări pe timpul desfășurării expunerii pentru elucidarea unor aspecte mai puțin înțelese de neinițiați... Viața mea a fost un permanent urcuș și coborîș. Ridicat pe vremea lui Tiberius, scufundat pe vremea lui Caligula, ridicat și scufundat pe vremea lui Claudius, și iarăși ridicat, acum, în vremea lui Nero. Confruntat cu atîtea răsturnări de situație, nu pot, acum, în culmea ascensiunii, să-mi opresc gîndul de la coborîșul, de la căderea ce va urma în mod fatal. Atunci eram mai tînăr, cu speranțele nealterate și cu forța necesară pentru a o lua din nou de la cap. Acum însă...

Filosoful tăcu. Oftă obosit. Avea și de ce fi obosit după o asemenea frămîntată viață. Paulina îi respectă trista tăcere. Cordubanul parcă presimțea următorul inevitabil și fatal coborîș. Ultimul !

— Ți-am spus toate acestea, pentru că în timp ce mă credeam mai stăpîn ca oricînd pe poziție, nenorocirea pîndea la ușa gloriei mele. După ploaie, vreme bună ; după soare, furtună. Încă din timpul vieții lui Caligula începusem să scriu o lucrare pe care o intitulasem *De ira* * și pe care ai citit-o și tu. La începutul stăpînirii lui Claudius terminasem acest dialog adresat fratelui meu mai mare, Novatus. Eram încîntat de lucrare, de fapt ca orice autor, și speram într-un mare succes. Credeam aceasta, întrucît ea constituia o critică aspră la adresa lui Caligula și a cruzimii pe care eu o explicam ca o consecință a mîniei izbucnite sub o formă extrem de neobișnuită. Lucrarea constituia în același timp și un avertisment dat noii conduceri, aver-

* Despre mînie.

tisment de o manieră însă destul de voalată. Era ca o recomandare pe care o făceam cu scopul ca ororile din trecut să nu se mai repete. Contestînd deci politica de teroare din trecut, eram sigur de aprobarea cercurilor celor mai largi, de aprobarea aristocrației romane și chiar a împăratului în funcție. Dar m-am înșelat. Claudius, departe de a restaura politica regimului augusteic, a fost irîtat de dizertația mea asupra defectelor grave ale precursorului său și mai ales, cred eu, de sfaturile, de avertismentul pe care i-l dădeam indirect. Dar dacă numai în această iritare a împăratului s-ar fi ascuns primejdia ce mă pîndea, poate că nenorocirea din spatele ușii ar fi înțepenit acolo neputîncioasă încă multă vreme. Numai că, așa cum în cele mai multe din marile probleme ale vieții, mai ales cele cu deznodămînt tragic, se află amestecul unei femei, și de data aceasta nenorocirea a fost declanșată de unele abile intrigi ale femeilor. Agrippina și Livilla erau mereu în anturajul unchiului lor Claudius. Cu intuiția și presentimentul specific femeii, Messalina, soția împăratului, simțea că nepoatele ascundeau în ele o primejdie amenințătoare. Și ea nu se înșela deloc. Messalina a folosit ocazia pe care chiar eu i-o dădusem prin nemulțumirea ce stîrnisem în mintea lui Claudius cu „mînioasa" mea lucrare *De ira*. Urmărind să lovească în nepoate, ea m-a implicat într-un grav proces de adulter înscenat împotriva mea și a Livillei. Claudius atît a așteptat. Toată influența și trecerea de care ne bucuram noi, cei doi împricinați, a fost zadarnică. După trei zile de dezbateri în senat a „odioasei" mele fapte, în care timp „prietenii" mei cereau nici mai mult, nici mai puțin, să fiu condamnat la moarte, am scăpat numai cu trimiterea mea în *relegatio*, deci cu confiscarea unei jumătăți din frumușica mea avere. Așa am ajuns pe insula Corsica, unde am rămas aproape zece ani. Și cum o nenorocire nu vine niciodată singură, în această vreme mi-am pierdut și tatăl și soția și fiul.

Dintr-un respect profund pe care-l avea față de soțul ei, deși la suprafață nu părea, Paulina nu mai îndrăzni să-l readucă la subiect. Îl lăsă să-și depene mai mult amintirile despre viața lui decît despre a Agrippinei. Filosoful însă își dădu seama că alunecase din nou pe alte tărîmuri,

de data aceasta fără să vrea. Adunîndu-şi gîndurile spuse după o mică pauză :

— Dar să revenim.

— Te rog să povesteşti ce vrei şi despre cine vrei. Ar dori mulţi să te asculte vorbind, indiferent despre ce subiect, iar eu sînt cu atît mai încîntată, cînd îmi vorbeşti despre propria-ţi viaţă — spuse Paulina împăciuitoare şi mai puţin pornită să afle întîmplările cu incidenţe erotice ale soţului.

— În calea Messalinei mai rămăsese Agrippina. Duşmănia dintre ele era în clocot. Dar strănepoata lui Augustus ştia să se ferească. Ducea acum o viaţă retrasă, se ocupa îndeaproape de creşterea fiului ei şi aştepta noi schimbări. A aşteptat cam multişor. De-abia în anul 48, cînd e ucisă Messalina, situaţia se schimbă. Eu reuşesc în anul următor să mă întorc din Corsica, iar ea se apropie mai mult de palat. Auzind de moartea Messalinei, Agrippina, cu Nero de mînă, fu prima care se grăbi să-l consoleze pe împărat. Prietenia noastră... sau cum vrei s-o numeşti, se menţine. Un alt duşman comun ne apropiase : Messalina. Numai că de data aceasta Agrippina fusese pe marginea prăpastiei, iar eu în adîncul ei, în exil. Consolidîndu-şi poziţia la palat, reuşise a-l logodi pe Nero cu Octavia, fiica lui Claudius. Dacă reuşea să-l îndepărteze şi pe Britannicus, fiul lui Claudius, căsătoria băiatului cu Octavia îi asigura acestuia succesiunea la tron. În timp ce liberţii din anturajul împăratului se străduiau să-i găsească o nouă soţie, Pallas, amantul secret al Agrippinei, o prezentă pe aceasta ca fiind cea mai potrivită soţie ce trebuia să ducă mai departe, alături de împărat, strălucirea caesarilor. Paralel, nepoata îşi îmbrăţişa şi săruta unchiul... ca pe o rudă scoţîndu-şi în evidenţă frumuseţea şi farmecele. O căsătorie însă între unchi şi nepoată însemna un grav incest. Dar Lucius Vitellius trecu prin senat un decret prin care se aproba, „în interesul întregii lumi", această legătură. Agrippina ajunge împărătească ! De acum înainte încep răsturnările în stat. Totul trebuia să se supună acestei femei tiranice şi trufaşe. Pretindea că, întrucît strămoşii ei erau creatorii imperiului, avea şi ea dreptul de a participa la conducere. Dintr-o ambiţie nestăvilită de dominaţie, se strădui şi obţinu titlul de *Augusta*. Începu să ia parte la

audiențele și ceremoniile oficiale, stînd lîngă tronul împăratului. Portretele îi apar imprimate pe monede. Cei care îndrăzneau să stea în calea planurilor ei dinastice, erau pur și simplu lichidați. Narcissus, omul de încredere al Caesarului, intră repede în conflict cu împărăteasa, deși ea ar fi trebuit să-i fie recunoscătoare că datorită lui, cel ce dăduse ordin să fie ucisă Messalina, ajunsese acum în culmea gloriei. Însă Agrippina nu uita că, în timp ce Pallas o susținuse pe ea ca viitoare soție a lui Claudius, Narcissus o sprijinise pe Aelia Paetina din familia Tuberonilor ai cărei membri descindeau din Scipio Africanus. Paetina fusese mai înainte soția împăratului cu care avea și o fiică, pe Antonia, iar Narcissus încerca să demonstreze că ea era o femeie cu care se deprinsese deja Claudius și, în afară de aceasta, ea nici nu ar fi privit cu ochi haini de mamă vitregă pe Britannicus și Octavia, rudele cele mai apropiate ale propriilor săi copii. Dar în anul 50, cu toate încercările lui Narcissus de a se opune, Agrippina reuși, sprijinită de Pallas, să obțină adoptarea lui Nero de către Claudius. Fiul ei se afla acum pe picior de egalitate cu Britannicus căruia perfida împărăteasă căuta pe toate căile acum să-i scadă popularitatea. Împărțea bani în stînga și în dreapta, îi îndepărtă profesorii ce-l instruiau, ba mai mult, reuși să-i destituie și pe cei doi prefecți ai pretorienilor, oameni foarte influenți și atașați cauzei lui Britannicus. În locul lor a fost numit Afranius Burrus, pe care l-ai întîlnit aseară la Sempronius. Numai Narcissus mai îndrăznea să-l apere pe micul prinț lăsat intenționat în umbră de Agrippina. Îl îmbrățișa cu căldură și-i ruga pe zei să-l ajute să crească mare, să-i alunge pe vrăjmașii tatălui său, gîndindu-se desigur la Agrippina pe care o ponegrea în tot felul în legătură cu setea ei nestinsă de a stăpîni și conduce. Singurul obstacol mai serios din calea lui Nero către tronul imperial mai rămăsese Claudius. Agrippina a trebuit să mai aștepte vreo trei ani. Cîinele credincios al împăratului, Narcissus, era la post. Dar cînd, bolnav și obosit, plecă să-și trateze guta în stațiunea Sinuessa, Agrippina, profitînd de această ocazie, îi ceru Locustei, femeie meșteră la otrăvuri, să-i pregătească una dintre cele mai puternice, pe care i-o dădu apoi eunucului Halotus spre a o turna în mîncarea lui Claudius. Eunucul

execută porunca. Împăratul, ori fiindcă băuse peste măsură, ori fiindcă mîncase prea cu poftă ciupercile care îi plăceau așa de mult, în loc să moară, deși acestea fuseseră unse cu otravă, își deșertă pîntecele simțindu-se mai ușurat. Agrippina însă nu se putea opri acum, cînd, cuprinsă de groază, se gîndea la ce ar putea urma. Așadar, îl chemă în grabă pe medicul Xenophon, pe care și-l făcuse de mult complice. Se spune că acesta, sub motiv că l-ar fi ajutat pe Claudius să dea afară tot răul din el, îi vîrî în gît o pană muiată într-o otravă fulgerătoare care-l trimise imediat peste apele Styxului.

— A doua crimă a împărătesei.

— A noua, poate !

— Iar tu continuai să fii prietenul ucigașei.

— Trebuie să înțelegi că datorită în mare măsură Agrippinei reușisem a mă înapoia din Corsica. Deși doream să fiu lăsat în pace, departe de frămîntările politice, deși nu mai vroiam să mă las amăgit de simple schimbări politice, care, după cum ai văzut, mi-aduseseră destule necazuri, nu am putut totuși să resping oferta făcută cu multă insistență de Agrippina pentru a ocupa funcția de preceptor a lui Nero. Mama ținea foarte mult ca băiatul să fie bine instruit în vederea conducerii imperiului. Firea mea schimbătoare și ambițioasă nu a putut rezista noilor perspective pe care mi le oferea Agrippina ce mă asigura că sub protecția ei nu mi se va mai întîmpla nici o nenorocire. Iată-mă deci, datorită în bună parte ei, ajuns pretor în anul 50, intrînd din nou în viața publică, reluîndu-mi preocupările filosofice și literare și păstrînd prietenia cu Agrippina.

Deși voia să lase impresia că în această povestire el își deschisese sufletul față de Paulina, Seneca ocolea totuși să spună cum că odată cu această nouă ascensiune devenise, după părăsirea Livillei, amantul Agrippinei. Paulina știuse despre această legătură din ziua cînd se căsătorise cu el, dar ar fi vrut să audă confirmarea din gura lui. De aceea mai încercă o dată :

— Așadar întîi „prieten" cu una dintre surori, apoi cu a doua. Noroc că Germanicus nu avusese decît două fete.

Filosoful tăcu. Știa el ce bine e să taci la momentul oportun !

— Și tăcerea e un răspuns — îl scormoni Paulina.

Soțul continua să tacă. Tăcu și soția resemnîndu-se.

— Împărăteasa, fiindcă despre istoria vieții ei am fost întrebat — zise Seneca într-un tîrziu — își atinse primul ei mare țel : Nero ajunge împărat în anul 54.

Cu această punere la punct, după ce înțelese că Paulina renunțase a-l mai sîcîi, Cordubanul continuă mulțumit că trecuse hopul. De fapt se apropiase și de vremea cînd relațiile dintre el și Agrippina se răciseră foarte mult. Între timp se căsătorise cu tînăra Paulina. Povesti mai departe :

— Dar nici acum, cînd Nero, avînd doar 17 ani, devenise stăpînul lumii, Agrippina nu-și putea stăvili pornirea de a se substitui împărătului, de a conduce terorizîndu-i pe cei din jur. Îmi amintesc cum odată se anunțase vizita unor diplomați armeni. Nero se pregătea să-i primească ocupîndu-și locul pe estradă. Agrippina se îndreptă și ea în aceeași direcție pentru a lua loc lîngă el. Noroc că mi-a dat în gînd să intervin. I-am șoptit repede lui Nero să-i iasă în întîmpinare și s-o îndepărteze discret. În felul acesta s-a evitat o penibilă situație ce ar fi fost creată de neobișnuita intervenție a unei femei în treburile statului. Eu, împreună cu Burrus, ajunsesem în acest timp principalii consilieri ai tînărului vlăstar împărătesc. La început Nero părea să accepte împărțirea puterii cu mama lui, căreia îi recunoștea meritul de a-l fi suit pe tron. Mersese pînă acolo că apărea în public cu Agrippina în aceeași lectică. Este adevărat că ea n-a îndrăznit să-l urmeze în curie * și nici nu putea merge pînă acolo încît să pretindă a conduce singură treburile imensului nostru imperiu. A acceptat deci colaborarea cu mine și cu Burrus, care aveam un puternic ascendent asupra lui Nero.

De ce oare Senca, om de așa vastă cultură, avea o asemenea părere despre intervenția femeii în treburile statului ? Pentru că, deși trecuseră cîteva secole de cînd Roma republicană, trăind sub semnul dominației absolute a Cetății și a puterii bărbatului, socotea femeia ca fiind sexul

* Locul de adunare al senatului.

neputincios, nici acum, în vremea imperiului timpuriu ea nu avea o soartă mai bună. Deși se scurseseră mai multe secole de cînd femeia trebuia să se supună autorității absolute întruchipate de *pater familias*, care era șeful religios al familiei și stăpînul femeii și al copiilor, asupra cărora avea drept de viață și de moarte, nici acum, în primul secol al erei noastre, nu i se recunoștea capacitatea juridică. Totuși, femeia din timpul imperiului cîștigase unele drepturi. Ea avea libertatea de a se instrui — ne referim desigur la femeia din clasa dominantă — putea să-și educe copiii, putea să se elibereze de autoritatea lui *pater familias*, printr-o căsătorie *sine manu*, de asemenea avea dreptul să moștenească prin testament, să primească o parte din averea soțului, îi era îngăduit să refuze bărbatul ales de tată, putea divorța. Femeia romană s-a văzut astfel eliberată de tutela bărbaților din familie, ceea nu i-a dat însă dreptul de a participa la viața Cetății. Deși uneori putea să acționeze pe baza unei procuri, prin intermediul bărbaților, în general ea nu putea să exercite din plin nici o activitate socială și cu atît mai mult politică. Fiind socotită în afara frămîntărilor sociale ale Cetății și exclusă din viața politică, părea absurdă veleitatea unei femei de a participa la conducerea treburilor statului, chiar dacă era strănepoată de împărat, nepoată de împărat, soră de împărat, soție de împărat și mamă de împărat, cum avea privilegiul de a fi Agrippina. Iată de ce gîndea astfel filosoful care continuă să depene mai departe firul amintirilor din vremea cînd fusese mentorul spiritual al lui Nero :

— În primii cinci ani de stăpînire, tînărul împărat, cu sprijinul meu și al lui Burrus, a condus treburile statului în așa fel încît își căpătase o mare popularitate. El colabora sincer cu senatul, încerca să limiteze rolul liberților intriganți și abuzivi, pedepsea cu asprime funcționarii corupți și acorda numeroase credite publice. Prin distribuții de bani și alimente celor săraci, prin jocurile de circ și reprezentări teatrale, tînărul caesar era din ce în ce mai îndrăgit de popor. În acest timp însă, Agrippina, continuînd să-l tuteleze pe împărat, dorea să i se acorde o mai mare importanță. Burrus și cu mine, pentru a n-o întărîta, căutam într-un fel să colaborăm cu ea. Dar cu timpul, auto-

ritatea despotică mereu crescîndă a împărătesii devenise de nesuportat. În vremea aceasta Nero se îndrăgostește de o tînără sclavă adusă din Asia Mică, pe nume Acte, frumoasă, modestă și care făcuse pentru stăpînul ei o mare pasiune. Împăratul o iubea așa de mult, încît intenționa să-și repudieze soția, pe Octavia, și s-o ia în căsătorie pe micuța sclavă. Deși l-am sfătuit pe Nero să renunțe la nebunească idee, i-am încurajat pe de altă parte această legătură, atît eu cît și Burrus.

— Deși atît Burrus, dar mai ales tu — adăugă Paulina — erați adepții unor principii austere.

— Așa e, dar din nenorocire nu am găsit altă cale de a combate influența Agrippinei. Aceasta începu să ne acuze, aducîndu-ne tot felul de insulte, că acoperim și tolerăm pornirea fiului ei. Cuprinsă de furie, se plîngea peste tot că a ajuns să aibă ca rivală o sclavă. Încercările ei de a o incita pe Octavia împotriva lui Nero, cît și nesfîrșitele reproșuri pe care i le făcea împăratului, l-au făcut pe acesta să se îndepărteze treptat de ea. În cele din urmă, Agrippina, dîndu-și seama că nu va reuși prin amenințări și insulte, a căutat o împăcare, dar era prea tîrziu. Atît aurul pe care i-l oferea fiului, cît și mîngîierile incestuoase, despre care ai auzit vorbindu-se, s-au dovedit zadarnice. Nero spunea : „Mai bine renunț la imperiu decît să suport mai departe dominația ei.“ În această situație am reușit o primă lovitură împotriva împărătesei : la sfatul meu, Nero îl destituie pe Pallas, omul de încredere al Agrippinei, singurul care îi susținea pasiunile politice și pofta nesățioasă de stăpînire. În culmea desperării, împărăteasa-mamă se hotărî să acționeze. Își aminti de Britannicus, pe care se străduise cîndva să-l îndepărteze de tatăl său și de palat. Începu să-și amenințe fiul că de fapt Britannicus este adevăratul vlăstar demn de a ocupa tronul împărătesc, că lui îi revine de drept imperiul, nu lui Nero care a fost doar adoptat și care e un intrus. Își mai amenința fiul spunîndu-i că îl va duce pe nevinovatul copilandru în tabăra pretorienilor și că le va cere acestora să-i dea ei ascultare și odraslei fostului împărat, nu lui Burrus, un infirm, și nici mie, un exilat, care vroiam să conducem imperiul, Burrus cu mîna lui ciungă, iar eu, cu dăscălească mea limbă.

— Cîtă nerușinare ! — se miră Paulina.

— Văzînd primejdia, Nero îl ucide pe Britannicus, cu ajutorul aceleiași Locusta pe care Agrippina o folosise pentru a-l otrăvi pe Claudius.

— Dar Narcissus, care îl iubea și-l apăra pe nefericitul băiat, n-a putut interveni cu nimic ?

— De acolo unde se afla, nu putea să mai intervină. Nu putuse să-l salveze pe Claudius, deși nu era plecat prea departe, dar acum cînd se afla tocmai în împărăția subpămînteană.

— Vai mie ! Era mort ?

— Urmărit mereu de dușmănia Agrippinei, își pusese pînă la urmă capăt zilelor. Își dădea seama cît era aceasta de primejdioasă. Nu mai avea atîta putere pentru a lupta contra ei, așa cum luptase cîndva contra Messalinei.

— Să revenim la Britannicus — zise Paulina — Otrăvirea lui a avut loc în anul 55. De ce țin minte ? Fiindcă era la puțin timp după ce noi ne căsătorisem și orice se zvonea despre tine, de bine sau de rău, mă interesa foarte mult, îți dai seama. Atunci n-am îndrăznit să te întreb... Se zvonise că tu și Burrus nu erați străini de otrăvirea copilului. Așa să fi fost ?

— Nici eu, nici Burrus nu am știut nimic, dar fiindcă nu am putut refuza latifundiile și palatele victimei pe care caesarul le-a dăruit apropiaților săi colaboratori și pentru că nici o voce nu s-a ridicat împotriva fratricidului, aceasta a fost socotită ca o complicitate.

Paulina ar fi vrut să-l mai întrebe pe „nevinovatul" soț cum de găsise el nimerit să-i dedice împăratului, cîteva luni mai tîrziu după săvîrșirea crimei, tratatul său despre *Clemență*, prin care îl felicita pe Nero de a nu fi vărsat pînă atunci nici o picătură de sînge. Renunță însă, fiindcă în depărtare se întrezăreau zidurile Cetății Eterne.

— Agrippina — continuă Cordubanul — înțelese că ultima sa speranță pierea odată cu Britannicus și recunoștea speriată, în uciderea acestuia, lecțiile pe care ea însăși le dăduse fiului ei. Deși pricepea că de fapt ea era autoarea acestei crime, n-a renunțat la luptă : strînge bani, o atîță din nou pe Octavia, atrage prin măguliri și daruri pe senatori și centurioni, ca și cum ar fi vrut să-și facă o partidă a ei cu care să-l îndepărteze de pe tron pe propriul său fiu. Văzînd aceasta, Nero dă ordin să fie înde-

părtată din palat, îi retrage garda personală și îi fixează domiciliul în afara Romei, fără însă a rupe complet legătura cu ea. Dizgrațierea împărătesei devine publică. Toți o părăsesc, doar cu excepția cîtorva matroane rămase credincioase sau rămase în anturajul ei pentru a se putea mai bine bucura, cu acea plăcere specifică femeilor, de umilința în care se afla aceasta.

— Oricine s-ar fi bucurat, cunoscînd mîrșavele fapte ale împărătesei, nu numai niște femei cu specificile lor plăceri — le luă apărarea suratelor Paulina.

— Ai dreptate. Oricine, chiar și tu — apoi continuă : Un incident, demn de o curte orientală, veni să agraveze situația Agrippinei. Ea avea o prietenă : Iulia Silana, soția lui Silius, amantul Messalinei. Deja căzută în uitare, dar foarte bogată, și-a dorit și ea un soț mai tînăr. Agrippina, doar cu cîțiva ani mai tînără ca ea, rămasă și ea văduvă, găsi impertinentă pretenția acestei „bătrîne impudice", după cum o numea, și-i interzise căsătoria. Pentru a se răzbuna, Silana, folosindu-se de doi dintre liberții ei, Calvisius și Iturius, lansă zvonul că împărăteasa-mamă l-ar fi îndemnat la revoltă pe Rubellius Plautus : împăratul va fi ucis, apoi Agrippina se va căsători cu Plautus și astfel ea va conduce statul satisfăcîndu-și cunoscuta ei sete de putere. Însă cei doi liberți nu au îndrăznit să meargă direct la palat, pentru a aduce o acuzație atît de gravă, ci au repetat lecția în fața lui Atimetus, libertul unei mătuși a lui Nero, Domitia, dușmancă de moarte a Agrippinei. Atimetus, la rîndul lui, povesti totul comediantului Paris, care avea acces la palat. Acesta ajunse pînă la Nero în timpul unei petreceri nocturne și-i aduse vestea la cunoștință. Auzind, împăratul se sperie mai întîi și apoi furios vru să-i ucidă pe toți începînd cu mama sa și cu Burrus pe care îl învinuia că n-a descoperit complotul ce se urzise. De-abia l-am potolit spunîndu-i că mai întîi să căutăm dovezile vinovăției. Burrus i-a promis că o va ucide pe vinovată cu mîna lui care i-a mai rămas zdravănă, dacă nu se va putea disculpa. A doua zi dimineața, împreună cu liberții în cauză și cu Burrus, ne-am îndreptat spre locuința împărătesei. Orgolioasa Agrippina fu obligată să apară în fața noastră ca acuzată. Ea s-a prezentat, dar, cu aroganța ei obișnuită, a cerut să aibă o întrevedere cu Nero. În loc de a cere îndu-

rare, ea i-a ordonat să fie pedepsiți toți cei care o acuzaseră. Încă o dată fiul îi dădu ascultare. Silana fu exilată, Calvitius și Iturius condamnați la *relegatio*, Atimetus, libertul prea zelos, ucis. Numai Paris, la care împăratul ținea foarte mult, nu suferi nici o pedeapsă.

— Deci mai avea încă destulă autoritate asupra fiului său.

— Pînă anul trecut, cînd în viața Caesarului a apărut Sabina Poppaea și cînd lucrurile s-au schimbat. Poppaea, noua metresă a lui Nero, l-a zăpăcit complet cu farmecele ei. Ambițioasă cum e, vrea neapărat diadema de împărăteasă. În calea ei însă există două mari obstacole : Octavia, soția împăratului și Agrippina care, din locul ei de semiexil, continuă cu uneltirile. Acum Nero intenționează să-și repudieze soția. Eu l-am rugat să se mai gîndească, fiindcă Octaviei nu i se poate aduce nici o vină. Gărzile pretoriene se vor arăta nemulțumite, iar poporul se va revolta dacă va încerca s-o alunge din palat. Dar se pare că totul e zadarnic, acum, cînd caesarul se află sub vraja femeii cu părul ca ambra. Poppaea își amenință iubitul că, dacă nu se căsătorește cu ea, va pleca în Hispania, la Otho, fostul ei soț. Agrippina își amenință fiul că, dacă se căsătorește cu desfrînata, îl va îndepărta de pe tron. Care dintre ele va ieși învingătoare din această încleștare pe viață și pe moarte ? Care dintre aceste două femei, la fel de ambițioase și ticăloase, va fi mai puternică ? Mă tem că lacrimile metresei vor fi mai tari decît furia mamei...

Dii lenti, sed certi vindices. *

SENECA Retorul

23. ÎȚI MAI AMINTEȘTI DE PRIMA PAROLĂ ?

Libertul Anicetus, comandantul flotei de la Misenum și fost educator al lui Nero pe timpul copilăriei acestuia, observase că de la un timp împăratul era foarte abătut și muncit de gînduri negre. El știa că Agrippina era cauza și că, vrînd să scape de ea, fiul ei se tot frămînta cum să facă și prin ce mijloc să-și ascundă arma și crima. Anicetus, care era dușmănit de împărăteasă și care la rîndul lui o ura de moarte, se hotărî, cu mintea lui gata de a născoci tot felul de fărădelegi, să-și scoată din încurcătură împăratul.

— Stăpînul meu preaînțelept și preaputernic, văd cum viața îți este chinuită de această femeie. Pentru a-ți recăpăta liniștea de care ai atîta nevoie, eu m-am gîndit la un mijloc foarte bun de a scăpa de ea.

— Nu știu la ce mijloc te-ai gîndit și nici nu știu cine ar putea îndeplini cumplita faptă, încît să nu se afle cine a pus-o la cale.

— Cine ar putea-o îndeplini mai bine ca Marea, divine caesar. Marea ! Nimeni nu e în stare de întîmplări neprevăzute în așa măsură ca Marea care ascunde în adîncul valurilor ei tainele oamenilor. Vînturile și talazurile mării te vor scăpa de aceea care-ți chinuiește sufletul. Dacă ea ar pieri datorită unui naufragiu, nimeni nu ar putea bănui că

---

* Pedeapsa zeilor vine mai tîrziu, dar e nestrămutată. (Seneca retorul era tatăl lui Seneca filosoful).

e vorba de o crimă. Îi vei ridica apoi temple și altare, pentru a-ți dovedi dragostea față de ea.

— Îmi place născocirea ta, dar nu văd cum s-ar putea îndeplini.

— Voi întocmi o corabie în așa fel încît pe timpul călătoriei să poată fi scufundată ușor de către un om credincios mie. Marele meu stăpîn va trebui numai să-și atragă mama pe această meșteșugită navă. De rest mă ocup eu. În curînd se apropie sărbătorile *Quintaria* [47] și cu această ocazie am aflat că te vei duce în stațiunea Baiae.

. . . . . .

Agrippina se afla la Antium :

— Mergi și comunică-i împărătesei că doresc s-o văd — ordonă Nero curierului — Spune-i că fiul înțelege să rabde accesele de mînie, de multe ori îndreptățită, ale mamei și că dorind stăvilirea oricăror porniri va fi foarte bucuros s-o întîlnească.

Însă, așa cum se întîmpla de multe ori în acele vremuri, un trădător dezvălui Agrippinei uneltirile care se țeseau împotriva ei. Ea nu știa dacă trebuia să dea sau nu crezare spuselor. În cele din urmă acceptă invitația lui Nero, dar, spre orice siguranță, nu mai călători pe mare cu trirema * sa purtată de vîslași din flota romană, cum obișnuia, ci plecă spre Baiae într-o trăsură.

Împăratul îi ieși în întîmpinare, o îmbrățișă „cu toată căldura" și o luă de mînă conducînd-o în somptuoasa vilă Bauli, vila lui de la țară, care se afla în golful dintre promontoriul Misenum și lacul Lucrinus. Apoi vorbi cu glas mieros :

— Binecuvîntată să fie această zi care a adus liniștea și încrederea ce trebuie să conducă inimile mamei și fiului ei. Părinții trebuie să ierte copiilor, iar aceștia să nu uite cît de mult datorează părinților care i-au crescut și îngrijit cu toată dragostea.

— Mai mult — adăugă Agrippina pe ton de reproș — unii dintre părinți și-au închinat întreaga viață măririi și gloriei fiului lor.

---

* Corabie cu trei rînduri de vîsle.

— Cu multă înțelepciune grăiești, iar fiul ajuns în culmea măririi și a gloriei te asigură de întreaga lui recunoștință.

Nero se străduia prin vorbe dulci să alunge teama din sufletul mamei. O teamă atît de îndreptățită ! Înconjurînd-o cu toată atenția se tot frămînta cum s-o mai îmbuneze. Se gîndi să-i vorbească despre vremurile cînd el o diviniza.

— Îți amintești cum, de dragul tău convocam senatul la palat, iar pe tine te adăposteam după perdeaua aceea de purpură pentru a putea afla despre tot ce se hotăra cu privire la soarta imperiului ?

— Îmi amintesc — răspunse Agrippina neștiind ce să mai creadă.

— Dar despre prima parolă pe care am dat-o cohortei de gardă la palat, îți mai amintești ?

— Cum să nu — spuse împărăteasa-mamă cuprinsă deodată de melancolia frumoaselor zile din trecut, cînd fiul ei îi acorda toate onorurile și întreaga cinstire — „Celei mai bune mame" suna parola pe care n-o voi uita niciodată — adăugă ea sincer înduioșată.

Mai rămăsese în vreun colț rătăcit al inimii ei o fărîmă de dragoste maternă ?!

Convorbirea dintre mamă și fiu se prelungi cînd cu dragoste, cînd cu seriozitate, în timp ce ospățul se desfășura în fața tuturor, astfel încît să se creadă și să se răspîndească zvonul unei împăcări a stăpînului lumii cu fosta pretendentă la stăpînirea lumii.

Se înnoptase de mult. În golf se legăna ușor o corabie mai împodobită ca oricare alta din jur. Un om cu o grea misiune aștepta ascuns în pîntecele ei.

„Iubitorul" fiu, cu sufletul zbuciumat, își conduse într-un tîrziu mama spre corabie. Oricît de crud ar fi fost el, femeia pe care o conducea plin de atenție era totuși mama lui. La despărțire o strînse cu putere în brațe, îi sărută fața și ochii dîndu-și seama că e ultima oară cînd o mai vede, cînd o mai simte la pieptul său. Cine ar putea ști dacă era simplă prefăcătorie, ori adevărat zbucium sufletesc !

Stelele licăreau întrerupîndu-și din timp în timp preaîndepărtata lor lumină. Corabia se puse în mișcare alune-

cînd ușor pe luciul mării liniștite. Complicea furtună, nicăieri ! Parcă zeii anume făcuseră spre a dovedi nelegiuirea ce se pregătea.

Pe puntea luxoasă, Agrippina obosită dormita, în timp ce prietenii ei, Creppereius Gallus și Acerronia, așezați lîngă ea își arătau bucuria prin cuvinte pline de afecțiune față de împăratul lor care dovedise că dorea împăcarea. De acum înainte împărăteasa-mamă va putea să-și ia locul meritat lîngă fiul ei.

Deodată, o trosnitură puternică fu auzită și acoperișul cabinei unde se afla Agrippina cu prietenii ei se prăbuși asupra lor. Creppereius căzu mort pe loc. Cele două femei scăpară fiind ocrotite de tăbliile patului care se dovediră atît de tari, încît au rezistat sub greutatea acoperișului. Zăpăceala cuprinse echipajul din care mulți nici nu aveau habar despre cele ce se întîmplau. Aceștia îi împiedicau pe cei ce știau și care încercau să scufunde corabia. Văzînd situația, omul lui Anicetus dădu ordin vîslașilor să încline vasul într-o parte pentru a-l da la fund. Dar în timp ce unii aplecau vasul într-o parte, alții îl aplecau în cealaltă parte dînd astfel posibilitatea celor două femei, care înțeleseră primejdia, să se arunce în mare. Acerronia face însă imprudența să strige după ajutor spunînd că ea este Agrippina și deci să fie salvată mama împăratului. O ploaie de vîsle, prăjini și alte obiecte bune de aruncat se abătură asupra ei din ordinul unealtei lui Anicetus, pentru a o „salva" pe împărăteasa-mamă. Ca urmare, Acerronia pieri ucisă, iar Agrippina, deși nu suflase o vorbă spre a nu fi recunoscută, fu rănită la umăr. Reuși totuși să se salveze înotînd spre țărm care nu era prea departe. Apoi, cu barca unui pescar ajunse pe lacul Lucrinus, după care se îndreptă spre casa ei de la țară.

Agrippinei nu i-a fost greu să priceapă uneltirile fiului său. Văzînd primejdia, ea se gîndi că cel mai bun lucru era a se preface că nu bănuiește nimic. De aceea, îl chemă pe Agerinus, libertul său devotat, și-i porunci să plece pentru a-l anunța pe Nero.

— Mergi și dă de știre fiului meu că prin milostivirea zeilor am scăpat cu viață dintr-o mare primejdie. Să nu fie îngrijorat, fiindcă nu m-am ales decît cu o ușoară rană la umăr, care în curînd se va vindeca. Pînă atunci am ne-

voie de odihnă și liniște. Cînd mă voi întrema complet, îl voi anunța să mă viziteze.

— Dar dacă, prefăcîndu-se alarmat, împăratul va zice că vrea totuși să te vadă ? — întrebă libertul.

— Te vei strădui cu vorbe meșteșugite să-l ții departe de mine. Îi vei spune că acum îmi oblojesc corpul și îmi pun leacuri pe rana de la umăr, încît în starea în care mă aflu nu pot primi pe nimeni. Mai spune-i să se bucure că zeii cei buni sînt alături de el făcînd astfel ca, spre norocul lui, mama sa să scape de cumplita năpastă.

Agerinus plecă fără să bănuiască ce-l aștepta.

Împărăteasa, care și în aceste clipe de mare primejdie se dovedea stăpînită de aceeași lăcomie fără margini, porunci să se caute testamentul Acerroniei și să se pună pecetea pe bunurile acesteia, pentru ca să poată intra în posesia lor.

. . . . . .

Nero aștepta nerăbdător vestea împlinirii crimei ticluite de Anicetus. Dar, spre surprinderea lui, i se aduse la cunoștință că Agrippina scăpase cu viață și că acum nu mai avea nici o îndoială asupra făptașului ce o atrăsese în cursă. Cuprins de frică îi chemă numaidecît pe cei doi mari sfetnici ai lui care, cu înțelepciunea și experiența lor, trebuiau să-l ajute să iasă din această încurcătură. Seneca și Burrus se prezentară.

— Agrippina se pregătește să se răzbune — vorbi pierzîndu-se cu firea împăratul — Mă va învinovăți ca făptaș al naufragiului în care ea a fost rănită și prietenii ei uciși. Își va înarma sclavii și va atîța ostașii împotriva mea.

Seneca și Burrus îl ascultau fără să spună o vorbă.

— De ce tăceți ? Cine m-ar putea scoate din acest impas dacă nu voi, cei mai iscusiți slujitori ai mei ? — și pentru a-i trezi din muțenia lor, Nero adăugă : Agrippina va recurge pînă la urmă la senat și la popor pentru a se răzbuna. Doar o știți cît e de pătimașă și periculoasă.

Seneca se adresă atunci lui Burrus :

— Nu crezi că în această gravă situație, în care viața împăratului este primejduită de Agrippina, ar trebui să dai ordin pretorienilor tăi s-o ucidă ?

— Ostaşii gărzii pretoriene — răspunse Burrus — fiind prea devotaţi casei domnitoare a caesarilor şi aducându-şi aminte de Germanicus nu vor îndrăzni să săvârşească vreo faptă nelegiuită împotriva fiicei acestuia. Eu cred că Anicetus este cel care ar trebui să termine ceea ce a început. El l-a băgat în încurcătură pe împăratul nostru, tot el să-l scoată.

Anicetus, de faţă la această discuţie, zise neîndrăznind să-l contrazică pe Burrus :

— Deşi nu mă simt cu nimic vinovat faţă de întorsătura neaşteptată pe care au luat-o lucrurile, este drept ca eu să sfîrşesc ce am început. Pierind Agrippina va pieri şi primejdia în care fără voie mi-am băgat stăpînul. Cer, deci, slăvite împărat, să-mi încredinţezi mie cinstea de a-ţi salva viaţa. Şi voi face totul pentru a-mi respecta făgăduiala.

Nero se înseninâ şi spuse :

— Grăbeşte-te şi fă astfel ca vorbele tale să devină neîntîrziat fapte. Isprava ta o voi socoti ca un dar foarte preţios din parte-ţi, Anicetus. Adevărata mea domnie de-abia de azi va începe. Adună-ţi degrabă slujitorii cei mai credincioşi care să-ţi aducă la îndeplinire poruncile.

Anicetus plecă în fugă pentru a repara ce stricase.

Lui Nero i se aduse la cunoştinţă că Agerinus soseşte cu veşti din partea Agrippinei. Împăratul dădu poruncă să fie lăsat să intre. În timp ce crainicul îi transmitea mesajul împărătesei-mame, caesarului îi trecu prin minte o nouă mîrşăvie : aruncînd un pumnal la picioarele lui Agerinus strigă furios :

— Puneţi-l în lanţuri ! Iată arma cu care Agrippina l-a trimis să-mi răpună viaţa.

. . . . . .

În iatacul slab luminat o sclavă stătea alături de mama împăratului. Aceasta părea din ce în ce mai îngrijorată de întîrzierea lui Agerinus. Singurătatea în care se afla o speria ca o linişte prevestitoare de furtună. În curînd se iscă o mare zarvă. Anicetus împreună cu soldaţii săi înconjurară vila Agrippinei şi, trîntind la pămînt sclavii ce li se aşezară în cale, au pătruns în camera de culcare a împărătesei. Sclava de lîngă ea dădu să fugă.

— Şi tu mă părăseşti ? — îi strigă Agrippina.

Zărindu-l pe Anicetus însoțit de comandantul de navă, Herculeius și de centurionul flotei, Obaritus, le spuse încercînd să-și stăpînească teama :

— Dacă ați venit să-mi faceți vreo vizită, atunci mergeți înapoi și spuneți împăratului că eu m-am însănătoșit și doresc să-l văd. Dacă ați venit însă cu vreun gînd criminal, atunci să știți că eu nu voi crede că fiul meu v-a trimis ca să-i ucideți mama.

Ucigașii se apropiară de patul ei. Primul care o lovi cu un ciomag în cap fu Herculeius. Obaritus trage și el spada ca s-o răpună. Agrippina, arătîndu-i pîntecele în care îl purtase pe Nero strigă în desperare :

— Lovește aici ! — și se prăbuși apoi doborîtă de nenumărate lovituri.

Chiar în cursul acelei nopți ea a fost arsă fără obișnuita ceremonie.

Nero a plecat la Neapole, de unde a trimis senatului o epistolă cu următorul conținut : „Agerinus, unul dintre liberții cei mai apropiați ai Agrippinei, a fost prins cu un pumnal cu care voia să mă ucidă. Ea și-a pus singură capăt zilelor dîndu-și seama de fărădelegea pe care o pregătise".

Împăratul găsise pretextul. Laşitatea și perfidia nobilimii romane găsiră de asemenea pretextul ce le trebuia pentru a schimba rolurile : mama era aceea care voise să-și ucidă fiul și care, desperată în fața nereușitei, s-a sinucis...

Nescire quid ante quam natum sis, acciderit, id est semper esse puerum. *

CICERO

24. NU CAESAR A SCRIS DE BELLO GALLICO ?

O nouă pasiune care pusese stăpînire pe Nero în ultima vreme, făcuse să i se adauge la porecla de *poet* şi aceea de *vizitiu*. Apărînd în arenă el participa la alergările de care alături de ceilalţi concurenţi cîştigînd multe întreceri. Succesele lui se datorau în mare măsură lui Sempronius care îi procura, din renumitele sale grajduri, cele mai bune atelaje pentru alergări. De aceea Nero îşi arăta simpatia faţă de cel ce supraveghea cu grijă Ostia, plămînul prin care respira Roma, nu atît pentru felul exemplar prin care îşi îndeplinea îndatoririle, cît mai ales pentru minunaţii lui cai.

De mic lui Sempronius îi plăcuse călăria. Dragostea pentru frumoasele animale i-o inspirase tatăl său care îl lua deseori cu el călare. Mai tîrziu, în castrul de la Lederata, ajunsese vestit călăreţ, motiv în plus pentru a fi iubit şi apreciat de comandantul taberei, el însuşi un îndrăgostit al cavalcadelor. Întors la Roma îşi reluase vechea pasiune. Odată cu dezvoltarea şi rentabilizarea latifundiului crescuse şi numărul cailor care aparţineau celor mai variate şi selecţionate rase.

Cei mai numeroşi şi cei mai apreciaţi erau cappadocienii, care făceau parte din rasa cailor persani numiţi şi nisceeni. Caii cappadocieni, fiind socotiţi printre cei mai buni pentru tracţiune, erau dresaţi spre a participa la alergările

---

* Rămîi de-a pururi copil dacă nu cunoşti ce s-a întîmplat înaintea naşterii tale.

de care. Datorită numeroaselor victorii olimpice pe care le repurtaseră, ei erau însemnați, marcați, printr-o ramură de palmier de unde și denumirea de *palmatii*. Aveau capul mic, fruntea largă și plată, cu partea de la urechi la nări dreaptă, ceea ce le dădea un profil rectiliniu. Apofizele orbitale, destul de proeminente, depășeau planul frunții ; cavitatea ochiului era mare, iar ochii foarte expresivi. Aveau urechi scurte, fine și drepte, pieptul larg, coapse rotunjite, crupă plină și coada purtată departe de corp.

În ordinea preferinței, după cappadocieni, veneau caii spanioli, renumiți prin viteză și suplețe. Sempronius se ocupa personal de dresajul lor făcîndu-i o deosebită plăcere să-i vadă mergînd în acea alură de manej numită pas spaniol.

O altă rasă prezentă în grajdurile lui era aceea a cailor sicilieni, lăudați și de către Virgilius în poeziile sale pentru viteza lor, deși ca aspect nu erau prea frumoși.

Caii acestor trei rase formau majoritatea hergheliei și erau dresați unii pentru călărie, alții pentru cursele de care. Sempronius alegea dintre ei cele mai bune atelaje pentru carele conduse de împărat.

În afara acestor rase mai puteau fi văzuți în manejul din fața grajdurilor cai belgici, thesalieni sau libyeni. Aceștia din urmă erau aduși tocmai din Cirene sau Barca. Puteau fi zăriți și caii scyți, mici și urîți, dar foarte iuți și rezistenți putînd să stea și în iernile cele mai geroase sub cerul liber. Dintre toți caii Sempronius îi aprecia cel mai mult pe cei din regiunile belgice. După cucerirea acestei regiuni de către romani, caii belgici au fost introduși în Italia și s-au înmulțit și răspîndit foarte repede. Ei aveau coama și coada tunse foarte scurt, așa cum le plăcea romanilor, și constituiau tipul de cal întîlnit cel mai des pe monedele și monumentele romane.

Sempronius nu se ocupa cu negoțul de cai, dar pe împăratul Romei nu îndrăznise să-l refuze, cînd acesta îi ceruse să-i vîndă atelajele de care avea nevoie la alergările de care. Cît timp mai dura nebunia lui Nero pentru curse, procuratorul se putea socoti la adăpost de fărădelegile acestuia. Își vedea așadar liniștit atît de atribuțiile lui de funcționar superior, cît și de acelea de *pater familias*.

O grijă deosebită o acorda educației și instrucției copiilor. Ei își însușiseră mai de mult cunoștințele învățămîntului elementar, de prim grad, iar tatăl se gîndea la o nouă formă de instrucție, superioară.

Cei trei copii își aminteau cu strîngere de inimă de vremea acelei „*odiosa cantatio*“ [48] cînd intonau „unu cu unu fac doi și doi cu doi fac patru“. La început învățaseră literele alfabetului pe dinafară, fără a le cunoaște însă și forma lor. Mai întîi izolate, apoi pronunțate în silabe, pînă ajungeau la citirea unor cuvinte întregi și la lectura unui text. Scrisul îl învățaseră după ce-și însușiseră această fază a cititului. Urmase apoi învățarea numărătorii, folosindu-se în acest scop de mici pietricele ajungînd pînă la greoaiele și plictisitoarele fracții duodecimale. Așa se încheiase prima formă de învățămînt elementar sub supravegherea părinților.

S-ar fi părut că, față de acele vremuri, cunoștințele însușite de către Cornelius și surorile sale ar fi trebuit să satisfacă pretențiile epocii. Numai că la Roma, cu aproape trei secole în urmă luase ființă și un învățămînt mai dezvoltat, de grad mediu, desfășurîndu-se la început tot în cadrul familiei. Mai tirziu apar și școli publice. Acestea erau urmate îndeobște de copiii celor înstăriți, atît băieți, cît și fete, sub conducerea unui *grammaticus* [49].

Pe poarta masivă a vilei *Fastuosa*, străjuită în permanență de un sclav și unul sau doi cîini fioroși gata să-l sfîșie pe cel nepoftit, își făcea apariția personajul cel mai nesuferit copiilor : *grammaticus*. Acesta era un sclav pe care-l cumpărase Sempronius de la marea Bibliotecă din *Domus Tiberiana* de pe Palatin, înființată, după cum ne arată și numele, de Tiberius, cel de-al doilea caesar. Dăduse mulți bani pe acest dascăl, vreo sută de mii de sesterți, fiindcă Biblioteca renunțase cu greu la el, fiind unul dintre scribii cei mai pricepuți și cei mai culți pe care îi avea. Deși de condiție umilă, fiind sclav, *grammaticus* se bucura de aprecierea multora din scriitorii vremii care îi încredințau operele lor spre copiere și multiplicare. În această privință el nu se deosebea prea mult de cei cu preocupări identice cu ale lui, dar care erau oameni liberi proveniți din păturile modeste sau sărace. Sempronius făcuse o bună achiziție și nu regreta marea sumă cheltuită

pentru educarea și instrucția copiilor lui, mai ales a lui Cornelius.

Grammaticus primise vestea vînzării lui cu destulă indiferență ; numai stăpînul se schimba, în timp ce el continua să rămînă mai departe sclav. Regreta doar că de acum înainte nu va mai avea cu cine să comenteze operele lui Ennius, Virgilius și Horatius, ori să studieze pe marii oratori și istorici greci sau latini. Îi respecta pe oamenii învățați pentru cultura lor,deși cei mai mulți dintre ei, făcînd parte din categoria celor bogați, erau în același timp stăpîni și asupritori a nenumărați sclavi. Pentru stăpînii de sclavi nutrea o ură mocnită cu toate că el ajunsese sclav în condiții cu totul aparte. Astfel, nefiind recunoscut de tatăl său, așa cum cerea legea, după naștere fusese abandonat într-un anume loc, conform obiceiului din acele vremuri. Ridicat însă de acolo de către un cetățean liber ajunsese în situația de sclav al celui care îl crescuse, aceasta tot pe baza unui obicei al pămîntului. Mai tîrziu, murindu-i stăpînul, care era un modest *litterator* [50], el îi luase locul în încăperea sărăcăcioasă de pe o străduță din Roma în apropiere de *forum* continuînd să-i învețe pe cei cîțiva elevi literele alfabetului. Deși avea și el cunoștințele ce se cereau unui dascăl, nu putuse să-și practice mult timp meseria de om liber, deoarece, aflîndu-se că e sclav, statul îi desființase „școala" și-l trimisese ca scrib în biblioteca amintită. Anii trecuseră și datorită mediului de cultură în care se afla, reușise să-și formeze o frumoasă instrucție invidiată chiar de mulți cetățeni de vază.

În mentalitatea aristocrației romane orice muncă pentru care se primea salariu era socotită înjositoare, așa cum era munca de *praeceptor*. El nu se bucura de nici o considerație. Dar nu numai pentru aceasta erau tratați dascălii cu dispreț, ci și pentru că ei făceau parte din categoria oamenilor de condiție modestă, provenind din păturile de jos ale populației libere, iar mulți erau liberți sau chiar sclavi. Această situație îi lipsea de autoritatea și prestigiul pe care trebuia să le aibă în fața elevilor.

Sempronius știa bine toate acestea, încît găsise de cuviință să atragă atenția copiilor :

— ...Așadar, nu înseamnă că dacă noul vostru dascăl este sclav, să-l tratați ca pe oricare dintre sclavi. El se

deosebește de ceilalți, fiindcă e un om învățat și cunoaște multe lucruri frumoase pe care vi le va împărtăși vouă. Este adevărat că are o meserie modestă pe care unii oameni răi și cărora nu le-a plăcut să învețe o numesc în derîdere *obscura initia* *. Dar voi să știți de la mine că aceeași meserie a avut-o și Livius Andronicus, primul nostru poet, care a fost și primul nostru *grammaticus*. El a tradus în limba latină *Odiseea* lui Homer pe care a folosit-o apoi ca manual pentru elevii lui. Un alt mare poet, și preceptor totodată, a fost mai tîrziu Ennius, autorul celui dintîi poem epic — Sempronius se adresă apoi noului dascăl: Cunoști desigur operele acestor poeți. Le vei citi și le vei interpreta cu elevii tăi după aceleași metode folosite în școlile publice din forum.

Devenise o tradiție ca în școlile medii *grammaticus* să-i învețe pe elevi limba și literatura cu ajutorul operelor acestor poeți.

Sempronius continuă :

— Vi se vor mai preda și alte noțiuni necesare vouă spre a înțelege mai bine natura, viața și oamenii. Astfel veți învăța despre viața păsărilor și animalelor, despre întinsele ape și pămînturi peste care stăpînește Roma, despre stelele ce străjuiesc somnul copiilor cuminți. În plus veți cunoaște marile evenimente din istorie. Fără înțelegerea lor, veți rămîne tot copii, lipsiți de experiență, cît timp veți trăi.

Procuratorul se adresă apoi dascălului :

— Se numește om instruit cel care în prezent privește viitorul prin oglinda trecutului care a păstrat și ne-a transmis ceea ce înaintașii noștri au descoperit și au realizat. Cea mai mare atenție o vei acorda deci predării cunoștințelor legate de marile evenimente și personalități ale istoriei.

— Dacă am înțeles bine vorbele rostite cu atîta înțelepciune de stăpînul meu — zise cu sinceritate *Grammaticus*, încîntat de modul de a gîndi al lui Sempronius — istoria nu este altceva decît o acumulare de bunuri lăsate de generație după generație, pe care copiii, tinerii, trebuie să le preia, să le dezvolte și să le transforme în raport de

---

* Ocupație umilă.

noile condiţii create pentru făurirea unui viitor al dreptăţii şi respectului între oameni. Trecutul este lupta fără odihnă a omenirii pentru adevăr, pentru frumos şi privindu-l astfel trebuie să ne manifestăm recunoştinţa noastră, chiar faţă de rătăcirile sau greşelile care au mai apărut, ele fiind comise de multe ori cu intenţii vrednice de laudă. Marile realizări ale vieţii nu sînt pentru prezent decît împletirea trecutului cu viitorul.

— Bine glăsuieşti — zise Sempronius mulţumit de prima impresie pe care i-o făcea dascălul — Viitor fără trecut nu e cu putinţă, iar prezentul înseamnă experienţă căpătată treptat din experienţa înaintaşilor. De aceea, repet, trebuie să li se înfăţişeze copiilor, prin cuvinte pe înţelesul lor, marile evenimente ale istoriei, cît şi marile personalităţi din istoria poporului roman.

Încurajat de consensul în care era discutat rolul istoriei ca fundament al cunoaşterii şi înţelegerii oamenilor de mult dispăruţi, dar care continuau să trăiască prin influenţa lor asupra urmaşilor, noul dascăl îndrăzni să vorbească :

— Eu voi încerca să explic şi să leg marile evenimente şi viaţa unor oameni de seamă din trecut de îndelungatele frămîntări ale popoarelor, de posibilităţile de trai ce constituie, luate toate la un loc, partea cu adevărat durabilă a omenirii. Numai prin ele se pot explica atît faptele măreţe, cît şi trecătoarele existenţe ale unor străluciţi bărbaţi. Aceştia au avut doar şansa, ori neşansa, de a fi exponenţi ai unor prefaceri care i-au ridicat deasupra mulţimilor, aşa cum lava e azvîrlită din adîncul vulcanilor peste cetăţi, peste păduri, după ce a clocotit un timp, înăbuşită. Marele Caesar a scris istoria războaielor cu gallii ? Nu tocmai. El nu a făcut decît să transcrie pe papirus istoria sîngeroasei încleştări la care participau numeroasele triburi gallice în lupta lor desperată împotriva duşmanului. Aceştia au scris istoria ! Aceştia au scris-o cu sîngele lor, nu Caesar cu pana lui cea măeastră. Roma a avut, timp de secole, şi mai are încă o armată foarte puternică şi foarte bine instruită, datorită posibilităţilor materiale mult superioare în comparaţie cu ale popoarelor vecine. Fără această armată, fără interesul faţă de noi cuceriri care să menţină supremaţia Romei şi, pe de altă parte, fără unele tendinţe

de dezbinare ale triburilor gallice, toate acestea fiind la rîndul lor consecințe ale altor cauze, Caesar, strălucitoare personalitate a istoriei, n-ar mai fi ajuns marele geniu al artei și strategiei militare. Fără existența unor împrejurări favorabile, invincibila lui spadă s-ar fi preschimbat poate în pana unui obscur scrib care ar fi povestit nu despre o mare victorie, ci despre o rușinoasă înfrîngere a unui neghiob general, înfrîngere la care de fapt Caesar s-a găsit la numai un pas în ceea ce el a numit cu mîndrie : *De bello gallico* *.

— Într-adevăr, — îl completă Sempronius — hotărîtor în dezvoltarea societății romane nu a fost rolul jucat de unele personalități luate izolat. Ele constituie totuși importante repere ale momentelor de cotitură în istorie. Ele sînt, pe calea străbătută cu anevoie de poporul nostru, pietrele miliare ce marchează drumul atrăgîndu-ne atenția asupra distanțelor parcurse.

Grammaticus, ce se temuse o clipă de efectul pe care-l va produce în fața stăpînului părerile lui, se bucură de atitudinea aprobatoare a lui Sempronius și simțindu-se îndatorat față de înțelegerea acordată, se grăbi să-l aprobe :

— Desigur că nu putem ignora meritele oamenilor de seamă ce reprezintă un simbol al marilor prefaceri. Nici chiar pe acei care au eșuat și ale căror eforturi ar părea inutile, așa cum ar fi un Vercingetorix sau un Spartacus. Ei au strălucit o clipă în întunericul nedreptăților ca semnal al prefacerilor viitoare.

Observînd tonul ceva mai ridicat la pronunțarea acestor ultime cuvinte ale dascălului, Sempronius interveni :

— Să nu uităm că trecutul cît și cei care „au strălucit o clipă" în vreun fel de „întuneric" pot să fie iubiți sau condamnați cu inima. În ce privește însă stabilirea unui adevăr istoric, numai rațiunea obiectivă are dreptul să-i judece. Istoria trebuie să judece popoarele și oamenii așa cum magistrații noștri judecă faptele de la înălțimea tribunalului suprem din *forum*. Fără părtinire, fără sentimente. Altfel...

Aluzia, destul de voalată, nu-i scăpă totuși dascălului. De aceea consideră necesar a se explica :

---

* Despre războiul cu galii.

— E greu, dacă nu chiar imposibil, să redai un eveniment sau să zugrăvești un personaj fără a le pune amprenta propriilor tale sentimente uitînd de tine însuți și de starea în care te afli...

Copiii, care îi priveau pe rînd, fără a înțelege mare lucru, pe cei doi teoreticieni ai istoriei, începură de la un timp să devină nerăbdători foindu-se agitați. Sempronius observă și zise :

— Vom relua discuția cu o altă ocazie și sper că ne vom lămuri mai bine. Deocamdată să-i lămurim pe acești micuți care, după cum se vede, de-abia așteaptă s-o zbughească la joacă — se adresă apoi micuților : Era să uităm de voi, cu discuția noastră, și știu că nu v-ar fi părut rău deloc. Dar vă cer numai cîteva clipe să mai fiți atenți, apoi întregul parc e al vostru. În afara ascultării pe care trebuie s-o dați profesorului, așa cum v-am cerut, va trebui să vă însușiți cu toată strădania cunoștințele ce vi se vor preda. Știu că nu e ușor. Învățătura e muncă și orice muncă e grea, mai ales la început. Orice început e greu. Voi însă veți căuta să munciți cu plăcere și atunci munca va deveni ușoară. Va trebui să vă străduiți, fiindcă învățătura este necesară oamenilor nu numai pentru a se descurca mai ușor în viață, dar și pentru a-i face mai isteți la minte.

— Atunci înseamnă că cei care sîntem isteți, nu mai avem de ce să învățăm — sări de colo „modestul" Cornelius.

— Ai dreptate — interveni *Grammaticus* care se făcu a nu observa aerele de om înțelept pe care și le dădea băiatul — Dar ar fi o greșeală ca cei isteți, deci cei care pot ușor învăța, să renunțe a-și însuși cunoștințele care încă le mai lipsesc. Și cei mai înțelepți oameni au mereu cîte ceva de învățat. Învățăm cît trăim. Și în afară de aceasta, rămîne mai departe în picioare celălalt scop pe care stăpînul nostru ni l-a arătat : să învățăm pentru a ne descurca mai ușor în viață.

— Iată, copii, prima lecție v-a fost predată în cîteva cuvinte — spuse zîmbind Sempronius.

— Prima lecție a primului nostru *grammaticus* — se amestecă din nou în vorbă Cornelius — Cum ziceai, tată, că îl cheam pe primul nostru *grammaticus* ? Livius An...

— Andronicus, Livius Andronicus — se grăbi dascălul să-l ajute.

— Deci, Livius, tu ești „primul nostru *grammaticus*“ căruia va trebui să-i dăm întreaga ascultare — conchise Cornelius.

— Mulțumesc ! Mulțumesc și pentru porecla cu care mă onorezi. Misiunea mea va fi cu atît mai plăcută și ușoară, cu cît voi fi mai mult ascultat — răspunse dascălul fără măcar să bănuiască de cîtă „ascultare“ era capabil acela care îl numise Livius, poreclă ce va fi de-acum înainte folosită de toți locuitorii din Dealul Viilor.

....Sed credula vitam / Spes fovet et fore cras semper sit melius. *

TIBUL

25. ONOARE ŞI SPERANŢĂ

Într-una din zile, pe cînd făceau o plimbare călare, Cornelius Fuscus îl întrebă pe tatăl său :

— Unde se află Lederata ? Ne spunea mama că a dat peste epistolele trimise de tine din castrul de la Lederata.

— Se află undeva foarte departe.

— Cît de departe ?

— Tocmai pe malul fluviului Danubius.

— Fluviul acesta e aşa de lung...

— Ai dreptate — consimţi tatăl — De Viminacium ai auzit ? Trebuie să fi auzit, fiindcă e o aşezare însemnată.

— Am auzit. Se află în Panonnia.

— Vezi că nu ştii ! Se află în Moesia. Dar ceva tot ştii tu, deoarece Viminacium este situat în partea de apus a Moesiei, foarte aproape de Panonnia. Lederata se găseşte în apropierea acestei aşezări.

— Ne spunea mama că ai stat mai mulţi ani acolo.

— Vreo cinci.

— Aşa de mulţi ?

— De ce te miri ? Alţii stau cîte douăzeci şi chiar mai mult.

— Dar ce, castrul roman e închisoare ?

— Nu e, însă ostaşii romani trebuie să slujească patria un mare număr de ani. Am să te lămuresc eu cîndva.

— Dar tu de ce n-ai mai stat ?

---

* ...Dar speranţa încrezătaore îndulceşte viaţa şi spune că mîine va fi întotdeauna mai bine.

— N-au vrut dacii să mai stau.
— Nu înțeleg ! Ce căutau dacii la Lederata ?
— Pe mine mă căutau.
— De ce tocmai pe tine ?
— Pe mine și pe alții.
— Și te-au găsit ?
— Din nenorocire !
— De ce „din nenorocire" ?
— Fiindcă m-au luat cu ei.
— Și unde te-au dus ?
— La ei acasă.
— Atunci cînd te-au luat prizonier ?
— Exact.
— Dar cum te-au luat prizonier ?
— Cînd începi tu cu întrebările tale !... — zise Sempronius ocolind răspunsul.

Fostului centurion din castrul de la Lederata îi era foarte greu să-i spună băiatului ce se întîmplase. Să-i spună adică așa : „Fiindcă dormeam cu toții, chiar și santinelele din post, dacii ne-au luat prin surprindere, încît nici n-am mai apucat să punem mîna pe spade. Ne-au legat apoi burduf". Ce ar fi crezut Cornelius despre tatăl lui ? Ce ar fi crezut el despre armata romană pentru care avea o mare admirație ? Așa încît îi răspunse :

— Cînd vei fi mai mare și vei pricepe cum se desfășoară o luptă, îți voi explica atunci cum am căzut prizonier.

Numai cînd trebuia să spună „m-au luat captiv" sau „am căzut prizonier" și procuratorul simțea cum i se pune un nod în gît. Se rușina în sinea lui, deși oricărui ostaș i s-ar fi putut întîmpla să fie capturat de dușman. Soldaților li se spunea mereu că decît să cadă în mîinile dușmanului, mai bine să moară luptînd. Dar el cum era să lupte, cînd fusese prins și imobilizat ! Și aceasta nu din cauza lui, ci a unor santinele care adormiseră în post. Cînd ajungi însă a te dezvinovăți dînd vina pe alții, cu greu mai ești crezut. Cornelius nu putea înțelege toate acestea. El nu-și dădea seama că ar fi trebuit să-și menajeze tatăl renunțînd la acest subiect. De aceea continuă „interogatoriul" :

— Ce grad aveai cînd ai căzut prizonier ?
— Un grad modest : centurion.

— Cum, numai centurion ? Bunicul, general și tu doar centurion !

— Doar centurion — aprobă Sempronius în speranța că băiatul va renunța să-l mai descoase.

— Eu vreau să mă fac general — zise pe neașteptate Cornelius bombîndu-și cu emfază pieptul său firav.

— Chiar așa ? Dintr-o dată general ! — glumi tatăl întrezărind o îndepărtare de spinosul subiect.

— Desigur ! Crezi că dacă tu ai rămas centurion, eu mă voi mulțumi doar cu atît ?

— Am rămas centurion, deoarece... — tatăl tăcu brusc. El, care vroia să schimbe vorba despre vremea captivității, era cît pe aci s-o aducă acum singur.

În zadar se oprise, fiindcă băiatul, atent la fiecare cuvînt al tatălui, repetă :

— Deoarece ?...

— Deoarece am întreprupt armata un timp, iar după aceea n-am mai revenit la Lederata.

— Aceasta s-a întîmplat atunci cînd te-au capturat barbarii ?

— Atunci.

— Cît timp ai stat în captivitate ?

— Vreun an — răspunse iritat de atîtea întrebări Sempronius și, pentru a schimba odată subiectul, îi atrase băiatului atenția asupra celor doi cîini ce îl însoțeau întotdeauna în plimbările sale și care acum alergau în jurul cailor : Mai ții minte din ce rasă fac parte dulăii aceștia?

— Mi se pare că dintr-o rasă indiană.

— Așa este. Văd că ai memorie bună — îl măguli tatăl — Dar din ce specie se trag, ți-am spus ?

— Dacă îmi spuneai, știam cu siguranță — răspunse încrezut Cornelius.

— Ei fac parte din specia *hyrcaniană*, despre care unii pretind că s-ar înrudi cu tigrul.

— Din cauza petelor de pe corp ?

— Desigur. Mă bucur că ai dedus singur.

Hyrcanienii, pe care Sempronius îi creștea cu o deosebită grijă, erau de o talie, o forță, o agerime și un curaj neîntîlnit la alte rase. Puteau să înfrunte un leu sau un elefant. Aveau gîtul înconjurat cu un fel de guler de păr stufos, botul turtit, urechile scurte și drepte, coada lungă

întoarsă în sus și picioare groase cu labe mari. Lătratul lor răsuna așa de puternic, încît noaptea se auzea pînă departe, spre Ostia.

— Știi ce se povestește despre curajul și credința *hyrcanienilor* ? — întrebă procuratorul și continuă apoi fără a aștepta răspunsul : Se spune că Lysimah, regele tracilor, avea un *hyrcanian* așa de devotat, încît la moartea suveranului s-a aruncat pe rug și a ars împreună cu stăpînul său. Se mai povestește că la curtea regilor Babilonului erau așa de numeroși și de bine îngrijiți, încît locuitorii din cele patru sate care îi hrăneau, erau scutiți de orice alte impozite.

— Din patru sate !? — se miră Cornelius — Așa mulți oameni trebuia să muncească pentru a putea hrăni acești cîini ?

— După cum ai auzit.

— Dar de ce erau scutiți locuitorii de alte impozite ?

— Fiindcă așa de mare era contribuția lor pentru hrănirea cîinilor, încît nu le mai rămînea nici un venit care să facă obiectul unei impuneri. Ai înțeles ?

— Am înțeles, dar nu știu cum am ajuns de la daci la rasele cîinilor. Mi-ai spus că ai stat vreun an prizonier. Ce ai făcut în tot acest timp ?

Constatînd că fiul său era nu numai curios, dar pînă la încăpățînare de insistent și dîndu-și seama că nu va putea amîna la nesfîrșit povestea care suscita atîta interes băiatului, Sempronius dădu frîu liber amintirilor :

— Odată ajunși în cetatea de reședință a dacilor care mă capturaseră, am fost aruncat, împreună cu tribunul Statius, într-o încăpere întunecoasă, rece și umedă, cu pereți din blocuri mari de piatră. Orice posibilitate de a evada era exclusă. Ușa joasă din lemn gros, întărită cu bare de fier, se crăpa doar o dată pe zi, cînd o mînă nevăzută ne împingea un vas cu apă, după care auzeam cum se rostogoleau înăuntru două turtițe tari de mei. Huruitul lor pe podea era cea mai plăcută melodie pe care o auzisem vreodată. Tu nu știi ce înseamnă a fi înfometat. Foamea, care te face să mănînci pămînt, e mai ascuțită ca o spadă. Dacii ne făgăduiau că ne vor da hrană pe săturate, dar cu condiția să le arătăm tehnica noastră de mînuire a arme-

lor. La început nici nu voiam să auzim de așa ceva. Mai tîrziu eu aș fi înclinat să accept dîndu-mi seama că numai așa, ieșind din carceră, puteam evada. Statius însă zicea că e o insultă a i se face astfel de propuneri. El în slujba dușmanului ? Mai bine mort !... Și într-adevăr, slăbit și bolnav, la scurt timp își dădu sufletul.

— N-ai putut să-l ajuți în nici un fel ? Doar vă aflați în aceeași carceră.

— Cum puteam să-l ajut în situația în care mă aflam?

— Să fi cerut paznicilor să-i anunțe pe stăpînii lor că Statius trăgea să moară.

— Crezi că n-am încercat ? I-am rugat, i-am implorat de nenumărate ori să-l scoată pe tribun din carceră. Dar cei de afară nici nu vroiau să audă.

— Ah, tată, dacă ai ști cît de mult îi urăsc pe acești sălbatici !

— Faptul că ei folosesc orice mijloace, pentru aș atinge scopul, care în final era de aș apăra pămîntul și neamul prin însușirea unei tehnici superioare de mînuire a armelor, nu te îndreptățește nici să-i urăști, nici să-i numești sălbatici.

— Ba îi urăsc, îi urăsc de moarte ! — se încăpățîna Cornelius — Cînd voi fi eu general, mă voi bate cu ei și te voi răzbuna și pe tine și pe Statius, pentru toate chinurile la care v-au supus.

— Mai întîi să ajungi tu general și apoi vom mai vedea noi ce va mai fi — spuse pe ton împăciuitor Sempronius.

— Mă mir că vorbești așa calm ! Pe mine mă cuprinde furia...

— Am fost și eu furios atunci, mai ales cînd tribunul își dădea sufletul pe brațele mele.

— După moartea lui Statius ce s-a mai întîmplat ?

— Îndîrjit de această nenorocire, de cîte ori auzeam vocea din spatele ușii care îmi repeta dezonoranta propunere, respinsă cu atîta abnegație și curaj de către tribun, începeam să urlu, cît mă mai țineau puterile, pentru a o acoperi. Dar de la un timp urletele mele deveniseră niște gemete nedeslușite. Turtița de mei ce mi-era azvîrlită ieri, se ciocnea de cea de alaltăieri, iar cea de azi, de cea de ieri. Dulcea melodie a zgomotului lor n-o mai auzeam. În scurt

timp urma să-l revăd pe tribunul Statius, pe care îl blestemam pentru dîrzenia și rezistența lui ce mă molipsiseră și pe mine. Într-o zi însă, ușa carcerei se deschise și în interior pătrunse un om, pentru prima dată după aproape o jumătate de an de cînd eram închis. Făclia ce purta cu el mă orbi. Îmi acoperii ochii cu brațul. „E rîndul tău să-mi întinzi mîna", auzii vocea omului. Era Malvis, fiul șefului de trib. În lupta ce avusese loc între o centurie romană și grupul de daci condus de Malvis, fapt petrecut cu puțin timp înainte de a cădea eu captiv, acesta fusese foarte grav rănit. Mai tîrziu, mergînd spre cetatea lor de reședință, am contribuit întîmplător la îngrijirea rănilor sale. Probabil că suferea foarte mult, deoarece, aflîndu-mă lîngă targa pe care era purtat, el îmi întindea mîna, fără a scoate vreun cuvînt, dar ca și cum ar fi vrut să-mi ceară ajutor. Acum îmi spunea că era rîndul meu să-i întind mîna ; să-i cer adică ajutor. Îmi mai spunea că aflase cum datorită mie scăpase cu viață, dar zăcuse luni în șir, din care cauză nu putuse să mă viziteze mai devreme. Cînd se înzdrăvenise și ar fi putut veni, tatăl său îi interzisese s-o facă fiind furios că nu vroiam să-i instruiesc oamenii. Profitînd de plecarea acestuia din cetate, Malvis îmi cerea acum să accept propunerea lor, întrucît numai așa puteam să scap de moartea groaznică ce mă aștepta. Odată scos din carceră, zicea el, mi se va da îngrijirea și hrana necesară, pentru a mă pune pe picioare. Apoi vom mai vedea. Dacă pînă la urmă nu voi vrea să-mi respect promisiunea, desigur că tatăl lui va da ordin să fiu ucis. În această situație, Malvis mă asigura că, pentru a-și dovedi recunoștința ce mi-o purta, va obține pentru mine o moarte în orice caz mai ușoară decît aceea care mă pîndea între zidurile reci și umede ale carcerei.

— Frumos fel de a-și arăta cineva recunoștința ! — interveni revoltat Cornelius.

Tatăl nu-l luă în seamă și continuă :

— Am fost scos din carceră. Îngrijirea unui vraci bătrîn cu o barbă lungă pînă la genunchi, hrana îndestulătoare, aerul răcoros și reconfortant cu miros plăcut de cetină au făcut ca în scurt timp să prind din nou puteri. De aci și dorul de viață, dorul de Roma, de ființa la care ți-

neam foarte mult și care mai tîrziu te-a adus pe tine pe lume. Îmi era foarte dor și de mama mea care rămăsese fără nici un sprijin. Trebuia să trăiesc și să risc totul pentru a ajunge acasă. Era, într-adevăr, o nebunie de a crede posibilă evadarea dintr-o cetate dacică bine păzită avînd două și prin unele locuri chiar trei rînduri de valuri și metereze. Aceasta nu aveam de unde s-o știu la început. Era o nebunie să creadă cineva că putea străbate sute și sute de mile printr-o țară străină fără să fie descoperit ; că ar fi putut străbate codrii fără sfîrșit, unde fiecare cracă era o lance sau o săgeată împotriva dușmanului, unde fiecare frunză respira alături de acest popor mîndru și curajos. Dar nici aceasta nu aveam la început de unde s-o știu. Ceea ce știam și ceea ce mă speria mai cu seamă, era marele fluviu Danubius pe care îl trecusem o dată și care era pe drept cuvînt un obstacol greu și primejdios. Dar pînă să ajung la Danubius, mai era cale lungă. Ceea ce mi se părea însă cel mai greu lucru, era hotărîrea pe care trebuia s-o iau odată ce m-aș fi înzdrăvenit și aș fi devenit bun de instructor. Dacă acceptam să instruiesc efective dușmane, ar fi însemnat să trădez interesele Romei.

— Și cum rămînea cu onoarea pentru care se jertfise Statius — se grăbi să adauge Cornelius.

— Iar dacă nu acceptam, însemna moartea. Gîndindu-mă că însăși onoarea era aceea care mă obliga să fac totul pentru a evada, am promis că le voi instrui oamenii. Nu mă privi așa uimit. Orice ostaș e obligat să încerce a evada chiar riscîndu-și viața. Este și aceasta o obligație de onoare, poate mai mare decît aceea de a te sacrifica murind prosteşte.

— Deci i-ai învățat pe daci cum trebuie să lupte ; cum trebuie să lupte împotriva noastră — spuse indignat băiatul.

— Nu s-a întîmplat așa. Tocmai începusem să mă îngrijorez, fiindcă eram complet restabilit și trebuia deci să încep instruirea, cînd s-a ivit pe neașteptate ocazia evadării. Cum am reușit să mă strecor și cum am trecut fluviul, nu-ți mai povestesc, fiindcă, în mod nesperat, totul a decurs fără primejdii. Am ajuns acasă fără alte peripeții.

Dacă ar fi fost în locul băiatului un om cu mai multă experienţă de viaţă, acesta s-ar fi mirat foarte mult cum de nu avea nimic de spus procuratorul despre împrejurările evadării şi mai ales despre modul cum reuşise să se strecoare printre numeroasele obstacole pe care el însuşi le scosese în evidenţă doar puţin mai înainte. Aşa însă, Cornelius se mulţumi cu cele aflate, în timp ce tatăl, mărind aliura calului, alerga la trap în drum spre casă. Alerga oare pentru a evita vreo nouă întrebare ce l-ar fi pus în încurcătură ?...

Băiatul, în urma lui Sempronius, se ţinea bine în şa promiţînd a deveni un foarte bun călăreţ.

Cei doi dulăi, cu limbile scoase de un cot, alergau şi ei în urma cailor la mică distanţă.

Arma armis propulsantur. *

26. SECRETUL PUTERII IMPERIALE

Toți băieții se joacă de-a războiul. Cornelius îi întrecea însă pe ceilalți nu numai prin numărul de soldați pe care tatăl său poruncise să i se confecționeze, dar și prin bizara întruchipare a dușmanului în persoana Sulpiciei și a Sextiei, surorile sale. Pe unde le prindea, pe acolo le ataca, mai în glumă, mai în serios, cu tot felul de „armamente" care lăsau tot felul de urme. Uneori le lua mai cu ușurelul invitîndu-le să-și aducă păpușile pe cîmpul de bătălie. Ele răspundeau grăbite invitației preferînd ca urmele și urmările luptei să le suporte păpușile în locul lor, deși li se rupea sufletul și de ele. Fetele aveau multe păpuși : mai mici sau mai mari, cu părul mai scurt sau mai lung, cu rochițe sau fără rochițe. Toate erau mobilizate pe loc și metamorfozate din ființe plăpînde, gingașe, delicate în sălbatici barbari pe care soldații lui Cornelius îi atacau fără milă. Băiatul lega de mîinile barbare tot felul de bețe și tinichele simbolizînd tot felul de lănci, sulițe și scuturi. Cînd își asmuțea Cornelius soldații lui din lemn asupra bietelor păpuși, unele piereau ucise, iar altele erau rănite, după cum le hărăzea soarta „generalul". Fratele își obliga surorile să le incinereze pe cele care pieriseră în luptă și să le dea îngrijirea necesară celor rănite. Așa lua sfîrșit de obicei războiul condus de Cornelius. Surorile, după ce cu lacrimi în ochi procedau la transformarea în cenușă a multor pă-

* Armele se resping cu arme (Proverb).

puși ucise, se ocupau, cu simțul lor caritabil înnăscut, de pansarea rănitelor.

Cu timpul, Cornelius crescînd, își imaginase alți dușmani : sclavii de pe latifundiu. Deși crescut cu grijă de către Petronia, matroană cu alese calități, băiatul se dovedea a fi rău și nemilos cu bietele obiecte vorbitoare, așa cum erau numiți sclavii. În ura și disprețul lui față de aceștia îi socotea dușmani și îi ataca în toată legea, adică îi stîlcea în bătăi. Unii dintre ei se alegeau, din partea micului tiran, cu serioase răni care chiar trebuia să fie pansate. El se purta urît nu numai cu sclavii. Cu pretenții de mare „general" se arăta arogant și îngîmfat față de toți cei ce nu aveau același grad cu el, adică față de mai toată lumea. Sempronius, care îl iubea foarte mult, poate și pentru că era singurul lui băiat, căuta să-i estompeze pe cît posibil defectele și în același timp să-i cultive calitățile, deoarece băiatul avea și însușiri frumoase : îi plăcea să învețe, își iubea părinții, era sincer și cinstit, își iubea cu ardoare patria și se arăta foarte curajos, nesăbuit de curajos. Tatăl îl învățase de mic să mînuiască armele. Cornelius arunca sulița și trimitea săgeata cu o precizie de invidiat.

— Mi-ai vorbit cîndva, tată, despre reformele introduse în armată de către Marius. El a fost vreun mare general ?

— Marius Caius, care a trăit cu vreo sută de ani în urmă, a fost, într-adevăr, un mare general, dar și om politic. A ocupat rînd pe rînd funcțiile de tribun al poporului, praetor, guvernator în Hispania și apoi consul. A fost ales în această înaltă funcție de mai multe ori ; de șapte ori, dacă nu greșesc. Avea un remarcabil spirit organizatoric, calitate care s-a dovedit și prin reforma introdusă de el în armată.

— Spuneai că reforma sa a avut urmări foarte însemnate pentru istoria Romei și a statului roman.

— Noutatea pe care a adus-o Marius în armată a constat în deschiderea drumului către meseria armelor pentru toți cetățenii, deci și pentru cei care nu dispuneau de nici o avere. S-a renunțat astfel la principiul recrutării care excludea cetățenii claselor mai puțin înstărite. Așa s-a ajuns ca imperiul să aibă treptat o armată permanentă formată

nu numai cu soldați originari din Latium și din coloniile romane, ci provenind din toate regiunile Italiei și chiar din alte regiuni îndepărtate, în primul rînd a celor ce dobîndiseră drepturi cetățenești. Soldații nu mai sînt chemați deci sub arme pentru o singură campanie, care începea în vechime primăvara și sfîrșea odată cu venirea iernii. Ei primesc soldă și sînt angajați pe o durată de mai mulți ani, constituindu-se în felul acesta o veritabilă clasă militară de profesioniști.

— Este adevărat că la intrarea în armată soldații depun jurămîntul de credință nu numai împăratului, dar și comandanților lor ? Dacă e așa, eu de-abia aștept să ajung general pentru a primi jurămîntul soldaților mei.

— Tu n-ai depus încă acest sacru jurămînt și de-abia aștepti să-ți jure alții ție credință ! Nu ai impresia că te cam grăbești ?... Nu imediat la intrarea în armată, dar la scurt timp recruții depun jurămîntul care constituie o legătură foarte puternică între soldat și superiorul său aceasta fiind de natură divină. El dă dreptul ostașului de a folosi armele contra inamicului, însă creează și unele obligații cum ar fi executarea întocmai a ordinelor comandanților împotriva oricărui dușman, să nu părăsească steagul, să nu săvîrșească nici o acțiune contrarie legii. Jurămîntul conferă comandantului suprem dreptul de viață și de moarte asupra soldaților săi. Călcarea jurămîntului atrage după sine pedeapsa cu moartea.

— Am auzit că nu toți soldații servesc în armată același număr de ani.

— Durata serviciului militar diferă de la o categorie la alta de trupe. Astfel, soldații gărzilor pretoriene, în paza cărora se află însăși viața împăratului, rămîn sub arme timp de 16 ani, pe cînd cei din legiuni servesc în armată timp de 20 de ani, iar cei din trupele auxiliare și flotă, 25 de ani. Angajarea în armată se face prin voluntariat și cei care doresc, se pot reangaja la sfîrșitul acestor termene beneficiind însă de mai multe drepturi. Unii dintre ei ajung să servească 30, chiar 40 de ani îmbătrînind cu mîna pe spadă. Ca o particularitate a regulamentului militar, ca o anomalie în același timp, cît timp se află sub arme, soldatul nu are voie să se căsătorească oficial fiind totodată obligat să trăiască între zidurile castrului. Aceasta nu-i oprește însă

pe mulţi dintre ei să aibă femeile şi copiii lor care locuiesc în canabele din apropierea castrului. De regulă, la terminarea stagiului militar, soldatul se căsătoreşte cu aceea care un timp nu i-a fost decît concubină şi îşi recunoaşte copiii.

— Ce sînt acelea canabe ?

— Canabele sînt un fel de aşezări civile ce se formează cu timpul în preajma taberei militare. Locuitorii ei, *canabenses*, sînt formaţi din aşa zisele familii ale soldaţilor în termen, din familiile veteranilor, apoi treptat din meşteşugari, negustori şi funcţionari care creează un adevărat oraş uneori de proporţii remarcabile.

— Cînd mi-ai vorbit despre durata stagiului militar, ai pomenit şi de trupele auxiliare. Acestea cum sînt organizate ?

— Trupele auxiliare sînt de două feluri : permanente şi temporare. Cele permanente sînt constituite ori în cohorte de pedestraşi, ori în ale de călăreţi fiecare avînd un efectiv de 500 de oameni. Există şi unităţi mixte alcătuite din 360 de pedestraşi şi 140 de călăreţi la cele *quingenariae* sau din 720 de pedestraşi şi 280 de călăreţi la cele *milliariae*. Spre deosebire de legiuni, unde nu sînt primiţi decît cei ce posedă cetăţenia romană, trupele auxiliare recrutează soldaţi din neamurile pelegrine de pe întinsul imperiului specializaţi în mînuirea anumitor arme de luptă ca arcaşi sau prăştiaşi, ori renumiţi ca buni călăreţi. La terminarea stagiului militar primesc cetăţenia romană atît pentru ei cît şi pentru soţiile nelegitime şi copiii lor, prin înmînarea acelor diplome militare, un fel de act de cetăţenie. Trupele auxiliare temporare sînt recrutate din regiunile periferice mai puţin romanizate sau aparţin unor state vasale Romei. Sînt formate tot din pedestraşi sau călăreţi păstrîndu-şi însă armamentul lor şi folosind tactica lor de luptă, comandantul fiind însă un ofiţer roman. În timp ce trupele auxiliare permanente acţionează ca elemente de întărire a legiunilor, cele temporare primesc misiuni independente, cum ar fi paza unei fortăreţe importante, ori supravegherea drumurilor, a transporturilor de provizii, a poştei.

Deşi nu avusese niciodată o vocaţie deosebită faţă de cariera armelor, intrînd în armată mai mult pentru a res-

pecta dorința tatălui său, Sempronius nutrea sentimente de sinceră admirație invincibilei forțe a imperiului care era armata romană. Procuratorul era îndreptățit să aibă sentimente din cele mai înălțătoare față de armata imperiului, atîta timp cît ei i se datora în mare parte realizarea celui mai puternic stat al lumii antice, al cărui edificiu a dăinuit mai multe secole cu urmări foarte importante pentru istoria omenirii.

Armata romană a fost cea mai disciplinată, cea mai bine instruită și organizată devenind astfel forța cea mai de temut a antichității. Conștientă de puterea pe care o deținea, ea a intervenit de multe ori în frămîntările sociale ale epocii jucînd un însemnat rol și în politica internă a Romei. Astfel, începînd cu împăcarea celor doi redutabili dușmani, Octavianus și Antonius, impusă de veteranii încă sub arme ai lui Caesar și pînă la susținerea sau chiar ridicarea pe tron a unor împărați de către gărzile pretoriene, cum fusese cazul lui Claudius și Nero, se poate urmări influența hotărîtoare exercitată de armată asupra vieții politice a imperiului. Sub un alt aspect, nu dintre cele mai puțin însemnate pentru viitorul popoarelor cucerite, a fost răspîndirea culturii și civilizației romane prin procesul de intensă colonizare la care participau militarii după încheierea stagiului. Prin colonizare se înțelege nu ocuparea la întîmplare a unor așezări sau terenuri, ci instalarea organizată a unui număr de cetățeni pe un teritoriu cucerit de Roma care a dus la romanizarea mai întîi a Italiei și apoi a provinciilor. Coloniile erau și centre de populare și de punere în valoare a pămînturilor. Rolul și importanța coloniilor în general, nu numai a celor formate din veterani, este atît de mare, încît denumirea și statutul de colonie romană vor fi conferite și cu titlu onorific. Veteranii împroprietăriți aveau și misiunea ca, la primul semnal, să intervină pentru apărarea teritoriului. Numai pe timpul domniei lui Augustus au fost împroprietăriți aproape o jumătate milion de veterani.

Exercitus era denumirea armatei romane, adică a oamenilor care muncesc. Armata romană a cucerit lumea atît cu mîna pe spadă, cît și cu cazmaua. Soldatul roman era prezent la toate, fiindcă era instruit să le facă pe toate, chiar munci de utilitate civilă, cînd nu aveau loc lupte.

Celebre drumuri militare ce se întindeau pe zeci de mii de mile, poduri și viaducte construite pe tot întinsul imperiului, al căror măreţe urme mai dăinuiesc și azi, porturi amenajate la toate mările, cu impunătoare faruri ridicate pe promontorii, regiuni desecate prin crearea de canale și baraje și chir coline plantate cu vii, toate lucrate de mîna soldaţilor, ca să nu mai vorbim de imensele fortificaţii care acopereau aproape trei mii de mile de frontieră. Această muncă permanentă era mijlocul principal de menţinere a disciplinei soldatului roman. (Generalii urau într-atît trîndăvia soldaţilor, încît de multe ori îi puneau chiar la munci inutile). Sobru, ars de soare, tăbăcit de vînturi și frig, brăzdat de urmele rănilor și purtînd acvilele stindardelor distinse în atîtea lupte, soldatul roman a întruchipat înaltele virtuţi ale poporului roman. Curajul, devotamentul și spiritul de sacrificiu al soldatului roman, alături de celelalte calităţi reieșite din strălucitul mod de organizare, au făcut să i se spună armatei romane pe drept cuvînt : secretul puterii imperiale (*Arcana imperii*).

Pe vremea lui Sempronius efectivele armatei se ridicau la aproximativ 350 000 de oameni (140 000 legionari, 140 000 trupe auxiliare, 20 000 care formau garnizoana Romei și 50 000 aliaţi). Deși constituiau un efectiv uriaș, ele erau totuși insuficiente faţă de imensele frontiere ale imperiului, ceea ce impunea o foarte abilă mînuire a lor. Aceasta s-a realizat prin desfiinţarea micilor garnizoane și reunirea soldaţilor din toate armele în 25—30 corpuri de armată, constituit fiecare dintr-o legiune și trupele ei auxiliare. Apoi ele au fost stabilite la frontiere, în faţa și în apropierea dușmanului, amplasate în fortificaţii puternice ale căror poziţii erau strategic alese și departe de orașele unde disciplina ar fi avut de suferit. Numai în cazuri excepţionale armata era cantonată în orașe. (Cînd s-a aflat că în Antiohia, în mijlocul unei populaţii unde nu se putea menţine un soldat care în trei luni să nu devină un moleșit sau un răzvrătit, garnizoana Antiohiei a fost desfiinţată, deși acest oraș era un punct important în apărarea Syriei). Castrele și punctele întărite împreună cu imensele linii de apărare serveau ca bază de operaţiuni. Și cum nu se făcea deosebirea dintre armata din timp de

pace și aceea ce se afla pe picior de război, cum legiunile își aveau depozitele și arsenalele lor, iar în spate se afla teritoriul de unde se făceau recrutările, armata romană era în orice moment gata de a intra în luptă. Concepția aceasta era unică și constituia unul din secretele victoriilor marelui imperiu puternic înarmat la frontiere și care în interior nu avea aproape nici un soldat.

. . . . . .

Se apropia timpul ca generalul în devenire, Cornelius Fuscus, să îmbrace haina militară. În curînd, cu inima tresărind de mîndrie, își va strînge peste piept platoșa strălucitoare, pe umeri își va pune mantia roșie ca focul, iar pe cap, coiful de aramă cu penaje multicolore. De-abia aștepta !... Pînă atunci căuta să afle cît mai multe despre armata care îi era atît de dragă. Tatăl îl inițiase în tainele carierei militare insistînd mai ales asupra privațiunilor impuse de meseria armelor. Îi vorbise totodată și despre însemnătatea armatei romane, despre strălucita ei organizare, despre bătălii celebre, despre virtuțile soldaților romani. Odată, referindu-se la aceste virtuți, îi spunea băiatului ca o concluzie :

— Ostașul roman nu are decît o funcție : războiul și un singur fel de viață : al castrului militar. Așa a devenit el primul soldat din lume, iar armata, mîndria poporului roman.

— N-am reușit — mărturisi nemulțumit de el Cornelius — să-mi formez o imagine prea clară despre castrul de care vorbești.

— Am să te ajut eu. Mai întîi aș vrea să știi ce înseamnă castrul pentru soldatul roman.

— Asta știu. Mi-ai spus că în timp de pace castrul este căminul disciplinei și școala mînuirii armelor, iar în timp de război este locul de odihnă, de refacere și reorganizare a unităților, cît și adăpost pentru cei învinși sau răniți.

— Într-adevăr, pentru ostașul roman castrul reprezintă patria absentă : parapetele și corturile castrului formează casa și penații.

— Îmi place foarte mult această comparație între castru și patrie. Ceea ce n-am înțeles eu prea bine, este în legătură cu organizarea acestei minunate tabere romane.

— Mai întîi trebuie să știi că aceste tabere sînt unele permanente, iar altele vremelnice. Una dintre caracteristicile și în același timp dovadă a superiorității armatei romane este grija cu care în fiecare seară, după o etapă de marș, se închide în tabără. Aceasta presupune mari eforturi fizice pentru crearea la nevoie a unor veritabile lucrări de fortificații. Către sfîrșitul etapei de marș, cînd se apropie seara, un tribun militar și cîțiva centurioni devansează grosul forțelor pentru recunoașterea și alegerea cantonamentului care trebuie să îndeplinească anumite condiții. Cînd trupa ajunge la locul de amplasare a taberei, soldații ocupă imediat linia viitorului meterez și încep să sape șanțul azvîrlind pămîntul în interior și realizînd astfel un taluz prin înălțarea unei palisade neîntrerupte numită *vallum*. La adăpostul lui puteau apoi să se odihnească în siguranță, pînă a doua zi cînd își continuă marșul, seara luînd istovitoarea muncă de la început. Aceasta era tabăra vremelnică.

— Am înțeles.

— Foarte bine, dar mă simt obligat să te întreb, dacă te mai interesează această istovitoare meserie. Dacă însă îți place așa de mult sportul cu cazmaua, să sapi șanțuri la nesfîrșit, atunci e altceva !...

— Dar de cînd generalii fac sport cu cazmaua ? — întrebă glumind Cornelius.

— E adevărat că nu toți fac acest sport. Există unii care, după ce ocupă o serie de magistraturi importante, cum ar fi propraetorii sau proconsulii, sînt proiectați direct în funcția de comandant al unei legiuni, spre exemplu, cu înaltul grad de general. Dacă ai reușit o astfel de performanță, ai putea scăpa de cazna la cazma. Dacă nu ai însă astfel de merite politice și intri în armată ca simplu pedestraș, așa cum am făcut eu cîndva, așteptînd să obții rînd pe rînd gradele care duc la cel de general tocmai către sfîrșitul vieții, atunci simt de pe acum cum mi se strînge inima de durere la vederea bătăturilor ce-ți vor îngroșa podul palmelor, încît de-abia vei mai putea strînge mînerul spadei.

— Mă gîndesc — răspunse Cornelius pe același ton ironic — că dacă tatăl meu a reușit să obțină importanta

funcție de procurator, aș putea și eu să ocup vreuna asemănătoare pe undeva.

În realitate așa s-a și întîmplat. La o vîrstă cînd era destul de tînăr Cornelius Fuscus a fost numit de împăratul Galba procurator în Panonnia. La scurt timp devine, sub împăratul Vespasianus, guvernatorul Panonniei, iar mai tîrziu, pe timpul împăratului Domitianus, ocupă cea mai înaltă funcție după a caesarului : comandantul gărzilor pretoriene, cu gradul de general, avînd misiunea plină de răspundere de a veghea asupra vieții împăratului și de a asigura liniștea deseori tulburată a celei mai mari cetăți din lume : Roma !

Aluzia lui Cornelius referitoare la viitorul carierei lui nu constituia de fapt dorința băiatului, ci a tatălui pe care acesta și-o exprimase în mai multe rînduri cu ocazia unor discuții de familie. Sempronius nu putea uita așa ușor nici anii grei petrecuți la Leđerata, nici primejdioasele ciocniri cu dușmanul, nici suferințele prin care trecuse în carcera unde fusese închis de daci. Intrînd în armată fiul său putea întîmpina greutăți asemănătoare, dacă nu chiar mai mari. În lupta ce se da între conștiința lui de cetățean roman, ce trebuia să-l îndemne a-și trimite fiul să îmbrățișeze nobila meserie de apărător al patriei, și dragostea de părinte, izbîndise aceasta din urmă. De aceea, fără a se împotrivi dorinței băiatului de a deveni general, Sempronius încercase în mai multe rînduri să-i explice că dacă va renunța la ideea de a intra în armată ca simplu soldat, el va face tot ce e posibil pentru a-i îndeplini visul scutindu-l totodată de o serie întreagă de privațiuni și pericole. Cornelius însă refuzase. Tatălui nu-i mai rămînea decît să-l pregătească pentru noua meserie. Procuratorul spera totuși că într-o zi iubitul său fiu, venind în concediu, îi va spune că nu mai poate suporta asprimea regimului din armată. Atunci lucrurile se puteau aranja astfel, încît și tatăl și fiul să fie mulțumiți. Pînă atunci însă, procuratorul va continua pregătirea lui Cornelius cu încredere și răbdare. Deci, fără a comenta în vreun fel aluzia făcută de băiat, continuă să-l informeze asupra... „patriei absente" :

— Prin însuși modul de organizare și folosire a armatei, pentru care în anumite situații se impun reședințe

cvasipermanente sau permanente, unele tabere devin adevărate fortărețe, cum sînt mai ales castrele de la frontieră, capabile să reziste unor veritabile asedii. Multe orașe situate la hotarele imperiului au la origine aceste castre permanente, unde *vallum* a fost înlocuit cu impresionante ziduri de piatră sau de cărămidă. Indiferent dacă dimensiunile sau forma castrului nostru au diferit în decursul vremii, datorită efectivelor, terenului, ori modului de luptă al dușmanului și indiferent dacă experiența unor mari generali romani a adus modificări substanțiale în tactica purtării războiului, principiile generale de construire a castrului s-au respectat cu rigurozitate și religiozitate rămînînd neschimbate timp de mai multe secole. În primul rînd, tribunii militari care aleg locul castrului, acei *castrorum metatores*, trebuie să țină seama ca acesta să ocupe o poziție dominantă, de unde să se poată supraveghea zona din jur și să se evite de a fi cucerit prin surprindere. În același timp trebuie, pe cît posibil, ca în preajmă să se afle o sursă de apă ușor accesibilă, pășuni care să asigure hrana cailor și lemnul necesar diverselor lucrări. După alegerea poziției, tribunul militar înfige un drapel alb care marchează locul pentru *praetorium*, adică locul unde se instalează cortul comandantului ce poate deveni mai tîrziu o clădire pentru care se rezervă o suprafață pătrată cu latura de aproximativ 60 de pași. Întreg ansamblul de construcții se plasează în raport de acest punct de reper. În jurul lui sînt așezate chipurile zeilor, cît și altarul și instrumentele pentru sacrificiile ce li se aduc. Tot acest aparat religios îl înconjoară pe comandantul suprem ca într-un fel de sanctuar mărindu-i astfel respectul deja datorat gradului și funcției cu care este investit — Sempronius se opri o clipă, apoi încheie : Atît pentru astăzi.

— Dar tot nu mi-ai spus cum este organizat castrul în interior, cum sînt așezate unitățile, cum funcționează serviciile.

— Ai răbdare. Vom ajunge și acolo — se mulțumi să-i răspundă tatăl.

După cîtva timp procuratorul îi ceru băiatului să-l însoțească ; nu prea departe. Se opriră în apropierea manejului unde stăpînul latifundiului se ocupa personal de dresarea cailor. Tatăl nu apucă să-i spună despre surpriza

ce-i pregătise, cînd deodată Cornelius exclamă plin de uimire și încîntare :

— Ce splendoare ! Ce impunător ! Un adevărat castru ! O tabără fortificată !...

— În miniatură — îl completă procuratorul — Acum vei putea să urmărești descrierea pe care o voi face privind cu ochii tăi în interiorul castrului. Să ne apropiem.

Se putea observa cît de mult ținea Sempronius la fiul său după grija ce acordase respectării distanțelor și proporțiilor în construirea obiectivelor și amplasarea lor, cît și din unele amănunte cum ar fi fost scuturile și lăncile pe care le aveau asupra lor santinelele instalate pe zidurile de apărare ale castrului sau caii, animalele de povară, ori bagajele ofițerilor.

— Ți-am vorbit rîndul trecut de *praetorium*, reședința generalului comandant. Iată-l. El este încadrat de *forum* și de *quaestorium* — pe măsură ce denumea obiectivele Sempronius le și arăta — În *forum* generalul comandant prezidează adunările sau dă citire ordinelor cu caracter general. În *quaestorium*, locul diferitelor servicii gospodărești, se află camera ofițerului de servici, cît și locuințele altor ofițeri. *Praetorium* mai are, aici, aproape de el *auguralul*, locul rezervat pentru luarea auspiciilor. Știi cum se procedează.

— Se consultă zeii prin slujbe religioase și sacrificii din care se deduce dacă unele din evenimentele importante, ca de exemplu desfășurarea unor lupte, vor fi încununate sau nu de succes.

— Acestea sînt cele două drumuri care se trasează după stabilirea sediului pentru *praetorium*. Ele sînt perpendiculare unul față de altul și se întretaie în fața cortului rezervat pentru comandant. Acest drum este orientat, după cum poți să-ți dai singur seama, de la miazănoapte spre miazăzi și se numește *via principalis*. El duce la aceste două porți principale ale castrului. Al doilea este orientat de la răsărit spre apus și se numește *decumanus maximus*. El duce spre răsărit la *porta praetoria*, poarta generalului, și spre apus la *porta decumana*. Prin această orientare a celor două axe ale castrului, cînd terenul și situația o permite, se respectă și ritualul religios care amintește de același mod de orientare a unui *templum* și are

o anumită însemnătate. Astfel, poarta pretoriană este orientată în principiu către răsărit, fiindcă de acolo vin prevestirile favorabile și este, prin excelență, poarta bunului augur. De aceea trupele ies la luptă prin această poartă. Din contră, poarta decumană e poarta blestemată și pe aici sînt scoși soldații condamnați la moarte spre locul de supliciu din afara taberei. În apropierea cortului comandantului se instalează ofițerii cei mai însemnați care sînt consilierii respectuoși ai șefului lor suprem și în același timp oamenii cei mai devotați și interesați a-i menține autoritatea. Trebuie ca ei să se găsească în preajma comandantului, deoarece sînt primii intermediari între el și trupe. În cazul ocupării castrului de către o singură legiune, cum este și cazul taberei din fața ta, cele șase corturi ale celor șase tribuni militari comandanți de cohorte sînt așezate, după cum vezi, în apropierea cortului generalului paralel cu unul din cele două drumuri ale castrului și la o distanță de 50 de pași, spațiu necesar pentru caii și bagajele tribunilor. Linia pe care sînt așezate corturile acestora formează un fel de front al taberei. Corturile sînt așezate în așa mod, încît să fie repartizate pe toată lărgimea terenului ocupat de cohortele pe care le comandă tribunii și care sînt plasate între aceste corturi și poarta decumană. Tribunii au astfel posibilitatea de a le supraveghea mai ușor. Aici, în apropiere de *praetorium*, se plasează și trupele de elită formate din pedestrași și călăreți, cît și trupele auxiliare atașate personal generalului. Călăreții sînt instalați în mijlocul castrului sub protecția pedestrașilor, iar aceștia la rîndul lor sînt așezați la distanța de 60 de pași față de parapetul taberei, distanță necesară pentru mișcările nestingherite ale soldaților, dar mai ales pentru scoaterea corturilor de sub proiectilele dușmanului. Ce să-ți mai spun eu despre castru ? Ceva despre forma lui. Forma castrului este în general rectangulară pătrată, ca acesta din fața noastră, pentru că parapetele în linie dreaptă sînt mai rezistente și mai ușor de executat. Dar dacă terenul nu se pretează sau intervin alte cauze, forma poate fi și dreptunghiulară, circulară sau triunghiulară. Porțile, ca și unghiurile zidurilor, sînt întărite cu turnuri. Iată-le. Șanțul din jurul castrului este destul de larg și se trece greu mai ales cînd e umplut cu apă, nu ca în cazul de față, unde apa adusă

cu cazmă de sclavii noștri, a dispărut infiltrîndu-se în pămînt. Cam acestea sînt informațiile pe care vream să ți le dau despre castrul roman. Aș mai putea să adaug că, puternic fortificată, tabăra militară devine un veritabil oraș întărit, ca o cetate, unde toate forțele umane și toate resursele se află la un loc, bine adăpostite, comod plasate, unde totul are caracterul grandorii și prudenței specifice poporului nostru. La acestea se adaugă disciplina și ordinea care domnesc în tabără, cît și buna organizare a serviciilor ce îndrumă munca de fiecare zi a fiecărui om. Nici unul dintre popoarele care au venit în contact cu armata noastră, n-a reușit vreodată să execute lucrări asemănătoare acestor fortărețe. Unele din popoare au încercat, dar pînă la urmă au renunțat atribuindu-ne o forță supraomenească, după cum spune chiar Caesar despre părerea gallilor la adresa noastră.

— Este adevărat că niciodată un castru roman nu va putea fi cucerit de dușman ? — întrebă mîndru Cornelius care rămăsese entuziasmat de cele văzute și auzite.

— Nu știu ce va fi în viitor, însă pot să-ți spun, ca o dovadă de netăgăduit a superiorității organizării castrului roman, că niciodată sau aproape niciodată, în decursul a mai multor secole, subliniez, secole, castrul roman n-a putut fi cucerit de dușman, în pofida curajului, a varietății armelor și a diferitelor genuri de asediere folosite de sutele de seminții cu care Roma a purtat nenumărate războaie.

— Un motiv în plus pe lîngă atîtea altele — zise Cornelius — de a ne mîndri în fața tuturor popoarelor cu impunătoarea noastră armată și organizarea ei superioară. De aceea vreau să slujesc în armată și...

— Să ajungi general ! — îi luă vorba din gură Sempronius zîmbind cu subînțeles.

— Întocmai ! răspunse băiatul scurt și înfipt... ca la armată !

Multos timere debet, quem multi timent. *

PUBLILIUS SYRUS

27. AM ÎNCEPUT SĂ TE URĂSC DUPĂ CE ȚI-AI UCIS MAMA ȘI SOȚIA

Înalta societate romană, în fruntea căreia se afla Nero, plictisită de pace, bogăție și fericire, mînjită de noroi și sînge, uitase trecutul glorios al Romei pe care nu-l mai putea înțelege. Ea privea indiferentă și fără grijă spre viitorul de care nu se sinchisea și pe care nici nu încerca să-l prevadă, deoarece îl simțea ca pe o putere fatală, irezistibilă și implacabilă față de care trebuia să se supună. Singurul de care nu se îndoia aristocrația romană era prezentul. Pe acesta se grăbea să-l soarbă în bucurii și iritante desfrînări. Acești oameni se jucau cu viața, rușinea și moartea ; turnau otrava însoțită de flori sau loveau cu spada în mînă între două plăceri ; dădeau ori primeau lovitura mortală fără remușcări, fără regret.

În această sumbră atmosferă, este reintrodusă vechea *lex maiestatis*. Tirania debordează. Denunțurile, scandalurile, asasinatele, desfrîul și orgiile cele mai monstruoase nu mai încetau. Cad multe victime nu numai din rîndul nobilimii, care genera această deplorabilă stare de lucruri, dar și din rîndul altor categorii sociale prinse, într-un fel sau altul, în țesute de războiul perfidiei și ipocriziei de pe Palatin.

Tirania lui Nero devenise de nesuportat. Numărul celor nemulțumiți era din ce în ce mai mare. Se înfiripă, ca urmare, conjurația lui Piso, cea mai primejdioasă conspirație

---

* Cine e temut de mulți trebuie să se teamă de mulți.

a secolului, amplă mișcare de opoziție împotriva împăratului.

La început au loc contacte prudente între numeroșii nemulțumiți printre care se aflau atît senatori și cavaleri, cît și ofițeri, soldați și femei. Ei se adună treptat în jurul grupului ideologic al Calpurniilor, condus de Caius Calpurnius Piso, pentru a pregăti răsturnarea lui Nero. Senator de vază și om de litere, Piso poseda unele atuuri cu care în acele vremuri seducea mulțimile, fără să irite prea mult invidia : avea o mare avere, o nobilă origine și maniere dintre cele mai frumoase. El îi ajuta pe cei care-l solicitau, după modelul patronilor din trecut față de clienții lor, îi apăra la tribunal și nici cel mai neînsemnat dintre aceștia nu-l părăsea fără a fi primit un dar cît de mic. În rest, iubind luxul și plăcerile ca toți cei de aceeași condiție cu el, era un om care nu avea prea multe scrupule în alegerea mijloacelor de a parveni și nu avea, la fel ca și ceilalți, dorința de a urca pe primul loc, decît împins de meschina ambiție de a nu rămîne al doilea. El a primit repede misiunea încredințată fiind ales în fruntea mișcării de opoziție, dar nu-și dădea prea mare osteneală în a conduce acțiunea.

Cine făcea parte din conjurația lui Piso ?

Consulul designat Plautus Lateranus. Acesta era singurul probabil care se gîndea în mod serios la unele reforme constituționale după îndepărtarea împăratului.

Tot din ordinul senatorial au mai participat încă de la început Flavius Scaevinus și Afranius Quintianus care nu se bucurau de o prea mare reputație, primul, un dezmățat și un trîndav, al doilea, un obez de care-și bătea joc Nero și pentru care motiv senatorul urmărea să se răzbune.

Din rîndul cavalerilor romani s-au alăturat : Claudius Senecio, eroul din *Valea lui Hades*, Cervarius Proculus, Vulcatius Avaricus, Julius Augurinus, Antonius Natalis și alții. Dintre aceștia, Senecio, care părăsise de mult gărzile pretoriene, era unul dintre cei mai apropiați de Nero și trebuia să se străduiască a arăta că e în continuare prieten împăratului.

Conspirația era mai cu seamă militară. Nero împărțise comanda gărzilor pretoriene în două : lui Tigellinus și lui Faenius Rufus. Tigellinus devenise unul dintre cei mai

apropiați oameni ai împăratului datorită cruzimii și dezmățului său. Rufus se bucura în fața cohortelor de mult respect datorită felului său de viață. Tigellinus, invidios, îl ponegrea în fața lui Nero și-l acuza că e pornit spre răzbunare, fiindcă fusese cîndva în grațiile Agrippinei. După mai multe întrevederi, conjurații, arătîndu-i primejdia în care se afla, l-au convins pe Rufus să treacă de partea lor. El atrage și pe unii tribuni militari, centurioni și chiar soldați. Mai puțin preocupați de problemele politice, aceștia participau ori fiind scîrbiți de dezmățul împăratului, ori dornici de înaintare în grad sau numai pentru schimbarea stăpînului. Printre cei înrolați în conspirație se aflau tribunii militari Subrius Flavus, Gavius Silvanus și Statius Proximus, cît și centurionii Sulpicius Asper, Maximus Scaurus și Venetus Paulus toți avînd funcții de comandă în cohortele pretoriene. De aceea membrii conspirației își puneau mari nădejdi în aceștia și în special în comandantul lor, Rufus.

O vanitate de poet rănit îl aruncă în complot și pe nepotul lui Seneca, Lucanus, deoarece Nero căutase a-i spulbera renumele poemelor sale. Autorul *Pharsalei,* care în poemul său pune așa de ușor la o parte adevărata istorie, folosea nedemne flatări, la începutul lucrării, la adresa împăratului ce-l socotea printre favoriții lui. Lucanus însă, cît era el de priceput curtezan, nu putea totuși să se resemneze flatînd mania de poet a lui Nero și să recunoască supremația versurilor celui care avea deja supremația asupra lumii. Caesarul i-a interzis deci de a-și mai citi în public operele, iar Lucanus devine cel mai înverșunat adept al conspirației.

Alături de nepot, intră în conjurație și frații lui Seneca. Acesta însă n-a participat la nici o acțiune, deși i se solicitase concursul de către conducătorul conjurației prin intermediul cavalerului Antonius Natalis, omul de încredere al lui Piso.

Este aproape inexplicabil, pentru o epocă în care trădarea și trădătorii erau întîlniți la fiecare pas, cum s-a făcut că timp de aproape trei ani de zile nu s-au descoperit urzelile din jurul împăratului ! Este cu atît mai greu de înțeles, cu cît la această amplă mișcare de răzvrătire participau nenumărați oameni din pături sociale atît de dife-

rite : senatori și soldați, bogați și săraci, de diferite vîrste și sexe.

Conjurații au trecut totuși printr-un moment de spaimă. Din complot făcea parte și o femeie, pe nume Epicharis, despre care se spunea că se ocupase înainte cu lucruri foarte puțin cinstite. Aceasta se săturase de amînările și tatonările conspiratorilor pe care îi acuza de slăbiciune și nehotărîre. Epicharis îl cunoștea bine pe Valosius Proculus care comanda flota de la Misenum în locul lui Anicetus. Valosius fusese folosit de Anicetus pentru ducerea la îndeplinire a cumplitei crime comise împotriva Agrippinei, dar Nero nu-l răsplătise pe măsura faptei lui. De aceea se arăta nemulțumit destăinuindu-i consipratoarei hotărîrea lui de a se răzbuna. Femeia își dădu seama că un astfel de om putea fi atras ușor în conspirație și, în calitatea lui de comandant, ar fi antrenat și alți marinari ai flotei. Se știa că Nero petrecea o bună parte din timp pe mare, la Puteoli sau la Misenum, așa încît conjurații se puteau aștepta la un ajutor prețios din partea flotei. Epicharis îi destăinuie lui Proculus planul conspirației cerîndu-i să sprijine și el complotul și să-i atragă pe cei mai hotărîți dintre marinari, care vor fi din plin recompensați. Proculus, în loc de a spijini conspirația, destăinuie totul lui Nero. Numai că Epicharis, foarte prudentă, nu-i spusese trădătorului nici unul din numele celorlalți conjurați. Așa încît, confruntată cu Proculus, care nu avea nici un martor pentru cele destăinuite, ea a tăgăduit curajoasă totul. Deși nu s-a putut afla nimic, Nero, știind că pînă nu faci foc fum nu iese, a dat ordin ca Epicharis să fie închisă.

Deși secretul fusese salvat, conjurații și-au dat deodată seama că Nero se afla pe urmele lor și că era timpul să se grăbească. Așteptaseră destul. Se întruniră deci pentru a lua hotărîrea uciderii împăratului.

— Caesarul obișnuiește să vină deseori la Baiae să-l viziteze în vila sa pe conducătorul nostru, Piso — spuse unul din conjurați. Aici el se îmbăiază și se ospătează renunțînd la orice fel de gardă, cît și la alaiul obișnuit. Este cel mai potrivit moment și lesnicos pentru a fi doborît cu pumnalul.

Conjurații sînt de acord, dar Piso se opune :

— Ar fi o faptă prea urîtă ca să fie mînjită de sînge sfînta masă, iar zeii ospeției pîngăriți. Mai potrivit ar fi ca fapta pe care noi am luat-o asupra noastră, pentru salvarea statului, să fie săvîrșită la Roma, ori în palatul său, ori într-una din piețele publice.

Conjurații și-au dat seama că Piso se temea ca nu cumva, în timp ce Nero era ucis în vila sa, un altul să profite de ocazie și să se proclame împărat la Roma, cum ar fi fost, spre exemplu, Silanus, vestit prin originea sa nobilă și care în ultimul timp se ridicase pe treptele cele mai înalte ale strălucirii.

— Deși Nero iese rareori din palat stînd mai mult prin grădinile sale — zise un alt complotist — el obișnuiește totuși să vină la distracțiile circului. În curînd vor avea loc jocurile de circ dedicate zeiței Ceres *. Este un bun prilej de a fi atacat și ucis în învălmășeală.

Se propuse astfel ca Lateranus, cînd va apare Caesarul în tribună, să cadă la picioarele lui și să-l roage să-i acorde sprijinul pentru situația sa familială, apoi prin surprindere să-l doboare la pămînt cu vînjoșenia lui recunoscută. Tribunii și centurionii să se repeadă după aceea cu pumnalele și să-l măcelărească.

Senatorul Flavius Scaevinus ceru să i se acorde lui cinstea de a-l ucide pe tiran spunînd :

— Port asupra mea un pumnal sfînt pe care l-am luat din sanctuarul Fortunei din orașul Ferentinum și care e hărăzit unei mărețe fapte. Cu el îl voi răpune pe Nero.

Conjurații au fost de acord cu cererea senatorului și hotărăsc ca Piso, după săvîrșirea faptei, să meargă în tabăra pretorienilor însoțit de Rufus spre a vorbi soldaților.

În ajunul jocurilor de circ, senatorul Scaevinus, întorcîndu-se acasă după ce avusese o lungă discuție cu Antonius Natalis, a pus pecetea pe testament și l-a chemat pe libertul său Milichus cerîndu-i să-i ascută cu grijă pumnalul. A dat apoi dispoziții să se pregătească un ospăț mai îmbelșugat ca de obicei. În timpul petrecerii a acordat libertate unor sclavi la care ținea cel mai mult. Într-un tîrziu i-a cerut lui Milichus să pregătească fețe pentru răni și toate cele necesare pentru oprit sîngele. Libertul ori că

* Zeița grîului și a recoltelor ; identificată cu Demeter din mitologia greacă.

știa mai dinainte despre cele puse la cale, ori că acum intrase la bănuială, s-a hotărît, la îndemnul nevestei lui, să-și denunțe stăpînul care îi dăruise cîndva libertatea. Trădătorul tot apăruse pînă la urmă ! De aci urmează dezastrul.

A doua zi Scaevinus este ridicat de străji și adus în fața împăratului. La început acesta a tăgăduit plin de îndrăzneală răspunzînd învinuirilor :

— Pumnalul, despre care vorbește acest mizerabil, e un vechi obiect de cult pe care îl țineam în odaia mea de dormit și pe care nemernicul mi l-a furat spre a mă putea acuza. Mi-am pregătit testamentul fiindcă eram mereu urmărit de creditori din cauza stării mele materiale destul de precare. Cît despre eliberarea unor sclavi, nu e pentru prima dată cînd o fac. Care fețe ? N-am poruncit nimic în legătură cu pregătirea de fețe sau ceva asemănător. Acest libert e un ticălos care a inventat totul fiind și denunțător și singurul martor al acuzațiilor pe care mi le aduce.

Cu atîta curaj și siguranță în glas se apără Scaevinus, încît cei de față începură să șovăie. Poate că ar fi scăpat dacă femeia lui Milichus, care era lîngă el, nu i-ar fi șoptit acestuia despre convorbirile tainice cu Antonius Natalis, omul de încredere al lui Piso, șeful complotului.

Începe anchetarea lui Natalis separat de Scaevinus. Cum era de așteptat, declarațiile lor nu s-au potrivit, fiecare spunînd altceva în legătură cu cele ce discutaseră. Au fost aruncați în lanțuri. Dar nici unul, nici celălalt n-au putut suporta caznele la care au fost supuși. Conspirația a fost dezvăluită. Natalis îl denunță pe Piso, apoi pe Seneca. Scaevinus îi denunță pe Lucanus, Quintianus și Senecio. Aceștia au tăgăduit un timp, apoi, promițîndu-li-se că dacă spun totul nu vor fi pedepsiți, s-au grăbit să vorbească dînd dovadă de mare lașitate. Quintianus și Senecio își denunță prietenii cei mai buni, pe Glitius Gallus și respectiv pe Annius Pollio, iar Lucanus o denunță chiar pe mama sa Acilia.

Cu această ocazie s-a văzut încă o dată degradarea morală a nobilimii romane, a unor senatori și cavaleri care și-au trădat pe cei mai dragi membri ai familiei și pe cei mai buni prieteni. O mai frumoasă comportare au avut cei

de condiție mai modestă. Epicharis, spre exemplu, n-a denunțat pe nici unul din conspiratori, deși a fost supusă unor cumplite torturi. Nero, știind că o femeie nu poate suporta durerile, a poruncit să fie pusă la cele mai mari cazne. Cu toate acestea nici vergile, nici focul, nici furia călăilor n-au făcut-o să vorbească. În timp ce era transportată pe o targă într-o lectică, fiindcă pe picioare nu se mai putea ține din cauza mădularelor strivite de călăi, ea a reușit să scape de torturi sinucigîndu-se într-un mod care îi dovedea încă o dată curajul : din căpătîiul unor chingi pe care le purta ca accesorii ale veșmintelor a făcut un ștreang, l-a legat de targă, și-a vîrît capul în el și lăsîndu-și toată greutatea corpului în lațul făcut, s-a sforțat din răsputeri pînă și-a dat sufletul.

Odată conspirația descoperită, împăratul a poruncit cele mai crunte pedepse. Mulți au căzut și din rîndurile armatei. Unii din ei au primit pedeapsa cu mult curaj. Tribunul Subrius Flavus, fiind întrebat de Nero cum de a ajuns pînă acolo încît să-și calce jurămîntul de credință față de el, i-a răspuns ;

— Pentru că te uram ! Nici unul dintre ostași nu ți-a fost mai credincios ca mine cînd meritai să fii iubit. Am început să te urăsc după ce ți-ai ucis mama și soția și ai apărut în lume ca vizitiu, actor și incendiator.

O altă dovadă a curajului în fața morții a dat-o centurionul Sulpicius Asper care i-a spus împăratului :

— Cu prilejul atîtor nelegiuiri pe care le-ai săvîrșit, n-am putut veni în ajutorul tău într-alt chip.

Nici ceilalți militari nu s-au dovedit mai prejos în fața chinurilor morții. În schimb comandantul lor, Faenius Rufus, asociat cu Tigellinus la comanda gărzilor pretoriene, nu mai înceta cu văicărelile în timp ce-și făcea testamentul. Rufus, se transformase din conspirator în anchetator acuzîndu-i pe cei cu care complotase mai înainte. Pînă la urmă este și el demascat și ucis de către unul din soldați.

Nici Piso nu s-a arătat prea demn în fața primejdiei care îl amenința scriind în testamentul său fraze pline de lingușire la adresa caesarului. El s-a dovedit lipsit de curaj și inițiativă într-un moment atît de decisiv, deși i se arătase calea ce trebuia urmată. Unul din conjurați îi spunea :

— Pornește la cazarma gărzilor pretoriene și de la înălțimea tribunalului caută să cîștigi simpatia soldaților și a poporului care te va urma să răstorni cîrmuirea tiranului.

Altul îl sfătuia astfel :

— Nero nu e deloc pregătit să înfrunte asemenea primejdii. Chiar oamenii de mare curaj se înspăimîntă în fața situațiilor neașteptate. Cu atît mai mult acest comediant n-o să se încumete să ia armele împotriva ta, cînd e însoțit numai de Tigellinus și de ceata lui de desfrînate. Dacă încerci, poți înfăptui multe din cele ce par grele celor nevolnici.

Un altul încerca să-l prevină :

— În zadar îți pui nădejdea în tăcerea și credința partizanilor bizuindu-te pe tăria sufletelor și trupurilor lor. Totul va fi descoperit prin cazne și recompense. În curînd se vor înfățișa cei care te vor lega și pe tine, ca la urmă și tu să sfîrșești printr-o nevrednică moarte.

În sfîrșit, unii dintre conspiratorii cu vederi mai liberale îl îmbărbătau spunîndu-i :

— Oare nu cu atît mai frumos vei merge tu să înfrunți moartea dacă vei lua în brațe cauza republicii, dacă vei chema tot poporul în ajutor pentru cîștigarea libertății ? Dacă ostașii te vor părăsi și la fel și plebea te va lăsa singur, cel puțin strămoșii, cît și urmașii tăi îți vor slăvi moartea în cazul cînd viața îți va fi răpită.

Piso rămase mai departe impasiv la toate aceste vorbe. Muri tăindu-și venele brațelor.

Cu demnitate a primit moartea consulul desemnat Plautius Lateranus pe care Nero s-a grăbit să-l ucidă fără să-i permită a-și îmbrățișa copiii. A fost supus caznelor și omorît de către un tribun care făcea parte și el din complot, fără ca Lateranus să rostească nici cea mai mică învinuire la adresa acestuia.

Nero a dat ordin să fie ucis și Lucanus. Acesta muri recitînd versuri din epopeea sa, *Pharsalia*.

Au mai fost uciși sau li s-a poruncit de către împărat să-și ridice viața : consilierul împărătesc Seneca, Quintianus, Scaevinus, Senecio și alții.

Unii, ca tribunul Gavius Silvanus sau Statius Proximus, și-au pus singuri capăt zilelor, deși Nero îi iertase.

Alții au fost exilați, printre ei fiind Novius Priscus, prieten cu Seneca, Glitius Gallus, Annius Pollio, Rufus Crispinus.

Cîțiva au fost iertați de către împărat suspendîndu-li-se osînda, pentru zelul lor de a da în vileag conspirația, printre care Antonius Natalis și Cervarius Proculus.

Libertul Milichus s-a îmbogățit, fiind din plin răsplătit. Și-a luat numele de „salvatorul" !

Din cei 41 de conjurați, 18 au murit, 17 au fost exilați, 5 au fost iertați și doar unul singur a scăpat fără a fi descoperit.

Nero și Tigellinus, care au dovedit o feroce cruzime în reprimarea conjurației, încurajați și de perfida Poppaea, au provocat un imens val de indignare în rîndurile plebei care nu credea în sinceritatea acuzațiilor aduse de cei trei judecători. Aristocrația senatorială, în schimb, arătîndu-și încă o dată slugărnicia, care o caracteriza, s-a grăbit să aducă mulțumiri zeilor pentru salvarea „preabunului" lor stăpîn.

Non quia difficilia sunt, non audemus, sed quia non audemus, difficilia sunt. *

SENECA

28. BLESTEMUL REGINEI BOUDICCA !

— A fost ucis maestrul Seneca ! — strigă Acutia din pragul uşii pătrunzînd grăbită în *triclinium* unde stăpînii de la *Fastuosa* erau tocmai la masă.

. . . . . .

Acutia şi sora ei Petronia legaseră o strînsă prietenie cu Paulina, soţia Cordubanului, împreună cu care frecventau cercul literar al filosofului. În ultima vreme acesta se arăta din în ce în ce mai rar. Era slăbit şi bolnav. Îl chinuiau cînd guta, cînd astma, cînd durerile de stomac. Paulina era tot timpul lîngă el îngrijindu-l cu devotamentul unei iubitoare soţii. De aceea se întîlnea mai rar cu prietenele ei. Acutia n-o mai văzuse de mult. Alarmată de zvonurile care circulau în legătură cu soarta lui Seneca implicat în complotul contra lui Nero, mersese la Roma s-o vadă. Dar n-o găsi. Află că Paulina plecase de mai multe zile împreună cu soţul ei la o vilă a lor din apropierea oraşului. Acutia ştia că filosoful avea un bun prieten, pe medicul Statius Annaeus. Îl căută şi în sfîrşit dădu de el. De la acesta află împrejurările în care murise fostul preceptor şi consilier al împăratului.

. . . . . .

Era în amurg. Seneca lua masa cu Paulina, cu Statius şi un alt prieten.

---

* Nu fiindcă lucrurile acestea sînt grele nu avem curaj, ci fiindcă nu avem curaj ele sînt grele.

Tribunul cohortei pretoriene, Gavius Silvanus, membru și el al conjurației, dar nedescoperit încă, îi înconjoară vila cu soldații. Apoi se prezintă în fața Cordubanului și glăsui :

— Sînt trimis din porunca împăratului care vrea să afle adevărul în legătură cu unele fapte săvîrșite de cei ce au pus la cale uciderea lui. Antonius Natalis, aflîndu-se acum în lanțuri, i-a declarat Caesarului că a fost îndemnat de Piso, șeful conjurației, să-ți facă o vizită. Cu această ocazie ți s-a plîns că nu vrei să-l întîlnești pe Piso și că ar fi mai bine pentru tine dacă i-ai cultiva prietenia prin legături și întrevederi sincere. Tu i-ai fi răspuns că nu vezi vreun folos nici în schimburile de idei, nici în întîlnirile dintre voi, dar că salvarea ta este legată totuși de rămînerea în viață a lui Piso. Este adevărat ce ai spus ?

— Într-adevăr, Natalis m-a vizitat și mi s-a plîns că nu-l primesc pe Piso. Eu m-am scuzat că nu-l pot întîlni, fiindcă sînt bolnav și am nevoie de liniște, de odihnă. I-am mai spus că nu văd de ce sănătatea mea, a unui simplu particular, ar fi legată de supraviețuirea lui Piso. În afară de aceasta, firea mea nu e făcută să lingușească. Împărtul nostru a avut nenumărate ocazii să constate că pentru mine libertatea e mai presus decît slugărnicia.

Silvanus i-a transmis acest răspuns lui Nero de față fiind Poppaea și Tigellinus, siniștrii colaboratori ai împăratului.

— Să-mi spui, Silvanus, dacă filosoful e pregătit să primească de bunăvoie moartea — spuse Nero nemulțumit de răspunsul primit.

— Mărite stăpîne, eu nu am observat în vorbele lui Seneca nici teamă și nici tristețe în privirile lui.

— Atunci fă cale întoarsă și vestește-i moartea — zise Nero bucuros că avea prilejul să scape cu această ocazie de fostul lui dascăl și consilier.

Tribunul Silvanus se vedea acum obligat a săvîrși nelegiuiri și fărădelegi pentru a căror răzbunare el singur se alăturase complotiștilor. Cu sufletul îndoit, simțindu-se de o mie de ori mai vinovat decît bătrînul suferind, se îndreptă spre prefectul Faenius Rufus spre a-l întreba dacă se cade să ducă la îndeplinire porunca împăratului. Prefectul, ce se afla în aceeași situație cu Silvanus, adică

și el complotist nedescoperit încă și care îi cerceta și acuza acum pe tovarășii cu care complotase mai înainte, îl sfătui să execute ordinul. Tribunul, mustrat însă de conștiință, n-a putut merge să-i vorbească și să-l privească în față pe Seneca, trimițîndu-l în schimb pe unul din centurionii din subordinele sale pentru a duce filosofului vestea morții. Acesta primi cumplita veste calm și neînfricat. Ceru să i se pregătească testamentul pe care vroia să adauge ultimele dispoziții. Centurionul îl opri știind că averea îi va fi confiscată.

Seneca se adresă prietenilor și soției :

— Fiindcă mi s-a interzis să vă aduc mulțumirile mele față de tot ce ați făcut pentru mine, eu vă las cel mai frumos dar pe care îl mai am la îndemînă : modelul vieții mele. Dacă îl veți păstra în inimile voastre, vă veți bucura de roadele unei nezdruncinate prietenii. Lăsați deoparte lacrimile și înarmați-vă cu tăria bărbăției — le mai spuse celor din jur văzîndu-i cît erau de înspăimîntați. Apoi adăugă : Unde ați lăsat sfaturile mele despre înțelepciune, despre atitudinea curajoasă pe care trebuie s-o aveți în fața amenințătoarelor primejdii ? Cruzimea lui Nero e cunoscută de toată lumea. Ce oare îi mai rămîne acestuia, după ce și-a ucis mama și fratele, decît să adauge la șirul fărădelegilor moartea educatorului și îndrumătorului său ?

În fața soției sale, pe care o îndrăgise mai presus de orice, simți totuși pentru o clipă regretul despărțirii. O îmbrățișă și-i spuse :

— Pune frîu durerii care e trecătoare. Rabdă cu tărie viața în dorul după soțul tău. Ațintește-ți ochii asupra vieții tale trăită în virtute.

Dar Paulina, în desperarea ce o cuprinsese, i-a răspuns :

— Eu sînt pregătită pentru moarte și doresc să mi se curme viața odată cu a ta.

Supremă dovadă de dragoste ! O femeie așa de tînără și frumoasă gata să moară odată cu soțul ei, un bătrîn neputincios în fața vitregei soarte. Supremă dovadă a abnegației și spiritului de sacrificiu !

Poate și la gîndul că Paulina, rămînînd în viață, ar fi căzut pradă batjocurii și rușinii, Seneca nu se împotrivi și-i vorbi astfel :

— Eu ți-am arătat drumul vieții și felul cum poți dobîndi mîngîierile ei. Văd însă că tu dorești cinstea morții. Eu nu mă pot opune minunatei tale pilde. Să primim deci amîndoi cu tăria bărbăției această supremă încercare, acest ultim act. Tu vei avea însă parte, prin sfîrșitul tău curajos, de cea mai mare glorie.

Cu același pumnal își deschid apoi amîndoi venele. Seneca, văzînd cum sîngele de-abia i se scurgea din venele lui îmbătrînite, și le taie și pe cele ale coapselor și pe cele ale pulpelor. Privind-o pe Paulina cum suferea, mai mult din cauza chinurilor lui decît a celor ce o apăsau pe ea, îi spuse încurajînd-o :

— Nu-ți pierde cumpătul din cauza durerii mele și nu-ți irosi nici puterea răbdării în fața zbuciumului meu. Mergi în altă încăpere.

Moartea întîrzia să-l cuprindă pe bătrînul filosof. Seneca îl chemă atunci pe bunul său prieten Statius și-i ceru să-i dea otrava pregătită din vreme. Dar trupul devenise nesimțitor în fața puternicii licori. Pentru a sfîrși odată, intră într-o baie caldă și înainte de a-și da sufletul, mai apucă să grăiască în mijlocul aburilor fierbinți :

— Închin această apă lui Jupiter Eliberatorul...

. . . . . .

— B'estemul reginei Boudicca ! — exclamă cu oarecare răutate în glas Opinatus, după ce Acutia sfîrși povestea tragicei morți a Cordubanului.

Opinatus era o rudă mai îndepărtată din partea Petroniei. De cînd rămăsese singur, își petrecea o bună parte din timp pe latifundiul lui Sempronius. Fie pentru că avusese cîndva vreun conflict cu Seneca, fie pentru că pur și simplu detesta unele din faptele filosofului sau era împotriva concepțiilor filosofice ale Cordubanului, cert este că de cîte ori venea vorba despre acesta, se arăta pornit contra lui. De aceea, cînd Acutia, care îi cunoștea sentimentele, îl întrebă pe ton bănuitor la ce vrea să se refere prin enigmaticele sale cuvinte, Opinatus de-abia aștepta să-l atace :

— Deși nu am uitat proverbul : *De mortibus nil sine bene* *, vreau totuși să spun că întreaga filosofie a lui

* Despre morți nu se vorbește decît de bine.

Seneca despre viața cumpătată, împreună cu toate rădăcinile plantelor pe care le rodea pentru a-și prelungi zilele, n-au putut opri ironica soartă, întruchipată în persoana lui Nero, de a-i aduce această violentă moarte. Moarte trimisă de elev profesorului său. Moarte trimisă de către cel care s-a dovedit a nu fi fost un prea strălucit discipol al preceptorului său, ori mai bine zis cel care s-a dovedit a fi fost discipolul unui preceptor nu prea strălucit, a unui filosof nu prea înțelept.

— Cum poți să vorbești astfel despre cea mai luminoasă personalitate a epocii noastre ? — spuse Petronia revoltată.

— Vorbesc astfel, fiindcă în cărțile sale spunea una, iar în viață făcea alta. În cărțile sale el condamna tirania, în timp ce era educatorul unui tiran. El a fost un prost preceptor și dovada stă în tragica moarte ce i-a pricinuit-o însuși elevul său.

— Dar Seneca s-a străduit să-și educe elevul, și nu numai pe el, ci întregul nostru tineret, prin reflexiile lui pline de înțelepciune asupra moravurilor, prin cea mai generoasă concepție despre solidaritatea umană, despre promovarea virtuților menite transformării în bine a omului — zise Acutia raliîndu-se părerii Petroniei.

— Într-adevăr, tema sa preferată a fost filosofia morală — răspunse Opinatus.

— De aceea a și fost numit „Director al conștiinței" — adăugă Petronia crezînd că ruda sa ar putea să-și schimbe părerea. Dar acesta continuă :

— Seneca a rămas pînă la ultima sa oră un actor. Un actor care a jucat rolul omului virtuos. El a vrut să fie „Director al conștiinței" altora, dar cu condiția de a fi scutit ca acest directorat să-i dirijeze și conștiința sa. El a pus deoparte maximele sale și de alta conduita sa. Filosoful tău n-a fost decît un exemplu fidel al tendințelor practice ale spiritului nostru roman. Elegant și abil aranjator de cuvinte, el a traversat toate școlile morale fără a se opri asupra vreuneia din ele. Odată drumul parcurs, a adunat aceste adevăruri morale care întruchipează fondul comun al umanității și pe care, căutîndu-l mai bine, îl găsim de fapt în proporții diferite la baza tuturor sis-

temelor care au dăinuit. Nu e decît „nisip fără var" cum numea Caligula operele filosofului.

— Dar trebuie să recunoşti că în acest nisip strălucesc firişoare de aur — spuse Petronia — Nu uita că lucrările lui sînt citite şi studiate în toate şcolile şi că, alături de Cicero, el rămîne unul dintre cei mai valoroşi preceptori ai tineretului.

— Există însă o mare deosebire între Cicero şi Seneca. În operele lui Cicero totul e simplu şi prezentat fără efort. El este spiritul cel bun. El emană o căldură pătrunzătoare în care recunoşti omul superior şi cetăţeanul credincios principiilor. Pe cînd la Seneca se simte prea mult munca de retor. El scrie o operă în care se află mai multă artă decît convingere, mai puţină forţă spirituală decît talent în adevăratul sens al cuvîntului. De aceea spun că a rămas pînă la urmă un actor.

— Chiar dacă ar fi aşa, Seneca a ştiut să-şi joace cu demnitate rolul pînă la ultimul ceas al vieţii — continuă Acutia să-l apere — El a aspirat spre cele mai înalte idealuri morale şi a primit cu bărbăţie moartea ca pe suprema încercare.

Opinatus rămînînd la părerile sale, răspunse :

— Cu tot tratatul său asupra *Providenţei* şi elogiile sale asupra sinuciderii, Seneca a ţinut totuşi foarte mult la viaţă, fiindcă nu a încercat să oprească de la început pornirile criminale ale elevului său, de teamă ca acestea să nu se întoarcă asupra sa. Totul a fost oratorie şi o oratorie nu din cele mai alese. Mai mult. Încă de pe vremea cînd era preceptorul lui Nero, el căuta să îndepărteze din ochii împăratului pe vechii oratori în scopul de a nu-şi compromite propriile discursuri prin comparaţii primejdioase referitoare la elocinţă şi declamaţie. Elevul avea, ca şi profesorul, în afară, strălucire : pentru senat un aer grav, fraze pompoase, cuvinte de efect. În viaţa particulară, Nero a fost lăsat de Seneca să-şi formeze cele mai josnice gusturi. „Filosoful" nu a ştiut să pună în sufletul lui Nero datoriile morale. Orgoliul său, această boală a artiştilor, aşa funestă oamenilor de stat, îl făcea să compună pentru împărat nenumărate discursuri. După fiecare dintre ele nu se vorbea la Roma decît despre înţelepciunea filosofului şi geniul scriitorului. Această edu-

cație numai în cuvinte și în figuri de stil, pedantă, declamatorie și falsă l-a făcut pe Nero să nu mai ia în serios virtuțile ce i se recomandau. El asculta, dar nu le mai putea înțelege sensul. Și cum ar fi putut înțelege, cînd Seneca îi spunea : „Privește această Cetate, acest popor ; toate sînt ale tale“ ? Ce mai valorau în fața tînărului îngîmfat maximele lui Zenon * după o astfel de lecție asupra omnipotenței absolute ?

— Nu înseamnă că dacă Seneca a eșuat în încercarea sa de a-i da o bună educație împăratului, el nu s-a comportat moral și demn în multele situații critice în care l-a dus viața lui atît de frămîntată — zise Petronia — Ai auzit-o pe Acutia povestind cum se apăra filosoful în fața insinuărilor de a fi participat la complot spunînd cu demnitate că firea lui nu e făcută să lingușească și că pentru el libertatea e mai presus decît slugărnicia.

— În legătură cu complotul și insinuările de care vorbești, Seneca nu e chiar atît de nevinovat pe cît crezi tu. Deși nu a participat direct, el a cunoscut urzelile conjuraților și le-a tăinuit. Oare tăinuitorul nu e la fel de vinovat ca și făptașul ? Umblă zvonul prin Roma că Subrius Flavus plănuise împreună cu centurionii ca după moartea lui Nero să-l ucidă și pe Piso și să-l proclame împărat pe Seneca, acesta fiind cel mai nimerit să ajungă pe cele mai înalte trepte ale puterii. Desigur că îi ajunsese la urechi și bătrînului acest zvon. Tăcea și aștepta !

— Prin strălucitele sale virtuți ar fi meritat să ajungă împărat — îl întrerupse Acutia.

— Așa gîndea și el probabil ! Cît despre faptul că nu-i plăcea să lingușească și că pentru el libertatea era mai presus decît slugărnicia, acesta să fie oare adevărul ? Nu cumva Seneca este cel ce se umilea cerînd iertare pentru unele fapte care îl aruncaseră în exil pe insula Corsica ?

— Eu nu am auzit niciodată de așa ceva — zise intrigată Petronia.

— Nu ai auzit, fiindcă sînt foarte mulți ani de atunci. Noi eram copii pe vremea aceea. Aveam în jur de zece-cincisprezece ani. Eu am auzit cele întîmplate de la oa-

---

* Filosof grec.

meni demni de încredere. Cum spuneam, Seneca se afla în exil pe insula Corsica. La început sperase că rămînerea lui acolo nu se va prelungi prea mult, încît aștepta răbdător și mîndru să se întoarcă la Roma. Dar după vreo doi ani, iertarea pe care o aștepta din partea împăratului Claudius, întîrzia să se arate. Curajul și răbdarea filosofului s-au topit. Se temea că intransigența împăratului ar putea să-i aducă pînă la urmă chiar condamnarea la moarte. În acest timp, la curtea lui Claudius unul dintre cei mai influenți oameni era libertul Polybius. Acestuia îi murise un frate. Filosoful s-a grăbit să-i trimită consolările lui. Nu se dă înapoi să-i aducă libertului adulații, deși acesta nu întruchipa toate calitățile înșirate de Seneca. Se spunea chiar că libertul își ucisese propriul său tată. În acea *Ad Polybium de consolatione* * Seneca, deznădăjduit de vitrega lui scoartă, implora direct indulgența lui Claudius. Nobilimea, senatorii, nu i-au iertat niciodată acest moment de desperare care îl împinsese la josnice lingușiri și umiliri.

— Și cel puțin a avut vreun ecou ? A scăpat de exil ? — întrebă curioasă Acutia.

— Nici vorbă ! De-abia peste vreo cinci ani, de-abia după moartea Messalinei, aceea care-i cauzase exilul, s-a înapoiat și Seneca la Roma.

Petronia, deși considera că Opinatus este prea pătimaș, totuși argumentele lui erau foarte grăitoare. Cu toate acestea ea nu putea să-și schimbe dintr-o dată părerea despre cel pentru care avusese un adevărat cult. Încercă așadar să dea alt curs discuției :

— Ai vorbit la început despre un blestem, despre o regină. Ce-ai vrut să spui ?

— Despre ce blestem e vorba ? — insistă și Acutia —. Sper că nu e în legătură cu vreun alt păcat al filosofului.

— Nu știu dacă poate fi numit păcat — răspunse Opinatus pe ton ironic continuînd : Vă las pe voi să apreciați după ce veți afla despre ce e vorba... Cine nu cunoaște ideile propagate de filosoful nostru în preceptele lui despre controlul moral asupra îmbogățirii, despre modestie și cumpătare ? Dar cine nu cunoaște în același timp și setea

---

* Consolația către Polybius.

fără margini de îmbogățire a bancherului ? Unul dintre cei mai bogați oameni din imperiu, Seneca își acumulase imensa avere mai ales prin speculații și printr-o cămătă fără scrupule. El împrumuta sume de bani nu numai la diferite persoane din Roma, dar și unor căpetenii din cele mai îndepărtate regiuni ale imperiului, cum ar fi fost Britannia. Aici, regii locali își mai păstrau tronul, dar se aflau sub controlul guvernatorilor romani. Icenienii, care locuiau pe aceste meleaguri cîrmuiți de regele Presatagus, erau din ce în ce mai nemulțumiți de apăsătoarele impozite cît și de comportarea abuzivă a funcționarilor administrației romane și a veteranilor colonizați. Seneca îl împrumutase cîndva pe Presatagus cu zece milioane de drahme. Aflînd de moartea acestuia, cămătarul filosof se grăbi să ceară restituirea integrală a imensei sume împreună cu toate dobînzile care se adunaseră între timp. În fața acestor pretenții exagerate, soția defunctului, regina Boudicca, ce îi cîrmuia acum pe icenieni, a încercat probabil să ajungă la o înțelegere cu executorii puși să încaseze banii. Ei însă, nu numai că nu au vrut s-o asculte, dar au bătut-o cu vergile batjocorindu-i și cele două fiice. Această mîrșăvie a fost picătura care a revărsat paharul plin de amărăciuni al băștinașilor. Peste o sută de mii de icenieni asupriți se ridicară cu mîna pe spadă împotriva romanilor. Regina Boudicca se afla în fruntea lor. Coloniile Camulodunum, Londinium și Verulamium împreună cu alte garnizoane romane au fost trecute prin foc și sabie. Guvernatorul provinciei, C. Suetonius Paulinus, era departe în fruntea legiunilor lui, ocupat cu supunerea triburilor din insula Mona. Pînă să intervină el, au căzut victime vreo 70 000 de romani ; 70 000 ! Nici 700, nici 7 000 !... Britannii, plini de semeție după victoriile repurtate, se agitau, într-un puhoi uriaș, în jos și în sus pe cete și roate de călăreți. Își luaseră și nevestele pe care le suiseră în căruțele rînduite la marginea cîmpului de bătaie pentru a fi martore la biruința asupra romanilor. Suetonius sosi în grabă pe cîmpul de luptă hotărît să-i atace pe barbari. Le vorbi soldaților înflăcărîndu-i la luptă. Îi îndemnă să privească disprețuitori gălăgioasele amenințări ale barbarilor, fiindcă în rîndurile lor se vedeau mai multe femei decît bărbați și cu toții vor fugi

din fața spadei și vitejiei romane. Le ordonă să dea năvală numai în rînduri strînse, apoi, după aruncarea sulițelor, să se repeadă cu scuturile și cu spadele asupra vrăjmașului. Să nu se gîndească la prăzi. După măcelărirea dușmanului, prăzile vor fi toate ale lor...

Regina Boudicca, sigură și ea de victorie, purtîndu-și fiicele într-un car, trecea prin fața luptătorilor amintindu-le că la britanni există datina ca războiul să fie purtat sub conducerea femeilor. De data aceasta ea nu urmărea să-și apere tronul și averea, ci, la fel ca oricare altă femeie din popor, vrea să-și răzbune libertatea răpită și cinstea fetelor sale pîngărite. Romanii — le spunea ea — se ascund în castru sau privesc speriați pe unde pot fugi mai repede. Așa încît ei nu vor putea rezista nici măcar în fața zgomotului și strigătelor miilor de britanni, dar să se mai opună iureșului și brațelor lor...

Suetonius dădu semnalul de atac. Victoria romanilor a fost totală. Legionarii nu au cruțat nici măcar viața unei singure femei. Se spune că pe puțin 80 000 de britanni au căzut în această luptă. Boudicca și-a pus capăt zilelor bînd otravă.

În fața întregii Rome Seneca a fost socotit ca unul din autorii sîngeroasei răscoale soldată cu imense pierderi de o parte și de alta : 150 000 de romani și barbari uciși ; 150 000 ! Nici 150, nici 1 500, nici 15 000 !... Stoicul filosof, acuzat de lipsă totală de umanitate, era compromis în fața întregii Rome.

Se așternu tăcerea. Nici Petronia, nici Acutia nu mai îndrăzneau să-l apere pe filosof. Opinatus continuă într-un tîrziu adresîndu-se Acutiei :

— Spuneai, în încheierea tragicei întîmplări, că împăratul, aflînd despre încercarea Paulinei de a-și urma soțul pe drumul morții, a poruncit să fie salvată. Sclavii și liberții filosofului i-au legat venele brațelor oprind sîngele să mai curgă. Mă gîndesc la sacrificiul ei. Pînă cînd și Nero, personificarea cruzimii și a degradării morale, s-a grăbit s-o readucă la viață pe această minunată femeie. Cum a procedat însă „înțeleptul" vostru filosof, cînd a auzit că ea vrea să moară odată cu el ? S-a grăbit s-o încurajeze în gestul ei desperat, în loc să se opună cu îndîrjire. E cu putință așa ceva ? Să meargă pînă acolo

încît s-o privească netulburat cum ea își deschidea venele odată cu el ! Așa a știut înțeleptul să-i mulțumească pentru fericirea ce-i dăruise această tînără și frumoasă femeie ? Un egoist rar întîlnit !

Acutia, care era bună prietenă cu Paulina, trecu de partea lui Opinatus :

— Aceasta i-a fost recunoștința. Recunoștință despre care îi plăcea bătrînului să spună, de cîte ori se ivea ocazia, că i-o va purta Paulinei pînă la moarte.

— Și într-un fel s-a ținut de cuvînt — zise Opinatus ironic — Pînă la moarte, adică pînă în fața morții, cînd speriat de suferința ce o întrezărea și cunoscînd că o durere împărtășită e mai ușor de suportat, a lăsat-o să se chinuie și ea alături de el.

. . . . . .

Paulina a mai trăit încă vreo cîțiva ani, dar rămăsese cu o asemenea slăbiciune și paloare a feței, încît oricine o privea putea să-și dea seama că odată cu pieirea soțului, pierise și vigoarea și suflul tineresc din trupul celei mai devotate soții.

Nu avem atît nevoie de ajutorul prietenilor, cît mai ales de încrederea în ajutorul lor.

EPICUR

29. PRIETENIA CU CEL PUTERNIC, CUȚIT CU DOUĂ TĂIȘURI

Arestările și anchetările conspiratorilor nu mai încetau...

— Deschide ! — se auzi deodată în plină liniște a dimineții o voce puternică însoțită de loviturile ciocanului cu care vizitatorii se făceau anunțați. — Din porunca împăratului deschide poarta !

Razele de soare ale unei noi zile de-abia atingeau vîrfurile celor mai înalți arbori ce străjuiau „Cetatea din Dealul Viilor" cum mai numeau ostenii proprietatea lui Sempronius.

Paznicul de la intrarea în parcul vilei tresări speriat. Cîinele de lîngă el începu să latre furios. De afară se auzea zdrăngănit de arme.

Poarta se deschise.

Soldații pătrunseră în parc. Comandantul lor se adresă sclavului de pază :

— Condu-ne la stăpînul tău cît mai degrabă — și adăugă trăgînd cu ochiul la dulăul ce urla ridicat în două picioare, cu limba scoasă și ochii injectați de apăsarea zgardei pe gîtlej : Și vezi ce faci cu javra aia, să nu rupă lanțul.

Dulăul inspira într-adevăr groază. Nici scutul, nici platoșa nu i-ar mai fi folosit comandantului la ceva, dacă lanțul s-ar fi rupt.

Pretorienii ajunseră în fața vilei. Sempronius se afla deja pe scara de marmură de la intrare. Dăduse ordin paz-

nicilor vilei ca la cel mai mic zgomot suspect să fie anunțat, chiar pe timpul nopții, la orice oră.

— Îl salut pe înaltul funcționar al orașului Ostia ! — zise centurionul din fruntea soldaților aliniați în grabă în fața lui Sempronius. Cer iertare pentru matinala vizită. Porunca împăratului !

— Și care-i porunca ?

— E scrisă aici pe aceste tăblițe care poartă pecetea caesarului : să ni-l predai pe Claudius Senecio — spuse fără altă introducere centurionul.

— Pe Claudius Senecio ! — se arătă foarte mirat, dar tot așa de calm stăpînul vilei.

— L-am căutat peste tot, pentru a-l aduce în fața judecății : a complotat împotriva preabunului împărat. Nu l-am găsit nicăieri. De aceea am fost trimiși aici, la tine, cel care ești un vechi și bun prieten al lui. Încrederea în tine l-ar fi putut aduce să se ascundă aici.

— Și totuși, nu l-a adus aici — răspunse grav Sempronius.

Centurionul tăcu încurcat și dezamăgit. După un timp spuse pe ton resemnat :

— Nu ne mai rămîne decît să facem calea întoarsă. Împăratul, cunoscînd că un om devotat și cinstit ca tine n-ar putea să-l înșele în momente atît de grave și avînd deplină încredere în cuvîntul unui procurator nu ne-a cerut să-ți percheziționăm vila.

— Mulțumesc măritului caesar pentru cinstea ce mi-o arată. Dar momentele de mare cumpănă prin care trece împăratul justifică orice măsură. Casa mea vă stă la dispoziție.

— Nu am ordin să trec pragul, deși... cer iertare, aș fi tentat s-o fac. Graba cu care ne-ai întîmpinat, faptul că în zorii zilei te-am găsit gata îmbrăcat pe treptele vilei ca și cum te-ai fi așteptat la vizita noastră... toate acestea mă fac bănuitor. Bănuiala mea s-ar putea să-i cuprindă și pe stăpînii mei care, desigur, mă vor trimite din nou, de data aceasta cu ordin de perchiziție. Dacă tot sînt aici, dacă mă inviți să intru, amintindu-ți însă că nu am ordin s-o fac și cerîndu-ți pentru a treia oară iertare, o voi face totuși.

— Este și dorința mea, acum mai mult ca la început, cînd văd că ești cuprins de bănuieli — zise Sempronius arătînd larg cu mîna spre intrarea vilei.

Pretorienii pătrunseră. Procuratorul își anunță printr-un sclav soția, cumnata și copiii să se îmbrace degrabă. Sosiră speriați în *atrium*. Stăpînul îi liniști și îi trimise să aștepte în parc, pentru a nu stingheri în vreun fel cercetarea încăperilor.

După ce soldații scotociră în zadar vila, trecură la dependințe, la dormitoarele sclavilor, la grajduri, la magazii. Răsturnară sacii de grăunțe. Înfipseră spadele în căpițele cu fîn. Fu răscolit și parcul.

Se scurseră mai multe ore de căutări. Nici urmă de Senecio. Centurionul, convins că acesta nu se ascunsese la Sempronius, își adună oamenii și luîndu-și rămas bun de la gazdă se adresă scurt :

— Mă bucur pentru și mai marea încredere pe care o va avea de acum înainte caesarul în devotatul lui slujitor din orașul Ostia.

După spaima prin care trecuseră locuitorii din Dealul Viei, viața își reluă cursul normal.

. . . . . .

Cu ani în urmă, pe cînd copiii stăpînului se tot cățărau prin copaci, pentru a admira de la înălțimea lor întinsul nesfîrșit al albastrului mării, Sempronius improvizase în vîrful celui mai înalt arbore un fel de foișor cu o mică bancă. De aci, ei puteau privi comod și fără a-și primejdui viața pînă departe, tocmai pînă acolo unde cerul se întîlnea cu apele mării. Dar cu timpul, copiii crescînd renunțaseră la această plăcere. Acum, cînd vroiau să admire marea, îi cereau tatălui să-i plimbe cu barca sau cu eleganta corabie pe care acesta și-o construise în ultima vreme. Frunzele arborelui năpădiseră micuțul foișor care nu mai putea fi zărit nici dacă ar fi urcat cineva pînă la cîțiva pași de el. Era o ascunzătoare cum nu se putea mai bună.

. . . . . .

De cîteva zile Sempronius trecea mereu pe la bucătăria unde mai înainte era văzut foarte rar. De fiecare dată luă cu el o bucată respectabilă de carne friptă.

— De cînd nu mă mai ocup așa îndeaproape de dulăii mei, parcă s-au cam înstrăinat de mine — zicea el în fața sclavelor ce se grăbeau să-l servească intimidate de prezența stăpînului printre ele — Să le dau chiar din mîna mea cîte o halcă de carne, să-i mai îmblînzesc.

Apoi, sub ochii bucătăreselor se îndrepta spre curticica unde ziua erau închiși cîinii. Acolo rupea cîteva bucăți din carnea încă fierbinte, le arunca dulăilor, îi mîngîia pe ceafă și pleca mai departe spre alți cîini care, prinși în lanț, făceau de pază în anumite puncte fixe la marginea parcului. Să le arunce și lor o bucată !...

Ajunse lîngă un arbore ; cel mai înalt din tot parcul. Din vîrful lui s-ar fi văzut toată regiunea. Privi în jur cu atenție, apoi începu să se cațăre. Se mai îngrășase, încît urca greu avînd și halca de carne în brațe. Se ajuta de cîte un ciot sau de cîte o bucată de cracă prinse de trunchiul arborelui în cuie, din loc în loc, în chip de trepte ale unei scări și ea improvizată ca și micul foișor ascuns de frunzișul ce-l acoperea. Peste cîteva clipe va putea povesti nestingherit celui ascuns sus primejdia prin care trecuse.

Pretorienii erau de-acum departe, în drum spre Roma.

Sempronius Fuscus mai avea doar cîțiva pași de urcat. Se opri o clipă să se mai odihnească. Privea cu capul ridicat spre foișor. Trase cu urechea. Nici o mișcare !

— Ești acolo ? — întrebă el.

Nici un răspuns. „Să fi fugit, auzind pretorienii scotocind prin parc ?“ se întrebă gîfîind. Privi mai atent. Deodată....

Pic ! Pic !... Două picături de sînge îi căzură pe umăr, pe piept. Se grăbi să urce. Altă picătură de sînge se prelinse de sub foișor căzîndu-i pe braț. Dintr-un salt era sus.

Senecio, cu venele deschise, își dădea sufletul pe băncuța ce-i slujise pînă atunci de pat odihnitor.

În seara acelei zile cîinii n-au mai fost lăsați slobozi în parcul vilei. Erau prea zgomotoși, iar cele ce urmau a se desfășura trebuia să aibă loc în liniște, în secret.

Miezul nopții. Trei oameni se aflau sub arborele în vîrful căruia zăcea mort fostul erou din *Valea lui Hades*. Unul dintre ei era procuratorul care venise cu doi sclavi dintre cei mai credincioși, pentru a coborî și duce de acolo cadavrul lui Senecio. Unul din sclavi era șeful grajdurilor

latifundiului, un bărbat extrem de voinic și puternic. Acesta, cu o frînghie lungă, încolăcită de mai multe ori după umeri, începu să urce. Celălalt sclav îl urma îndeaproape. Sempronius rămase jos.

Omul cel voinic îl legă strîns cu frînghia pe Senecio de sub brațe, peste piept, apoi începu să-i dea drumul încet, încet printre crengile arborelui. Treaba nu era deloc ușoară. Cadavrul atîrna foarte greu. Celălalt sclav cobora în același timp cu „eroul" avînd grijă ca acesta să nu rămînă agățat de vreo cracă. Din cînd în cînd îl mai rezema de arbore, pentru ca șeful grajdurilor de sus de unde se afla să se mai odihnească puțin. După ce își mai revenea, cel din foișor trăgea de cîteva ori ușor de frînghie în semn că era gata să-l coboare mai departe. Rezemat cu putere în picioarele lui foarte zdravene, în timp ce desfășura cu grijă frînghia de pe umeri, șeful grajdurilor își spunea : „De ce oare nu a vrut stăpînul să-l arunce pe prietenul său din foișor printr-un simplu brînci, în loc de a-mi lua mie pielea de pe mîini cu frînghia asta la capătul căreia parcă nu ar fi legat un om, ci un taur ? S-o fi gîndit să nu-și scrîntească mortul în cădere vreun deget, ori să-și rupă vreun picior și să urle de durere".

Sempronius îl întrezărea pe Senecio coborînd.

„Sărmanul !" se gîndea procuratorul. „A plătit scump trădarea. Ce-i trebuise lui prietenia lui Nero ? Nu știa el că prietenia cu cel puternic e nesigură și primejdioasă ? Doar cunoștea și el înțeleptul proverb : *Procul a Iove, procul a fulmine* *. Împăratul, aflînd că e amestecat în complot, îi ordonase să-și aleagă moartea, așa cum procedase cu cei mai mulți dintre conjurați. Deși se dovedise plin de curaj în fața aprigilor dușmani ai Romei, de data aceasta Senecio fugise din fața primejdiei.

Trecuse de miezul nopții. Pe una din porțile de serviciu ale latifundiului, prin care de obicei se făceau aprovizionările, ieșea un car pe fundul căruia fusese ascuns trupul neînsuflețit al sinucigașului. Cu el se aflau cei doi sclavi. Se grăbeau să nu-i prindă zorile cu încărcătura nepredată. Trecură cu bine de primul obstacol : *porta Ostiensis.* Se strecuraseră și ei printre numeroasele vehi-

---

* Departe de Iupiter, departe de trăsnet.

cule care intrau cu tot felul de mărfuri. Ajungînd în faţa vilei lui Senecio încărcătura fu coborîtă şi tîrîtă pînă lîngă intrare.

— Deschide ! — strigă sclavul cel voinic lovind în poartă cu piciorul.

— Cine e ? — întrebă tresărind paznicul.

— Prieteni de-ai stăpînului tău — răspunse sclavul sughiţînd ca un chefliu bine afumat.

— Ce doriţi ?

— Să-ţi dăm în primire stăpînul. Nu e aşa, Senecio ? — şeful grajdurilor începu să rîdă zgomotos şi continuă glumind : De ce taci ? Hai, Senecio, spune şi tu ceva, să te recunoască pîrlitul ăsta de paznic. Vezi ? Iar te-ai îmbătat ! Nici nu te mai poţi ţine pe picioare ! Dormi ? Ha, ha, ha ! La fel ca blestematul ăsta din dosul porţii care doarme din picioare. Ce faci, ticălosule, nu mai deschizi odată ? Trezeşte-te !

— Îndată, îndată — răspunse paznicul bîjbîind grăbit să deschidă.

Cei doi sclavi aşteptau nerăbdători să-şi depună „prietenul". În momentul cînd poarta se deschise şi omul din spatele ei îşi făcu apariţia, acesta se trezi cu stăpînul său aplecîndu-se beat „mort" spre el, în timp ce chefliii mureau de rîs. Instinctiv îl cuprinse pentru a-l sprijini. Buimăceala paznicului era prea mare, încît cei doi sclavi avură timpul necesar să se facă nevăzuţi pierzîndu-se în întuneric. Încărcătura fusese predată, iar acum se întorceau goi spre Ostia împreună cu alte vehicule ce îşi predaseră şi ele marfa în pîntecele nesăţioasei Cetăţi.

Parva saepe scintilla contempta magnum excitavit incendium. *

CURTIUS

30. CU TRUPUL ARZÎND CA O TORȚĂ VIE

Nu era pentru prima dată cînd Petronia o mustra pe sora ei pentru escapadele sale „creștinești". Într-o zi îi spuse din nou :

— Iarăși ai fost... acolo... nici nu știu cum să-i spun locului unde vă întîlniți. Cum îi zice locului acela ?

— Ce importanță are cum ? Important este ceea ce se propovăduiește acolo, nu cum îi zice — răspunse Acutia pe ton de superioritate.

— Eu ți-am mai spus să nu-i mînii pe zei. Nu te mai duce să asculți noaptea poveștile acelea care te-au îndepărtat de penații ce ne ocrotesc căminul și de ceilalți zei, călăuzitorii noștri în viață.

— Să nu crezi în chip cioplit — îi replică sentențios noua adeptă a religiei creștine.

Creștinismul era puțin cunoscut în primele decenii ale erei noastre. De aceea adepții noii religii puteau fi confundați cu evreii. Toți se rugau în același locaș, în aceleași zile de sărbătoare și se părea că adoră aceeași divinitate. La Roma, unde erau puțin numeroși, creștinii locuiau același cartier cu evreii, un fel de centru meșteșugăresc. Totuși ei se deosebeau de fiii lui Israel prin credința lor față de Christos și printr-un spirit mai larg al doctrinei lor, al căror teoretician era Pavel care ajunsese, propagînd noua învățătură, pînă în Cetatea Eternă. Religia aceasta nu era stabilită prin dogme precise și nu apărea nici în

* Scînteia mică provoacă un mare incendiu.

cărți, nici în vreo organizație bisericească bine definită. Aceasta o îndreptățea pe sora cea mare să spună :

— De altfel despre religia creștină, dacă pot s-o numesc religie, n-am citit nicăieri, nimic. Cred că nici voi nu știți ce vreți. De-abia vă aflați în stadiul de bîjbîială pentru găsirea unor tipare potrivite dogmelor voastre. Spre deosebire de vechimea și trăinicia credinței noastre în „chipuri cioplite", voi sînteți într-un fel de stadiu de legendă transmisă din gură în gură.

— Poate tocmai pentru aceasta ea se răspîndește mai repede decît formulările unei doctrine strîmte și rigide. Creștinismul...

— S-au iudaismul — o întrerupse Petronia.

— Să nu le confundăm. Vezi cît de departe ești de a înțelege relegia pe care am îmbrățișat-o eu ? — spuse Acutia reluînd apoi firul întrerupt de sora sa : Așadar ideile noi ale creștinismului prind rădăcini cîștigînd din ce în ce mai mulți adepți care încep să se îndepărteze de îmbîcsita religie a cultului oficial al zeilor, ori de seaca și orgolioasa filosofie stoică a lui Zenon. Noua credință se strecoară repede mai ales în sufletele chinuite ale celor nevoiași care înțeleg că fericirea nu trebuie căutată pe pămînt, ea urmînd a fi întîlnită de cei credincioși într-o altă viață : în viața de apoi.

— Într-adevăr, am auzit că cei mai mulți dintre creștini sînt sclavi și cerșetori — spuse disprețuitor Petronia.

— Și totuși creștinismul pătrunde treptat și în rîndul oamenilor de condiție liberă.

— Am înțeles, am înțeles, doar am exemplul în față !...

— Eu ți-aș da și un alt exemplu : pe Pomponia Graecina, una dintre cele mai respectate matroane din Roma, care nu-și părăsește niciodată veșmîntul său negru și nu e văzută niciodată zîmbind și care e creștină.

— Știu cît de respectată este. De aceea a fost acuzată că s-a lăsat ademenită de superstiții și practici străine.

— Dacă vrei să știi într-adevăr, atunci îți spun eu că doctrina creștină a pătruns chiar în palatul caesarului.

— De necrezut !

— Pot să-ți dau și nume. Despre prima dragoste a lui Nero, despre sclava Acte ai auzit desigur.

— Am auzit, cum să nu.

— Ea este creştină.

— Dar în primul rînd ea este sclavă. Să nu confundăm stăpînii cu sclavii. M-aş fi mirat ca această credinţă străină şi primejdioasă, care printre altele este îndreptată chiar împotriva caesarului, să se fi răspîndit chiar în rîndul aristocraţiei de la palat !

Noua credinţă ostilă vechiului cult al zeilor se infiltrase deci în societatea romană. Fără prea mult zgomot, ascunzîndu-se în umbră, ea îşi făcea drum pe nesimţite. Creştinii detestau şi condamnau idolatria păgînă şi nu era aşa de greu să se înţeleagă de ce Roma, cu zeii săi şi imperiul său, era obiectul blestemelor religioase ale noilor credincioşi. Ce puteau gîndi aceia care auzeau astfel de profeţii ameninţătoare : „Este aşadar aici cel care făcea să tremure pămîntul, cel care îi răsturna pe regi... Mă voi ridica, voi şterge numele lor şi din ţările acestora voi face un deşert ce va deveni lăcaşul bufniţelor." Scriptura este plină de astfel de ameninţări împotriva tiranilor Babilonului, pe care îi putem confunda uşor cu cei din Roma, şi Dumnezeul unic glăsuieşte la fiecare pagină despre atotputernicia sa care va distruge pe aceea a divinităţilor Olimpului.

Din raţiuni politice şi din dispreţ pentru acest mic popor al iudeilor, Roma tolerase un cult care era absolut contrariu cu al său. Dar adunările lor secrete, acea adoraţie faţă de un om, mort pe cruce în chinuri alături de tîlhari, era ca o provocare la revoltă. De aceea noua sectă pornită din Iudeea inspira o violentă ură. Fiindcă doctrina creştină era puţin cunoscută, nu se vorbea despre noua religie decît cu dispreţ. „Aceşti nenorociţi — spunea Tacitus — detestaţi pentru infamiile lor, îi datorează numele lui Christus... Moartea sa a reprimat pentru un moment oribila lor superstiţie. Ea s-a răspîndit în Iudeea, locul său de origine, şi a ajuns pînă la Roma, acolo unde se întîlnesc şi se desfăşoară viciile şi crimele universului." Creştinii erau acuzaţi de vrăjitorii, de superstiţii străine, de sacrilegiu, fiindcă îi negau pe zei, de *lex maiestatis*, fiindcă îl jigneau pe împărat care era şi *Pontifex maximus*, în sfîrşit erau acuzaţi că, făcînd parte dintr-o asociaţie secretă, par-

ticipau la adunări nocturne, aceasta constituind un delict insuflat chiar de credința lor ce îi obliga să asiste la reuniuni care se ascundeau de ochii păgînilor.

În societatea antică, împletirea religiei cu activitatea politică constituia chiar viața statului. Cultul zeilor era o parte a preocupărilor patriotice și prima instituție a cetății. Respectarea cultului însemna respectarea statului, astfel încît tot ceea ce amenința religia oficială era o amenințare pentru statul însuși. De aceea unul dintre principiile cele mai vechi ale guvernării statului era grija de a nu introduce în Roma noi culte fără autorizația senatului. În timpul republicii se întîmplase adeseori să fie izgonite din Cetate divinitățile străine, cît și adoratorii lor. Nu numai o dată ele fuseseră azvîrlite în Tibru, iar adepții dați pe mîna călăului. Creștinismul, prin marea sa putere de răspîndire, devenea un redutabil dușman pentru societatea romană, unde împăratul era stăpînul nu numai al celor omenești, dar și al celor divine. Sub temelia palatului imperial, unde locuia cel mai nerușinat desfrîu, sub acea Romă, pe care Apostolul o numea „marea prostituată care a corupt regii pămîntului și a amețit popoarele cu vinul stricăciunii ei", se forma în umbră o credință nouă ale cărei dogme erau în contradicție vădită cu practicile romanilor, fiindcă ea înlocuia plăcerile trupului cu chinuirea corpului prin posturi și abstinență, preocupările pămînteşti cu dragostea față de cele din cer. Niciodată pînă atunci nu se confruntaseră două doctrine mai opuse. O luptă pe viață și pe moarte era inevitabilă și una dintre aceste doctrine o va distruge pe cealaltă. Cum era și de așteptat, reprezentanta celei mai depravate senzualități păgîne va da prima lovitură. Ea se va manifesta prin sîngeroasa persecuție pe care o va declanșa Nero împotriva creștinilor. Cu această ocazie, martirii creștini, găsind puterea în însăși slăbiciunea lor și în însăși concepția care le impunea resemnare, vor înscrie, cu trupurile lor arzînd în noapte ca torțele, o pagină în istoria noii religii.

. . . . . .

În noaptea de 18 spre 19 iulie a anului 64 a izbucnit cel mai îngrozitor incendiu pe care l-a cunoscut Roma. El a mistuit, timp de nouă zile, zece din cele paisprezece

cartiere ale capitalei. A fost cel mai mare dezastru ce-l suferise orașul de la invazia gallilor care avusese loc cu patru secole în urmă. Atunci însă „barbarii" incendiaseră o adunătură de colibe sau de case mici și murdare, poate cîteva temple sărăcăcioase. Ce capodopere ale Greciei, ce monumentale construcții din istoria Romei pieriseră atunci ? ! Acum însă ardeau, pe lîngă locuințele mai modeste sau unele case cu etaj, nenumărate opere de artă strînse de pe mai multe continente de către cuceritorii și stăpînii lumii, împreună cu templele aurite, amfiteatrele, circurile, bibliotecile, termele și alte construcții impunătoare ce constituiau mîndria Cetății Eterne.

Trecuseră șase zile și șapte nopți de groază și se părea că incendiul fusese localizat. Dar după scurt timp el izbucni din nou și timp de trei zile aduse și mai mari pagube. Roma era în flăcări ; era o mare de foc. Fumul sufoca oamenii care cădeau înecați pe străzi sau se aruncau înnebuniți în flăcări încercînd să-și salveze copiii, bătrînii. Urletele și gemetele victimelor se amestecau cu șuieratul vîntului și trosnetul clădirilor ce se prăbușeau. Prin străduțele înguste, unde fumul și praful persistau compact, nici nu se mai putea trece. Cuprinși de panică, oamenii alergau dintr-un loc într-altul. Tabloul era înfiorător. În vacarmul de nedescris nimic nu se mai putea înțelege. Doar răgetul fiarelor cuprinse de groază la apropierea flăcărilor ce șuierau amenințător deasupra custilor mai răzbătea printre țipetele copiilor rătăciți, printre vaietele mamelor desperate, printre gemetele celor arși sau schilodiți. Peste fierbințeala lunii lui cuptor se adăuga dogoarea flăcărilor incendiului tăind respirația nefericiților care se înghesuiau spre periferii cutremurați de spaimă. Cu chipurile mînjite de funingine, cu părul acoperit de cenușă, cu gîtul, brațele și veșmintele arse de flăcări, oamenii păreau a fi niște umbre negre venite din infern.

Pe măsură ce focul mistuia clădirile și templele zeilor, care asistau nepăsători la zguduitorul spectacol, dezordinea și haosul se întinseră pe tot cuprinsul Romei. Sinistrații, cuprinși de spaimă, lipsiți de adăpost și de orice apărare, erau hăituiți și maltratați de către bandele de vagabonzi și tîlhari ce ieșeau acum la iveală sau de către cei care fugi-

seră din închisorile cuprinse în flăcări și abandonate de paznici. Orice respect față de oameni, față de lege, dispăruse. Casele și prăvăliile ce scăpaseră de foc erau acum jefuite de hoți. Nimeni nu mai era sigur pe viața lui. Se mai aflau însă și unii care priveau cu bucurie cum pierea în foc și fum stăpîna lumii. Erau sclavii scăpați din barăcile unde fuseseră închiși, pentru a fi vînduți mai tîrziu în piețe, ori sclavii care își părăseau stăpînii. Aceștia sperau că odată cu mistuirea Romei venise și ziua eliberării lor. Africani sau asiatici, germani sau britanni, se răzbunau în chip și fel pe stăpînii de sclavi pentru mizeria și suferințele în care trăiseră pînă atunci. Cădeau mulți și dintre cei nevinovați. Prin forfota și strigătele în toate limbile ale celor cuprinși de frenezia libertății, ori a celor cuprinși de spaimă și nesiguranță, interveneau gărzile de pază sau soldații pretorieni lovind fără cruțare în cei care întrețineau groaza, haosul și dezordinea.

. . . . . .

— Cartierul în care se afla vila pe care am vrut s-o cumpărăm anul trecut, este mistuit în întregime de flăcări. Nu s-a putut salva nici o locuință — spuse Sempronius soției sale intrînd în casă.

Petronia îl aștepta îngrijorată să se înapoieze de la Roma. Cînd îl văzu, fără a ține seama de vestea ce-i fusese adusă, îl întrebă alarmată :

— De Acutia știi ceva ?

— Nu știu. Dar ce s-a întîmplat ?

— Nu s-a întors nici pînă acum acasă.

— Unde a spus că pleacă ?

— N-a spus nimic. Nu știi cum e ea ? Plină de mistere ! Sînt sigură însă că la Roma a plecat.

— Poate s-a dus la Ostia, la prietena ei.

— Ar fi bine, dar nu cred. De cînd s-a abătut nenorocirea asupra capitalei, Acutia s-a dus în fiecare zi acolo. O chema datoria !...

— Ce datorie ? — întrebă mirat Sempronius.

— Datoria creștinească de a-și ajuta aproapele, după cum spune ea, adică pe cel aflat în nenorocire.

— Pe toate fulgerile lui Jupiter Tonans ! Cu ce poate ajuta ea într-un dezastru de asemenea proporții ?

— Cu nimic, bine-nțeles. Am încercat s-o opresc arătîndu-i că este primejdios să umble singură pe străzile Romei. Nici n-a vrut s-audă. De cînd i s-au băgat în cap tot felul de idei pe la adunările la care participă, parcă e pe altă lume. De mult nu mai lipsise nopțile. Acum din nou a lipsit. Sînt foarte îngrijorată.

— Să nu fi suferit vreun accident printre flăcările ce izbucnesc cînd nu te aștepți sau printre clădirile care se năruie peste oamenii cuprinși de panică.

— Tot ce se poate — spuse Petronia rămasă pe gînduri. După un moment de tăcere ea își dezvălui gîndul care o frămînta : Am auzit că Nero a poruncit să fie adunați creștinii. Vrea să-i supună la chinuri, deoarece ei ar fi provocat acest distrugător incendiu.

— Am auzit și eu, dar socotesc că e absurdă o astfel de învinuire.

— Nu cumva s-o fi aflînd și Acutia închisă în vreo ergastulă la un loc cu alți creștini ? N-ai putea tu să afli, prin relațiile pe care le ai, ce s-o fi întîmplat cu ea ?

— Nu e așa de ușor, dar voi încerca. Mîine mă duc să văd ce pot face.

— Tocmai mîine ? — se arătă decepționată Petronia.

Sempronius plecase în aceeași zi pentru a doua oară la Roma, dar nu putuse afla nimic. Noaptea tîrziu, în drum spre vila de pe Dealul Viilor, se gîndea că Acutia poate s-a întors de mult acasă și în momentul acela doarme liniștită. „Nu este posibil — își spunea el — ca tocmai ea să se afle printre mizerabilii aceia de sclavi și cerșetori care s-au găsit să-l înlocuiască pe Marele Jupiter Fulminator cu acel Christus, ori cum l-or fi numind."

. . . . . .

Poeții și oratorii, a căror artă este de a reprezenta prin personaje vii unele fapte nesigure sau ascunse, l-au socotit pe Nero ca autor al dezastruosului incendiu. Ei nu l-au învinuit însă fără temei, fiindcă au fost influențați de infernala îngîmfare și oribila fantezie a împăratului-actor care se lăuda că ar vrea să distrugă Roma, pentru a o reclădi după gustul său de artist ; că ar dori să șteargă amintirile vechii cetăți, pentru a le înlocui cu operele sale, originale. Așa încît s-a spus că Nero, împins de vocația sa

poetică, a urcat pe acoperișul palatului spre a vedea mai bine flăcările ce se înălțau către cer și a se inspira din dezastruosul spectacol. S-a scornit că îmbrăcat în costum de teatru și cu harpa în mînă, el a început să declame versuri avînd ca temă incendierea Troiei, în timp ce soldații pretorieni și sclavii palatului încercau să stăvilească focul ; în timp ce mașinile și catapultele doborau zidurile cuprinse de flăcări, pentru a opri înaintarea incendiului. Putem lăsa pe seama poeților descrierea acestei sărbători babilonice, iar crima, pe seama lui Nero. Dar Tacitus, care probabil se găsea în acest timp la Roma, amintește de acuzațiile ce erau aduse împăratului, fără însă a le confirma, și din întreaga sa descriere a incendiului ne face să credem mai degrabă că focul, iscat într-o noapte de vară și alimentat de un vînt puternic, apăruse la barăcile unde erau înmagazinate mari cantități de untdelemn și care se aflau într-un cartier cu multe prăvălii de scîndură din apropierea monumentalului *Circus Maximus*. Deci flăcările se iscaseră în realitate dintr-un accident frecvent la Roma, unde, alături de malarie, incendiul era flagelul obișnuit.

Dealtfel, în momentul izbucnirii focului, Nero nici nu era în capitală. El se afla într-una din vilele sale de la Antium, la o depărtare de vreo cincisprezece mile. Cînd a sosit în grabă la locul dezastrului, focul cuprinsese deja palatul său. Reuși în ultimul moment să salveze unele opere de artă, unele pergamente rare, izolînd de flăcări Capitoliul și cea mai mare parte din Forum. Împăratul alerga ziua și noaptea, fără nici o gardă pentru a dirija lucrările de salvare. A pus la dispoziția celor rămași fără adăpost edificiile publice și chiar propriile sale grădini. Pe mulți îi adăposti în barăci ridicate în pripă din ordinul său pe Cîmpul lui Marte. Tot din porunca sa au fost aduse din Ostia și din orașele apropiate însemnate cantități de alimente scăzînd totodată prețul grîului. Se afla mereu în mijlocul năpăstuiților îmbărbătîndu-i cu vorbe încurajatoare.

Cu toată remarcabila energie pe care o dovedise Nero tot timpul, conducînd personal operațiile de stingere și îndepărtare a urmărilor incendiului, plebea, care suferise cel mai mult și căreia îi trebuia un vinovat, s-a lăsat în-

fluențată de unele zvonuri acuzîndu-l pe împărat că ar fi fost autorul dezastrului. Existau dealtfel mulți oameni interesați să răspîndească aceste zvonuri pentru a submina popularitatea lui Nero în mijlocul poporului. Conspirația lui Piso era atunci în plină organizare și de bună seamă că mulți dintre membrii ei agitau spiritele împotriva împăratului.

Revoltat, dar și înspăimîntat de acuzațiile ce i se aduceau, Nero ordonă să se facă o anchetă, pentru a se descoperi originea dezastrului. Cei din anturajul împăratului scorniră versiunea, ca rezultat al cercetărilor întreprinse, că adevărații autori ai incendiului erau creștinii care ar fi pus foc în mai multe cartiere ale Romei. Această născocire prinse repede în mijlocul celor ce îi detestau pe propagatorii noii credințe, despre care se spunea că erau adepții răzbunării cerești și ai distrugerii lumii, pe care mulțimea nu-i vedea nici la sacrificiile aduse zeilor păgîni, nici la petrecerile și distracțiile ei. Creștinii puteau fi acuzați pe bună dreptate, deoarece, văzînd Roma în flăcări, au crezut că este un semn trimis de Sus, ce prevestea a doua venire pe pămînt a lui Christos, și de aceea nu au participat în nici un fel la împiedicarea propagării incendiului.

Nero acceptă bucuros versiunea scornită și crezînd chiar că într-adevăr practicile magice ale noii secte atrăseseră flăcările asupra Romei, ordonă urmărirea și prinderea „incendiatorilor". Urmează arestările. Închisorile sînt ticsite cu nevinovați. Fiind convins că nimeni nu le va lua apărarea, împăratul se pregătește să-i sacrifice pentru liniștea populației revoltate. Totodată el vroia să ofere plebei mari serbări, unde creștinii condamnați la moarte trebuia să joace un rol deosebit. Nu era însă ușor de a găsi noi distracții pentru poporul obișnuit cu cele mai variate spectacole din amfiteatru. Crucea, securea, chinurile, se vedeau zilnic în arenă. A-i arunca pe acești nefericiți în flăcările rugului, era o încălcare a obiceiurilor din circ ; să-i îngroape de vii, ar fi micșorat atracția spectacolului, fiindcă suprima vederea durerii și a morții celor condamnați. Creștinii au fost atunci aduși în circ, înveșmîntați în piei de animale și aruncați cîinilor furioși care i-au sfîșiat în bucăți. Dar și aceasta se mai văzuse

în arenă. Nero a imaginat pînă la urmă un spectacol mai rar întîlnit. El a avut loc în grădinile sale, unde a fost invitat și poporul roman. Pe aleile parcului erau înfipți din loc în loc stîlpi muiați în smoală. De ei se aflau legați creștinii. Pentru a lichida într-un ultim spectacol cu toți cei care se mai aflau în închisori, fuseseră aduși și legați tineri, bătrîni, femei și copii. Ei erau înfășurați cu iederă, pe cap aveau coroniţe de flori ca la o adevărată sărbătoare. Cînd ziua se îngîna cu noaptea, la un semnal, sclavii așezați în spatele victimelor au aprins cu torţele paiele de sub picioarele creștinilor. Începea marea serbare. Poporul privea un nou incendiu. Trupurile vii fură cuprinse de flăcări. Un geamăt prelung se auzea de-a lungul aleilor odată cu jalnice cîntări de slavă pe care unii fanatici mai aveau puterea să le ridice spre cer.

Printre trupurile care ardeau ca niște torţe vii se afla și acela al Acutiei...

31. PATRU ÎMPĂRAȚI AI ROMEI DISPAR ÎN OPTSPREZECE LUNI

După spaima prin care trecuse Nero odată cu descoperirea conspirației îndreptată împotriva lui, o altă nenorocire se abătu asupra sa.

Ucigîndu-și mama și soția, nimic nu-l mai împiedica pe Nero s-o ia în căsătorie pe Poppaea. Noua împărăteasă îi dăruiește o fetiță. Ea moare însă cînd avea de-abia patru luni. Caesarul a regretat-o foarte mult. Dar o nenorocire nu vine niciodată singură.

Într-o zi împăratul se întoarse mai tîrziu de la cursele de care, marea lui pasiune alături de aceea a muzicii și poeziei. Poppaea, a doua oară gravidă, îi reproșă că o făcea să-l aștepte. Acesta, furios, o lovi cu piciorul în pîntece ; lovitură fatală care o trimise repede pe drumul pe care porniseră propriile sale victime. Avea numai 34 de ani. În timp ce poporul se bucura de moartea frumoasei fiare „cu părul ca focul ambrei", Nero era cuprins de o mare durere. Această nenorocire a împăratului mărea golul ce se formase deja în cercul intimilor lui, în urma pieirii multora dintre participanții la conspirația lui Piso. Cei care se mai aflau în preajma sa nu mai prezentau nici o încredere. Deprimat, nervos, surmenat, prin anul 66 el dezlănțui un înfricoșător regim al teroarei. Condamnările la moarte, exilul și confiscările de bunuri se țineau lanț. Cruzimea, desfrîul, poftele nerușinate și lăcomia după aur puseseră complet stăpînire pe tiranul dezlănțuit.

* După cum e viața, așa și sfîrșitul (Proverb).

Dezinteresul total pe care îl manifesta Nero față de treburile statului în ultimii ani ai domniei, cît și starea deplorabilă a tezaurului golit prin risipa și dărnicia nejustificată a împăratului produseseră grave defecțiuni. Dacă la Roma el își mai menținea puterea prin *panem et circenses* și prin donațiile în bani cu care cumpăra devotamentul gărzilor pretoriene, în provincii, apăsătoarea fiscalitate crea mari nemulțumiri. În anul 68 mai mulți guvernatori din provinciile occidentale se răsculară împotriva „vizitiului" din Roma. Ei îl îndeamnă pe destoinicul general Galba, guvernatorul provinciei spaniole Tarraconensis, să ia conducerea statului. Acesta pornește spre capitală. La aflarea știrii, și dîndu-și seama de golul din jurul său, fiind părăsit și de gărzile pretoriene, Nero fuge călare în timpul nopții ascuzîndu-se în casa libertului Phaon, singurul care îi mai rămăsese credincios. Descoperit însă de soldații trimiși pe urmele lui, se sinucide înfigîndu-și pumnalul în gît.

Se spune că Nero a fost inamicul colectivității în mijlocul căreia a trăit. Dar cine a fost inamicul lui ? Inamicul său a fost puterea absolută cu care fusese investit cînd nu împlinise 17 ani. Acest împărat ce avea înclinații pentru litere și pentru arte, ca simplu particular ar fi fost unul din eleganții Romei, unde ar fi trăit fericit multă vreme ; stăpîn absolut, moare la 30 de ani.

Galba, cel de-al șaselea caesar al imperiului, în vîrstă de 73 de ani, nu reuși să stea la cîrma statului decît șase luni. Otho, fostul soț al Poppaeei, îi răscoală pe pretorieni împotriva bătrînului care se făcuse nepopular prin duritatea și avariția sa. La 15 ianuarie anul 69, Galba este asasinat în *forum*. Trei luni mai tîrziu, Otho, cel de-al șaptelea caesar al imperiului, pierea și el, sinucigîndu-se, după înfrîngerea suferită în bătălia de la Brediacum. Învingătorul era Aulus Vitellius, guvernator al regiunii de la Rhin. După victoria repurtată în acest al doilea război civil, mult mai crîncen decît primul ce fusese declanșat de Galba, armata viteliană pusă pe jaf și desfrînări, pîngărind totul pe unde trecea, intră în Roma unde îl salută pe cel de-al optulea caesar al imperiului : Vitellius. Dar nici acesta n-a avut o soartă mai bună decît predecesorii săi. Legiunile romane aleseră un alt împărat în

persoana lui Titus Flavius Vespasianus, comandantul trupelor ce operau împotriva iudeilor răsculați. Armatele din Pannonia, Moesia și Dalmația, care erau contra lui Vitellius, îl aclamară și ele pe noul împărat. În urma hotărîrii luate de un consiliu de război al acestor armate, se organiză expediția împotriva vitellienilor sub comanda lui M. Antonius Primus. Începea al treilea război civil, mai crunt decît celelalte două. Cu pierderi grele de o parte și de alta — străzile și *forum*-ul din Roma fiind pline de cadavrele soldaților — legiunile vitelliene au fost înfrînte, iar Vitellius ucis în chipul cel mai sălbatic la numai opt luni de la urcarea pe tron. După ce fusese legat cu mîinile la spate și despuiat de veșminte, batjocorit în tot felul, aruncîndu-se în el cu noroi și murdării, sfîșiat în bucăți a fost azvîrlit în Tibru.

Bilanțul celor trei războaie civile în decurs de numai optsprezece luni era înspăimîntător : patru împărați morți și zeci de mii de soldați romani uciși, fără ca măcar o săgeată să fi fost trasă de vreunul din numeroșii dușmani potențiali ai Romei.

După dezastrul și nenorocirile ce se abătuseră asupra Italiei și mai ales asupra Romei, senatul îl recunoscu bucuros pe Vespasianus ca împărat. La scurtă vreme, C. Licinius Mucianus, comandantul corpului expediționar din Orient care venea împotriva lui Vitellius, intra în Roma ca reprezentant oficial al lui Vespasianus, cel de-al nouălea caesar al imperiului. Acesta mai întîrzie în Egipt pînă în toamna anului 70.

. . . . . .

După moartea lui Deceneu, urmașul lui Burebista, statul geto-dac este condus de Comosicus pînă prin anii 28/29, după care, la conducerea lui se va afla Scorilo, ce domnește pînă în jurul anilor 68/69. În timpul domniei acestuia, la tronul Romei se succed Tiberius, Caligula, Claudius și Nero. Sfîrșitul domniei lui Scorilo coincide cu sfîrșitul sîngeroaselor războaie civile și efemerele domnii ale lui Galba, Otho și Vitellius.

În timpul domniei lui Nero, pe frontiera de la Dunăre, una din agitatele frontiere ale imperiului, a fost în general

liniște. Un singur eveniment mai deosebit este semnalat între anii 62—66. Guvernatorul Moesiei, Tiberius Plautius Silvanus Aelianus, întreprinde o vastă acțiune de strămutare de la nord de gurile Dunării, pe malul drept al fluviului a unui număr de aproximativ 100 000 de locuitori transdanubieni. Aceștia erau un conglomerat de geți, bastarni și sarmați. Metodele folosite în realizarea acestei dislocări de populații erau mai mult diplomatice decît militare. Principalul scop urmărit prin așezarea lor în Moesia era de a fertiliza aici mari întinderi de pămînt nelucrate. Faptul este consemnat de inscripția dedicată destoinicului guvernator, unde se afirmă că strămutarea a fost făcută pentru ca să „lucreze pămînturile și să plătească tribut împăratului". Este foarte probabil că s-a urmărit și slăbirea presiunilor „barbare" la această îndepărtată frontieră.

Pe timpul domniei lui Scorilo nu au avut loc ciocniri importante cu forțele romane ajunse la Dunăre. El credea că, pentru a se feri de primejdia romană, era mai bine să nu atace marele imperiu atîta vreme cît nu se întrevedeau noi acțiuni ofensive ale Romei, zdruncinată și sfîșiată de războaie interne.

Urmașul lui Scorilo, Duras Diurpaneus, cît și contemporanii acestuia din alte regiuni ale Daciei din spațiul carpato-dunărean considerau însă că cea mai eficace metodă de apărare împotriva primejdiei romane era acțiunea ofensivă. Așa se explică de ce, în primele luni ale anului 69 dacii forțează Dunărea și atacă Moesia profitînd de vîlvătaia războaielor civile ce cuprindea întreaga Italie. Ei cuceresc taberele de iarnă ale pedestrimii și cavaleriei romane, devenind stăpîni pe ambele maluri ale Dunării. Ofensiva lor spre sud a fost împiedicată de Mucianus care trimite împotriva dacilor legiunea a VI-a Ferrata.

În anii 69/70 au loc lupte aprige. Însuși guvernatorul Moesiei, C. Fonteius Agrippa, este bătut și ucis în ciocnirile cu dacii. În anul 70, succesorul acestuia, Rubrius Gallus, reușește să-i alunge peste Dunăre refăcînd sistemul defensiv roman pe marele fluviu.

Vespasianus ordonă să fie cantonate patru legiuni în zona Dunării de Jos și să se construiască puternice castre de apărare. Totodată se intensifică supravegherea fluviului printr-o permanentă patrulare pe apele Dunării, de la Vindobona * și pînă la mare, a celor două însemnate flote : *Classis Flavia Pannonica* și *Classis Flavia Moesica*. Cu toate acestea, ciocnirile dintre daci și romani vor continua pe tot timpul domniei lui Vespasianus.

* Viena de azi.

Acoperişul de paie a adăpostit oameni liberi; sub marmură şi sub aur locuieşte robia.

SENECA

32. UN „PARVENIT" PE TRONUL ROMEI

Pe proprietatea lui Sempronius Fuscus viaţa se scurgea normal, iar razele lui Phoebus încălzeau cu aceeaşi intensitate pe fiecare dintre locuitorii latifundiului. Dacă nu toţi se bucurau cu aceeaşi intensitate de strălucirea soarelui, aceasta nu era desigur din vina binefăcătorului astru.

Galba, cel care îl succedase pe Nero, îi urmărise şi-i pedepsise, în scurta lui domnie de numai şase luni, pe toţi colaboratorii şi simpatizanţii acestuia. Mulţi au fost îndepărtaţi din funcţiile pe care le deţinuseră, chiar dacă nu se dovediseră ataşaţi defunctului împărat. Printre aceştia se afla şi Sempronius. În ultimii doi ani, ţinîndu-se departe de orice frămîntări politice, el nu participase la nici unul din evenimentele care zguduiseră imperiul din temelii. *Villa Fastuosa* şi stăpînii ei nu cunoscuseră nici unul din dezastrele şi nenorocirile ce se abătuseră în anii 68/69 asupra Italiei şi mai ales asupra Romei prin cele trei războaie civile.

Deşi simplu particular, fostul procurator continua să păstreze vechile legături cu unele personalităţi ale vieţii publice sau cu diferiţi oameni de afaceri. Nobili şi cavaleri, prieteni şi cunoştinţe, aceştia erau adesea invitaţii lui Sempronius care rămăsese aceeaşi gazdă primitoare ca totdeauna. Unii, dorind să evadeze din vacarmul petrecerilor orgiace ale Cetăţii Eterne, se refugiau în liniştea patriarhală a vilei *Fastuosa* a cărei existenţă

opulentă le oferea desfătări din cele mai rafinate. Alții, sătui de tabloul cutremurător, prin promiscuitatea lui, ce-l vedeau zilnic la Roma, veneau să-și mai amintească de austeritatea moravurilor străbune, care mai dăinuiau încă pe latifundiul fostului procurator.

Scăpați din cumplita fierbere a anilor 68/69, a vicisitudinilor celor 18 luni de lupte pentru cîștigarea tronului după moartea lui Nero, invitații se strîngeau în *triclinium* unde, pînă noaptea tîrziu, comentau violențele și cruzimile celor trei războaie civile sau făceau aprecieri și pronosticuri asupra noului împărat înscăunat de-abia de vreun an, „omul disciplinei și al economiei", cum era numit Titus Flavius Vespasianus. Spre deosebire de aprinsele discuții și asprele critici ce răsunau în același *triclinium* cu vreo zece ani în urmă la adresa orgiilor și crimelor „vizitiului", acum se vorbea pe ton liniștit, cu multă admirație și respect despre acest *homo novus*, deși unii îl mai numeau încă „parvenitul" din Munții Sabiniei ; parvenitul despre care ei spuneau că din prima zi a domniei nu vorbea decît despre bani. Bani, cît mai mulți bani pentru vistieria imperială. Acești oameni erau însă din ce în ce mai rari, pe măsură ce omul nou care îmbrăcase purpura imperială se impunea din ce în ce mai mult printr-o acțiune perseverentă de reclădire pe baze constituționale a statului creat de Octavianus Augustus.

Fiu și nepot de centurioni din armata romană, mîndru că se născuse din sabinii cultivatori de ogoare, puternici și aspri, lăudați de atîtea ori și de Cicero, Vespasianus se impunea treptat atît prin felul său blînd și sociabil, cît și prin disprețul față de lingușitori și trîndavi. El se impunea mai ales prin ordinea și disciplina ce și le pretindea atît lui cît și colaboratorilor săi și printr-un înalt sentiment al răspunderii ce o avea față de stat, printr-o fermă conștiință a datoriei. Cu toate aceste calități, Vespasianus a întîmpinat la început multe dificultăți în conducerea statului.

— Noul nostru împărat — spunea într-o seară unul din invitații lui Sempronius — se găsește într-o situație atît de grea, cum cred că nu s-a mai aflat, la venirea pe tron, nici unul din ceilalți caesari ai dinastiei Iulio-Claudiene.

— Cum se stinse de tragic această glorioasă dinastie ! — făcu remarca un bătrîn senator, prieten al gazdelor, nelipsit de la ospețe.

— Și-a meritat soarta ! Cu excepția lui Octavianus, toți ceilalți împărați și-au muiat mantia de purpură în sîngele atîtor nevinovați, încît au compromis total dinastia și numele marelui Caesar, întemeietorul ei.

— Acum să vedem cum se va descurca Vespasianus cu moștenirea ce i-au dăruit-o soldații lui din Orient. Se va arăta el mai destoinic decît ceilalți ? — zise un alt senator, membru al vechii aristocrații potrivnice noului caesar.

— Pînă în prezent se descurcă foarte bine — spuse admirativ Sempronius.

— Cred și eu ! Nici nu s-a urcat bine pe tron și a început să strîngă bani mărind dările în provincii și creînd noi impozite — interveni potrivnicul senator — Ne-a declarat în senat că are nevoie urgentă nici mai mult, nici mai puțin de patru miliarde de sesterți pentru restabilirea echilibrului bugetar.

— Și de ce te cuprinde mirarea ? — se amestecă în vorbă un om de afaceri din ordinul equestru — Războaiele civile au dezorganizat întreaga viață economică a statului. Impozitele se încasează greu și multe bunuri publice care aduceau mari venituri au fost acaparate în mod abuziv de particulari.

— Am aflat că a dat ordin să fie confiscate toate pămînturile pe care unii particulari le-ar fi cotropit prin viclenie, chipurile ! — zise același senator.

— Se pare că nu prea ești convins de justețea acestei măsuri — răspunse omul de afaceri.

— Cum să fiu convins, atîta timp cît strîngătorul gospodar a înglobat definitiv în patrimoniul imperial numeroasele bunuri pe care Nero le confiscase de la cei condamnați ? Nu era normal să le restituie urmașilor ? — replică senatorul.

Omul de afaceri ezită puțin în fața acestui procedeu nu tocmai legal al împăratului, după care spuse :

— Dar restaurarea templului tatălui ceresc, la al cărui ceremonial de deschidere a lucrărilor ai participat și tu în

calitate de senator în luna iunie a acestui an, te-ai întrebat din ce bani se execută ? Dar lărgirea zonei *Pomerium* *, dar extinderea periferiei orașului pe care le are în plan Vespasianus, te-ai gîndit din ce bani se vor executa ?

— Din banii de pe urină — zise indignat senatorul făcînd aluzie la noua măsură luată de împărat.

— Să nu exagerăm ! — spuse interlocutorul calm ca un adevărat om de afaceri. — Mai bine ar trebui să recunoști că marile lucrări și operele de artă care au și început, se vor executa din caseta împăratului în care se strîng veniturile pămînturilor cultivabile, ale pădurilor, minelor, carierelor de piatră confiscate cîndva de Nero.

— Politica de economii și controlul sever asupra impozitelor și taxelor instaurate de Vespasianus este singura soluție de redresare a trezoreriei — conchise un alt invitat.

Cel care deschisese vorba despre grijile noului caesar reveni spunînd :

— Dacă ar fi vorba numai de restabilirea unei vieți economice normale la Roma, încă n-ar fi așa de greu pentru un om care a știut să introducă repede disciplina și ordinea financiară. Mai grave sînt însă răzmeriţele de la hotare. Profitînd de nenorocirile ce s-au abătut asupra noastră în ultimii doi ani, profitînd de fărădelegile săvîrșite și dezorganizarea statului, barbarii din unele provincii mai îndepărtate au provocat, după cum știți, mari tulburări.

— Bine, cel puțin, că s-au potolit triburile germanice. Vroiau și ei un imperiu al lor : „Imperiul germanic“ ! — spuse ironic un comesean.

— Dar gallii ? — zise altul — Nu vroiau și ei să aibă imperiul lor ? „Imperiul gallic“ !

— N-am înțeles prea bine ! — interveni din nou bătrînul senator — Despre cine spuneți că vroiau să aibă imperiul lor ? Triburile batavilor germani, triburile gallice, ori unii *cetățeni* și *ofițeri romani* ?

— Așa e ! Așa e ! săriră aprobator toți cei de față. Senatorul continuă :

— Cine e Iulius Civilis care i-a răsculat pe batavi ?

---

* Zonă sacră a Romei.

Ceilalți răspundeau revoltați :

— Un cetățean roman !

— Ofițer roman !

— Comandant de cohortă în slujba Romei !

— Instruit de noi !

— Educat de noi !

— Dar Iulius Tutor și Iulius Classicus, care i-au ridicat pe galli împotriva noastră și au proclamat la începutul acestui an * independența Galliei, cine sînt ei oare ? — mai întrebă senatorul.

Corul se grăbi să răspundă :

— Ofițeri romani !

— Foști ofițeri romani !

— Trădători, ca și Civilis !

Bătrînul aristocrat vrînd să scoată în evidență că nu popoarele se ridicaseră, nemaiputînd suporta asuprirea Romei, ci doar unii aventurieri dornici de mărire și trădători față de încrederea acordată de romani, continuă înflăcărat :

— Frumoasa victorie diplomatică repurtată de noi la întrunirea barbarilor de la Durocortorum Remorum este mai mult decît elocventă. S-a dovedit că singura ordine acceptată în provinciile noastre, singura stăpînire capabilă să aducă și să mențină pacea printre barbari este Roma. Numai Roma ! Și cînd vă gîndiți că noi am cîștigat „procesul" fără măcar s-avem vreun delegat pentru a ne susține cauza la acest important congres !

— Ha, ha, ha ! — rîseră satisfăcuți comesenii — Așa e, așa e !

Pe de o parte senatorul avea dreptate. Răsculații repurtaseră mari victorii asupra forțelor romane. După izgonirea legiunilor din cele două Germanii și după ce în Gallia nu se mai aflau sub controlul Romei decît unele mici regiuni, răsculații se întruniseră la „masa rotundă" pentru a hotărî crearea imperiului liber gallo-germanic. Condiții favorabile existau : romanii erau învinși și dezorganizați. Și totuși imperiul mult visat n-a putut lua ființă. Gallii aveau de ales : ori o dominație germană în noul imperiu condus de Civilis, ori o șubredă și instabilă inde-

* Anul 70 e.n.

pendență sub conducerea lui Classicus, ori să rămînă mai departe sub egida Romei. În decursul vremurilor, romanii își cîștigaseră simpatia aristocrației gallice. Aceștia aleseră ultima soluție. Ei au declarat că nu vor putea să accepte supremația germanilor, cu care se aflau în veche dușmănie, și că vor rămîne mai degrabă credincioși Romei.

Răscoala batavo-germano-gallică luase astfel sfîrșit. În urma marelui succes diplomatic repurtat de stăpînii lumii, legiuni din toate colțurile imperiului s-au îndreptat spre Rhin sub comanda încercatului general Q. Petillius Cerealis. Fără mare greutate, ordinea romană a fost în curînd restabilită atît în Gallia, cît și în regiunea Rhinului.

Civilis și-a dat seama că partida era pierdută. El cere pace. În întîlnirea care a avut loc între acesta și Cerealis, pe podul improvizat peste rîul Nabatia, Civilis a adus elogii Romei și noului împărat Vespasianus. El este lăsat să se retragă în Germania dincolo de Rhin împreună cu Classicus și Tutor ce erau urmați și de alți numeroși fruntași locali compromiși.

— Mai periculoși însă decît gallii și germanii — continuă unul dintre invitați — mi se par vecinii de dincolo de Dunaris : dacii. Dacă cei dintîi ne-au atacat sub pretextul că Roma îi trata ca pe sclavi, iar prefecții și centurionii romani nu se mai săturau de jaf și sînge, după cum pretindea Civilis, dacii ne-au atacat fără nici un motiv. Ei au trecut fluviul punînd pur și simplu stăpînire pe malul drept al apei distrugînd taberele de iarnă ale trupelor noastre.

— Timp de doi ani s-au plimbat prin Moesia ca la ei acasă.

— Ascultați ce vă spune un bătrîn cu experiență — zise senatorul cel nelipsit din vila lui Sempronius — Numai zeița Fortuna, numai norocul ce a fost totdeauna alături de poporul roman, l-a ajutat pe Rubrius Gallus să-i azvîrle în vara aceasta pe daci peste Dunaris. Dacă barbarii reușeau să-și unească forțele cu ale germanilor răsculați, nu mai stăteam noi acum așa liniștiți în jurul meselor.

— Am auzit că tot nu se astîmpără, nici după ce au fost alungați.

— E vorba ca Vespasianus să creeze o puternică flotă care să patruleze pe fluviu. Atunci dacii nu vor mai putea mişca.

— Nu vor mai putea mişca ? Mie nu-mi vine să cred — zise bătrînul senator — Cît timp ne vor simţi înfipţi în coasta lor, nu se vor potoli. Ei simt primejdia. Atacurile lor sînt ca un gest al desperării în faţa soartei implacabile care îi aşteaptă.

— Şi pe care o merită ! De ce nu se poartă ca nişte vecini civilizaţi ? !

— Chiar de s-ar purta aşa, noi tot mai civilizaţi am vrea să-i facem. Adiçă mai supuşi...

— Şi pe urmă aurul !... Se zice că sînt plini de aur.

— Nu m-aş mira să văd durîndu-se într-o zi un mare pod de piatră peste Dunaris şi să asist cum falnicile noastre legiuni trec cu surle şi tobe, oprindu-se tocmai în vîrful munţilor plini cu aur.

— Ce naivi sînteţi ! — nu mai putu să rabde Sempronius, care pînă atunci se abţinuse din prudenţă să se amestece în vorbă. Apoi continuă indignat : Aur, aur ! Nu visaţi decît aur ! Mai ştiţi altceva ?

— Priviţi cine vorbeşte ! — zise glumind un invitat — Cel mai bogat om din întreaga Ostie !

— Aceasta nu mă împiedică să constat — continuă Sempronius — cît de sărac e vocabularul unora dintre noi. La litera A aceştia cunosc doar cuvîntul „aur" ; la litera B, cuvîntul „barbar" ; la C, „cuceriri". Şi cu asta, alfabetul lor s-a terminat. Sărac alfabet ! La celelalte litere ei nu cunosc nici un cuvînt. Stăpînii lumii au şters din vocabularul lor cuvinte ca Dreptate, Egalitate, Independenţă, Libertate.

— Lasă poveştile astea, Sempronius — îl întrerupse bătrînul aristocrat — Le-am mai auzit în vila ta şi acum vreo zece ani. Mai bine spune-ne, e adevărat că dacii sînt plini de aur ? Tu i-ai văzut. Ai stat atîta timp în mijlocul lor.

— Nu am văzut, cît am stat la ei, decît foarte rar vreo podoabă de aur.

— Deci toate sînt numai scorneli. Doar nişte vorbe „aurite" !

— Nu chiar așa — zise fostul prizonier — Nu înseamnă că dacă nu l-am văzut, n-ar exista. Aurul lor este monopolul regelui. El e singurul proprietar al tuturor minelor de aur, posesorul unor mari cantități de aur.

— Rege egoist și avar !

— Da de unde ! Mai degrabă e un risipitor. Risipește aurul peste tot.

— Atunci cum de nu ai văzut nici măcar un firicel din acest prețios metal ?

— Ba l-am văzut !

— Dar adineauri ce spuneai !

— Nu l-am văzut ca podoabe la gîtul femeilor sau în degetele bărbaților. Dar l-am văzut altfel pe toate drumurile.

— ! ? !...

— L-am văzut transformat în podoabe mai de preț decît cele purtate de femeile și bărbații noștri.

— ! ? !...

— L-am văzut în specialiștii constructori greci și chiar romani, în instructorii militari străini, în blocurile de piatră ce înconjoară cu cîte două și trei rînduri de metereze principalele lor cetăți, în armele de tot felul pe care, în afara celor produse de ei, le procură cu aur greu.

— Așadar...

— Așadar — zise mai departe Sempronius — dacă nu te vei grăbi, preaînțeleptul meu senator, să durezi mai repede podul acela de piatră despre care vorbeai, s-ar putea să nu mai ai fericirea să găsești, înaintînd falnic spre ei, nici un firicel de aur... dar nici fericirea să-ți vezi casa și familia !... Dacii iubesc prea mult libertatea, iar pentru ei, *libertas fulvo pretiosior auro* *.

---

* Libertatea e mai prețioasă decît aurul galben.

Surpriza este proba adevăratului curaj.

ARISTOTEL

33. UN ATAC PRIN SURPRINDERE

— De data aceasta prietenii tăi nu vor mai scăpa așa ușor.

— Care, prietenii mei ?

— Cum care ? Dacii !

— De cînd sînt dacii prietenii mei ? !

— Pe mine mă întrebi ? Știi tu de cînd !...

— Eu știu doar că dacă ei nu s-ar fi purtat cu mine așa cum au făcut-o, tu nu mai erai pe lume.

— Cu atît mai rău pentru ei, fiindcă de data aceasta chiar eu le voi da o lecție pe care multă vreme n-o vor uita... cei ce vor mai scăpa cu viață !...

Acest crîmpei de discuție avea loc între un tată și fiul său în anul 86 al erei noastre. Tatăl, care nu era altul decît Sempronius Fuscus, se apropia acum de 60 de ani. Albise aproape complet, dar viața în general lipsită de griji și traiul în aerul curat de pe înălțimile unde trona *Villa Fastuosa* îl mențineau într-o excelentă stare de sănătate. De cînd cei trei copii crescuseră mari și se aflau cu familiile lor la Roma, locuia în somptuoasa vilă doar cu Petronia. În plimbările lui călare sau cufundat printre sulurile de papirus din biblioteca sa gîndurile îi zburau uneori la anii tinereții, la anii petrecuți în castrul de la Lederata, la timpul cînd fusese în captivitate. În ultima vreme, amintirile din timpul prizonieratului îi reveneau din ce în ce mai des în minte. Spre deosebire de altă dată cînd își amintea cu oarecare melancolie de situațiile din care pînă

la urmă scăpase cu bine, acum, la gîndul acelor zile era cuprins de o mare neliniște, de un apăsător sentiment de îngrijorare și teamă. Zadarnic își spunea că la nimic nu-i folosește să-și reamintească de suferințele din trecut și să fie nefericit, fiindcă fusese cîndva. De cînd aflase că fiul său se pregătea să meargă la luptă împotriva „prietenilor" săi, cum îi numea pe daci în derîdere fiul său Cornelius, fostul procurator nu-și mai găsea liniștea. El cunoștea foarte bine dîrzenia și curajul dacilor încă de pe vremea cînd era tînăr centurion în castrul de la Lederata. Avea deci motiv să se teamă pentru viața lui Cornelius. Apoi, sufletul îi era apăsat și de regretul că fiul său trebuia să lupte tocmai contra dacilor, tocmai împotriva acelora pe care Sempronius nu-i dușmănise niciodată, deși fusese prizonierul lor o vreme, ori poate tocmai pentru aceasta...

. . . . . .

Romanii amenințau să cuprindă ținuturile geto-dace. De-a lungul Dunării se ridicaseră nenumărate castre. Punctele întărite de pe malul fluviului țineau sub strictă supraveghere cîmpia munteană a cărei populație se rărise în urma strămutărilor impuse de romani. Dinspre apus, iazigii deveniseră o permanentă amenințare de cînd se aflau aliați ai imperiului. Cleștele format se va strînge treptat pînă cînd Roma va declanșa războiul, nu atît de teama refacerii și consolidării statului dac la nestatornica frontieră din nord, cît mai ales din dorința cuceririi unor noi teritorii bogate în aur și grîne, cum era Dacia.

Pînă se va ajunge însă la deznodămîntul fatal, romanii și dacii, în calitate de vecini, nu se aflau izolați unii de alții. În perioadele dintre conflicte avea loc apropierea. Încă de cînd pătrunseseră în Peninsula Balcanică, romanii au dezvoltat legături economice cu vecinii. Ca dovadă este circulația din ce în ce mai largă a monedei romane în teritoriul dacic. Se remarcă în același timp influența romană în făurirea uneltelor, a armelor, cît și în construcțiile cetăților. Prezența alfabetului latin la nord de Dunăre este și ea o mărturie a culturii romane care, mai ales în vreme de pace, făcea ca oamenii celor două state vecine să se cunoască mai bine. Astfel procesul de roma-

nizare a început înainte ca legiunile lui Traian să asalteze zidurile cetăților din Munții Orăștiei.

În prima jumătate a secolului întîi al erei noastre majoritatea triburilor dace se uniseră din nou într-un singur stat ce devenea din ce în ce mai puternic. Centrul acestui stat ce cuprindea geto-dacii din Oltenia, Muntenia, Moldova centrală și de sud se afla în Munții Orăștiei.

După incursiunile organizate de daci în anii 69/70, multă vreme ei nu s-au mai arătat dușmănoși față de uriașul și primejdiosul lor vecin de la sud. Vespasianus, prin măsurile energice de apărare, prin prezența maiestoasei *Clasis Flavia Moesica* ce patrula în lungul bătrînului fluviu, reușise să stăvilească iureșul dacilor și să asigure liniștea în această parte a imperiului timp de aproape un deceniu. Dar nu numai măsurile luate de împărat i-au oprit pe daci de la noi incursiuni, ci și, probabil, o înțelegere stabilită între cele două părți pe vremea lui Vespasianus, menținută și pe timpul lui Titus, cel de al zecelea caesar al Romei. Însă cînd s-a aflat că în scaunul împărătesc urcase Domitianus, cel de al unsprezecelea caesar al Romei, care secătuise tezaurul statului vrînd să se facă popular peste măsură prin fastul serbărilor, risipa de daruri și mărirea soldelor, dacii se grăbiră să acționeze pentru a nu-i da răgaz să se întărească. Astfel, Duras Diurpaneus s-a aliat cu triburile din apropiere, cum erau cele ale roxolanilor sau bastarnilor și, trecînd peste fluviul înghețat, a atacat în anul 85 trupele romane cantonate pe malul opus. Legiunile care se găseau în tabere la iernat au fost luate prin surprindere suferind mari pierderi. Prin fulgerătoarea acțiune a dacilor executată pe un front foarte larg și prin victoria obținută era pusă în cumpănă stăpînirea romană la sud de Dunăre. După distrugerea castrelor și fortificațiilor de pe malul fluviului, dacii, în iureșul lor au înaintat mult spre sud provocînd armatelor romane un adevărat dezastru și rămînînd aproape doi ani pe teritoriul provinciei Moesia. În luptele care au avut loc a pierit însuși guvernatorul acestei provincii, proconsulul Oppius Sabinus, al cărui cap dacii l-au dus ca trofeu al victoriei la Sarmizegetusa. Roma a rămas uluită la vestea morții generalului, personaj de seamă și

prieten al împăratului, cît și din cauza marilor pierderi suferite.

Domitianus, care nu putea rămîne indiferent în fața unei astfel de înfrîngeri, a hotărît să pornească războiul împotriva lui Duras Diurpaneus. Se apropia prima mare încleștare dintre romani și daci. Dîndu-și seama de situația foarte gravă ce se ivise, împăratul s-a decis să părăsească Roma, pentru a se afla cît mai aproape de legiunile sale. Era însoțit de prefectul pretoriului, Cornelius Fuscus, unul din oamenii lui de încredere ce comanda la Roma garda imperială. El a primit ordin să-i alunge pe daci peste Dunăre. Domitianus și-a stabilit cartierul general probabil în orașul Naissus în apropierea dușmanului și pentru o mai bună organizare a provinciei a împărțit-o în două : Moesia Inferioară și Moesia Superioară.

Generalul Cornelius Fuscus reușește să-i alunge pe daci care, în fața superiorității forțelor romane, se retrag luptînd. După acest succes, Domitianus ordonă continuarea războiului la nord de Dunăre pentru zdrobirea definitivă a dacilor.

Non fit sine periculo facinus magnum et memorabile. *

TERENTIUS

34. SUB STINDARDUL CU CAP DE LUP

Istoria se repetă !

Așa cum cu vreo patru decenii în urmă planurile generalului Clemens din castrul de la Lederata nu se potriviseră cu cele petrecute în *Păduricea Rotundă,* unde centurionul Sempronius Fuscus cădea în mîinile dacilor, tot astfel acum, planurile împăratului Domitianus din tabăra de la Naissus nu s-au potrivit cu cele întîmplate pe cîmpul de luptă, unde fiul centurionului, generalul Cornelius Fuscus, întîlnise o neașteptată rezistență din partea dacilor.

Dar istoria nu se repetă aidoma. Întîmplătoarea ciocnire cu dacii, care avusese loc în *Păduricea Rotundă,* îl dusese în captivitate pe centurionul Sempronius Fuscus, de unde, după o vreme, reușise să scape. De data aceasta, din confruntarea cu dacii, ce urma să aibă loc la ei acasă, nu se știa dacă generalul Cornelius Fuscus va reuși să scape.

După izgonirea dacilor din Moesia, romanii încep pregătirile pentru marea bătălie. Legiunile se concentrau în apropierea fluviului. Trupe auxiliare erau aduse pentru întărirea legiunilor. Se reparau armele, se aduceau mașinile de război. Corăbiile încărcate cu alimente, echipament și tot felul de materiale de război urcau sau coborau ticsite de-a lungul bătrînului fluviu. Soldații se antrenau continuu pentru lupta contra unui dușman care se vădise extrem de puternic și primejdios. Generalul Cornelius Fuscus, comandantul legiunilor întrunite, supraveghea îndeaproape grăbitele pregătiri.

---

* Nu se face o faptă mare și memorabilă fără primejdie.

Toate aceste preparative de război fuseseră ordonate de Domitianus care, crezîndu-se restauratorul ordinei romane la frontiera de pe Danubius, se arăta încîntat și optimist după izgonirea dacilor din Moesia. Era ispitit de speranța unor noi victorii și mai mari. Pe nedrept a fost învinuit că pornise cu oastea împotriva dacilor, dar nu-l preocupa deloc războiul și că ajuns în Moesia el se deda desfrîului, în timp ce îi trimitea pe alți comandanți la luptă. S-a mai spus că atunci cînd era înfrînt, dădea vina pe generalii săi. În schimb victoriile repurtate, chiar dacă nu lua parte la ele, le punea pe seama sa. Pe cei învingători îi ura din invidie, iar pe cei învinși îi mustra. Realitatea se pare că era alta. Părăsind viața tihnită din Roma, împăratul a pornit să întîmpine greutățile campaniei și să se afle aproape de legiunile sale, pentru a le inspira prin prezența sa curajul și spiritul de sacrificiu.

„Desfrînatul" ar fi găsit mai ușor plăcerile în luxul și anturajul din Roma decît în tabăra soldaților săi aspri și brutali. A preferat emoțiile pe care i le dădea cîmpul de bătălie, chiar dacă nu participa direct la luptă. Pe de altă parte, el nu se putea arăta decît foarte bucuros în fața succeselor lui Fuscus și ale armatei sale care erau de fapt succesele lui. Trebuie să mai adăugăm că era prima dată cînd un împărat roman își stabilea comandamentul în preajma frontierei de pe Danubius.

Prezența lui Domitianus în tabără și febrilele preparative de război din toamna și iarna anului 86 nu puteau trece neobservate de daci. Ei își dădeau seama de momentul greu ce se apropia. Trebuia înfruntată primejdia printr-o mobilizare și încordare a tuturor forțelor. Nu era ușor să ții piept celei mai puternice mașini de război ce o constituia armata romană, cea mai bine organizată și disciplinată armată pe care o cunoscuse istoria pînă în acea vreme. Destoinicul rege Diurpaneus, împovărat de ani, nu mai putea participa la marele efort ce trebuia făcut pentru salvarea libertății. Dar el era înconjurat de elemente devotate și pline de curaj. Dintre aceștia, Decebal, fiul lui Scorilo, a fost cel mai vrednic pentru a-l urma la tron. El a fost ales rege după renunțarea de bunăvoie a lui Diurpaneus. Nici nu se putea o alegere mai potrivită. Cunoscîndu-i faptele, istoricii antici l-au zugrăvit ca pe un

comandant foarte iscusit în purtarea războiului știind cînd să năvălească și cînd să se retragă sau cum să se folosească de victorie, ori să scape dintr-o înfrîngere. El era nu numai un talentat comandant de oști, care se pricepea să-și strunească luptătorii cînd cu poruncă tăioasă, cînd cu dragoste și blîndețe, dar și un neîntrecut războinic care știa să mînuiască spada și lancea ca nimeni altul. Înzestrat cu aceste calități de seamă, Decebal a fost în acele vremuri unul dintre cei mai primejdioși dușmani ai romanilor. El îi adună pe daci sub stindardul cu cap de lup prelungit în chip de șarpe, „simbolul religios de apărare", reușind să reînchege statul creat în timpul lui Burebista. Își lua astfel pe umerii săi povara conducerii Daciei într-un moment de mare cumpănă. El întruchipa năzuințele dacilor de a-și apăra pămîntul și libertatea. Viața lui a devenit marea și tragica epopee a poporului cu care se identifica. Pentru a înfrunta urgia cuceritorilor, Decebal a folosit toate mijloacele, atît diplomatice cît și militare.

A încercat mai întîi să scape de primejdia care îl amenința folosind calea tratativelor. Decebal trimite o solie de pace lui Domitianus. Acesta însă, socotind că are de-a face cu un dușman pe care îl pusese pe fugă fără prea mare greutate, a respins orice propunere de pace. La scurt timp, Decebal îi trimite un sol care îi spune că regele dacilor va face pace de acum înainte numai dacă fiecare roman îi va trimite în fiecare an cîte doi oboli. În caz contrar va porni războiul contra imperiului și le va aduce mari neajunsuri. Domitianus răspunde provocării pornindu-l neîntîrziat la luptă pe Cornelius Fuscus.

Odată cu încercările de intimidare a dușmanului, regele dacilor se pregătea intens pentru luptă. Întreaga suflare se ridicase neînfricată întru apărarea statului îndeplinind grabnic ordinele vajnicului conducător. Zidari și dulgheri, femei și bărbați, tineri și bătrîni, cu toții reparau cetățile, construiau noi metereze, făureau arme și mașini de luptă, ridicau pe văi obstacole împotriva dușmanului. Decebal era sprijinit de oameni credincioși cum era Vezina, mare preot și probabil vicerege, ori Diegis, fratele său și poate chiar de sora sa al cărei nume nu-l cunoaștem, dar căreia legenda i-a zis Dochia.

Quamvis sublimes debent humiles metuere *.

FEDRU

35. PREGĂTIȚI-VĂ SĂ-L SĂRBĂTORIȚI PE ÎNVINGĂTOR !

Cornelius către mama sa :

Îți trimit aceste rînduri, mamă, de pe îndepărtatul hotar peste care i-am izgonit de curînd pe barbarii daci ce ne invadaseră imperiul. Din locul de unde îți scriu aud șopotul apelor marelui fluviu Danubius care de-acum înainte nu va mai fi un obstacol în calea cuceririlor noastre, după ce i-am unit malurile prin podul de vase a cărui construcție a luat acum sfîrșit. N-a fost deloc ușor. A trebuit să ridicăm pe ambele maluri masive portaluri de zidărie ca niște imenși stîlpi, iar în adîncul fluviului să implantăm numeroși piloni de lemn pe două șiruri. De zidurile înalte de pe maluri sînt legate odgoane groase care se încolăcesc trainic în jurul pilonilor. De ele sînt fixate navele ancorate una lîngă alta cît vezi cu ochii. În jurul podului, pe luciul apei, flutură pînzele altor ambarcațiuni care au transportat luni de zile materialele necesare construcției. La capetele marelui pod încep a se înfiripa de pe acum noi așezări omenești, așa cum apar peste tot în apropierea locurilor unde staționează mai multă vreme armatele romane. Puzderia de corăbii din jur mă îndeamnă să-i dau uneia dintre aceste canabe numele de Corabia [52].

În curînd îmi voi trece peste podul de aici legiunile ce mi-au fost încredințate de către divinul nostru împărat,

* Oricît ar fi de importanți, oamenii nu trebuie să subestimeze pe cei umili.

pentru a zdrobi definitiv dușmanul chiar pe pămîntul lui. Voi obține cu siguranță o mare victorie și voi fi astfel mîndru de numele ce-l port, de numele bunicului meu ce s-a acoperit de glorie pe cîmpul de luptă, de numele tatălui meu care a luptat cîndva pe aceste meleaguri. Să te bucuri, mamă, de marea mea izbîndă, fiindcă, în timp ce tu vei citi aceste rînduri, eu voi fi învins dușmanul și voi da porunci din reședința de scaun a lui Decebal, unde dacii rămași în viață se vor grăbi să facă act de supușenie. Să fii mîndră de fiul tău, așa cum erai mîndră cu mulți ani în urmă, cînd aflai, citind epistolele centurionului Sempronius Fuscus din castrul de la Lederata, despre succesele obținute de el împotriva dacilor. Îmi amintesc de unele fragmente din scrisorile sale pe care ni le citeai nouă, cînd eram mici, vrînd să ne insufli respectul și admirația pentru faptele lui de arme. De pe atunci doream să ajung mare comandant de oști, să-l depășesc chiar pe tatăl meu. Și îl voi depăși, cu toate că el nu se arată deloc încîntat...

Mîine în zori voi trece fluviul plin de încredere și dornic să întîmpin cele mai mari primejdii, pentru ca, învingînd aceste primejdii, gloria de care mă voi acoperi să fie mai răsunătoare.

Un singur lucru mă întristează micșorîndu-mi din bucuria victoriei pe care o aștept. Te-am lăsat bolnavă și îngrijorată de soarta mea. Te rog, mamă, alungă-ți din gînd orice teamă, fiindcă, așa cum vezi, am ajuns teafăr aici, tocmai la îndepărtatul Danubius, după numeroase bătălii la care am luat parte. Fii liniștită, pentru că nu a fost făurită încă săgeata care să mă doboare pe mine.

Mîine, pornind la luptă, voi aduce sacrificii zeilor care ne vor conduce spre izbîndă. Mă voi ruga totodată zeilor să-ți redea sănătatea de care ai nevoie spre a sărbători așa cum se cuvine victoria fiului tău care se gîndește la tine,

Cornelius

Cornelius către tatăl său :

Deși ne-am despărțit nu în relațiile pe care le-aș fi dorit, și aceasta numai din cauza controversei dintre noi cu privire la daci, îți scriu fiindcă am aflat unele ciudate

întîmplări care sînt sigur că te vor ului și te vor face să-ți schimbi părerea despre gazdele din timpul „vizitei" ce le-ai făcut în tinerețe.

Prin această epistolă îți trimit salutări de la „prietenul" tău... Malvis !...

Cum adică ?... Te miri !... Ce glumă mai e și aceasta ?...

Nu te mai mira. Nu e nici o glumă... Ascultă !

În iarna care a trecut, picior de dac n-a mai îndrăznit să calce gheața încremenitului Danubius. Dacii, încremeniți și ei de asurzitoarele lovituri date în pilonii marelui pod ce se întinde acum peste hotarul de apă, speriați de puternicele bubuituri ce răzbăteau pînă în munții lor, la fel ca acelea ce însoțesc fulgerele marelui Jupiter Tonans, s-au grăbit să ceară pace. Decebal, regele lor, al cărui nume se zice că înseamnă „Cel puternic", a înghețat de spaimă ca și fluviul în mijlocul gerului. Acum, cînd își vede scaunul clătinîndu-se, vrea pace. Vrea pace, dar noi vrem război. Să terminăm odată cu „prietenii" care ne amenință patria !

Dacii, aninați în cuiburile lor de piatră, se agită neputincioși clocind gînduri ascunse și perfide. Ce crezi că le-a venit în minte, cuprinși de desperare ? Să încerce a-l îndupleca pe generalul Cornelius Fuscus. Poate că-l vor convinge să ia calea întoarsă. Ce naivi prieteni ți-ai găsit, Sempronius Fuscus !... Ascultă, și să nu-ți vină a crede ! Totuși, te rog să crezi în ce-ți voi scrie, martor luîndu-l pe zeul Marte, ce mă va însoți în război, că nu-ți spun decît adevărul. Socotesc că e nevoie să jur pe scutul și spada lui, fiindcă știu cît de greu îți va fi să înțelegi cele ce urmează...

Într-o bună zi, nu de mult, mă trezesc că-mi este înfățișat un om îmbrăcat ca un cioban și însoțit de un mare cîine lățos. Vroia să-mi vorbească mie, nimănui altuia. M-am mirat de această cutezanță. Dar curios să aflu ce dorea l-am primit. Era un dac bătrîn, înalt și uscățiv, drept ca lumînarea, cu pletele și barba albe. Ochii albaștri și vioi exprimau dîrzenie și curaj. Dovadă că îndrăznise să se prezinte în tabăra dușmană, fără teama că ar fi putut să piară ucis de soldații mei. Într-o latinească foarte stîlcită mi-a spus că ar vrea să-mi vorbească între patru ochi.

Mă știi cît sînt de curajos ! Le-am spus celor din jur să mă lase singur cu el... Cine era bătrînul ? Nu ghicești ?...

„Numele meu e Malvis“ a zis el și înainte de a continua, a făcut o pauză așteptînd ca numele lui să-și facă efectul. Văzînd că acesta nu-mi spune nimic, a trecut direct la subiect. Cu vorbe meșteșugite, ce m-au făcut să înțeleg că nu era un oarecare cioban coborît atunci din vîrful munților, mi-a povestit mai întîi cum te-a cunoscut pe tine. A ținut să sublinieze că v-ați salvat reciproc viața, ceea ce a dus la formarea unor legături de prietenie și încredere din ambele părți. După ce a crezut că m-a pregătit suficient, pentru a-l putea lua în serios în continuare, mi-a cerut să intervin pe lîngă împăratul nostru să renunțe la război sau cel puțin să-l amîne o vreme. El îmi sugera în același timp și motivul care m-ar fi îndemnat să intervin. Astfel, din informațiile pe care le obținusem eu, am aflat că dacii s-au unit cu alte triburi vecine și că sînt acum așa de puternici, încît șansele noastre de izbîndă sînt foarte mici. În cazul cînd nu voi fi de acord cu cererea lui, spunea el ca o amenințare, eu nu voi mai fi prea multă vreme comandantul suprem al trupelor de aici, ba mi se va lua și înalta funcție de prefect al pretoriului, deoarece împăratul va afla în curînd că nu eram demn de a mi se acorda nici aceste onoruri și nici încrederea de care mă bucurasem pînă acum din partea sa. Cum îi vor zdruncina încrederea împăratului ? Foarte simplu ! O solie a dacilor va urma să-i spună lui Domitianus că eu sînt fiul tău, iar tu ești cel care ani în șir ai adus mari servicii dacilor, prin informațiile prețioase pe care le-ai procurat acestora despre starea imperiului și în special despre armata noastră.

De ce tremuri Sempronius Fuscus ? Pentru cine tremuri ? Pentru tatăl fiului tău, ori pentru fiul tatălui meu ?... Fii fără teamă, tată ! Deși destăinuirile pe care solia dacilor e gata să le dea în vileag sînt cum nu se poate de grave, se vede cît de colo că nu pot fi decît niște scorniri, niște calomnii ale unor oameni cărora le-a ajuns cuțitul la os. Bătrînul Malvis pretindea sus și tare că nu sînt calomnii și că dacii vor veni cu dovezi, deși principalul martor al „trădării“, chipurile, de care te faci vinovat, este mort... Peste tot au spioni barbarii aceștia ! Nimic nu

le scapă. Ei știau că Demetrius, maestrul tău grădinar, nu mai e în viață. Acesta, după cum susținea Malvis, nu era altul decît prăștiașul Asellio, dezertorul din armata romană care ar fi putut relata cu exactitate cum ai fost atras în slujba dacilor. În schimbul libertății pe care ei ți-au acordat-o, lăsîndu-te să te întorci acasă din prizonierat, tu ai jurat că îi vei informa întotdeauna asupra oricărei mișcări a trupelor romane îndreptate asupra lor și despre orice eveniment care i-ar fi interesat pe „eliberatorii" tăi. Demetrius te-a însoțit, pentru a ține legătura dintre tine și daci, transmițîndu-le informațiile pe care tu le furnizai. Deși nu pot să cred o iotă din toată această poveste, mă întreb dacă disparițiile periodice ale lui Demetrius de pe latifundiul nostru nu aveau totuși vreo legătură cu cele spuse de Malvis. Nu știu ce să mai cred, deși nu vreau să cred nimic !... Din nenorocire îmi amintesc de explicația cusută cu ață albă pe care o dădeai celor ce te întrebau bănuitori cum de ai apărut la Roma cu acel sclav după tine, cu Demetrius...

Malvis, pentru a mă convinge de vinovăția ta, pe care el, desigur, o aprecia tot timpul ca pe un act al tău de prietenie și recunoștință, mi-a dat un exemplu... Pe Jupiter Fulminator !... Un exemplu pe cît de ridicol, pe atît de absurd.

Ca un adevărat vrăjitor, cu fața suptă, ochii arzîndu-i ca două făclii în fundul capului și barba albă lungă pînă la brîu, bătrînul încerca să mă înspăimînte spunînd că tu ai fost acela care le-ai dat dacilor semnalul, în vremea războaielor civile din anii 68/69, să treacă fluviul și să pustiască Moesia, fiindcă imperiul se clătina gata să se facă țăndări ca o corabie fără cîrmă în furtună... Cîtă naivitate ! Ca și cum aceste evenimente constituiau un secret pe care numai tu îl deținei ! Și totuși, cu o astfel de înșelătorie ar fi putut să ne compromită pe amîndoi pentru totdeauna. Dacă nu l-aș ști pe împărat cît e de suspicios și schimbător, cu deosebire în ultima vreme, aș mai zice. Dar așa, mai ales că te cunoaște ca pe un admirator al dacilor, e suficient să-i ajungă la ureche o astfel de știre, pentru a lua împotriva noastră cele mai aspre măsuri. Și pe bună dreptate ! Cum ar putea să-mi încredințeze comanda supremă într-un război pornit contra unui

dușman cu care a pactizat tatăl meu... ca să nu mă exprim mai urît... Pe aceasta scontau și dacii ; să nu mă mai vadă pe mine în fruntea legiunilor ; pe mine, cel care i-am fugărit din Moesia și care sînt așa de îndîrjit împotriva lor. Apoi, pînă la numirea altui comandant și familiarizarea acestuia cu situația de aici ar mai trece cîtva timp. Orice amînare e în favoarea dacilor, fiindcă le-ar permite să se pregătească mai bine de luptă sau să găsească vreun nou șiretlic ca acesta scornit împotriva mea.

Poate că nu ar fi trebuit să te întristez cu astfel de vești, dar mi-a părut așa de rău că ne-am despărțit supărați din cauza acestor barbari, încît nu am putut să-ți ascund nimic. Acum cred că îți dai seama cît de mult te-ai înșelat asupra lor. Dacă ție nu ți-am ascuns nimic, voi face tot posibilul de a-i ascunde însă caesarului mîrșava înscenare a dacilor. Nu pentru că ai fi cu ceva vinovat, dar pentru simplul motiv că întotdeauna rămîne o umbră, o pată în urma unei calomnii. Nu în zadar se zice : *Audacter calumniare, semper aliquid haeret* *. Nu aș vrea ca împăratul să aibă vreun fel de îndoială despre acela care ocupă cea mai înaltă funcție după el, despre mine, în mîinile căruia și-a încredințat viața, din momentul cînd m-a numit comandant al gărzilor imperiale.

Prima măsură pe care am luat-o, cred că o bănuiești : „prietenul" tău, pe care l-ai salvat de la moarte și care a găsit nimerit să-ți fie recunoscător primejduindu-ți acum ție viața, se odihnește prins în cuie pe o cruce înfiptă în malul celălalt al fluviului, pentru a fi văzut eventual și de frații lui.

Pînă cînd dacii vor afla de soarta lui Malvis, eu voi fi ajuns poate, în cuibul lor, deși sînt dușmani dintre cei mai de temut. Atunci le va pieri pofta de a se mai ține de înșelătorii. Pentru orice eventualitate, am împînzit malul fluviului cu patrule, spre a ține calea pe cît va fi posibil oricăruia dintre cei ce ar încerca să treacă Danubiul la noi. În felul acesta îl voi feri pe luminatul nostru caesar de neplăcuta surpriză ce i-ar putea provoca vreo veste urîtă, pînă cînd, nu prea tîrziu, va primi vestea frumoasă

---

* Calomniază cu îndrăzneală, pînă la sfîrșit tot rămîne ceva.

a nimicirii dacilor de către legiunile puse sub comanda devotatului său general, *fiul* lui Sempronius Fuscus.

Mîine în zori am pornit la luptă.

Pînă la victoria totală, te las cu bine. Ai grijă de mama. Pregătiți-vă să-l sărbătoriți cum se cuvine pe învingătorul dacilor,

Cornelius

Nihil est opertum, quod non revelabitur et occultum quod non scietur. *

36. DEZVĂLUIREA UNEI TAINE

Petronia se trezi din somn speriată. Inima îi bătea să-i sară din piept. Visase ceva cumplit : un vultur se ridica spre cer trăgînd după el măruntaiele ce ieşeau dintr-un om căzut într-un lac de sînge. În victima însîngerată ea îşi recunoscuse fiul ucis de daci.

La scurtă vreme după acest înfricoşător vis Petronia şi Sempronius primeau din partea lui Cornelius cele două epistole pline de optimism. Ele fuseseră aduse de unul din curierii de încredere ai generalului care îi poruncise a le înmîna personal stăpînului vilei *Fastuosa*.

— De ce ai căzut pe gînduri ? — îl întrebă Petronia pe soţul ei care, după citirea veştilor de la fiul său, rămăsese cu privirea pierdută în gol.

— Fiindcă băiatul meu mă invită la sărbătorirea unei victorii despre care încă nu am aflat nimic — răspunse fostul procurator vrînd să ocolească adevăratul motiv al îngrijorării lui.

— Şi mie îmi scrie despre marele succes pe care îl va repurta contra îndepărtatului duşman.

— Altceva ce-ţi mai scrie ? — întrebă Sempronius temîndu-se că fiul său i-ar fi istorisit şi Petroniei de apariţia lui Malvis.

— Despre construirea unui pod peste Danubius, despre pregătirile de război... Poate vrei s-o citeşti mai bine tu

* Nu există nimic acoperit care nu va fi dezvăluit şi nimic tainic care nu va fi cunoscut (Proverb).

— zise Petronia, întinzîndu-i papirusul, lipsită de entuziasmul ce ar fi trebuit să-i stîrnească optimismul și încrederea care răzbăteau din rîndurile trimise de fiul ei.

Sempronius se grăbi să ia epistola. Întîlni privirea Petroniei în care citi dorința acesteia de a afla despre conținutul scrisorii primită de el. Dar cum putea s-o lase pe iubita lui soție să citească ce-i scria Cornelius ? Ea era deja suferindă și n-ar fi făcut decît să-i agraveze boala dacă ar fi aflat despre îngrozitoarele acuzații ce i se aduceau. Renunțînd să-i mai ia scrisoarea din mînă, îi spuse pe ton indiferent din dorința de a o menaja :

— De fapt nu e nevoie s-o mai citesc, deoarece e de la sine înțeles că ambele epistole au cam același conținut. Ce-ar putea să scrie ? ! Și mie îmi spune despre pregătirile pentru război... despre victorie... îmi cere să am grijă de tine... Cam asta !...

— Sempronius !

— ! ?...

Petronia își cunoștea așa de bine soțul, după ce trăiseră o viață împreună, încît nu-i fu greu să observe că el îi ascundea ceva. De aceea îi spuse fără ocoliș :

— Sempronius, ai avut vreodată vreun secret față de mine ?

— De ce mă întrebi ? — zise el bănuitor.

— Doar așa, fiindcă sînt sigură că nu mi-ai ascuns niciodată nimic. Așteptam să-mi răspunzi că n-ai avut nici un secret, apoi să-ți cer ca nici de data aceasta să nu ai.

— Dar dacă ți-aș spune că am avut totuși un secret față de tine ?

— Nu te-aș crede. Poate numai în cazul cînd ar fi vorba de un secret militar sau de stat din vremea cînd ai ocupat unele funcții...

— Nu la astfel de secrete mă refer — o întrerupse încurcat Sempronius — Este vorba de un secret legat de viața mea particulară.

— Nu cred că ai fi putut să-mi ascunzi ceva.

— Și totuși...

— Imposibil !

— Și totuși a fost posibil.

— Dar ce legătură are îngrijorarea ta de azi cu secretul de altădată ?

— Dacă îmi promiți că mă vei asculta liniștită și nu te vei alarma, îți voi spune ce legătură are.

— Îți promit — răspunse Petronia care, numai la gîndul că soțul ei putuse să-i ascundă ceva, simțea cum inima începe să-i bată mai repede.

Sempronius stătu un moment și se gîndi cum să înceapă, astfel încît să nu-și alarmeze soția agravîndu-i în acest fel boala. Deși, citind epistola lui Cornelius, își explica unele întîmplări din trecut, lucrurile păreau mai complicate și mai greu de povestit acum.

— Cu ce impresie ai rămas tu despre meșterul nostru grădinar ? — întrebă Sempronius.

— Despre Demetrius ? Cum cu ce impresie ? Doar o știi ! El a fost unul dintre cei mai devotați slujitori de pe latifundiul nostru.

— Devotatul slujitor de pe latifundiu era... spion — bîigui Sempronius mai mult pentru el cu gîndul la niște vremuri foarte îndepărtate.

— Spion ? !... Ne spiona Demetrius pe noi ?

— Dacă s-ar fi ocupat de noi, ce bine ar fi fost ! — spuse el îngîndurat și continuă pe ocolite : Știi că el era din neamul tracilor, înrudiți cu dacii, dușmanii poporului roman. A rămas pînă la moarte devotat acestora.

— Nu înțeleg nimic.

— Demetrius era spionul dacilor aici, în mijlocul Italiei, aici, lîngă Roma, aici, în mijlocul latifundiului nostru, unde se discutau în gura mare de către invitații noștri, persoane suspuse și bine informate, hotărîrile cele mai importante luate de către caesari sau de către senat.

— Și Demetrius ?

— El trăgea cu urechea, apoi transmitea dacilor prețioasele informații.

— Tot nu înțeleg mare lucru. Cum putea să-i informeze ?

— Îți amintești că uneori era plecat de pe latifundiu ?

— Cum să nu ! Cînd te întrebam unde a dispărut, tu îmi spuneai că, la insistențele sale, îi dăduseși drumul să-i mai vadă pe-ai lui de-acasă, din Moesia, de dorul cărora se simțea cuprins.

— Așa e. Numai că ai lui, cei de-acasă, nu locuiau în Moesia, ci mai departe, tocmai peste Danubius, în Dacia.

— Acum înțeleg de ce lipsea uneori așa multă vreme.

— Înțelegi așadar... — spune deznădăjduit Sempronius.

— Acum înțeleg și-mi explic și alte lucruri. Îmi dau seama de ce l-ai eliberat după puțin timp din sclavie și de ce te purtai cu el așa de prietenos.

— Într-adevăr îl socoteam ca pe un prieten, fiindcă mă ajutase sau mai bine zis credeam că mă ajutase să scap din mîinile dacilor.

— Iată deci în ce consta secretul ce l-ai avut față de mine.

— Nu numai față de tine, ci față de toți cunoscuții și prietenii mei. Nu puteam să spun nimănui că evadasem cu ajutorul unuia dintre oamenii dacilor.

— Se înțelege ! Altfel cine știe cum s-ar fi interpretat evadarea ta — spuse cu oarecare înțelegere în glas Petronia gîndindu-se la complicitatea soțului său în legătură cu activitatea de spionaj a lui Demetrius.

— De aceea am fost obligat să inventez o întreagă poveste despre sclavul pe care l-am întîlnit în drum, cînd mă întorceam din captivitate, pe care l-am adus cu mine acasă și care nu era altul decît Demetrius.

— Care poveste ? Nu-mi amintesc.

— E și firesc. S-a scurs atîta vreme. Cred că sînt vreo patruzeci de ani de atunci.

— Patruzeci de ani !... O viață !... Ce tineri și ce fericiți eram atunci ! — spuse Petronia săltîndu-și pieptul obosit într-un oftat plin de regret la gîndul tinereții pierdute.

— Ce tineri și ce nesăbuiți eram ! — o completă Sempronius — Cînd mă gîndesc că aș fi fost în stare să comit orice nebunie, pentru a scăpa din captivitate, pentru a fi din nou alături de tine ! Aș fi făcut orice pentru tine !

— Ai și făcut... Mi-e teamă că ai făcut prea mult... Îmi pare rău însă că mie nu mi-ai destăinuit nimic. Poate că te împiedicam... Acum e prea tîrziu, iar eu nu mai am nici o putere ; acum, cînd mi se apropie sfîrșitul — îngăimă Petronia cu lacrimi în ochi.

— Te-am rugat să nu te mai gîndești la nici un sfîrșit. Te vei face sănătoasă și vom fi din nou fericiți împreună. Mai bine să ne gîndim cum îl vom sărbători în curînd pe Cornelius.

— Mai întîi să vină el acasă — răspunse sceptic mama băiatului și continuă cu gîndul la meșterul grădinar și la ascunsa lui misiune : Și de fapt cum a apărut acest Demetrius, dacă povestea cu sclavul întîlnit pe drum, la reîntoarcerea ta acasă, era doar o scorneală ?

— Demetrius era numele pe care i l-am dat eu, odată ajuns cu el aici. Numele lui adevărat era Asellio Festus Icelis, fost prăștiaș în armata romană care, nemaiputînd suporta viața aspră din armată și neavînd nici un motiv să lupte alături de cei ce îi cuceriseră și pîrjoliseră casa și ogoarele din Moesia, a trecut fluviul într-o noapte, pentru a-și oferi serviciile dacilor pe care îi știa că sînt dușmanii noștri înverșunați. El l-a secondat pe Malvis, de care ți-am mai povestit, fiul șefului de trib dac care ne-a atacat și capturat în *Pădurícea Rotundă*. Mai tîrziu, ajutat de Asellio, începusem instruirea tinerilor daci. Era normal ca să se lege prietenia între noi, mai cu seamă că el înțelesese, din discuțiile noastre, că nu uram nici neamul tracilor, din care făcea parte, nici pe daci și nici vreo altă seminție străină. Atît el, care m-a însoțit pe cîmpul de instrucție în acele puține zile, cît și dacii, care îmi supravegheau strict activitatea și în general întreaga comportare, se arătau din ce în ce mai apropiați de mine, mai prietenoși. Paza din jurul meu, extrem de severă la început, încît nu puteam face un pas fără a fi urmărit, a slăbit repede, încît cred că aș fi putut foarte ușor să plec, nu să fug, din cetatea unde mă aflam și să mă îndrept spre Danubius și apoi spre casă. Dar lucrurile nu se prezentau chiar așa de simplu. Drumul era lung, plin de surprize, într-o țară străină, încît, chiar dacă aș fi reușit să fug din cetate, ar fi fost extrem de greu să trec peste nenumăratele obstacole ce le întrezăream. Cînd mă mai gîndeam că puteam fi prins pe drum și adus în fața celor care mă tratau ca pe unul de-al lor, simțeam că aș fi murit de rușine. Nu, nu ! Nici prin cap nu-mi trecea să fug. Riscul era prea mare. Mă gîndeam însă că într-o bună zi dacii, care îmi cunoșteau dorul de libertate, mă vor lăsa să plec. În această vreme Demetrius, sau cum îi spuneam atunci, Asellio, se arăta tot mai apropiat față de mine și în același timp tot mai plictisit, chiar dezgustat de viața pe care o ducea. Mereu mi se plîngea că îl mustră conștiința

fiindcă a dezertat, că într-o zi își va primi pedeapsa din partea zeilor răzbunători și altele de felul acesta. Eu îl credeam. Pînă la urmă mi-a spus că va părăsi într-ascuns cetatea. Nu putea să le mărturisească dacilor că se săturase de viața aspră pe care o ducea în mijlocul lor și că dorea să-i părăsească ; avea un legămînt cu ei prin care se angajase să le instruiască oamenii. Într-o seară m-am pomenit cu Asellio că-mi spune : „La noapte eu am plecat. Știu cît de mult ții să-ți revezi patria. Dacă vrei, mergi cu mine și te ajut să treci Danubiul, după care vei fi în siguranță". Nu mi-a pus nici o condiție. Am rămas uluit de propunerea lui, dar, ce să mai lungesc vorba, am fugit împreună și după mai multe zile de mers pe drumuri ocolite și pustii, pe care Asellio le cunoștea foarte bine, am ajuns în fața marelui fluviu. Priveam fascinat cum razele soarelui, ce cădeau peste unduirile albastre ale apei, făceau ca bătrînul Danubius să pară un imens șarpe argintiu în continuă mișcare. Mă rugam zeilor să ajung mai repede pe malul celălalt. Fostul prăștiaș însă nu se grăbea deloc. Ne aflam ascunși într-un stufăriș. Trebuie să-ți spun că în ultimele zile tovarășul meu de drum se arătase foarte scump la vorbă. Lăsa impresia că e preocupat de un gînd care îl neliniștea. Pînă la urmă mi-a spus că e pe cale să se răzgîndească și să facă drumul întors. „Cel puțin la daci sînt în siguranță — zicea el îngrijorat — Dar dacă mă întorc printre ai mei, se va găsi unul să vorbească și mă voi vedea într-o zi ridicat de poterele romane, apoi spînzurat ca dezertor". Fără ajutorul lui Asellio trecerea fluviului mi se părea imposibilă. El, care cunoștea graiul dacilor, trebuia să procure o ambarcațiune și sub un pretext sau altul trecea apoi dincolo împreună cu mine. Asellio știa că soarta mea depindea de el. Și eu eram conștient de aceasta, încît, tot gîndindu-mă cum să ies din impas, l-am asigurat că, dacă mă ajută să trec fluviul, îl voi lua cu mine acasă, unde se va bucura de ocrotirea mea. El s-a grăbit să accepte. Acum, după dezvăluirea unor fapte pe care le-am aflat citind epistola lui Cornelius, îmi dau seama că dacă nu-i făceam eu oferta aceea, sigur îmi cerea el să-l ascund pe latifundiu. Știa din povestirile mele despre numărul mare de sclavi ce lucrau pe domeniul nostru și își dădea seama că și-ar fi putut pierde ușor

urma printre ei. Am trecut apoi Danubiul, după înlăturarea cu iscusință de către fostul prăștiaș a unor piedici ivite. În drum spre casă am ticluit povestea cu sclavul. Asellio, acum Demetrius, m-a asigurat că mă va sluji cu credință în orice muncă la care îl voi pune și că se va comporta astfel ca nimeni să nu bănuiască legătura dintre noi. Un singur lucru îmi cerea : să-l las din cînd în cînd să-și revadă locurile unde a copilărit, locuri de care tare îl mai cuprindea uneori dorul. Nimic mai normal. I-am promis și m-am ținut de promisiune, fără să-mi treacă măcar prin minte că Demetrius era spion în slujba dacilor. Eu nu am știut niciodată nimic, pînă acum, cînd am citit epistola lui Cornelius. Malvis, fiul șefului de trib pe care l-am salvat de la moarte, bătrîn și el acum, după cum rezultă din descrierea făcută de băiatul nostru, s-a prezentat în fața lui încercînd să-l intimideze cu dezvăluirea misiunii secrete a lui Demetrius de care a pretins că eu nu eram străin. A vrut să-l facă pe viteazul nostru general să se înspăimînte la gîndul că împăratul ar afla că este fiul unui trădător de patrie și să-l determine astfel a renunța la luptă. La aceasta se referă Cornelius în epistolă ținînd să adauge totodată că el nu a crezut nimic din scornirile lui Malvis. Așadar, unele insinuări ale tale de pe parcursul convorbirii noastre nu-și au nici un rost. Fii liniștită și convinsă că eu nu sînt un trădător, fiindcă nici n-am apucat să-i instruiesc pe daci și nici de misiunea lui Demetrius n-am știut. Neliniștea ce mi-ai citit în ochi este din cauza grijei ce-i port băiatului nostru pe care aș fi vrut să-l știu scutit de orice supărare într-un moment așa de greu ca acela în care se află sau mai bine zis, în care s-a aflat. Să sperăm că a trecut cu bine acest moment și că în prezent este deja victorios. În curînd va fi printre noi. Să ne gîndim cum să-l primim mai frumos, mai sărbătorește, așa cum îi e dorința.

„De n-ar fi ultima lui dorință" își zise în gînd Petronia cuprinsă de triste presimțiri.

Pe care cale a apucat cineva în urma educației sale, pe aceeași înaintează și mai tîrziu.

PLATON

37. GENERALUL DOREA PRIMEJDIA ÎN LOCUL FAPTELOR SIGURE ȘI CUNOSCUTE

Sempronius Fuscus, tatăl generalului, se străduise să-i asigure lui Cornelius o educație dintre cele mai alese. Livius, sclavul care fusese cumpărat cîndva de la Biblioteca Tiberiana, se ocupase cu tragere de inimă de instruirea celor trei copii de pe latifundiul din Dealul Viilor. Cu toată grija părinților și interesul dovedit de dascăl, rezultatele educației primite de Cornelius nu erau cele scontate. Eșecul se datora atît temperamentului acestuia foarte diferit de al tatălui și mamei, dar și din cauza iubirii fără margini pe care i-o arătau prea deschis părinții. Atît Petronia, cît și Sempronius nu știau probabil că pe copii nu trebuie să-i mîngîi decît cînd dorm.

În anii războaielor civile din 68/69 Cornelius își făcea apariția pe scena politică a Romei. El a jucat un important rol în venirea la domnie a lui Vespasianus, ceea ce i-a atras recunoștința noului împărat care l-a numit guvernator al provinciei Pannonia. Făcînd parte din rîndul cavalerilor, din rîndul celor pe care Vespasianus se sprijinea în conducerea treburilor statului, el își dobîndise pe timpul stăpînirii acestuia o mare faimă. Faima de care se bucura l-a ajutat mai tîrziu să ocupe înalta funcție de prefect al pretoriului pe vremea lui Domitianus. Acordîndu-i înalta funcție de comandant al gărzilor pretoriene împăratul îi arăta astfel o mare încredere. Dar cu cît ocupa funcții mai de seamă, Cornelius Fuscus devenea mai înfumurat și nechibzuit în comportarea sa.

Primăvara anului 87.

În vreme ce epistolele pline de optimism ale lui Cornelius se îndreptau spre miazăzi cu destinaţia Cetatea de pe cele şapte coline, autorul lor se pregătea de drum spre miazănoapte cu destinaţia Cetăţile de pe Munţii Orăştiei.

Cornelius Fuscus pornea la luptă avînd sub comanda sa vreo cinci-şase legiuni de pedestraşi, mai multe cohorte pretoriene, numeroşi călăreţi şi alte trupe auxiliare. După ce asistase la trecerea acestora pe podul de vase întins peste Dunăre, alergase în galopul calului pentru a-şi lua locul în fruntea numeroasei sale armate care se va fi ridicat la vreo patruzeci de mii de soldaţi. Urmînd cursul rîului Alutus *, ce venea de undeva de sus, din munţi, ajunsese în trecătoarea ** prin care rîul îşi rostogolea apele în drum spre cîmpie. Sigur de izbîndă, după uşoara victorie ce repurtase în Moesia, Cornelius Fuscus înainta prin acele sălbatice locuri nebănuind primejdia care îl pîndea. El vroia probabil să ajungă pînă sus, departe, la Sarmizegetusa. Dar soarta nu l-a ajutat să-i vadă cetăţii nici cel puţin zidurile, din depărtare, fiindcă Decebal pregătise în defileul munţilor capcana în care trebuia să cadă armata romană. Luptătorii daci au atacat prin surprindere într-un loc îngust ales cu dibăcie, acolo unde armata generalului nu se putea desfăşura în voie şi unde superioritatea numerică a trupelor romane nu putea să-şi spună cuvîntul. Loviţi puternic şi fără milă de către daci din toate părţile, romanii, deşi au luptat cu înverşunare şi curaj, au fost învinşi lăsînd printre stînci şi arbori nenumăraţi morţi şi răniţi. A fost un mare şi jalnic dezastru. Dacii au distrus aproape în întregime legiunea a V-a Alaudae capturîndu-i stindardul. În afară de pierderea steagului, care însemna o mare umilinţă adusă mîndrilor soldaţi romani, mulţi dintre ei au căzut în mîinile dacilor împreună cu armele, maşinile de război şi proviziile ce îl însoţeau.

---

* Rîul Olt.

** Trecătoarea Turnu Roşu.

Pentru Petronia și Sempronius dezastrul căpăta proporții imense, de neînchipuit. Funestele presimțiri ale Petroniei luaseră conturul celui mai mare și dureros doliu : iubitul lor fiu, temerarul general Cornelius Fuscus cădea ucis în crîncena încleștare. Imensa durere o zdrobise în primul rînd pe nefericita mamă care, suferindă, nu va mai rezista multă vreme acestei nenorociri.

Legiunile romane fuseseră învinse în cea dintîi mare încleștare dintre cei doi redutabili dușmani. Dacii puteau din nou trece fluviul și să atace trupele lui Domitianus din Moesia, în timp ce păsările de pradă de pe piscurile munților puteau să se ospăteze liniștite... dar să lăsăm poetul să glăsuiască :

„Et, qui vulturibus servabat viscera Dacis,
Fuscus, marmorea meditatus praelia villa". *

* „Iată și Fuscus cel ce la vulturi avea să-și dea din măruntaie prin Dacia căreia războiul i-a pregătit, din mîndra-i casă din marmură." (Decimus Iunius Juvenalis, *Satira a 4-a.)*

Dolus an virtus, quis in hoste requierat ? *

VIRGILIUS

38. DOMITIANUS CÎȘTIGĂ RĂZBOIUL ȘI PIERDE PACEA

În anul următor dezastrului din defileul rîului Alutus, anul 88, împăratul Domitianus reia ofensiva împotriva dacilor. Legiunea a IV-a Flavia este trimisă pentru întărirea forțelor romane ce se regrupaseră după înfrîngere la sud de Danubius. Comanda trupelor este încredințată de data aceasta generalului Tettius Iulianus, un foarte priceput și experimentat comandant. Fusese consul și făcea parte din rîndul senatorilor cu o veche tradiție romană.

Înainte de a porni la luptă, noul comandant a luat severe măsuri pentru a introduce disciplina în rîndurile armatei demoralizate după loviturile neașteptate ale dacilor.

Tettius Iulianus mai luptase prin acele locuri cu ani în urmă. El se aflase în fruntea uneia dintre cele trei legiuni care, sub conducerea generalului Marcus Apponius, zdrobiseră în anul 69 pe roxolanii cataphractarii. Mai tîrziu comandase legiunea a VII-a Claudia staționată în zona Viminacium-Lederata de pe malul drept al Dunării. Generalul cunoștea foarte bine regiunea și căile de acces din acele locuri. De aceea a hotărît ca pe aci să treacă fluviul cu întreaga armată ce-i fusese încredințată și să-i atace pe daci spre centrul Banatului îndreptîndu-se către Porțile de Fier ale Transilvaniei. Trebuia să dezvolte apoi ofensiva spre Sarmizegetusa, inima statului dac.

Lui Decebal, care urmărea îndeaproape fiecare mișcare a dușmanului, nu i-a fost greu să intuiască planul de luptă

* Vicleșug sau curaj, ce nu-i îngăduit împotriva dușmanului ?

al generalului. Regele s-a grăbit să facă faţă noului atac regrupîndu-şi forţele pe direcţia de atac a romanilor. Lupta a avut loc la Tapae. Dacii reuşesc la început să oprească înaintarea generalului. Luptele care s-au dat în continuare au fost extrem de crîncene. Provocînd mari pierderi în rîndul dacilor, pînă la urmă romanii au ieşit victorioşi. Chiar Vezina, viceregele dacilor este rănit în timpul bătăliei. Pentru că nu putea să se salveze retrăgîndu-se din luptă, el s-a culcat la pămînt simulînd că e mort. Nebăgat astfel de nimeni în seamă, la căderea nopţii a reuşit să fugă.

Tettius Iulianus deşi obţinuse un important succes, n-a îndrăznit să continue înaintarea spre Sarmizegetusa, după înverşunata rezistenţă de care dăduseră dovadă dacii. Cunoscînd că Decebal era mare meşter în a întinde curse şi avînd exemplul dezastrului suferit de Cornelius Fuscus, generalul se temea ca dacii să nu-l atragă în vreo capcană. Aşadar, renunţă deocamdată să se aventureze spre inima Daciei.

Decebal, de partea cealaltă, se găsea la mare strîmtoare. Nu mai dispunea de forţele cu ajutorul cărora să înjghebeze o nouă linie de apărare. El avea nevoie de un răgaz pentru a-şi aduna noi oşti. De aceea ar fi fost bucuros să încheie pace, dacă n-ar fi trebuit să trateze de pe poziţia unui învins. Şi nici nu putea spera în încheierea unei păci onorabile acum, cînd sorţii victoriei finale înclinau de partea romanilor. El ceruse în mai multe rînduri pacea, însă trufaşul Domitianus i-o respinsese.

Împăratul se afla şi el de data aceasta la strîmtoare. Venise în Pannonia pentru a-i pedepsi pe cvazii ce se aliaseră cu marcomanii. Venise să-i pedepsească, fiindcă aceştia refuzaseră să participe la lupta contra dacilor alături de Roma. Cvazii şi marcomanii îi trimit o solie de pace. Domitianus, nu numai că a refuzat să-i asculte pe soli, dar a poruncit chiar să fie ucişi. Apoi porneşte contra acestor triburi germanice. În luptele care au avut loc romanii sînt însă învinşi. Barbarii ar fi putut acum să ameninţe flancurile şi spatele armatei lui Tettius Iulianus ce acţiona împotriva lui Decebal. În această situaţie, Domitianus trimite în grabă o solie la regele dac, pentru a-i cere, spre surpriza tuturor, să se prezinte la masa tratati-

velor. Şi cum să nu fi fost cu toţii surprinşi, cînd pînă atunci nici nu vrusese să audă de pace ? ! Decebal primeşte învoiala, dar nu s-a dus chiar el să trateze condiţiile de pace cu Domitianus, ci l-a trimis pe fratele său Diegis. Acesta, însoţit de mai mulţi delegaţi, s-a prezentat în faţa împăratului, care s-a comportat cu trimişii lui Decebal ca un adevărat cuceritor. El se credea îndreptăţit să le dea dacilor învinşi un rege care să-i fie supus şi credincios. De aceea, într-un cadru solemn, a aşezat pe capul lui Diegis o diademă regală, iar celorlalţi daci le-a împărţit onoruri şi bani. E adevărat că romanii, aflîndu-se încă pe pămîntul dacilor, rămîneau cei care învinseseră la Tapae, dar este tot atît de adevărat că Domitianus nu obţinuse o victorie aşa de categorică, încît să-l îndreptăţească de a le da un rege. Decebal, iscusit diplomat, cum se dovedise şi în alte ocazii, a primit diadema adusă de Diegis lăsînd a se înţelege că se socotea învins, că accepta să fie tratat ca un rege clientelar ce renunţa la orice act agresiv faţă de Roma, ba mai mult, să străjuiască la hotarul imperiului astfel încît nici un duşman să nu-i poată ataca pe romani. Regele dacilor accepta acest compromis, fiindcă se afla în urma unei bătălii pierdute, dar şi pentru că ştia obiceiul romanilor de a-i sprijini pe dinaştii clientelari cu importante subsidii în bani, meşteşugari şi alte ajutoare. Urma deci ca şi el să fie astfel sprijinit, pentru a-şi putea respecta obligaţiile asumate în noua sa calitate. În ce scop vor fi folosite subsidiile Romei, aceasta rămînea de văzut...

Au urmat doisprezece ani de linişte în care tînărul stat al dacilor, sub conducerea pricepută a încercatului rege Decebal, a cunoscut apogeul puterii sale. Cînd se iveau zorii unui nou veac, la începutul celui de-al doilea secol al erei noastre, Dacia, într-un măreţ efort al întregului popor, se pregătea pentru cea mai mare şi ultima încleştare cu „aliatul" ce-i fusese în toate timpurile duşmanul cel mai de temut. Şi poate n-ar fi fost ultima răfuială cu Eterna Cetate, dacă spada romană n-ar fi încăput pe mîinile unuia dintre cei mai destoinici şi viteji generali pe care i-a văzut vreodată Roma : împăratul Traian, cel de-al treisprezecelea caesar al imperiului.

Cred că un conducător dobîndește o glorie nemăsurată, dacă el cel dintîi se supune legilor patriei.

BIAS

39. LA EL, GLORIA ȘI MODESTIA LOCUIAU ÎMPREUNĂ

Șirurile de merișor sau rozmarin geometric tăiate altădată, suprafețele de flori în culori variate din care mîna meșterului grădinar Demetrius crea altădată adevărate tablouri vii în relief, bolțile de verdeață ce acopereau aleile parcului ce rivaliza cu multe din frumoasele grădini ale Romei, toate aceste splendori naturale printre care susurau jucăușe avuzurile cu apă limpede sub privirile de bronz sau de marmură ale busturilor, ori statuilor presărate din loc în loc, toate dispăruseră sub o masă verde, informă și sălbatică ce năpădise în decursul anilor proprietatea în mijlocul căreia se mai păstra semeață doar *Villa Fastuosa*. Dar nici aceasta nu mai răsuna ca altădată de vocile vesele ale copiilor care, pe lîngă grijile ce le aduceau Petroniei și lui Sempronius, le dădeau acestora mari bucurii și speranțe. Odată cu trecerea anilor copiii crescuseră și, rînd pe rînd, căsătorindu-se, ori primind înalte funcții la Roma, cum era cazul lui Cornelius, părăsiseră nu numai umbra răcoroasă a bătrînilor arbori ai parcului și ciripitul încîntător al păsărelelor, nu numai lumea de basm a copilăriei lor, dar și pe cei care îi crescuseră cu mare grijă și nețărmurită dragoste. E adevărat că atît fetele, Sulpicia și Sextia, măritată prima cu quaestorul Attianus și a doua cu un jurist de vază, pe nume Haterius, cît și Cornelius, încercaseră să-i ia la ei, să-i aibă în preajma lor. Petronia și Sempronius nu se putuseră însă rupe de

locul amintirilor din tinereţe, a bucuriilor şi necazurilor trăite împreună. Dar ziua despărţirii se apropia totuşi. Mai întîi a părăsit latifundiul pentru totdeauna Petronia, mama îndurerată care nu putuse supravieţui pierderii scumpului ei fiu Cornelius. La scurtă vreme a urmat-o Sempronius, doborît atît de moartea băiatului iubit, cît şi de a tovarăşei lui de viaţă. Era prin anul 90 şi de atunci nimeni nu se mai îngrijise de parcul căzut în paragină şi de vila unde se aflau acum doar cîţiva sclavi lăsaţi acolo pentru pază.

Trecuse mai bine de un deceniu. În ultima vreme Sulpicia venea mai des să-şi vadă casa părintească şi locurile de joacă întorcîndu-se cu gîndul la anii fericiţi ai copilăriei. Încerca astfel să dea uitării nenorocirea care se abătuse şi asupra ei prin pierderea soţului său, quaestorul Attianus, ce participase în anii 101/102 la primul război purtat de împăratul Traian împotriva dacilor. El mersese la luptă pentru a obţine laurii unei victorii, necesari ascensiunii sale politice.

— Mamă, de ce nu vrei să ne mutăm aici, dacă îţi plac aşa de mult aceste locuri ? — o întreba Blandus, unul din cei doi băieţi ai ei care o însoţea adesea în vizitele sale.

Blandus avea 12 ani, iar celălalt, Lepcis, 8 ani.

— Unde să ne mutăm ,în sălbăticia aceasta ? — răspunse Sulpicia îngîndurată — De-abia mai recunosc aleile pe unde zburdam cînd eram copil.

— Să refacem parcul, să reparăm vila.

— Uşor de spus, dragul mamei, dar greu de făcut. Cine vrei tu să se ocupe cu astfel de treburi ? Eu sînt singură, iar aici e nevoie de un bărbat energic şi cu iniţiativă, aşa cum a fost bunicul tău. Dacă ar fi trăit el sau tatăl tău, ar fi fost altceva.

— De ce spui că eşti singură ? Nu ne ai pe noi ? Te vom ajuta.

— E una să ajuţi pe cineva şi alta să conduci. Aici e nevoie de muncă multă, pentru a readuce cît de cît la vechea stare aceste locuri. O astfel de muncă trebuie îndrumată şi controlată de un om cu experienţă. Voi doi nu puteţi încă să conduceţi.

— Îl auzisem pe unchiul Haterius că vrea să renunțe la ocupația lui de jurist și să părăsească Roma.

— Voi vorbi cu el. E o idee !...

— Doar pînă pune latifundiul pe picioare, apoi ne ocupăm noi, fiindcă nu va trece mult și vei avea lîngă tine nu un singur bărbat energic, ci doi.

— Lîngă mine ?... Oare voi avea eu bucuria de a vă ști lîngă mine, ori veți face și voi cum am făcut noi, cei trei copii ai bunicilor tăi ? !...

— Fii sigură mamă că nu te vom părăsi — spuse convins Blandus, din dorința de a-i aduce numai bucurii mamei sale, fără să știe însă ce-i rezerva viitorul.

După nici doi ani de cînd avusese loc această discuție, locuitorii orașului-port Ostia puteau zări din nou luminile strălucind pe Dealul Viilor. Haterius se dovedise a fi nu numai un bun jurist și orator, dar și un om de acțiune care într-un timp record reușise a da viață și frumusețe latifundiului unde trona din nou *Villa Fastuosa*.

În același *triclinium*, unde cu aproape o jumătate de secol în urmă Sempronius vorbea despre pitorescul port al dacilor, în aceeași sală feeric luminată ca și altădată, alți amfitrioni și alți invitați. Ei sărbătoreau redeschiderea porților latifundiului din Dealul Viilor și discutau cu aprindere despre febrilele pregătiri în vederea dezlănțuirii unui nou război îndreptat contra dacilor.

Amfitrioni erau juristul Haterius cu soția sa Sextia și sora acesteia, Sulpicia. Invitați se aflau printre alții și cîteva persoane din anturajul împăratului Traian, mai bine zis cîteva personalități cum erau Licinius Sura, apoi Hadrian, viitorul împărat al Romei, pe care îl aștepta undeva la Dunăre comanda legiunii I Minerva, cît și generalii Marius Laberius Maximus, Claudius Livianus și Decimus Terentius Scaurianus.

Era prin luna mai a anului 105. Mulți dintre invitați socoteau petrecerea din *Villa Fastuosa* ca o ultimă întîlnire cu prietenii și cunoscuții știind că nici o lună nu va mai trece pînă cînd se vor îmbarca la Brundisium, pentru a traversa Marea Adriatică, apoi Munții Dalmației în drum spre Dunăre, de unde vor începe un nou război împotriva dacilor. Aceștia, după ce fuseseră învinși în anii 101/102, se pregăteau iarăși de luptă.

Unul dintre invitaţi, Valens pe nume, care făcea parte din ordinul cavalerilor, se arăta mînios din pricina războiului ce era pe punctul de a izbucni. Supărarea lui nu era explicată nici de teama că ar fi trebuit să ia parte la luptă, punîndu-şi astfel în primejdie viaţa, şi nici că ar fi suferit pentru soarta ce-i aştepta pe daci. El era furios, deoarece, posesor al unei mari bogăţii, fusese obligat la plata unor grele impozite, în cadrul marelui efort pe care îl făcea Roma pentru definitiva subjugare a poporului dac.

— Sosesc veşti din ce în ce mai alarmante — intră el în discuţie — Decebal se fortifică fără încetare pregătindu-se să ne atace din nou.

— Din cîte ştiu chiar a atacat şi ocupat unele din garnizoanele romane lăsate de noi în Dacia — spuse generalul Claudius Livianus.

— I-a atacat şi pe iazigi, care au trecut de partea noastră în războiul trecut — îl completă pe Livianus un alt general, Decimus Terentius Scaurianus ce va deveni mai tîrziu guvernatorul Daciei.

— Cum să califici asta decît ca o încălcare grosolană a condiţiilor de pace şi o provocare duşmănoasă — spuse şi amfitrionul, juristul Haterius.

Într-adevăr dacii se pregăteau intens pentru a respinge tăvălugul roman ce se îndrepta ameninţător spre ei. Decebal nu putea privi pasiv la măsurile de consolidare a puterii romane pe teritoriul său prin construcţii de castre şi fortificaţii, prin statornicirea trupelor romane în ţinuturile ocupate în primul război din 101/102.

— Nu trebuia ca împăratul să încheie nici un fel de pace cu aceşti neastîmpăraţi barbari care ne tîrăsc acum într-un nou şi costisitor război — zise Valens cu gîndul la banii ce-i fuseseră luaţi pentru armată.

— A ştiut împăratul de ce a procedat aşa — spuse Hadrian.

— Dar cum şi-a închipuit Traianus — continuă Valens la fel de supărat — că dacii vor accepta aşa de uşor să devină prada noastră respectînd grelele condiţii de pace impuse. Decebal nu putea să-şi distrugă singur cetăţile pe care le ridicase cu atîta caznă. Trebuia ca noi să i le radem de pe suprafaţa pămîntului.

— E de mirare cum de a acceptat pacea împăratul nostru, cînd avea în față o ultimă rezistență a dacilor, într-adevăr o cetate greu dar nu imposibil de cucerit. Mă refer la mult lăudata Sarmizegetusa — spuse Haterius arătîndu-și astfel nedumerirea față de modul cum luase sfîrșit cu trei ani în urmă războiul purtat de către Traian contra dacilor.

— Dacă nu-ți este cu supărare, iubite amfitrion, voi încerca eu să te fac a înțelege care au fost motivele ce l-au determinat pe înțeleptul nostru caesar să încheie pace cu dacii în urmă cu trei ani. Mă aflam împreună cu Traianus sub zidurile cetății Sarmizegetusa despre care ai pomenit — zise pe ton grav Licinius Sura. Haterius și ceilalți comeseni îl ascultau cu atenție. Se vedea din atitudinea lor respectul pe care i-l acordau acestuia. Dar cine era Licinius Sura și căror merite i se datora respectul ?

. . . . . .

În ultimii ani ai stăpînirii sale, Domitianus devenise de o cruzime nemaiîntîlnită. De aceea comploturile împotriva lui se țineau lanț. Împăratul vedea peste tot numai asasini, din care cauză la cea mai mică bănuială ucidea fără milă pe cei suspecți socotindu-se în stare de legitimă apărare. Cu toate acestea, înconjurat numai de dușmani, pînă la urmă caesarul a fost asasinat. Din complot făcea parte Domitia, soția sa, mai mulți liberți de la palat și unii dintre colaboratorii lui cei mai apropiați. De conspirație nu erau străini nici cei doi prefecți ai pretoriului, Norbanus și Petronius Secundus, care aveau misiunea să prevină o eventuală revoltă a soldaților pretorieni, în momentul cînd se va afla despre uciderea împăratului. Soldații erau devotați caesarului, fiindcă acesta le mărise soldele și le făcuse numeroase daruri în bani. Stephanus, intendentul Domitiei, s-a oferit să ducă planul conspirației la îndeplinire. Pentru a nu fi bănuit de cineva, mai multe zile a umblat prin palat ținîndu-și brațul stîng legat cu fețe, ca și cum suferise un accident. La ora hotărîtă a strecurat un pumnal în pansamentul de la braț, apoi s-a prezentat în fața lui Domitianus anunțîndu-l că a aflat de o nouă urzeală împotriva sa. În timp ce împăratul citea speriat memoriul înaintat de Stephanus, acesta l-a străpuns cu pum-

nalul. Cîţiva complotişti, care erau din timp pregătiţi, s-au aruncat asupra victimei ce se lupta cu asasinul.

Lui Domitianus i-a urmat la tron senatorul Marcus Cocceius Nerva, care, spre deosebire de ceilalţi împăraţi, a fost ales la cîrma statului de către senat. Era o alegere neobişnuită. Cel de-al doisprezecelea caesar, în vîrstă de 70 de ani, deşi se bucurase de onorurile triumfului, deşi fusese de mai multe ori consul şi era un om cultivat, cinstit, cu moravuri sănătoase aparţinînd unei vechi familii, nu se dovedise un conducător prea talentat, nici nu adusese statului mari servicii, încît nimic nu justifica preferinţa senatorilor pentru desemnarea lui ca împărat. Numai dacă nu cumva tocmai vîrsta sa înaintată, alături de crizele de stomac şi sănătatea lui şubredă nu-i determinaseră la această alegere pe ambiţioşii colegi din senat care se puteau astfel pregăti pentru o viitoare schimbare fără teama şi nerăbdarea unei prea îndelungate aşteptări.

După dinastia Iulia-Claudiană (27 î.e.n.—68 e.n.) şi cea Flaviană (69—96 e.n.) Nerva deschidea seria împăraţilor din dinastia Antoninilor (96—193 e.n.) care timp de un secol a constituit epoca de mare glorie a imperiului roman. Spre deosebire de Domitianus, Nerva a condus statul numai prin intermediul senatului. El şi urmaşii săi, cunoscînd nenorocirile din trecut ce se abătuseră asupra nobilimii, vor arăta toată atenţia noii aristocraţii formată de Vespasianus şi ai cărei membri ocupaseră înalte funcţii în stat. Fără a reda aristocraţilor puterea de care dispuneau pe timpul republicii, noii caesari vor lăsa impresia că stăpînesc alături de ei şi în interesul lor. Aceasta va fi suficient pentru ambiţiile de altădată devenite acum foarte modeste. Conspiraţiile vor fi din ce în ce mai rare şi fără succes, iar senatul, care credea că şi-a recîştigat pentru totdeauna dreptul de a-l numi în funcţie pe împărat, ca pe magistratul suprem al republicii, va bate moneda pe care va sta scris *Libertas restituta* *.

Din primele zile ale domniei, Nerva a introdus libertăţile prevăzute de constituţia principatului, îndepărtînd sistemul absolutist de conducere practicat de predecesorul său. Refuzînd onorurile extraordinare de care abuzase Domi-

* Libertatea restabilită.

tianus, el s-a mulțumit să se declare doar „primul dintre cetățeni". Printre măsurile luate de noul împărat pentru liniștirea spiritelor au fost cele referitoare la rechemarea exilaților, reabilitarea celor condamnați și anularea proceselor intentate mai înainte pentru vătămarea maiestății. Dar cea mai de seamă hotărîre luată de împărat în timpul scurtei lui domnii de numai șaisprezece luni a fost alegerea asociatului și succesorului său la tronul Romei în persoana generalului Traian, guvernator în acea vreme al provinciei Germania Superioară. Nerva era în vîrstă și fără copii. În această situație bătrînul împărat, ascultînd de înțeleptul sfat pe care i l-a dat Licinius Sura, l-a ales ca asociat la domnie și succesor pe cel care era acceptat și de senat, dar și popular printre soldați : generalul Traian. Acesta era recunoscut în unanimitate ca un excelent administrator și strălucit comandant. Se impunea alegerea unui vrednic succesor, deoarece criticile împotriva bătrînului caesar se înmulțiseră. Unul dintre consuli îi spusese chiar în față lui Nerva că este o mare nenorocire de a trăi într-un regim unde totul este interzis, dar nu e mai mică nenorocirea de a trăi sub un împărat unde totul este permis. Într-adevăr, autoritatea caesarului, care ezita să se folosească de drepturile sale legitime, începea să lîncezească și să decadă. Dovadă a fost revolta soldaților pretorieni care au cerut și au obținut pînă la urmă, contra voinței lui Nerva, pedepsirea asasinilor lui Domitianus. Dar Traian a intervenit la timp. Fiind acum asociat la domnie, i-a invitat la el, în Germania, pe Casperinus Aelianus și pe ceilalți comandanți ai pretorienilor răzvrătiți. Nici unul dintre aceștia nu s-a mai întors la Roma. Unii au fost degradați, alții exilați. Autoritatea împăratului, care se dovedise a fi un om prea blînd, fusese restabilită. Traian știa că orice guvernare, indiferent de forma ei, trebuie să aibă deviza : *Sub lege imperium*, adică legea e aceea care conduce, iar puterea însărcinată cu aplicarea legii trebuie să comande în spiritul ei : fără ezitare, fără slăbiciune. Contrariu, respectul față de lege dispare și atunci totul este pierdut.

În ianuarie anul 98 bătrînul împărat înceta din viață liniștit și convins că, spre binele și norocul statului, nici un fel de constrîngere nu-l va face să cedeze de la prin-

cipiul aplicării stricte a legilor pe fiul său adoptiv Marcus Ulpius Nerva Trajanus, a cărui surprinzătoare urcare pe tron se datora în mare măsură lui Licinius Sura, generalul care încerca acum să-l lămurească pe „civilul" amfitrion al vilei *Fastuosa* despre mersul și secretele războiului :

— Este întrucîtva justificată nedumerirea celor care știu că împăratul îi învinsese pe daci la Tapae în anul 101, îi zdrobise în Dobrogea în iarna ce a urmat, iar în anul 102 a continuat victorios înaintarea pînă sub zidurile vestitei Sarmizegetusa, după ce distrusese tot lanțul de cetăți din jurul capitalei provocînd enorme pierderi dușmanului.

— De aceea m-am și arătat așa de mirat — îl întrerupse Haterius continuînd : Învins pe toate fronturile, cu forțele sleite, regele dac cere pace, iar Traianus acceptă. El primește să negocieze cu un dușman ajuns la marginea puterilor. Cu un singur efort, cu un ultim asalt în forță, eu sînt convins că Sarmizegetusa ar fi căzut și ea în mîinile noastre și soarta dacilor ar fi fost definitiv pecetluită.

— Prea distinse amfitrion — interveni Sura — vorbești frumos și cu talent ca un bun orator ce ești. De nu aș fi fost acolo, pe locul acelei crîncene încleștări, ai fi reușit poate să mă convingi că împăratul trebuia să continue lupta.

— Atunci de ce a încetat lupta Traianus, cînd victoria era doar la un pas ? De teamă, ori din nepricepere ? — se grăbi să întrebe cu îndrăzneală juristul.

— E rîndul meu să mă mir — interveni indignat Hadrian — că mai există cetățeni romani care se gîndesc că împăratul nostru ar fi un fricos sau un nepriceput.

— Nu vreau să fiu înțeles greșit — încercă să se scuze Haterius — Cine nu cunoaște înaltele virtuți ale caesarului ? Tocmai de aceea și nedumerirea mea e așa de mare.

— De la Caius Iulius Caesar încoace, timp de un secol și jumătate, Roma n-a mai avut un general atît de viteaz și încercat în lupte ca Traianus — interveni și Liberius Maximus.

— De ce atunci n-a continuat asaltul ? De ce n-a dat ultima bătălie pentru desăvîrșirea victoriei ? — se încăpățîna Haterius să întrebe.

— Împăratul nostru e un mare comandant și un foarte bun strateg — spuse Licinius Sura.

— Și totuși !... — îl întrerupse amfitrionul.

— Și totuși el n-a continuat lupta, fiindcă și-a dat seama de situația în care se afla — continuă Sura — Succesul i se părea caesarului îndoielnic. Știa cu cîte sacrificii cucerise munte după munte, cetate după cetate. Știa ce pierderi mari avusese. Cunoștea de-acum cu ce dușman avea de-a face. Se lovise de tenacitatea și vitejia nemaiîntîlnită a dacilor care preferau să-și dea cu toții viața decît să părăsească zidurile ultimei cetăți ce se mai afla liberă. Vă asigur că nu exagerez nimic vorbind astfel despre virtuțile războinice ale dușmanilor noștri. Eu am luptat contra lor și știu pînă unde mergea sacrificiul acestora. Pînă și femeile îi ajutau în luptă pe daci. În astfel de condiții, merita oare ca împăratul să rişte atîtea vieți, pentru cucerirea ultimei rezistențe care, izolată și rămasă fără salba de cetăți protectoare din jur, nu mai constituia nici o primejdie serioasă pentru noi ?

— De ce atunci n-a supus cetatea unui asediu îndelungat care ar fi dus la înfometarea dacilor obligîndu-i astfel să se predea, fără ca Traianus să aibă noi pierderi — zise Haterius.

— Dacii ar fi fost în stare să moară de foame și de sete pe zidurile cetății și tot n-ar fi deschis porțile — se amestecă în discuție și generalul Claudius Livianus care luptase și el în Munții Orăștiei.

— Dar nici nu mai era nevoie de vreun asediu — îi luă vorba Licinius Sura — Oare condițiile de pace pe care i le-a impus Traianus regelui dac nu duceau la anihilarea și desființarea de la sine a redutabilului bastion, fără a-și mai irosi forțele ?

Într-adevăr, majoritatea teritoriilor stăpînite mai înainte de către daci se aflau, în momentul încheierii păcii, în mîna romanilor, de unde, oricare ar fi fost condițiile păcii, armata nu mai pleca. Regiunile cucerite fuseseră anexate imperiului prin transformarea celei mai mari părți a Banatului și Țării Hațegului, cu vestita trecătoare de la Tapae, într-un district militar ce depindea probabil de Moesia Superioară, iar o bună parte din Oltenia, Muntenia și chiar sudul Moldovei fuseseră încorporate în provincia Moesia Inferioară. Dacia fusese, în urma războiului din 101/102, aproape în întregime cucerită de romani.

— Bine a grăit Licinius Sura — spuse generalul Hadrian — Cine nu cunoaşte zdrobitoarele condiţii de pace impuse dacilor de către înţeleptul nostru caesar. Îndeplinirea acestor condiţii înseamnă mai mult chiar decît pierderea Sarmizegetusei.

— Împăratul şi-a dat seama că nu mai poate să facă din Decebal un aliat devotat Romei — spuse unul dintre invitaţi.

— De aceea — interveni Hadrian — a urmărit prin condiţiile impuse să desfiinţeze puterea militară a Daciei, pentru ca restul teritoriilor în care se mai aflau cei învinşi să fie oricînd şi fără noi sacrificii cucerit şi anexat imperiului.

Asprele condiţii de pace îl obligau pe Decebal să predea toate armele şi maşinile de război şi să distrugă zidurile cetăţilor care întăriseră munţii cei aşa de greu cuceriţi. De asemenea, Decebal era obligat să cedeze teritoriile ocupate de romani şi să renunţe la orice fel de politică potrivnică imperiului, fiind de acum înainte „prietenul prietenilor şi duşmanul duşmanilor Romei". În afara acestor insuportabile condiţii, regele dac trebuia să-i extrădeze pe toţi constructorii ce participaseră la ridicarea cetăţilor şi pe dezertorii din armata romană, iar pe viitor să nu mai primească fugari de dincolo de Dunăre şi să nu mai angajeze nici un soldat roman.

După concluzia trasă de Hadrian cu privire la scopul urmărit de împărat prin acceptarea păcii, în *triclinium* se aşternu tăcerea. Nu era unul, dintre cei prezenţi, care să nu-l admire pe înţeleptul Traian nu numai pentru pacea încheiată cu dacii, dar şi pentru alte merite ale sale. Chiar şi Haterius, care încercase nişte nedumeriri, era un admirator al caesarului. De aceea se simţi obligat să adauge :

— Deşi mă pricep foarte puţin în arta conducerii războiului, pentru a fi în măsură să-l caracterizez pe preaputernicul nostru împărat, pot totuşi să-mi dau seama de valoarea sa ca general şi iscusit conducător de oşti, dacă mă gîndesc că tatăl său, acel valoros militar care fusese consul, iar apoi ca proconsul guvernase Syria şi mai tîrziu provincia Asia, l-a luat pe lîngă el pe Traianus atunci cînd acesta era un copilandru de 14 ani. Demn vlăstar al tată-

lui său, preaiubitul nostru caesar a servit, din cîte știu, vreo zece ani ca tribun militar în Syria și la Rhin, apoi a fost pretor, după aceea comandant de legiune în Hispania, consul și în sfîrșit, cînd i s-a anunțat vestea că a fost adoptat de Nerva și asociat de către acesta la conducerea imperiului, se afla guvernator în Germania Superioară..

— A știut Licinius Sura, ce ne onorează aici cu prezența, de ce l-a sfătuit pe bătrînul Nerva să-l lase ca urmaș — spuse generalul Decimus Terentius Scaurianus.

— Îl cunoșteam foarte bine și de multă vreme, altfel nu aș fi îndrăznit să-l îndemn pe Nerva la această alegere. Ea s-a dovedit salvatoare pentru imperiul nostru — spuse cu mîndrie Licinius Sura.

— Hispania, care a dat Romei o serie întreagă de oameni de litere, oameni de știință, poeți și filosofi, i-a dat pînă la urmă și un conducător foarte înzestrat cum este caesarul nostru — se asocie și Hadrian.

Sura continuă :

— Vînjos la trup și foarte rezistent, Traianus, crescut de mic în mijlocul castrului, unde și-a însușit obiceiurile acestuia, s-a dovedit totdeauna capabil să suporte greutățile vieții de campanie. El este un permanent exemplu în fața soldaților săi.

— Am auzit — se grăbi să-l completeze amfitrionul — că Traianus participa la rînd cu soldații săi la exercițiile militare sau competițiile sportive.

— Mai mult — continuă Sura — caesarul s-a supus totdeauna privațiunilor impuse de viața aspră a taberei. Pe timpul campaniei lăsa caii în urmă, acolo unde se aflau bagajele, și mărșăluia pe jos în fruntea trupelor împărțind oboselile cu soldații și intrînd ultimul în cort.

— Aceasta fiindcă a evitat luxul și lîncezeala în care mai trăiesc și acum unii comandanți — adăugă Hadrian.

— Am auzit că, deși foarte sever, este foarte popular în armată — spuse amfitrionul.

— Caesarul are acel dar al marilor generali — spuse Laberius — de a-i atrage pe militari dovedindu-se apropiat și înțelegător față de ei. Cunoaște numele tuturor ofițerilor și centurionilor răniți sau care au primit vreo recompensă.

— De aceea nu e de mirare — zise Licinius Sura — că, la vestea alegerii sale ca asociat la cîrma imperiului, toate legiunile i-au trimis sincere urări de bine și sănătate. Vă asigur că sinceritatea lor nu putea fi pusă la îndoială, deoarece, vă dați cu toții seama, această alegere neașteptată era pentru oștire o mare onoare, iar pentru comandanți, o speranță.

— În afara acestor calități — interveni din nou Hadrian — preaiubitul nostru caesar are și o seamă de virtuți morale : cinste, bunătate, omenie, răbdare și calm. Avînd un dezvoltat simț al disciplinei, ordinei și echilibrului, el este totodată un foarte priceput militar și admirabil organizator care nu se lasă purtat de îndrăzneala tinereții și nici împiedicat de bătrînețe. Este un om în plină maturitate. Evitînd orice fel de lux și de fast, îi place mai mult să fie iubit decît să i se aducă onoruri. Fostul soldat, ajuns general, apoi guvernator și pînă la urmă împărat, a rămas același om obișnuit cu greutățile, cu munca. El știe să-și respecte ostașii, așa cum îi respectă și pe senatori, ține seama de realizările înaintașilor săi și este un mare admirator al strălucitei Rome.

— În calitate de senator — zise unul dintre invitați — aș vrea să subliniez faptul că Traianus, anunțat fiind de moartea lui Nerva, a răspuns printr-o epistolă plină de modestie și demnitate. El a promis să respecte atît legile cît și angajamentul pe care și-l luase tatăl său adoptiv de a nu mai pedepsi niciodată cu moartea vreun senator. A fost o promisiune puțin obișnuită ; o promisiune prin care se anunța că noul împărat va muta guvernarea statului din palat în curie. Ca o dovadă a încrederii sale în senat, Traianus a lăsat ca acest înalt for să conducă imperiul alături de consuli, în timp ce el a rămas mai departe pe Rhin, pentru a continua opera de întărire a frontierei.

— Aici aș vrea să adaug — interveni din nou Hadrian — că îndelungata sa rămînere pe îndepărtata frontieră nu însemna numai încrederea pe care o avea în senat, dar dovedea totodată lipsa de grabă a noului caesar de a alerga după viața pompoasă a Romei. Această conduită nu făcea decît să cîștige inimile soldaților din legiunile imperiului. Cînd, în sfîrșit, s-a îndreptat spre capitală, după ce trecuse mai bine de un an de cînd fusese ales

împărat, soldații din escorta noului stăpîn al lumii se prezentau în fața oamenilor ca și cum ar fi făcut parte dintr-o simplă suită a unui general. Această modestie a ostașilor, care se arătaseră pînă atunci de multe ori prea autoritari și chiar brutali, a fost nu numai de bun gust, dar și de bun augur.

— Mulți dintre voi, preacinstiți oaspeți, cred că erați la Roma în momentul cînd și-a făcut intrarea în Cetate înțeleptul nostru stăpîn — spuse unul dintre invitați — încît vă amintiți desigur cum poporul, adunat în număr foarte mare, contempla cu uimire și în același timp cu bucurie pe noul împărat ce își făcea prima sa apariție străbătînd pe jos drumul spre palat. Priveam cu toții încîntați acest soldat ce trăise atîția ani între zidurile îndepărtatelor castre și care acum se arăta modest și afabil față de cetățeni, acest viteaz comandant care, prin statura și aerul său marțial, prin înfățișarea sa atrăgătoare, impunea respect și admirație tuturor.

— Soția sa, împărăteasa Plotina, femeie de o severă moralitate, a refuzat de asemenea orice fel de ceremonial în jurul ei — spuse Haterius.

— Se zice că în timp ce urca treptele palatului — veni să completeze unul din invitați — Plotina s-a întors către mulțimea ce o conducea spunînd : „Astfel intru aici, astfel vreau să ies de aici", adică promitea să ducă și ca împărăteasă aceeași viață modestă și sobră ca mai înainte.

— Odată îi reproșam lui Traianus — zise Licinius Sura — că micșorează respectul ce se datora unui împărat, deoarece observasem că își îngăduia prea multă familiaritate față de cei din jurul său. El mi-a răspuns : „Mă voi arăta față de alții, așa cum aș fi dorit, cînd eram simplu particular, să se arate împărații față de mine".

Haterius adăugă :

— În rugăciunile ce sînt adresate anual zeilor, pentru prelungirea domniei împăratului, Traianus a cerut să se adauge clauza : „atîta vreme cît va merita", iar în actele publice am avut de mai multe ori ocazia să remarc că el se citează după senat și popor.

— Altădată — vorbi din nou Licinius — i-am atras atenția că unul din senatori îi pusese gînd rău. Ce credeți că a făcut ? A mers, fără gardă, să ia masa la acesta, iar

a doua zi mi-a spus : „Dacă ar fi vrut să mă ucidă, ar fi putut-o face ieri".

— Mie mi-a plăcut — zise rîzînd unul dintre invitaţi — cum i-a strîns pe cei care trăiau din denunţuri, cum i-a adunat în amfiteatru supunîndu-i batjocurii şi insultelor, după care i-a exilat pe diferite insule.

Hadrian, care se dovedea a fi unul din marii admiratori ai împăratului, se adresă din nou celor prezenţi în *triclinium* :

— După cum bine ştiţi, Traianus a luat numeroase măsuri pentru binele public, cum ar fi reducerea multor impozite. Dar cea mai frumoasă hotărîre a sa a fost de a ajuta părinţii săraci, de condiţie liberă, să-şi poată crește copiii, pentru a asigura eternitatea Italiei. Iniţiată de Nerva, Traianus a extins această măsură organizînd instituţiile *alimenta*, astfel încît cinci mii de copii primesc de cîţiva ani la Roma asistenţă din partea statului. El a sprijinit extinderea acestei măsuri şi în alte oraşe ale Italiei. Şi să ştiţi, iubiţi comeseni, că legea alimentară n-a înfiinţat-o ca o simplă încurajare faţă de populaţia nevoiaşă sau dintr-un oarecare sentiment de binefacere. Copiii sînt crescuţi pe cheltuiala statului pentru a putea, la nevoie, să mărească numărul soldaţilor necesari ducerii războaielor, dar şi ca dintre aceştia să se nască apoi fii care să nu mai aibă nevoie de asistenţa statului.

— Acum înţeleg de ce, dintre aceşti copii ajutoraţi de către stat, numai a zecea parte sînt fete — spuse amfitrionul după care, ridicîndu-se în picioare, continuă pe ton ceremonial : Să închinăm o cupă cu vin pentru cinstirea zeilor cei binevoitori poporului roman care au făcut ca printr-un miracol de necrezut, acela al succesiunii lui Traianus la tronul imperiului, Roma să fie salvată de haosul în care o aruncase Domitianus.

Comesenii se ridicară închinînd cupele şi grăbindu-se fiecare să mai facă o completare elogioasă pe lîngă cele deja spuse :

— Să trăiască acela în hotărîrile căruia se observă totdeauna spiritul dreptăţii !

— Să trăiască acela care în măsurile administrative dovedeşte un perfect bun-simţ !

— Care în viața sa particulară dovedește moderație și reținere !
— Iar la palat, sobrietate și economie !
— În lucrările publice, măreție !
— În totul, peste tot, disciplină !
— Ordine !
— Și o absolută respectare a legilor !
— Trăiască împăratul Traianus !...

Dulce et decorum est pro patria mori. *

40. DECEBALUS PULSUM REGIA, PULSUM VITA! **

În anul 105 împăratul Traian pornea cel de-al doilea război împotriva dacilor. La 4 iunie a acestui an el părăsea Italia, îndreptîndu-se către Brundisium, de unde urma să se îmbarce cu destinația Drobeta. Era însoțit de statul său major din care făceau parte și cîțiva dintre invitații vilei *Fastuosa*.

Un an mai tîrziu regele Decebal înfrînt se sinucidea, iar statul dac era desființat. O mare parte a Daciei a fost transformată în provincie romană. Începe colonizarea organizată și intensă a noii provincii.

Au mai trecut trei ani. În acest timp a fost terminată construcția unui impozant monument triumfal în apropierea viitorului municipiu Tropaeum Traiani din sudul Dobrogei. Simbol al virtuților romane, el fusese ridicat pentru a glorifica victoria obținută aici de legiunile lui Traian în primul război îndreptat contra dacilor (101—102). Frizele și metopele ce decorează monumentul pe o circumferință de aproape o sută de metri reprezintă scene din aprigile lupte care au avut loc. Se văd răpuși ostași din ambele tabere. Printre romanii căzuți în această bătălie se afla și quaestorul Attianus, cu gradul de tribun militar, tatăl lui Blandus.

Blandus avea acum 20 de ani. Deși nu-și respectase promisiunea de a fi mereu alături de mama sa, așa cum

---

* E plăcut și frumos să mori pentru patrie.

** Decebal e scos din domnie, din viață.

dorise, deoarece, intrînd în viața politică nu putea să stea tot timpul pe latifundiul de lîngă Ostia, o iubea însă foarte mult și venea s-o vadă destul de des. El căuta să-i îndeplinească toate dorințele. Una dintre doleanțele mai vechi ale Sulpiciei era de a aduce cîndva rămășițele soțului ei, pentru a nu le mai ști așa departe, pe pămînt străin, unde cu greu s-ar fi găsit cineva care să-i aducă cinstirile ce se cuveneau celor morți. Blandus aflase că în curînd urma să plece din Roma o delegație senatorială ce trebuia să asiste la ceremonia inaugurării monumentului din Dobrogea. Se hotărî să profite de această ocazie și să meargă împreună cu oficialitățile romane, pentru a aduce la Roma urna cu cenușa tatălui său. S-ar fi aflat astfel în siguranță pe timpul călătoriei, deoarece delegația era însoțită de o întreagă cohortă de gardă ce trebuia să dea, la deschiderea ceremoniilor, onorurile cuvenite eroilor căzuți pe cîmpul de luptă, dar care mai avea și misiunea de a face siguranța senatorilor pe tot timpul drumului.

— Vreau să merg și eu cu tine — îi spuse într-o zi lui Blandus fratele său mai mic, Lepcis, care de-abia împlinise 15 ani.

— Ți-am spus că e cu neputință. Am vorbit cu conducătorul delegației și nici nu vrea să audă. Zice că nu are chef să mai poarte și grija unui copil.

— Dar eu mai sînt copil ? ! — se arătă indignat Lepcis.

— După părerea senatorului, așa se pare — răspunse calm Blandus.

— Nu i-ai spus că vei avea tu grijă de mine, dacă mă consideră încă un copil ?

— Nu.

— De ce ?

— Fiindcă, să fiu sincer, împărtășesc și eu părerea înaltului magistrat. Ce să cauți cu noi ? Să mai am și grija ta !

— Îmi voi purta singur de grijă.

— Și în afară de asta, așa cum spunea și senatorul, nu-i suficient unul dintre copiii eroului Attianus, pentru a-i aduce urna ?

— Dar nu e vorba de asta. Că doar n-o vei purta în spate, pentru a fi nevoie să te mai ajute cineva. Trebuia

să-i spui că vreau să văd şi eu acele îndepărtate locuri unde a luptat şi a pierit vitejeşte tatăl meu.

— E inutil să mai discutăm. Peste două zile noi vom pleca, iar tu vei rămîne acasă cu mama şi unchiul Haterius.

Delegaţia a plecat într-adevăr peste două zile, dar fără Blandus. Acesta cedase pînă la urmă rugăminţilor fratelui său. Vor merge numai ei, însoţiţi doar de doi sclavi şi de caii cu bagaje şi provizii.

— Să te văd cum ai să te descurci cînd îţi vor apare cîţiva *latrones* în faţă. Nici nu ştii să ţii o spadă în mînă — îl ironiza Blandus pe frăţiorul său, de-abia porniţi la drum.

— Ba ştiu. Să vezi cum o mai răsucesc deasupra capului !...

— Ce anume ? Spada de lemn poate pe care o învîrţi cînd te joci de-a soldaţii împreună cu ceilalţi copii.

— Care copii ? Ei sînt de vîrsta mea !...

— Bine, bine ! Vom vedea noi...

La dus n-au prea avut ce vedea, cu excepţia munţilor străbătuţi, a dealurilor şi cîmpiilor care le apăreau în cale. Cînd au ajuns în Dobrogea, ceremoniile luaseră deja sfîrşit. Doar florile veştede şi urmele de sînge ale animalelor aduse ca jertfă eroilor romani mai dovedeau că acolo avusese loc ceremonia inaugurării impunătorului monument. Băieţii l-au admirat îndelung. Apoi, după ce au aşezat cu grijă urna cu cenuşa tatălui lor pe samarul unuia dintre caii ce-i însoţeau cu bagaje şi alimente, au părăsit tăcuţi şi trişti acele locuri presărate de morminte cît vedeai cu ochii.

Tinerii nu s-au mai întors pe acelaşi drum.

— Dar dacă vom călători de-a lungul acestui fluviu, nu ocolim prea mult ? — îl întreba Lepcis pe fratele său mergînd călare alături de el.

Se aflau pe drumul strategic construit la ordinul împăratului Traian pe malul drept al Dunării.

— Chiar dacă ocolim, merită s-o facem. Dacă tot am ajuns pe aceste meleaguri, e bine să vedem şi o altă capodoperă a constructorilor noştri : podul de la Drobeta.

— Dar să nu trecem dincolo, peste fluviu — spuse cu un fel de teamă Lepcis.

— De ce să nu trecem, dacă vom ajunge pînă acolo ?

— Fiindcă am auzit că dacii de peste Danubius îi atacă pe ai noştri, atunci cînd nu te aştepţi.

— Asta se întîmpla mai demult. Acum, pe malul celălalt fiinţează în apropiere de pod un centru administrativ al nostru, numit Drobeta, iar podul e păzit de santinele care, instalate în turnuri înalte ce se află la capetele construcţiei, supraveghează pînă departe orice mişcare suspectă.

— Eu totuşi aş fi vrut să ajung mai repede acasă. Mi-e dor şi de mama...

— Lasă că ştiu eu de ce te-a cuprins deodată dorul. Mai bine spune că ţi-e frică.

— Ba deloc ! De fapt nu spuneai tu că regiunea aceasta la sud de Danubius este de mult pacificată şi n-avem de ce să ne temem ?

— Aşa este. Chiar regiunea din nordul fluviului, după trei ani de cînd a fost transformată în provincie romană, este adusă şi ea acum la ascultare — îl asigură Blandus.

— Dar spuneai mai înainte că ai un motiv în plus care te face să mergi pe acest drum — îşi aminti Lepcis — Ce anume motiv ai ?

— Vreau să străbat acest drum pe care l-a călcat tata îndreptîndu-se către Dobrogea.

— De unde ştii că a mers pe aici şi nu pe altă cale ?

— Nu ştiu, dar bănuiesc, fiindcă este singurul drum amenajat pentru a fi folosit de armată. Cred că a trecut peste Danubius, pe podul de vase pe care Traian îl folosise la începutul războiului pentru a pătrunde în Dacia, după care a mers pe aici, pe unde trecem noi acum.

— Dacă războiul s-a purtat în partea cealaltă a fluviului, cum de au ajuns să se lupte tocmai în Dobrogea, la sud de Danubius ? — întrebă cam nedumerit Lepcis.

— Întrebarea ta mi se pare destul de normală, fiindcă, într-adevăr, Traian, după ce a trecut fluviul în apropiere de Viminacium s-a îndreptat spre nord, apoi spre răsărit pe direcţia care l-ar fi dus, ocolind munţii, către inima statului dac, Sarmizegetusa. Bătălia cea mare s-a dat la Tapae, adică tot acolo unde se dăduse şi în anul 841 ab

U.c.* cînd împăratul Domitianus reluase ofensiva împotriva dacilor, la un an de la dezastrul armatei noastre din defileul rîului Alutus.

— Cînd a pierit în luptă ca un erou şi unchiul Cornelius ?

— Chiar aşa. Numai că de data aceasta dacii au fost înfrînţi şi obligaţi să se retragă în munţii întăriţi cu cetăţi. Împăratul nostru, surprins de vremea rea a toamnei, avînd şi pierderi, desigur nu ca ale duşmanului, dar destul de mari, a hotărît să se oprească ; să dea răgaz armatei să-şi refacă forţele.

— Bine, dar dacă s-a oprit în faţa acelor munţi întăriţi, cum de a ajuns totuşi să se lupte cu dacii în Dobrogea ? — întrebă Lepcis nedumerit în continuare.

— Tata ne spunea de atîtea ori că nu trebuie să întrerupi vorbitorul. Dacă vei avea răbdare şi nu mă vei mai întrerupe, vei înţelege totul — îi spuse Blandus cu ton de observaţie, continuînd : Pentru obţinerea cît mai sigură a succesului, împăratul atacase cu toate forţele de care dispunea. Decebal ştia că la sud de Danubius, în spatele frontului nostru nu se mai aflau decît mici garnizoane incapabile de a rezista unei ofensive prin surprindere. Se apropia iarna. În curînd apele bătrînului Danubius nu se mai clinteau. Peste fluviul îngheţat, Decebal ar fi putut uşor să-şi treacă forţele în Moesia sau în Dobrogea. Se sfătuieşte cu aliaţii săi roxolani. Aceştia promit că îl vor ajuta. Vor merge alături de daci să ne lovească unde eram noi mai slabi. Aşa s-a şi întîmplat. Castrele şi turnurile de pază de pe malul drept al Dunării sînt distruse rînd pe rînd. Dar caesarul veghează. Zeci de cohorte de pedestraşi, printre care şi aceea comandată de tata şi care făcea parte din legiunea a XIV-a Gemina Martia Victrix, cîteva cohorte pretoriene şi numeroase trupe auxiliare se îndreaptă fără întîrziere, în frunte cu împăratul, spre Dobrogea. Are loc sîngeroasa luptă în care a pierit şi tata. Dacii pierd mulţi dintre ai lor, atît în luptă, cît şi înghiţiţi de valurile marelui fluviu. Natura se arătase potrivnică. Danubius nu s-a mai transformat într-un pod întins şi puternic ca în alte ierni geroase, încît sub greutatea cailor şi călăreţilor gheaţa cedează. Oastea

* Ab Urbe condita : de la clădirea Romei. Anul 88 e.n.

regelui dac este din nou învinsă, iar planul lui Decebal eșuează. În cinstea victoriei din Dobrogea, împăratul a dat poruncă să se ridice triumfalul monument ale cărui ceremonii inaugurale au avut loc, după cum știi, cu cîteva zile în urmă.

— Dacă împăratul plecase spre Dobrogea cu așa mari forțe, de ce Decebal nu a atacat legiunile rămase în munți?

— Deși caesarul, dîndu-și seama de primejdie, pornise spre Dobrogea urmat într-adevăr de nenumărate cohorte, grosul forțelor armatei noastre rămînea mai departe pe pozițiile cucerite în munții din nordul fluviului, în timp ce Decebal, nu pentru că i-ar fi lipsit curajul, dar fiindcă nu dispunea de atîta armată pentru a trece la ofensivă, s-a văzut nevoit să aștepte rezultatul incursiunilor de la Dunăre.

— Dar dacă dacii ne-ar fi înfrînt în Dobrogea ?

— Cred că dezastrul ar fi fost total. Decebal și-ar fi aruncat ostașii, obișnuiți cu viforniţele din munți, asupra trupelor noastre zgribulite de frig sub omătul ce se întinsese deasupra taberelor unde iernau și le-ar fi nimicit cu desăvîrșire.

— Mai cu seamă că nici viteazul împărat și comandant suprem al armatei nu se găsea alături de soldați pentru a-i încuraja.

— Însă zeii protectori au fost de partea noastră. În primăvara anului următor, caesarul a reluat înaintarea pe mai multe direcții și cucerind munte cu munte, cetate cu cetate, a ajuns pînă sub zidurile capitalei dacilor, Sarmizegetusa. Decebal a cerut pace și așa a luat sfîrșit primul război — încheie povestirea Blandus.

— Dar regele dacilor, deși înfrînt nu s-a astîmpărat, nu e așa ? — întrebă Lepcis.

— Așa este. De aceea peste trei ani înțeleptul nostru împărat a pornit din nou războiul împotriva lui.

Lepcis adăugă plin de mîndrie :

— De data aceasta i-a cucerit și capitala aceea...

— Sarmizegetusa ! — îl ajută Blandus să-și aducă aminte.

— Decebal învins s-a sinucis, pentru a nu-l captura împăratul nostru.

— *Decebalus pulsum regia, pulsum vita !*

NOTE

1 Legile lui Manu, în limba sanscrită : Manava-dharma-şastra, constituie cel mai important cod de legi al Indiei antice, atribuit de tradiţia hinduistă lui Manu, primul om.

2 Dunărea. Ea despărţea provincia romană Moesia de teritoriile ocupate de geto-daci. Pe malul drept, în faţa confluenţei rîului Nera din Banatul de azi cu marele fluviu, se afla tabăra militară permanentă *(castra stativa)* de la Lederata.

3 Încadrată cu cetăţeni romani, legiunea cuprindea un efectiv de 5600 oameni, din care numai 120 erau călăreţi. Ea era împărţită în 10 cohorte, comandate de tribuni militari, fiecare avînd un efectiv de 500 pedestraşi, cu excepţia primei cohorte care număra 1 000 de oameni. La rîndul lor, cohortele erau împărţite în centurii de aproximativ 100 pedestraşi comandate de centurioni.

4 În timpul regalităţii şi la începutul republicii era categoria socială alcătuită din cetăţeni pe care averea lor (censul equestru) îi autoriza să servească în cavalerie. După Gracchi, cavalerii devin un ordin care formează o elită financiară alături de cea senatorială. Ei obţin privilegii politice şi onorifice începînd să joace un rol însemnat în dezvoltarea marilor asociaţii de afaceri : cu caracter bancar, fiscal, lucrări publice etc. În timpul imperiului cavalerii ocupă cele mai importante funcţii administrative. Pentru a intra în rîndul cavalerilor cetăţeanul roman trebuia să aibă un cens de 400 000 sesterţi, o anumită vîrstă, iar ca semn distinctiv inelul de aur acordat de stat şi

tunica angusticlavă. Erau denumiți pe scurt *eq. R.* de la *eques romanus.*

5 Disciplina din armata romană era extrem de aspră. Ea era menținută prin constrîngere și mergea pînă la pedeapsa capitală păstrîndu-se astfel ferocitatea legilor din primele secole ale republicii. Cînd o unitate întreagă se făcea vinovată, se aplica pedeapsa decimării. Supliciul bastonadei, adică uciderea celui vinovat prin lovituri cu bastonul și cu pietrele, se aplica dezertorilor, hoților, celor ce depuneau mărturie falsă, ori se făceau vinovați pentru neexecutarea ordinelor. Alte sancțiuni mai puțin aspre erau: degradarea, prelungirea anilor de serviciu, lăsarea dezonorantă la vatră și pedepsele corporale. Existau totuși și recompense. Ostașii disciplinați și merituoși primeau ca recompense : împărțirea prăzii de pe cîmpul de luptă, sume de bani sau alimente distribuite de către generalul comandant, ori mărirea temporară sau definitivă a soldei. Militarii de toate gradele din armata romană erau însă mai sensibili față de un alt gen de recompense. Acestea erau cele onorifice care se diferențiau după grad. Soldații și centurionii primeau decorații ca : brățări sau lanțuri din argint sau aur, coliere și medalioane de bronz sau de aur ce le purtau pe platoșe. Coroanele, în număr mare și variat, se acordau ofițerilor cu grade superioare, iar triumful, recompensa supremă, se acorda generalului ce deținuse comanda unor trupe care repurtaseră victoria pe cîmpul de luptă.

6 Gradul de centurion era asemănător oarecum cu al unui subofițer cu grad mai mare sau cu al unui ofițer inferior. Centurionii constituiau corpul de nădejde al cadrelor armatei. Aceștia proveneau în general din pături mai puțin înstărite. Împăratul Octavian Augustus s-a ocupat îndeaproape de avansarea și recompensarea lor. După terminarea stagiului cei mai merituoși erau trecuți în ordinul cavalerilor, aceasta fiind o mare favoare, și primeau ca semn distinctiv inelul de aur pe baza unui ordin dat personal de către împărat. Împăratul le asigura și suma de 400 000 sesterți necesară intrării în acest ordin. Proaspătul cavaler trebuia să se fi distins în armată ca primul dintre cei aproximativ 60 de centurioni ai legiunii, adică acela care în prima cohortă a legiunii (cohorta cu 1 000 de soldați) comanda prima centurie. El se numea *primi ordinis centurio* sau *centurio primi pili* sau *primipilus.* Încă de pe vremea lui Marius, reformatorul armatei republicane, exista o diferențiere a centurio-

nilor care aveau ranguri diferite, un fel de grade, după comanda ce o deţineau. Astfel, toţi centurionii primei cohorte, cît şi primii centurioni ai fiecăreia dintre celelalte cohorte aveau un rang superior şi se numeau : *primi centuriones, princeps ordinum, centuriones primorum ordinum, primi ordines.*

7 Lucullus Lucius Licinius (117 — 56 î.e.n.) om politic şi talentat general. Cel mai bogat cetăţean din acea vreme, după Crassus, celebru prin vilele şi grădinile sale din Roma, susţinător al scriitorilor şi artiştilor, autor al unei istorii a războiului aliaţilor.

8 Sallustius Crispus Caius (86 — 34 î.e.n.), istoric latin şi om politic, fidel partizan al lui Caesar, adversar al aristocraţiei senatoriale.

9 Pompeius Magnus Cnaeus (106 — 48 î.e.n.), om politic şi general talentat, face parte din primul triumvirat alături de Caesar şi Crassus. Învins de Caesar la Pharsalos se refugiază în Egipt, unde este asasinat din ordinul regelui Ptolemaios al XIII-lea.

10 Îmbrăcăminte caracteristică bărbatului-cetăţean, toga fără tiv începea să fie purtată de tinerii romani la vîrsta de 16—17 ani marcînd trecerea lor de la copilărie la tinereţe.

11 Buna-credinţă a poporului roman. *Fides,* buna-credinţă sau fidelitatea faţă de cuvîntul dat, împreună cu *virtus,* disciplina, şi *pietas,* respectul, cele trei calităţi cardinale, reprezentau idealul poporului roman care a dominat, mai cu seamă la începutul republicii, toate aspectele vieţii sociale.

12 1. Octavianus Augustus (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus) : 27 î.e.n. — 14 e.n.
2. Tiberius (Tiberius Iulius Caesar) : 14—37.
3. Caligula (Caius Iulius Caesar Germanicus) : 37—41.
4. Claudius (Tiberius Claudius Nero Drusus Germanicus) : 41—54.
5. Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus Caesar) : 54—68.
6. Galba (Servius Sulpicius Galba) : 68—69.
7. Otho (Marcus Salvius Otho) : ianuarie—aprilie 69.
8. Vitellius (Aulus Vitellius) aprilie—decembrie 69.
9. Vespasianus (Titus Flavius Vespasianus) : 69—79.

10. Titus (Titus Flavius Vespasianus) : 79—81.
11. Domitianus (Titus Flavius Domitianus) : 81—96.
12. Nerva (Marcus Cocceius Nerva) : 96—98.
13. Traian (Marcus Ulpius Nerva Trajanus) : 98—117.

13 De pe vremea lui Marius, reformatorul armatei romane, steagul legiunii purta în vîrf un vultur de argint care mai tîrziu a fost confecționat din aur.

14 Diferitele forme de teren, acoperiri sau repere mai caracteristice din regiune, atît din terenul propriu, dar și din cel al dușmanului (cît se putea pătrunde cu privirea dincolo de Dunăre de pe înălțimea parapetelor castrului), primiseră denumiri simbolice pe care le știau pe de rost toți ofițerii și soldații.

15 Tribunii militari, ca și prefecții, generalii sau comandanții de legiuni făceau parte din cadrele superioare ale armatei. Cei mai mulți dintre ei, nefiind militari de carieră, nu erau pregătiți pentru meseria armelor. Ei erau numiți din rîndul senatorilor sau al cavalerilor și foloseau aceste ranguri ca trambulină pentru înalte funcții civile. (După ce dețineau un timp comenzi militare și dacă mai repurtau și vreun succes pe cîmpul de luptă, întorcîndu-se la Roma, ei se bucurau de o mai mare considerație în fața poporului, păstrător al glorioaselor tradiții ale armatei romane, reușind a ocupa mai ușor diversele magistraturi civile.) Acești aristocrați au compromis însă de multe ori armata prin felul nepriceput de a-și comanda ostașii pe cîmpul de luptă. (Este cunoscut în istorie dezastrul din timpul lui Augustus, unde au pierit aproape în întregime 3 legiuni și 9 corpuri auxiliare — aproape 20 000 de soldați — din cauza incapacității generalului Quintilius Varus, guvernatorul provinciei Germania. Trupele comandate de el au fost atrase într-o regiune păduroasă, mlăștinoasă și nimicite de către prințul cherusc Arminius, fost centurion în armata romană, ajuns apoi cavaler roman și într-un timp prieten cu Varus. Acesta s-a sinucis împreună cu aristocraticul său stat major format din ofițeri superiori.)

16 Un fel de mașină de război cu ajutorul căreia se distrugeau prin izbire porțile și chiar zidurile unei cetăți atacate. În forma unui trunchi de copac sau a unei grinzi uriașe era împins de mai mulți soldați-servanți protejați sub un acoperiș asemănător unui hangar rulant a cărui carcasă era confecționată de obicei din piei proaspăt jupuite care rezistau mai bine la foc.

17 Pentru o mai ușoară observare a dușmanului care ar fi încercat să se apropie nevăzut, romanii creau totdeauna în jurul taberelor permanente un cîmp deschis, prin îndepărtarea oricărui obstacol fie că era pădure, așezare omenească, ori de altă natură.

18 Denumirea statului roman pentru perioada dintre anul 27 î.e.n. și anul 284 e.n. Anul 27 î.e.n. este considerat ca dată tradițională a începutului principatului creat de Octavianus Augustus care, prin acumularea treptată a celor mai de seamă magistraturi republicane, ajunge „primul cetățean al Republicii", adică singurul conducător al statului. Sub masca unor aparențe republicane, manifestate prin menținerea unor organisme democratice, cum ar fi senatul sau Adunarea poporului, cît și a altor magistraturi tradiționale, Augustus instaurează regimul monarhic. El se ferește de a-și lua titluri compromise în fața poporului, cum erau *rex* sau *dictator*, alegînd termenul de *princeps*, primul cetățean, de unde și denumirea de principat. Crearea principatului sau a imperiului în condițiile extinderii statului roman a fost o necesitate, încît acest eveniment a deschis o nouă eră în istoria Romei, poate la fel de însemnată ca întemeiera Cetății Eterne sau destrămarea imperiului. Anul 284 e.n. marchează începutul domniei lui Dioclețian, cînd se încheie procesul transformării statului într-o monarhie absolută de drept divin.

19 Colina pe care se aflau palatul împăratului și clădirea care adăpostea cancelaria imperială ; una dintre cele șapte coline pe care se ridica Cetatea Eternă.

20 Pentru paza personală a împăratului, cît și pentru prevenirea unor răscoale populare la Roma erau necesare unele contingente. În acest scop, Octavianus Augustus a înființat în anul 2 î.e.n. cohortele pretoriene, iar în anul 5 e.n., cohortele urbane și ale vigililor. Ele au fost cartiruite la început pe la casele oamenilor, iar mai tîrziu au fost cantonate într-o mare tabără militară în apropiere de Cîmpul lui Marte, în afara zidurilor Romei. Cohortele pretoriene, în organizarea lor, erau o imitație după *cohors praetoria*, veche unitate militară de elită ce avea misiunea de a păzi pe timpul luptei persoana unui general comandant. Pretorienii formau armata din capitală și erau constituiți în 9 cohorte de pedestrași fiecare din ele a cîte 1 000 de oameni totalizînd deci 9 000 de soldați din care o mică parte

erau călăreți (90 de cohortă). Ei erau puși sub comanda unui *praefectus praetorio*, de ordin ecvestru, care se bucura de o mare autoritate ocupînd adeseori locul al doilea după împărat ca influență și putere. Gărzile pretoriene erau formate din trupe de elită, scutite de corvezi și cu o soldă dublă față de a soldaților din legiuni. Pretorienii erau devotați trup și suflet împăratului care le răsplătea fidelitatea prin sume de bani (donativum) și alte daruri. Cohortele urbane erau în număr de trei, deci aveau un efectiv de 3 000 oameni. Puse sub ordinele unui senator, care era prefectul orașului *(praefectus urbi)*, aveau misiunea de pază a cetății. Cohortele vigililor, în număr de 7, deci cu un efectiv de 7 000 oameni, constituiau corpul tehnic însărcinat să lupte contra incendiilor. Fiecare cohortă de „pompieri" avea în grija sa cîte 2 din cele 14 regiuni sau sectoare ale Romei, iar un anumit detașament era cantonat la Ostia. (Marele efectiv al vigililor se explică prin aceea că în antichitate, locuințele fiind în majoritate din lemn și înghesuit amplasate, incendiile izbucneau deseori și se întindeau cu mare repeziciune.) Rolul cohortelor urbane și ale vigililor era foarte șters în comparație cu al pretorienilor ce formau garda împăratului.

21 Sclavii eliberați de stăpînii lor devin cetățeni, dar formează o categorie deosebită și sînt numiți liberți. Deși cetățeni romani, ei nu au toate drepturile de care se bucură cetățenii născuți liberi. Astfel, liberții nu-și exercită dreptul de vot, iar pînă la Marius, nu pot servi în legiuni și nici nu pot obține vreo magistratură. Mulți dintre ei s-au dovedit însă a fi foarte buni organizatori, foarte pricepuți și activi, fapt care a făcut să li se acorde funcții de răspundere. Ei au jucat un rol economic și social deosebit de important. Unii dintre liberți au jucat un rol important chiar în conducerea statului, mai cu seamă pe vremea împăratului Claudius.

22 Exclamație de bucurie pe care Arhimede a folosit-o în momentul cînd a descoperit legea care arată că un corp scufundat în apă pierde o parte din greutatea sa egală cu volumul de apă dislocuit. (Principiul lui Arhimede).

23 Ora întîi. La romani, orele, atît cele din timpul zilei, cît și cele din timpul nopții, se numărau de la 1 la 12. Ora întîi a zilei începea la răsăritul soarelui ; la amiază, respectiv la miezul nopții, era ora a șasea.

24 Insulă în Marea Tireniană. Aci se afla exilat nu de multă vreme și Seneca acuzat de Messalina pentru adulter cu Iulia, fiica lui Germanicus.

25 Denumire ce se da unui fost consul, după un an de la ieșirea din funcție. Proconsulul putea fi numit guvernator de provincie. (Consulul era cel care ocupa cea mai înaltă magistratură romană: consulatul. Ea se acorda la două persoane în același timp exercitînd puterea supremă doar un an. Consulatul a fost creat pentru a înlocui regalitatea. La origine accesibil numai patricienilor, consulatul a devenit treptat accesibil și plebeilor. El prezidează senatul și comițiile centuriate avînd dreptul de a prezenta proiecte de legi).

26 Traducere după expresia greacă „între cupă și buze" care a apărut din următoarea legendă : lui Aviceu, unul dintre argonauți, i se prevestise că nu va mai gusta niciodată din rodul viei. Acesta stoarse atunci într-o „cupă" mustul unui ciorchine de struguri și o duse spre „buze", cînd, un mistreț furios năvălind asupra lui, îl răpuse înainte ca el să mai apuce a gusta din conținutul cupei.

27 Corintul, oraș din Grecia, era un obiectiv turistic cu interesante locuri de vizitat și cu tot felul de atracții foarte costisitoare, deci la îndemîna numai a oamenilor bogați. De aceea se spunea că nu e îngăduit oricui să-l vadă.

28 Odată cumpărat, sclavul căpăta o poreclă după numele unui animal, după denumirea poporului căruia îi aparținea, după ziua în care fusese cumpărat etc.

29 Se întindea în afara Romei, la nord de Capitoliu, în bucla Tibrului. În primele secole era rezervat concentrărilor militare și adunărilor pentru întocmirea, o dată la cinci ani, a listelor de cetățeni după vîrstă și avere: censul. Mai tîrziu s-au creat edificii, parcuri și străzi comerciale. Aci făceau exerciții tinerii romani în care scop Agrippa a amenajat primul gimnaziu. (Marte era zeul războiului).

30 Preoteasă slujind cultul zeiței Vesta. În număr de patru, apoi șase și în sfîrșit șapte, vestalele, alese încă de cînd aveau în jur de 10 ani, primeau o educație specială și îndelungată. După ce slujeau 30 de ani aveau voie să se căsătorească. În timp ce

slujeau în templul Vestei ele erau obligate să rămînă caste, să umble cernite şi să întreţină focul sacru al cetăţii. Pedeapsa pentru aceea care săvîrşea vreo greşală era groaznică: îngroparea de vie. Totodată însă, vestalele erau învestite cu puteri foarte mari. Astfel, puteau salva de la moarte orice condamnat pe care îl întîlneau atunci cînd era dus la locul de supliciu.

31 Mare Pontif, adică şeful suprem al religiei romane. El avea misiunea de a supraveghea ceremoniile cultului public, dar şi privat, mergînd pînă la intervenţia în actele juridice interesînd întreţinerea cultului familiei. Demnitatea se acorda pe viaţă, iar cel ce o deţinea devenea un fel de fiinţă supraumană, divină, căreia i se conferea într-o oarecare măsură omagiile şi evlavia ce se acordau zeilor. Începînd cu Octavianus Augustus aproape toţi împăraţii şi-au atribuit această înaltă funcţie sacerdotală.

32 În tabăra militară, la fel ca în oraşe şi cetăţi, exista un mic *forum* de unde se dădeau citire ordinelor de la înălţimea unui tribunal asemănător unei estrade.

33 V. nota 20.

34 Pe timpul republicii erau doi quaestori care aveau misiunea de a-i ajuta pe consuli. Ei se ocupau de problemele financiare administrînd tezaurul public (questores aerarii).

35 Funcţionar numit de împărat să conducă un anume serviciu care depindea direct de el, spre deosebire de *curator* care era numit de un magistrat public.

36 Tipul libertului parvenit; personaj întîlnit în *Satyricon*, lucrare ce-i aparţine lui Petronius, numit şi *arbiter elegantiarum*, prieten cu împăratul Nero.

37 Trimalchio folosea un astfel de „şervet viu" pe care îşi ştergea degetele umflate şi pline de nenumărate inele foarte scumpe.

38 Personaj subpămîntean, fiul lui Erebus şi al lui Nyx, Charon era un bătrîn zdrenţăros care avea misiunea să treacă sufletele morţilor de cealaltă parte a fluviului Styx. Primea drept plată un obol care se punea în acest scop în gura celui mort.

39 Aranjarea togii pe corp era destul de complicată. Partea care acoperea porţiunea anterioară stîngă a corpului cobora pînă la

glezna, apoi se ridica sub brațul drept și era adusă înapoi peste piept, ca o eșarfă, și aruncată tot peste umărul stîng pe spate.

40 Borne de piatră pe care erau înscrise distanțele. Se așezau una de alta la o depărtare de o milă. O milă însemna 1 000 de pași, aproximativ 1,5 km. (1481 m.).

41 V. nota 20.

42 V. nota 20.

43 V. nota 29.

44 V. nota 23.

45 Poreclă atribuită lui Seneca, după orașul spaniol Corduba unde se născuse. I se mai zicea și Spaniolul.

46 Boală datorată acumulării de lichide sub forma de edemuri, mai ales în regiunea abdominală.

47 Se serbau în cinstea zeiței Minerva între 19 și 24 martie. Minerva era zeița înțelepciunii, a artelor și a strategiei războinice ; identificată cu Atena din mitologia greacă.

48 „Refren nesuferit". Așa se exprima în evocările despre copilăria sa ca școlar scriitorul latin Aurelius Augustinus.

49 Dascăl pentru învățămîntul mediu ; un fel de profesor de literatură și de limbă.

50 Cel care învață pe altul literele, dascăl al primului grad de învățămînt, care mai tîrziu se va numi *primus magister* sau *ludi magister*.

51 Vespasianus înființase la Roma latrinele publice (vespasiene) și pusese o taxă pentru folosirea lor. Unii senatori, ba chiar și fiul său, Titus, au considerat rușinos „impozitul pe urină". Se zice că împăratul le-ar fi dat să miroasă o monedă de aur provenită din acest impozit întrebîndu-i dacă are miros urît. Ei au răspuns : „*Non olet*" (nu miroase). „Și totuși moneda provine din urină" le-ar fi spus el. *Non olet* a rămas ca proverb ce vrea să arate că banul nu are miros, expresie folosită ca justificare a unor cîștiguri puse sub semn de întrebare. Are și sens critic.

52 Descoperirile arheologice au identificat acest pod între localitățile Vadin (Bulgaria) și Orlea (Județul Olt, lîngă Corabia).

LISTĂ SELECTIVĂ DE PERSONAJE

Reale :

CLAUDIUS : împărat roman. V. nota 30.
MESSALINA : soţia lui Claudius.
CAIUS SILIUS : *consul designatus*, prieten intim al Messalinei.
NARCISSUS : libert, înalt funcţionar şi devotat slujitor al lui Claudius.
PALLAS : libert ; şeful departamentului de finanţe.
CALLISTUS : libert ; şeful biroului corespondenţei cancelariei.
LUSIUS GETA ; prefectul gărzilor pretoriene pe timpul lui Claudius.
TURRANIUS : prefectul aprovizionărilor.
EVODUS : omul de încredere al lui Narcissus.
CALPURNIA : curtezană.
CLEOPATRA : curtezană.
VETTIUS VALENS : medic.
VIBIDIA : vestală.
CASSIUS CHAEREA : tribun militar.
NERO : împărat roman. V. nota 30.
SENECA : filosof şi consilier împărătesc.
POMPEIA PAULINA : soţia lui Seneca.
BURRUS : prefectul gărzilor pretoriene pe timpul lui Nero.
ANICETUS : comandantul flotei staţionate la Misenum.
AGRIPPINA : mama lui Nero.
AGERINUS : libert ; omul de încredere al Agrippinei.
POPPAEA SABINA : metresa, apoi soţia lui Nero.
CLAUDIUS SENECIO : prieten din anturajul lui Nero.

BOUDICCA : regina icenienilor.
C. SUETONIUS PAULINUS : guvernator de provincie.
CAIUS CALPURNIUS PISO : nobil roman. (Reale sînt și persoanele despre care se arată că au participat la conspirația condusă de Piso contra lui Nero, cît și celelalte persoane care au avut vreo legătură cu conjurația ca delatori, anchetatori, militari).
CORNELIUS FUSCUS : general roman.
LICINIUS SURA : prieten, colaborator, șef de stat major *(comes augustis)* al lui Traian în cele două războaie dacice.
HADRIAN : general roman, viitor împărat.
MARIUS LABERIUS MAXIMUS : general roman.
CLAUDIUS LIVIANUS : general roman.
DECIMUS TERENTIUS SCAURIANUS : general roman.

Fictive :

SUILLIUS CLEMENS QUIRINALIS : general roman, comandant de legiune.
GALERIUS : general roman.
MAMERCUS : general roman.
VOPISCUS : tribun militar.
STATIUS : tribun militar.
LUCRETIUS : centurion.
METTELUS : centurion.
SILURUS : străjer.
ASELLIO FESTUS ICELIS : prăștiaș.
SABINIA : matroană romană.
SEMPRONIUS FUSCUS : fiul Sabiniei.
IUNIA : matroană romană.
PETRONIA : fiica Iuniei.
ACUTIA : fiica Iuniei.
OPINATUS : rudă cu Iunia.
DECIUS SEVERUS : tatăl lui Lucretius.
MALVIS : fiul șefului de trib dac, Dineros.
GRAMMATICUS : preceptor.
ATTIANUS : quaestor roman.
SULPICIA : soția lui Attianus.
BLANDUS : fiul lui Attianus și al Sulpiciei.
LEPCIS : fiul lui Attianus și al Sulpiciei.
HATERIUS : jurist.
SEXTIA : soția lui Haterius.
VALENS : cavaler roman.

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

Două epistole cu bucluc 5
Ferește-te de încercuire 17
Morfeu și petalele de mac 23
Eu sînt învinsă, dar nu și dragostea mea 29
Viață aspră duce și-ndrăgostitul și soldatul 43
Misiunea secretă a unui centurion 56
Narcissus ticluiește o nouă vedenie nocturnă 62
Furtul din dragoste 69
Zeii au scări de suit... dar și de coborît 78
„Ministrul" își ascute spada 86
Planul generalului Clemens 91
Socoteala din castru nu s-a potrivit cu cea de pe cîmpul de luptă 96
E mai ușor să-l urăștî pe cineva decît să-l imiți 103
De la jocul de-a războiul, la jocul sinistru cu moartea . . . 110
De la storsul strugurilor, la storsul sîngelui 113

PARTEA A DOUA

Un împărat snopit în bătaie 128
Amintiri din captivitate 140
Celui ce știe să aștepte, timpul îi deschide porțile 147
Obișnuința e cel mai înfricoșător tiran 150
Dar dacă *persona* știe să înoate 160
Roma, societate de consum 164
Această femeie imorală, perfidă, crudă, ipocrită, lacomă, vicleană, îngîmfată 171
Îți mai amintești de prima parolă ? 190

Nu Caesar a scris de *De bello gallico?* 197
Onoare și speranță 206
Secretul puterii imperiale 214
Am început să te urăsc după ce ți-ai ucis mama și soția . 227
Blestemul reginei Boudicca 236
Prietenia cu cel puternic, cuțit cu două tăișuri 247
Cu trupul arzînd ca o torță vie 253
Patru împărați ai Romei dispar în optsprezece luni . . 263
Un parvenit pe tronul Romei 268
Un atac prin surprindere 276
Sub stindardul cu cap de lup 280
Pregătiți-vă să-l sărbătoriți pe învingător 283
Dezvăluirea unei taine 290
Generalul dorea primejdia în locul faptelor sigure și cunoscute 297
Domitianus cîștigă războiul și pierde pacea 300
La el, gloria și modestia locuiau împreună 303
Decebalus pulsum regia, pulsum vita 318

Note 324

Lector: MARIETA CROICU
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar: 30.V.1983. Apărut: 1983
Comanda nr. 1688
Coli de tipar: 21

Comanda nr. 30 157
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Lei 13,50
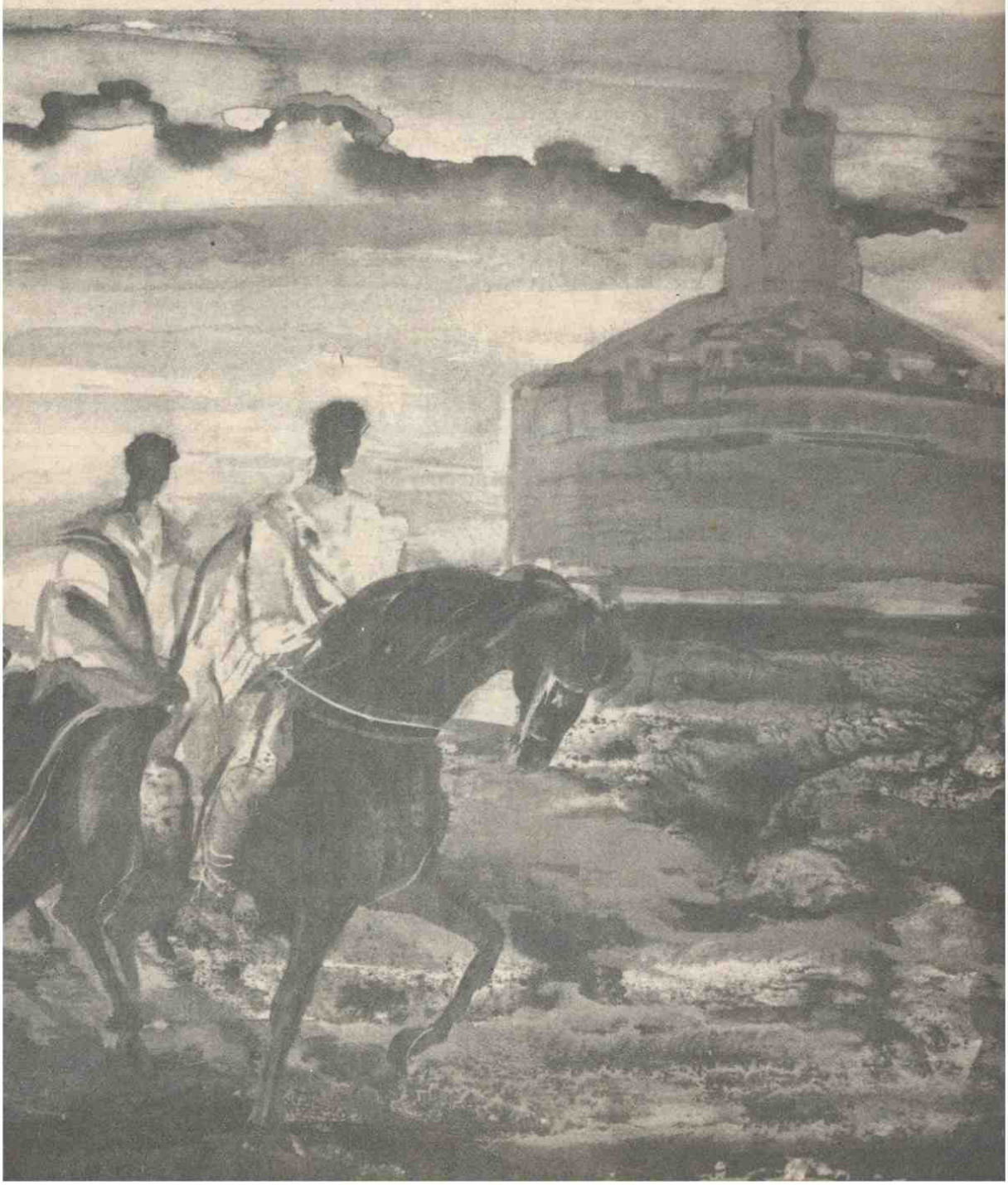
EDITURA ALBATROS